

Det norske
Arbeiderparti

PROTOKOLL FRA LANDSMØTET
1930

OSLO 1930
ARBEIDERNES AKTIETRYKKERI

PROTOKOLL

OVER

FORHANDLINGENE PÅ DET NORSKE ARBEIDER-
PARTIS 28. ORDINÆRE LANDSMØTE I OSLO
14—16 MARS 1930

UTARBEIDET VED
ALFRED AAKERMANN

OSLO 1930
ARBEIDERNES AKTIETRYKKERI

Dagsorden

for

Det norske Arbeiderpartis 28. ordinære landsmøte

i Oslo 14—16 mars 1930.

1. **Møtets åpning og konstituering.**
 - a. Fullmaktens godkjennelse.
 - b. Vedtagelse av dags- og forretningsorden.
 - c. Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. **Beretninger, regnskaper og budgetter.**
3. **Revisjon av partiets lover.**
4. **Ekstrakontingent 1931.**
5. **Principielle program.**
6. **Internasjonale forbindelser.**
7. **Antimilitære retningslinjer.**
8. **Partiets faglige politikk.**
9. **Kooperative retningslinjer.**
10. **Tollspørsmålet.**
11. **Regjeringsspørsmålet.**
12. **Stortingsvalget.**
 - a. Retningslinjer.
 - b. Taktikk.
13. **Kommunevalget.**
 - a. Retningslinjer.
 - b. Taktikk.
14. **Partiets stilling til Arbeidernes Idrettsforbund.**
15. **Partiets stilling til sprog- og andre kulturspørsmål.**
16. **Oplysningsvirksomheten.**
17. **Valg.**
18. **Tid og sted for neste landsmøte.**

Sakregister.

	Side.		Side.
Landsmøtets åpning og konstitue- ring	5	Tollspørsmålet	110
Beretninger, regnskaper og budget- ter	18	Regjeringsspørsmålet	123
Revisjon av partiets lover .. 26 og	107	Valgene	134
Ekstrakontingent 1931	34 og 108	Partiets stilling til sprog- og andre kulturspørsmål	138
Partiets prinsipielle program	38	Stortingsvalget	151
De internasjonale forbindelser	70	Kommunevalget	152
Antimilitære retningslinjer	81	Partiets stilling til Arbeidernes idrettsforbund	154
Partiets faglige politikk	94	Oplysningsvirksomheten	161
Kooperative retningslinjer	96	Forskjellige forslag — Avslutning	162

Landsmøtets åpning og konstituering.

Det norske arbeiderpartis 28de ordinære landsmøte trådte sammen fredag 14. mars 1930 i Folkets hus' store sal, Oslo.

Efter avsyngelsen av «Internasjonalen» tok formannen, *Oscar Torp*, ordet og uttalte, idet forsamlingen reiste sig:

Partifeller!

Vårt parti har i inneværende landsmøteperiode mistet en del av sine betydeligste og mest særpregede medlemmer. Mange av de som var med og reiste Det norske arbeiderparti har måttet legge vandringsstaven ned.

Idag ved åpningen av vårt landsmøte vil vi først og fremst savne partiets stiftere og trofaste bannerbærere, *Christian Holtermann Knudsen* og *Carl Jeppesen*.

Disse to var det som tok fatt og stod i spissen for 43 år siden. Og disse to var det som fremfor noen annen skapte den form, hvori vårt parti blev støpt. De blev den moderne arbeiderbevegelses grunnlegere her i landet.

Det norske arbeiderparti blev grunnlagt i en politisk stormtid. Venstre var nådd frem til seier i sin kamp mot høyre, og alt lå til rette for dette partis videre virksomhet. Å danne noe nytt parti, å reise noen ny bevegelse var for datidens folk nærmest utopi.

Men Knudsen og Jeppesen som allerede den gang var overbeviste sosialister, forstod klart at skulde arbeidernes frigjøringskamp kunne virkeligjøres, måtte det bygges på egen grunn. Det er et trekk i partiets historie de første år som er verd å nevne, og som fastslår hvor klassepreget partiet måtte bli. Ikke bare begrepet parti i vår forstand var ukjent den gang, men også at et parti tok stilling til arbeidernes økonomiske kamp, ja til og med at det i flere tilfelle ledet den, var ganske ukjent. Men dette bidrog også til at partiet fra første stund fikk en start som siktet direkte mot målet, og som reddet det for de farer som senere meldte sig for å gli ut og bli et valgparti, som riktignok kunde ha et radikalt program, men som aldri vilde være blitt til det Det norske arbeiderparti idag: et parti med klare mål og en grunnfestet sosialistisk anskuelse.

Det var partiet med Holtermann Knudsen og Carl Jeppesen i spissen som også la grunnen til Arbeidernes faglige landsorganisasjon, og den dag idag er forbindelsen og samarbeidet mellom disse to organisasjoner oprettholdt. Dette er i Knudsens og Jeppesens ånd. For dem var klassekampen ingen spesiell faglig eller politisk kamp, men en klassereisning for å endre

både de økonomiske, sosiale og politiske forhold i samfundet. En klassereisning som tok sikte på å omforme hele samfundets vesen og struktur.

Ingen av dem var vel de første år helt klar over, hvor utviklingen vilde føre det hen, men så nær var de knyttet til klassens kamp, så intimt fulgte de med, så store personligheter var de og så stor var deres innsats, at partiets historie er ett med dem og deres ett med partiets.

Sammen representerte de klassen, og med klokskap og pågåenhet benyttet de de krefter som blev lagt i deres hender, slik at fremgangen blev stor og påtagelig. Man kan vel si at arbeiderbevegelsen vilde være blitt en kjensgjerning uten disse to. Men det var en lykke at nettopp menn med Knudsen og Jeppesens sikre klassefølelse, karakteregenskaper og hengivenhet for saken kom til å gri bevegelsen dens reisning de første og vanskeligste år. En reisning som munnet ut i en klar sosialistisk erkjennelse.

Vi minnes dem idag i ærbødighet, og deres eksempel vil spore oss til nye løft i pakt med deres vilje og ønske.

Mange har stått ved deres side og båret sin del av arbeidet. Vi er klar over at vår bevegelse ikke er noen enkeltmanns verk, men et resultat av kollektivt samarbeid mellom varmhjertede og høireiste mennesker. Vi minnes også idag en del andre som trofast har holdt ut og utført et stort arbeid.

Jeg minner om et navn som innenfor kvinneorganisasjonen har trådt sterkt i forgrunnen.

Marta Tynæs kom tidlig med i partiets. Hun forstod at skulde fremmarsjen sikres måtte arbeider-

kvinnene være med. De måtte få øinene op for den sosiale urett og klassekampens nødvendighet, og delta aktivt i den politiske og økonomiske kamp. De måtte med i selve organisasjonen. I mange år stod hun som den førende for denne viktige gren av partiets virksomhet og det lyktes henne ved sitt eget eksempel og utrettelige arbeid å opnå store resultater. Vi minnes henne i takknemlighet.

En annen kjent skikkelse, *Ole Tokerud*, er også borte. I ham hadde partiet en trofast medarbeider, og klassen en sikker og varmhjertet forsvarer. Hans plass var i hovedorganet, hvor han røktet sitt hverv med den største dyktighet, og ved sitt arbeid og sin sterke solidaritetsfølelse med partiet blev det faste punkt i bladet under alle omskiftelser. Til tross for det opslittende og krevende arbeid han her var pålagt, rakk han dog å utføre et stort og virkningsfullt arbeid både i partiorganisasjonen og på det kommunalpolitiske område. Tokerud var alltid å finne der hvor de tyngste løft blev tatt, og han sparte sig aldri.

Adolf Bay er død. Han hørte også til de første som brøt nyland og var med og reiste den faglige og politiske bevegelse i vårt land. Alle husker ham når han rolig og sikker talte arbeiderklassens sak, og alle følte den styrke han besatt i sin sterke tro på arbeiderklassens evne til å løse sin store oppgave.

Nok en personlighet vil jeg minne om. Han var kanskje ikke så godt kjent eller levet så direkte med i partiets centrum. Men han var dog en av dem som fra sin vaktpost langt nord har bidratt til å gjøre vårt parti til det det er idag. Den store fiskeribefolkning må være med, sa *Lars Hagerup*,

skal sosialismen vinne frem. Og dette levet han efter. Uforferdet og pågående talte han småkårsfolkets sak. Intet kunde hindre ham fra å gå til kamp mot uretten i samfundet. Ofte møtte han motstand, men aldri gikk han trett. Like til det siste var han å finne på sin utsatte post langt der nord.

— — — —

Disse kvinner og menns virke vil få stor plass i arbeiderbevegelsens historie, og deres navn vil alltid stå som symbol på det beste den sosialistiske arbeiderbevegelse har fostret.

Deres minne vil alltid leve blandt de sosialistiske arbeidere.

Partifeller!

Jeg hilser landsmøtets deltagerne velkommen.

Det norske arbeiderparti har siden siste landsmøte gjennomgått en rik utvikling, som spores på alle felter innen den organiserte arbeiderbevegelse.

De forhåpninger som knyttet sig til vårt siste møte — samlingskongressen — fra hele det arbeidende folk har vist sig å slå til. Det har vist sig at vi så rett da det blev fastslått at titusen og atter titusen vendte sine øine mot Oslo i de begivenhetsrike dager for 3 år siden, og at de stod beredt til å ta fatt på det byggende arbeid som måtte til for å hitføre en vending i arbeiderklassens fortvilede stilling. Kongressen blev utløsningen for de krefter splittelsen holdt nede, og nettopp dette skapte arbeidsmuligheter utad som innad.

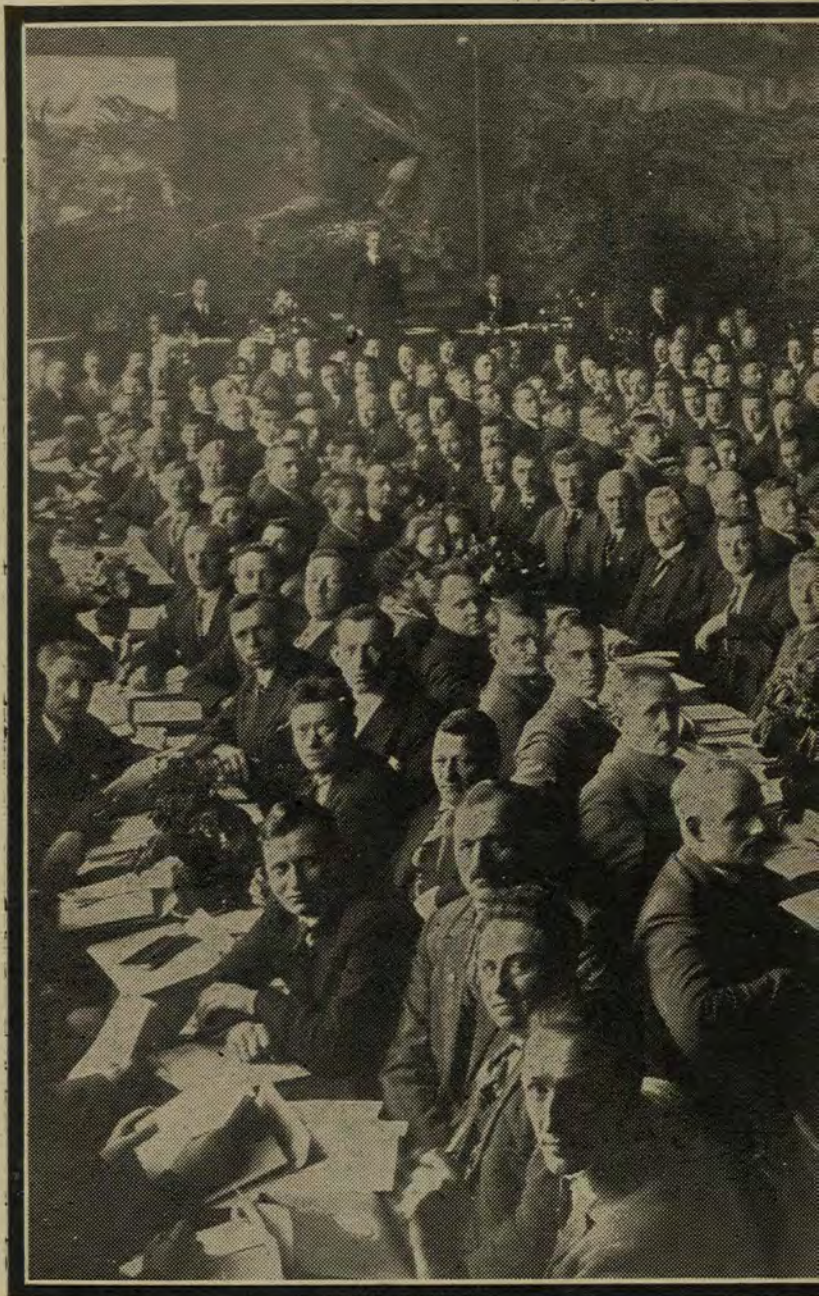
Stanser vi op idag og ser oss tilbake kan det med glede noteres store fremskritt. Partiets organisasjon er konsolidert. Oplysnings- og studievirksomheten er kommet inn i faste former, og samarbeidet

med Arbeidernes faglige landsorganisasjon er gjenoprettet. Av særlig interesse er det å peke på den utvikling som har foregått utover i land- og fiskeridistriktene, og som har ført disse befolkningslag over i de organisertes rekker. Den økonomiske krise og den hårdhendte behandling skog- og landarbeidere, arbeiderbønder og fiskere er møtt med av kapitalistklassen har for alltid gjort dem til ett med by- og industriarbeiderne.

Klassefronten mellom det arbeidende folk i by og land er sluttet, og dette har gitt en klar kampstilling for vårt parti. Det har også vist sig at partiets klare og utvetydige standpunkttagen i dagens aktuelle politikk, dets sterkt betonte klassestilling, og dets uforsonlige holdning overfor kapitalistklassen og den kapitalistiske stat er møtt med øket tillit ute blandt de store arbeidermasser.

Oppsangen fikk vi allerede ved stortingsvalget høsten 1927. Tilslutningen blev vel større enn de fleste trodde. Borgerskapet blev slått med skrekk, og dets holdning efter nederlaget var karakteristisk for den sinnstilstand det befant sig i. Det trøstet sig med at resultatet måtte tilskrives en stemningsbølge.

Valgets tale var imidlertid tydelig. Den borgerlige politikk var dømt, og det blev også krevet at vårt parti skulde overta det ansvar som var forbundet med valgseiren. Vi blev efter mange krumspring fra borgerskapets side tilbudt regjeringen, som vårt parti også overtok. Det blev en kort, men lærerik begivenhet for arbeiderklassen. Aldri har vel vår påvisning av at kapitalistklassen vil bruke utenomparlamentariske maktmidler når dens privilegier er tru-

Landsmøte

d åpningen.

et fått en tydeligere bekreftelse enn i dette tilfelle. Vi fikk se eksempler på en opptreden som vi i fremtiden må forberede oss på å stå rustet overfor. Blev regjeringsperioden kort, så bidrog den dog til å styrke partiets samling, og til å skape klare linjer.

Næste store styrkeprøve møtte oss i kommunevalget. Borgerskapet regnet med tilbakegang, men vi kan idag fastslå at selv med stortingsvalget som grunnlag betød kommunevalget en ny fremrykning for arbeiderklassen og dermed for vårt parti.

Parallelt med disse politiske fremskrittene er utbyggingen av organisasjonsapparatet foretatt. — Tusener av nye medlemmer er kommet til. Hundreder av foreninger er dannet. Og det er gledelig å konstatere at nu er hele landet kommet med. Det organisasjonskart representantene vil finne ophengt i salen viser dette tydelig nok. Når hertil kommer at partipressen også er i god fremdrift, skulde vårt parti ved avslutningen av inneværende landsmøteperiode stå godt rustet.

Dette gode resultat er frukt av et godt og solidarisk samarbeid. Et samarbeid som har vært til stede helt fra den enkelte forening og op til centralledelsen.

Klassesamlingen førte oss til større fordragelighet, større pågangsmot og sterkere liv innen den faglige bevegelse. Og dette er blitt av den aller største betydning for arbeiderklassen. Vi så med hvilket overmott kapitalistklassen gikk til angrep på fagorganisasjonen. Tukthus- og undtagelseslover blev vedtatt. Voldgiftsloven kom pånytt til heder og verdighet, og disse midler blev hensynsløst utnyttet inntil arbeiderklassen gjorde op-

rør og satte en stopper for denne fremferd. Nettopp dette stanset nedgangen, og for første gang på mange år peker utviklingen den andre veien.

Når jeg noterer disse ting er jeg ikke blind for at ennå er samfunnsforholdene i vårt land slik at tusener lider nød, at arbeidsledigheten herjer og at bønder og fiskere lever i usle forhold, og at det er disse problemer vi må skaffe oss makt til å løse. Den makt har vi ikke idag, men de siste 3 år har fortalt oss, hvorledes den kan skaffes.

Partifeller! Vi er idag kommet sammen for å drøfte alle disse spørsmål, og dessuten trekke opp klare og greie linjer for vårt partis virke fremover. Den dagsorden som forelegges dette landsmøte vidner også om med hvilken interesse og hvilket alvor vår nuværende stilling er omfattet med.

Det foreligger til møtet innstillinger både av prinsipiell og av praktisk natur. Ikke alle er enstemmige, men det har under utarbeidelsen og under behandlingen i styret så vel som ute i foreningene vært en debatt mellom kamerater, en debatt som bare har bidratt til å skape klarhet om partiets mål og midler. Samtidig har diskusjonen bekreftet at samlingen har bestått sin prøve, således at vi er blitt et parti, hvor meningsbrytninger ikke kan føre til annet enn styrkelse.

Jeg er forvisset om at den samme ånd vil komme til syne her på landsmøtet, og det er mitt håp at landsmøtet når frem til beslutninger som understreker viljen til å føre arbeiderklassen frem til makt etter den revolusjonære sosialismes prinsipper. (Bifall.)

Formannen introduserte derefter de fremmøtte gjester. Fra Arb. faglige landsorganisasjon møtte *Jens Teigen*, fra partiets og landsorganisasjonens samarbeidskomité *Johs. M. P. Ødegaard*, fra stortingsgruppen *Chr. Hornsrud*, *Olav Scheflo* og *Meyer Foshaug*, fra Arbeidernes ungdomsfylking *Arnfinn Vik* og fra Arbeidernes Idrettsforbund *Thorvald Olsen*.

Videre presenterte formannen kamerat *Maxton*, formann i det uavhengige britiske arbeiderparti (I. L. P.). *Maxton* var møtt ikke som offisiell representant, men var til stede for å stifte bekjentskap med og få en føling med vårt partis arbeid.

Dermed erklærte partiets formann *landsmøtet for åpnet*.

Gjestenes hilsen.

Jens Teigen:

Jeg skal få lov til overfor landsmøtet å frembære sekretariatets hilsen, med takk for innbydelsen.

Det har jo alltid vært et godt samarbeid mellom den faglige og politiske arbeiderbevegelse. Og det må alltid være så. Vi har også hatt gleden av å se at samarbeidet mellom partiet her i landet og fagorganisasjonen har kunnet opprettholdes og utvikles på beste måte.

Den faglige organisasjon har hatt en vanskelig tid. Vi har hatt stor arbeidsløshet og en rekke lønnsreduksjoner, og også medlemsantallet gikk en tid betraktelig tilbake. Og forholdet blev ikke bedre ved at der innenfor rekkene var en del som daglig og planmessig, så å si, *bar falsk vidnesbyrd mot sine klassefeller*. Det er ingen ting som er lettere enn å anfaller og så splid innen en organisasjon i nedgangs-

tider. Men det er heller ikke noe som er så *ansvarsløst*.

Det lysner nu. Det er fremgang å spore på alle felter. Lønnsnedslagene er stanset op, og medlemstallet stiger daglig, heldigvis. Vi var nede i 75 000 og er nu på et medlemstall av omkring 130 000. Det viser at det er et godt arbeid som er utført.

Men ennå har vi store grupper som ligger tilbake, og grupper som helt står utenfor. Skog- og landarbeiderne holder, som vi vet, på å bygge op sin organisasjon; det er et gledelig tiltak som selvfølgelig vil bli støttet. Også fiskerne må få sine tilsvarende organisasjoner. Men her går det noe saktere.

Jeg vil si det her, hvor *partiet* rår, at man nu må ta alvorlig fatt på å skape og gjenvinne for bevegelsen den arbeidsgledens og oferviljens ånd som har vært vår lykke før i tiden. Der har vært sterke krefter som har villet *slappe* her og så mistro. Ethvert slikt forsøk må vi motarbeide. Og her kan partipressen gjøre meget ved å tilbakevise den slags som kan skade våre organisasjoner.

Jeg håper det vil lykkes å opnå slike beslutninger og slike forhold at alle kan gå hjem fra dette landsmøte med øket tro og begeistring og med større vilje enn noensinne til å yde sin innsats for arbeiderbevegelsens sak. Takk for innbydelsen!

Chr. Hornsrud:

Jeg har den ære på stortingsgruppens vegne å bringe vår hilsen til landsmøtet. Vi takker fordi vi er innbudt. Vår takk vilde kanskje vært større og dypere hvis *alle* gruppens medlemmer hadde kunnet være til stede her som innbudne. Når så ikke er tilfelle, skyldes

det vel fra partiets side tekniske vanskeligheter med arrangementet, og at det *ikke* er uttrykk for at gruppen er kommet i en annen stilling til partiet enn før. Det er min personlige mening om det iallfall.

Vi hilser landsmøtet som den høieste myndighet i partiet, og vi hilser det med en lojalitetserklæring. Vi vet at kampens bølger har gått høit; slik har det vært, slik er det, og slik vil det vel vedbli. Men tross det tilsynelatende motstridende, går det dog en understrøm som løser op og som binder oss sammen: kampen for arbeiderklassens frigjørelse, for sosialismen. Den er den samme for oss alle. Og fordi det er slik, er det vi våger å be om anerkjennelse fra de lovlige myndigheter i partiet, det være sig centralstyret eller landsstyret, og da først og fremst fra den høieste myndighet: *landsmøtet*. Vi venter tillit, og vi *gir* tillit.

Thv. Olsen:

Fra Arbeidernes idrettsforbund har jeg vår hilsen å overbringe med takk for innbydelsen til dette landsmøte. Det er en glede for vårt unge forbund å ha anledning til ved en representant å overvære forhandlingene her; det er også en glede å se den forståelse som er kommet til stede mellom forbundet og partiet i det siste år. Arbeideridrettsbevegelsen er også satt op som et eget punkt på dagsordenen. Når dette spørsmål er blitt diskutert her, håper jeg at de partimedlemmer som ennå ikke har fått forståelsen av arbeideridrettens betydning, vil finne veien til sine egne rekker, og at vi på det grunnlag skal kunne kjempe i fellesskap for felles sak: arbeiderklassens frigjørelse. Atter takk!

Arnfinn Vik:

På vegne av Arbeidernes ungdomsfylking vil jeg bringe arbeiderungdommens hilsen. Arbeiderungdommen ser med spent oppmerksomhet henimot dette landsmøte som er partiets høieste myndighet og håper at resultatet av de forhandlinger som her vil bli ført ikke vil skuffe dens forventninger.

Det norske arbeiderparti har ført klassesamlingen frem til seier her i landet med den klare hensikt ikke alene å sette en stopper for reaksjonens fremmarsj, men det som er langt viktigere, å skape muligheten for en fortsatt fremgang for den samlede arbeiderbevegelse.

Arbeiderungdommen har også gitt til kjenne sin vilje gjennom en kraftig og målbevisst opslutning. Tross arbeidsledighet, nød og elendighet blandt ungdommen, så har vår ungdomsfylking gjennom 250 lag forøket sitt medlemsantall til 15 000. Det største medlemsantall i arbeiderungdomsbevegelsens historie. Disse unge arbeidere står idag fylket om partiet. De har gitt sin tro, sin begeistring, ja hele sin fremtid til partiet.

Vår ungdoms fremtid er knyttet til arbeiderbevegelsen — til partiet. Den unge generasjon ser det som sin eneste redning sammen med den øvrige arbeiderbevegelse gjennom sosialismen å sikre sin eksistens.

Fremtiden tilhører oss og alle våre forhåpninger knytter vi til den. Vi ser med stolthet op til Det norske arbeiderparti som ikke bare i ord, men også i handling har vist sin vilje til uavkortet å kjempe for arbeiderklassens interesser. Det er nokk i så henseende å minne om kampen mot tukthusloven.

Vi er på samme tid oppmerksomme på vanskelighetene og farene

ved fremgangen og tilslutningen fra de nye lag og elementer og fra folk som slutter sig til partiet på grunn av dets parlamentariske posisjon. Hensynet til disse nye lag må ikke føre oss inn på en opportunistisk vei som fjerner oss fra partiets prinsipielle syn, dets ånd og innhold. Vi ser det som et bevis på at partiet selv er opmerksom på denne fare, at det på landsmøtedeltagernes bord er fremlagt forslag til endringer i partiets program. Behandlingen ute i avdelingene viser også at det er vilje til å endre de punkter som gir mest næring til falske og uklare illusjoner.

Det gir uttrykk for en bevisst revolusjonær vilje at Det norske arbeiderparti i et valgår er modig nok til å ta vekk disse ordene om folkeflertallet. Uansett hvad andre mener skal et revolusjonært klassekampparti ta saklig stilling til problemene enten det er i motgang eller medgang. Det er denne klare bevisste vilje som også hos ungdommen skaper den urokkelige tilitt til partiet og selv om vi ikke i alle deler får vår vilje frem og selv om vi kunde ønsket også andre endringer og en klarere form, så ser vi i de endringsforslag som foreligger bare et skritt på veien frem til en omfattende revisjon av programmet.

Det er også et annet punkt på dagsordenen som i særlig grad interesserer ungdommen og det er kampen for avrustning og kampen mot borgerstatens militarisme. Som en truende fare står også her i landet de hvite bevegde garder. Gjennom skjerpningen av klassekampen må vi se i øinene den nærliggende oppgave for partiet som det er å skape våre organisasjoner og vår klasse et forsvarsvern mot fascismen. Partiet og landsorgani-

sasjonen har i fellesskap behandlet dette spørsmål, men ennå foreligger det intet konkret.

Vi venter at våre hovedorganisasjoner gjør fortgang med denne sak og jeg kan forsikre at partiets ungdom vil melde sig til tjeneste i våre arbeidervern. En stoltere og ærefullere oppgave kunde dere ikke gi oss. Arbeiderungdommen står beredt til å ta fatt når partiet kaller. —

Samtlige hilsningstaler blev mottatt med sterkt bifall.

Til slutt trådte

Maxton

frem på talerstolen, hilst med hjertelig bifall. Han gjorde opmerksom på at han ikke møtte som offisiell representant fra sitt parti, og heller ikke mottatt noen innbydelse som sådan. Men han møtte som student for å sette sig inn i norsk arbeiderbevegelse. Jeg kan imidlertid, sa Maxton, bringe en hilsen fra engelske partikamerater med de beste ønsker for landsmøtets arbeid. Sosialismen forener oss alle, men den kan ikke løses uten efter internasjonale linjer og kun gjennom den økede solidaritet arbeiderklassen legger for dagen. Jeg vil senere få anledning til å tale om disse spørsmål og skal nu innskrenke mig til disse få ord, idet jeg ønsker den norske arbeiderklasse alt hell i kampen for sosialismen! (Bifall.)

Torp takket for de gode ønsker og for de hilsener som var fremført.

Fullmaktene. — Oprop.

Fra den av centralstyret nedsatte fullmaktskomite, bestående av *Valdemar Nielsen, A. E. Gun-*

dersen og Hjalmar Dyrendahl, referertes følgende innstilling, avgitt den foregående dag:

«Det er til centralstyret innsendt fullmakter for 338 representanter. Fullmaktskomiteen har gjennomgått samtlige fullmakter og skal bemerke:

Vestopland arbeiderparti har valgt 6 representanter etter et opgitt medlemstall 1500, men har ikke ordnet sin kontingent til landspartiet. Kretspartiets formann har overfor fullmaktskomiteen lovet å treffe en ordning med kontingentrestansen umiddelbart over landsmøtet.

Fullmaktskomiteen foreslår under henvisning hertil at fullmaktene for de anmeldte representanter for Vest-Opland godkjennes.

For øvrig innstiller komiteen samtlige fullmakter til godkjennelse.»

Innstillingen blev vedtatt av landsmøtet uten bemerkning.

Ved *opropet* av representantene var følgende møtt:

Østfold: Karl Sundt, Oskar Strøm, Olav Kvale, Trygve Kristiansen, Magnus Johansen, Aksel Zachariassen, Hans Eriksen, Anton Davidsen, K. Spigseth, T. R. Hilton, Karl Onsaker, Carl J. Andresen, Ludvig Ludvigsen, Ludvig Larsen, A. Bolstad, Johan E. Petersen, Jørgen Kr. Jakobsen, Albert Vang, Haakon Karlsen, Johan Johansen, Arne Magnussen, Ole Olsen, Kr. Engedal.

Akershus: Valdemar Nielsen, Karl Flod, Karl Andersen, Henry Thomassen, Ole Henriksen, Laura Bergersen, Petter B. Martinsen, Sigrid Østedal, Th. Høilund, Hans Tasserud, Herman Stordalen, Karl Olsen, Elvine Engen, Ole Hjelt, Johan Bratvold, Th. Nygaard,

Mens Braathen, Adolf Amundsen, H. E. Olsen, Eugen Johansen, Karsten Hansen, M. Jul. Halvorsen, Carl Nord, Oskar A. Solheim, Erling Olsen.

Hedmark: Martin Vold, J. Stubberud, Karl Pettersen, Karl Østvold, Tordis Vold, P. E. Vorum, John Eggen, A. Ljøner, Ole Beck, Gudrun Arnesen, Alf Stensbye.

Gudbrandsdalen: Lars Moen, Albert Kvammen, Redvald Løken, Egil Hernæs, Anton Andreassen.

Vestopland: Bjarne Borgan, Oskar Bredeesen, Johs. Bøe, Hans P. Haugli, Hans Sørnum, Niels Ødegaard.

Buskerud: Peder Tufte, Morten Kristoffersen, Kittil Berg, John Andersen, Alfr. Andreassen, Kr. Sandvold, Gustav Green, Erland Borgersen, Laura Wahl, Aug. Holst, Nilsine Dehli, Sverre Laugerud, G. Grøterud, Alfr. Stenbro, Halvard Larsen, Ernst Ringstad, Laura Hansen, Konrad Knudsen, Lars Jenshagen, Johan Pedersen, Severin Bentzen.

Vestfold: Charles Andersen, Georg Marthinsen, Ragna Rohde, G. E. Andersen, Anders Kaupang, Borgar Steinset, Karl Johan Kristensen, Kr. Hagen, Harald Johansen.

Telemark: Ambrosius Olsen, Johan Magnussen, Kristian Hansen, Aslak Nilsen, Knut Dalastøl, Torstein Bringa, Konrad Karlsen, Olav Vegheim.

Aust-Agder: Johs. Beck, Halvor Berli, Birgitte Ruud, Thv. Haavardstad, Albert Karlsen.

Vest-Agder: Karl Rosenløv, Knut Hartmark, Ole Jørgensen, Aasmund Kulien.

Rogaland: I. K. Hognestad, Røthing Nilsen, Bertrand Bakka, Emil Aase, Olav Stangeland.

Hordaland: Anna Sorgen, Knut Paulsen, Alfr. Nordanger, Olaf Havsgaard, Jakob Kolrud, Hjalmar Romslo.

Sogn og Fjordane: Anders A. Lothe, Botolf Thunshelle.

Søndmør og Romsdal: Karl Nytn, Ivar Nauste.

Nordmøre: E. O. Solbakken, Lars Sandnes.

Sør-Trøndelag: Martin Lein, Olav Guldal, Nils Indseth, Nic. Eggen, Per Almaas.

Inn-Trøndelag: Kr. Rothaug, Ida Nordahl, O. J. Vikan.

Namdal: Elise Kvarving, John Solli, O. Prestvik, Jakob Paulsen, Herm. Thornes.

Sør-Helgeland: C. Enge.

Nord-Helgeland: Elias Strandjord.

Nordland: W. Haug, Pedro Edvarlsen, B. Flood Engebretsen.

Nordre Salten: Jul. B. Olsen, Nils Grande, A. Mollvik, Edv. Smistad.

Trondenes: O. Mikalsen.

Senjen: Odd Tønder.

Nord-Troms: Anton D. Meedby, Gitta Jønsson, Knut Brandeggen, Ingvald Jaklin, Martin Aune.

Finnmark: Peder Holt, Thorbjørn Dahl, Olav Waaktaar.

Oslo: Amandus Holte, Olaf Johansen, Adolf Indrebø, Helga Karlsen, Edw. Mørk, Kr. Nyrén, Bertrand Olsen, Pauli Jensen, Thora Pettersen, Johan Schwingel, Reidar Langaas, Erling Vidnæs, Erling Halvorsen, Kristian Kristiansen, Aase Lionæs, Ingvald Rastad, Alf Myhrer, Sven Svensson, Reidar Olsen, Johan Olsen, Fritjof Pettersen, O. M. Ommedal, Georg Jacobsen, Karl Hansen, Johan Jentoft, S. Brodshaug, Trygve Larsen, Oscar Karlsen, Thor Andersen, Anthonie Kristiansen, Olaf Eriksen, Oskar Johansen, Johan

Berg, Per O. Breidahl, Sverre Johannessen, Eugen Johannessen, S. Voldseter, E. E. Rudlang, Alfred Skaalsveen, Arthur Arnesen, Leonard Nilsen, Alfred Melgaard, Adolf Jansen, Eugen Pettersen, William Borgersen, Reidar Johansen, Einar Nilsen, Mauritz Stern, Alf Dokken, Jørgen Christensen, Frank Hansen, Josef Larsson, Birger Aamodt, Fritjof Andersen, Alfred Dannevig, Aksel Kristensen, Bjarne Halvorsen, Ingv. Olaussen, Olav Fossum, J. H. Grinager, Rudolf Sandegren, Reinhardt Brodin, Aksel Andresen, Haakon Halvorsen, Chr. Mikkelsen, Karl Kristiansen, Svend Røed, Harald Antonsen, Anton Ruud, Oskar Hansen, Henry Halvorsen, Olav Hindahl, Oscar Syvertsen, Johannes Hulthin, Emil Thorkildsen, Karl Gullichsen, Helmer Birkedal, Petter Pedersen, Severin Arnesen, Birger Sønstevold, Aron Ask, H. L. Børsum, Th. Halvorsen, Otto Skovdahl, Karl Lie, Richard Hansen, Arnold Hansen, Hans Sørensen, Birger Olsen, Per Lie, Olaf Bergh, Arne Werner, Bjarne Andersen, Simen Simensen, Johan Andersen, Johan Bjørklund, Ferd. Syversen, Oskar Mill, Otto Berg, Anna Nilsen, Karl Johansen, Øistein Marthinsen, Vilhelm Pedersen, Solveig Olsen, Johan Engstrøm, Carl Stjernstrøm, Louis Johansen, A. E. Gundersen, Lilly Grahn, Karl Asmyhr, Edv. Paulsen, Herman Bjørnsgaard, R. Gulbrandsen, Arnfinn Vik, Finn Moe, Jens Jensen, Eugen Larsen, Harry Nilsen, Gutorm Syvertsen, Elisabet Løkke, Emma Sodstad, Carl Söderstrøm, Ole Hamre Larsen, Trygve Nilsen, Johan Kristiansen, Thor Gebeche, Johan Didriksen, Ingvald Haugen, Anna Nilsen, A. I. Hansen, Egil Larsen, P. Wike, Lilli Madsen, Lu-

cie Andresen, Anders Myhre, Thorbjørn Larsen, Carl Strømberg, Sigurd Nilsen, Harald Fløisbonn, H. Sikveland, Anna Andersen, Kr. Strøm, Henrik Henriksen, Julie Ingebretsen, Martin Nordby.

Kongsberg: Andreas Nygaard.

Drammen: Hans Hegg, Olaf Solumsmoen, Karl Gundersen, Olaf Olsen, Helga Engum, Torgeir Vraa.

Stavanger: Einar Andersen, Johannes Johnsen, Tjøl Oftedal, Ommund Ommundsen, Nils Norheim, G. Natvig-Pedersen, B. Olsen-Hagen, Gudmund Pedersen, Ingeborg Fjermestad, Olav Aadnesen.

Haugesund: Martin Olaussen.

Bergen: Ture Johanson, Johan Sæle, Johan Samuelson, Edith Johanson, Oscar Ihlebæk.

Nidaros: Harald Langhelle, Ivar Aarseth, Nils M. Aune, Trygve Dyrendahl.

I alt møtte 337 valgte representanter fra de lokale partiorganisasjoner. Dessuten møtte central- og landsstyrets medlemmer, nemlig:

Centralstyret: Oscar Torp, Edv. Bull, Martin Tranmæl, Sigrid Syvertsen, Alfred Madsen, Eugen Johannessen, Einar Gerhardsen, Josef Larson, Helga Ramstad, Johannes Johannessen, Arnfinn Vik, Magnus Nilssen, Olav Oksvik, A. E. Gundersen, Harald Halvorsen og Halvard Olsen.

Landsstyret: Trygve Lie, Magnus Johansen, Oscar Nilssen, Karl Nedberg, Hans P. Haugli, Ole Moen, Johan Øydegard, Nils Norheim, Johan Nygaardsvold, Ole Øisang, Wilhelm Jacobsen, Gitta Jønsson, Andreas Moan, Anton Hermo, Jul B. Olsen, A. Buen, Petrine Stafset, Johan Sæle, Johan Gjøstein, Anton Jenssen, Johs. Bergersen og Ture Johanson.

Fra *Landskvinneneutvalget* møtte Sigrid Syvertsen, Inger Kristiansen, Thina Thorleifsen, Martha Nielsen, Helga Ramstad, Mathilde Johansen og Sigrid Thomassen. Videre møtte fra *By- og herredslagets arbeidsutvalg* Ingv. Kristiansen og K. M. Nordanger, samt — som før nevnt — representanter for samarbeidskomitéen og stortingsgruppen.

Landsmøtets konstituering.

Dagsordenen blev vedtatt enstemmig som opsatt (se foran).

Som *forretningsordenen* foreslo centralstyret:

Til å lede landsmøtets forhandlinger velges 4 ordstyrere, som vekselvis og etter sig imellem avgjort orden leder landsmøtets forhandlinger. Ønsker den ledende ordstyrer å delta i debatten, skal han overlate ordstyrerplassen til den annen ordstyrer.

Den ledende ordstyrer bør søke å få behandlingen av den foreliggende sak avsluttet i hvert enkelt møte og har derfor rett til å stille forslag om debattens avslutning med de innregnede talere samt tidsbegrensning for talerne.

Når det er vedtatt å sette strek med de innregnede talere, kan ikke andre talere innregnes enn forslagsstilleren, ordføreren for den forslagsstillende avdeling eller et nedsatt utvalgs ordfører.

Til å føre forhandlingsprotokollen velger møtet 4 sekretærer.

Protokollen skal inneholde diskusjonsemnene og de i forbindelse med disse fremsatte forslag og falne beslutninger.

Det avholdes to møter daglig, nemlig formiddagen kl. 9—2, eftermiddagen fra kl. 4—7.

Alle forslag skal fremlegges skriftlig til ordstyreren, undertegnet med forslagsstillerens navn.

Efter at det er vedtatt å sette strek med de inntegnede talere, kan intet forslag stilles.

Alle avstemninger med undtagelse av styrevalgene foregår ved håndsoprekning. Kun når ordstyreren er i tvil eller når 10 representanter forlanger det, foregår avstemningen ved navneoprop. Ved avstemning ved navneoprop inntegnes representantenes stemmegivning i protokollen.

Ved hvert formiddagsmøtes begynnelse opleser den fungerende sekretær protokollen for den foregående dag, og dens godkjennelse settes under avstemning. Protokollen for møtets siste dag refereres til godkjennelse i landsstyret.

Forslagsstillere eller innledere har rett til å benytte ubegrenset tid til innledningsforedrag, 10 minutter til første og 5 minutter til annen replikk. Ingen av de øvrige representanter har rett til å ha ordet mere enn 3 ganger i samme sak og henholdsvis 15, 10 og 5 minutter, medmindre møtet gir sitt samtykke.

Representanter som forlanger ordet til forretningsordenen, tilståes ikke mere enn 1 minutt taletid.

Torp: Av hensyn til den store dagsorden som foreligger, foreslår centralstyret at møtene idag holdes fra klokken 10—2, 4—7 og 8—11.

Vraa foreslo at forhandlingene blev avsluttet klokken 8.

Torp fastholdt innstillingen.

Ved voteringen blev centralstyrets forslag til forretningsordenen vedtatt i sin helhet.

Valg av ordstyrere og sekretærer.

Som *ordstyrere* valgtes Halvard Olsen, Oslo, Johan Nygaardsvold, Trøndelag, Ingv. Rastad, Oslo, og Johs. Johnsen, Stavanger, og som *sekretærer* Bjarne Borgan, Opland, Konrad Knudsen, Buskerud, I. K. Hognestad, Rogaland, og Peder Holt, Nord-Norge.

Valgene var enstemmig overensstemmende med centralstyrets innstilling.

Landsmøtets komitéer.

Enstemmig besluttet nedsatt en valgkomité på 13 medlemmer, redaksjonskomité på 5 og en reisefordelingskomité på 4 medlemmer. Valgt blev — samtlige enstemmig:

Valgkomité: Adolf Indrebø, Oslo, Amandus Holte, Oslo, Eugen Johannessen, Oslo, Helga Karlsen, Oslo, Rich. Hansen, Oslo, Trygve Lie, Akershus, Johan Pettersen, Østfold, Johan Magnussen, Telemark, J. Stubberud, Hedmark, B. Olsen-Hagen, Stavanger, Jacob Kolrud, Hordaland, Ida Nordahl, Trøndelag, og Ingv. Jaklin, Nord-Norge.

Redaksjonskomité: Edv. Bull, Oslo, Magnus Nilssen, Oslo, Olav Solumsmoen, Drammen, Ole Øisang, Nidaros, og A. Moan, Nord-Norge.

Reisefordelingskomité: Olav Hindahl, Oslo, Egil Hernæs, Gudbrandsdalen, Kr. Rothaug, Trøndelag, og Smistad, Nord-Norge.

Landsmøtet var dermed konstituert, og *Halvard Olsen* inntok dirigentplassen.

Beretninger, regnskaper og budjetter.

(Dagsordenens punkt 2.)

Enstemmig og uten debatt godkjentes *partiets* beretning, likesom *stortingsgruppens*, for årene 1927 og 1928.

Under partiets beretning for 1929 festet *Flood-Engebreetsen* oppmerksomheten ved det forslag som var innsendt fra organisasjonen i Nordlands fylke om utgivelse av et dagblad for Nord-Norge. Den beretning som forelå om partipressen og dens vilkår, viste — sa han — at det vilde bli nødvendig før eller siden å få en endring her. Han vilde nevne saken allerede nu for at landsmøtet ikke skulde stå fremmed overfor forholdet.

Beretningen blev godkjent enstemmig også for 1929.

Derefter forelå *stortingsgrupens* beretning for samme år.

Harald Langhelle: Jeg vil komme inn på et spesielt forhold i gruppen; det gjelder omdøpningen av bynavnet Trondhjem til *Nidaros* — som er omtalt her — og en del av våre stortingsmenns stilling til dette spørsmål.

Jeg finner ingen grunn til å komme inn på den filologiske side av navnesaken, men jeg vil sette fingeren på det forhold at en rekke av vårt partis representanter ikke evnet å se partimessig og organisasjonsmessig på den foreliggende sak. I stedet valgte de å ta standpunkt ut fra hensynet til hvordan de best kunde styrke sine egne chanser ved neste valg. Partiet som sådant, sett som *helhet*, veiet intet for disse enkelte.

Vi stod i den stilling oppe hos oss at hele byens befolkning, uansett politisk parti, var samlet om å kreve Trondhjemsnavnet bibe-

holdt. Og vårt parti henvendte sig gjentagende til stortingsgruppen og sa at den burde innta standpunkt i overensstemmelse hermed når saken kom op. Vi representerer en stor partiavdeling, hvis ord skulde ha nogen vekt i et spørsmål som dette. Men omkring halvparten av gruppen lot sig bruke til å bringe denne venstresak i land. De lot *partiets* interesser på båten til fordel for sine egne personlige snurrepiperier og smak.

Jeg nevner at hovedorganet tok greit standpunkt overensstemmende med Trondhjemsavdelingen. Og det hadde vært all grunn for gruppens medlemmer til å spørre sig selv: når et parti enstemmig stiller sig som det gjør, er det da ikke sterke politiske grunner som taler for at man orienterer sig i samme retning? Det var dem som alvorlig stillet sig det spørsmål, og handlet derefter. Men de blev møtt med hån fra enkelte; de var bare «brikker i høires hender,» blev det sagt.

Det er intet annet enn en skandale den måte hvorpå en hel del optrådte i stortinget og bar vann og ved for venstre. Og ikke bare det; i sitt anfall mot arbeiderne i Trondhjem var det dem som gikk lenger enn selv venstre gjorde. Man fikk høre en svada som hørte hjemme i den mest trangbrystede nasjonalromantikk; men *klassemessig* evnet de ikke å se på det, de som bar venstreposen på ryggen.

Det er på tide at landsmøtet og partiet reagerer overfor dette. De krefter som her har virket sammen, og hele måten hvorpå saken har vært lagt an, gjør det nødven-

dig å slå fast — ikke minst av bybefolkningen — at når det foreligger til avgjørelse for gruppen spørsmål av den art, da skal det tas socialistiske og partimessige hensyn; man skal ikke ha anledning til å stå splittet og stemme hver etter sin smak. Jeg vil på Trondhjemsavdelingens vegne uttale ikke bare vår beklagelse, men *største harme* over den måte hvorpå ca. halvparten av gruppen her opptrådte i denne sak.

Olav Oksvik: Etter den måte Langhelle nu har åpnet diskusjonen på, vet jeg ikke om det kan være noen grunn til å gå inn på saken i det vide og brede. Jeg er i den heldige stilling at jeg ikke har hatt nogen «venstrepose» på ryggen, så den kritikk rammer ikke *meg* iallfall. Men så sier han at det er nogen som er så skrøpelige at de bare tenker på sitt gjenvalg, og han konkluderer med at man skulde ta hensyn utelukkende til stillingen i den *by* det gjaldt. Det var nærmest derfor jeg tok ordet. Det sier sig selv at de argumenter er så *laus* og så forvirret, at de næsten ikke gir grunnlag for en diskusjon. Realiteten i saken kunde kanskje være en diskusjon verd. Men det lar han ligge. For øvrig har vi nu vedtatt en beretning for gruppen omfattende 2 år; jeg synes da at gruppen har fått det størst mulige tillitsvotum for sitt arbeide i *almindelighet*. Om det punkt vi her behandler, vil jeg bare si at det var den almindelige opfatning innen gruppen at man stod *fritt* overfor avgjørelsen i denne sak. Om man vil innføre en *ny* praksis for fremtiden, får bli en sak for sig. Jeg tror imidlertid at enhver har tatt sitt standpunkt ut fra *saklige* grunner, og slik vil vel forholdet bli også i fremtiden.

Alfred Madsen (stortingsgrup- pens formann): Jeg har ikke hatt ordet i odelstinget om dette Nidaros-spørsmål, og jeg har ikke lyst til å diskutere det her på landsmøtet heller. For øvrig kommer vi jo inn på stillingen til selve sprogspørsmålet under dagsordenens post 15, og der hører en prinsipiell debatt hjemme. Men Langhelle var så aggressiv at jeg finner å måtte redegjøre litt for hvordan behandlingsmåten innen gruppen har vært.

Jeg nevner at det for odelstinget først blev fremsatt *privat lovforslag* i navnesaken, og blandt forslagsstillerne var også medlemmer av vårt parti. Hverken centralstyret eller gruppen hadde noen anledning til å behandle eller uttale sig om dette forslag. Det blev oversendt regjeringen, som i begynnelsen av 1929 gav meddelelse til odelstinget om at den ikke hadde tatt noen stilling og heller ikke aktet å fremsette noen lovproposisjon i saken. Denne meddelelse blev så på «vanlig måte», som det heter, sendt justiskomiteen. Våre tre medlemmer der blev ikke enig, da innstillingen skulde utarbeides, hvorfor saken kom inn for gruppen. I møte av gruppen, hvor også representanter for centralstyret var tilstede, blev det besluttet efter en kort debatt *enstemmig* å stille medlemmene fritt i navnesaken. Også representantene for Trondhjems by var enig heri.

Partiets program inneholder intet om disse navnespørsmål. Og landsmøtet og partiets styre har ikke tidligere hevdet det opfatning at man skulde *binde* gruppen til å ta stilling for eller imot et slikt navneskifte. Skulde overhodet det kunne tenkes, kunde det like gjerne hende at man blev bundet i *mot-*

satt retning — jeg tenker på stillingen f. eks. til de nye fylkesnavn, og likeså navneskiftet for Oslo og Halden, og den fornorskning som beslutningene i disse spørsmål representerte. Men heller ikke den gang forelå det noen partibeslutning; enhver stemte etter beste skjønn og overbevisning.

Ved voteringen i odelstinget i 1929 stemte nøiaktig en halvdel av gruppen for Trondhjem og en halvdel for Nidaros; en var syk og fraværende — hadde han vært til stede, vilde det blitt 23 av 44 for Nidaros. Med denne avgjørelse var saken på sett og vis avgjort; alt det som er kommet *efter*, er en sak for sig.

Langhelle sier at det var om å gjøre for enkelte å styrke sine *chanser ved valget* til høsten. Jeg vil tilbakevise en slik insinuasjon. For min del var jeg klar over at Oslo-arbeiderne stort sett var enig med Nidaros-arbeiderne. Men jeg fulgte — som tilfelle var med de andre — min beste overbevisning i en sak, hvor man ikke var partiforpliktet i den ene eller annen retning.

Nils Norheim: Jeg tror at de fleste partifeller, iallfall på landsbygden, har hatt svært vanskelig for å forstå avdelingens standpunkt i Trondhjem (eller i Nidaros, som byens navn nu er). Det er åpenbart at avdelingen har hatt vanskelig for å ta et *selvstendig standpunkt*. Det er derfor ingen grunn til for de som møter fra Trondhjem å legge så sterkt beslag på landsmøtet i en sak av den art — det ligger ikke slik an, mener jeg. Jeg går ut fra at landsmøtet er nødt til å avvise dette spørsmål. Og jo før vi er ferdig med det, jo bedre. Det foreligger fra landsstyret en enstemmig innstilling i

sprog- og kulturspørsmålene, hvor vi slår fast at partiets arbeid må gå i retning av å arbeide for det felles *folkemål* — på partiets egen selvstendige linje. Derigjennem fastslår landsmøtet at det foreligger en *endring* i Det norske arbeiderpartis standpunkt; ingen skal ha lov til å agitere hverken for riksmål eller landsmål her.

Johan Nygaardsvold: Meget kan jo tale for det som Norheim sier at man ikke skal befatte sig med dette nu. Jeg tror imidlertid det også er ting som taler for at landsmøtet kan drøfte det. Og så lenge vi i *stortingsgruppen* ikke har noe imot det, kan også landsmøtet ta sig tid til å se på saken og drøfte den et lite grann.

Det er riktig at gruppen stod delt. Men den delingen tror jeg ikke avslører noen råtne forhold innen gruppen, slik som Langhelle vil ha det til. Det som lå til grunn var, som Madsen sa, hver enkelts opfatning. Kravet om en sterkere fornorskning av stedsnavner er blitt sterkere og sterkere, og det har vunnet gehør blandt de brede lag. Og ut fra den synsvinkel må man visst erkjenne at et forslag om navneskifte kunde være forklarlig. *Jeg* har stemt mot Nidaros-navnet, men jeg tror at alle de som var på den annen side, har oppfattet omdøpningen som et ledd i fornorskingsarbeidet. Men man regnet ikke fra først av med slik motstand i selve Trondhjem. *I år* derimot lå det klart for alle hvilke bølger denne strid hadde reist. Men da var det ytterst vanskelig å gå tilbake fra det standpunkt man engang hadde inntatt; slik har jeg forstått det, og jeg tror at det er en riktig synsvinkel å se det fra.

Stortingsgruppen som *gruppe* er da gudskjelov snart ferdig. Men

når man skal ha *kritikk*, da er det på sin plass å gi Trondhjemsarbeiderne litt strips også. For har noen vært «sta», er det dem. De måtte forstå at forslaget om navneskifte ikke var fremsatt som noen hån mot byen, men for å fremme det fornorskningsarbeid som har pågått. De måtte også skjønne, mener jeg, at det kunde reises begrunnede innvendinger mot den nuværende form. Det norske ord for «hjem» er *heim*. Og når man stemte i gruppen for Trondheim, skulde de ha skilt lag med Lykke og høire som holdt på den gamle form. Hadde partiet der oppe gjort det, vilde vi stått på én front, og navneformen Trondheim vilde blitt vedtat med stort flertall i begge ting. Så kunde de ha gått og sagt Trondhjem så lenge de hadde villet!

Olav Guldal: Ja, det er jo ikke meningen å opta noen filologisk debatt her. Men utgangspunktet må jo være at man ser navneskiftet fra Trondhjem til Nidaros som et ledd i fornorskningsarbeidet. Og her ser vi også tydelig klasseskillet. De første som reiste kampen mot det gode gamle navn Nidaros, var høire og kapitalen i byen. De demonstrasjoner som blev holdt, skjedde også under høires førerskap. — Det er sagt fra arbeiderhold at det vilde være klokt om lagtinget hadde omgjort beslutningen og fått Trondhjemsnavnet lovfestet. Men jeg tror ikke landsmøtet vil være enig i det. Jeg må være enig i hvad det er fremholdt av Madsen om den sak. Vi kjenner det gamle konservative slagord: med lov skal land bygges. Men borgerskapet i Nidaros glemte dette. Hvad var det som bevirket at et konservativt parti reiste en slik aksjon? Jo, det er den fascistiske

bølge som vi har fått føling med også i Trondhjem nu. Og vi har latt oss drive med. Trondhjems arbeiderparti hadde ingen innflytelse over arbeidermassene, og «Arbeider-Avisen»s redaksjons stilling var ynkelig. Sør-Trøndelag arbeiderparti, som jeg representerer, har imidlertid en annen opfatning enn den som er rådende i Trondhjems forenede arbeiderparti. Jeg bebreider partiavdelingen at den ikke har maktet å stoppe tilgangen til borgerskapets faner. Men det vil vel ikke skje en annen gang.

Nils M. Aune: Som formann i Trondhjems forenede arbeiderparti finner jeg mig nødsaget til å si noen ord når det er reist så sterk klander mot oss fra medlemmer av stortingsgruppen. Jeg kan vel si at navnespørsmålet i og for sig ingen rolle spiller for de klassebevisste arbeidere i partiet. Men hvor stod vi, da saken skulde op igjen? Jo, høire hadde spillet sine kort og utnyttet dem slik at vi stod overfor et enten — eller: om vi skulde stå *passive* til saken eller være med på å støtte det krav som det store flertall av byens befolkning hadde båret frem ved folkeavstemningen. Det var ikke av noen «høire-innstilling» at vi valgte det siste standpunkt, men av hensyn til hele stillingen — også av hensyn til Det norske arbeiderpartis avdeling i Trondhjem og dets presse. Og vi mente å kunne fordrø av våre representanter i stortinget at de skulde *forstå* dette. Men det gjorde altså ikke flertallet.

Man kan si det er merkelig at folks sinn kan sette sig slik i bevegelse som vi har sett i Trondhjem i anledning av dette navnespørsmål. Men vi har like stor rett til å spørre partifellene i stortinget — de som stemte mot byens

ønske og krav i denne sak: var det en så stor sak for dere dette; var det en *klasse*-sak? Man skulde tro at nettop stortingsrepresentantene skulde ha alle betingelser for å se på partiets og vår presses stilling. Ikke desto mindre var det dem som vegret sig ved å følge Trondhjemsavdelingens råd. Og det er det som er det mest uforståelige for mig. *Vi* vilde ikke være med på å skaffe høire det valgagn som det vilde være at partiet til høsten skulde kunne agitere videre med Nidaros-navnet; vi så det som en fordel å få striden *bilagt*. Og det kunde bare skje ved at dette anslag blev vist tilbake. Men ved at byens befolknings vilje blev krenket, opnådde man bare å gi høire noe å vifte med og skaffe partiet et politisk samlingsmerke for sig. Jeg beklager det. For vår del vil jeg si at vi har visse tradisjoner å se tilbake på, og jeg tror ikke landsmøtet er enig i at arbeiderne i Trondhjem vilde *løpe i høires fotspor*.

Nygaardsvold gav et lite hipp til oss, idet han forklarte at vi kunde fått *Trondheims*-navnet, om vi hadde villet. Nygaardsvold skulde vel stå i så god kontakt med oss at han måtte ha kunnet gi oss anvisning på hvordan vi skulde optre for ikke å gjøre feil — istedenfor å fortelle oss det *her!* Jeg har iallfall aldri tidligere hørt fra ham hvordan vi efter hans mening skulde ha handlet i denne sak.

Jeg vil si, at det ikke bare er med beklagelse, men med sorg at vi har sett på gruppens behandling av denne sak. Trondhjemsarbeiderne spør: når de kunde heve sig til de største høider i stortinget med ildfulle taler for Nidaros-navnet, var det da *det* som hadde

fått dem til partiet, og som dannet kampgrunnlaget for dem? —

Taletiden for de følgende blev begrenset til 2 minutter.

Ole Øisang: Aune har som formann i Trondhjemsavdelingen gitt et meget korrekt uttrykk for opfatningen innen partikretser i Trondhjem. Det er riktig, som det er sagt, at det i grunnen er en *liten* sak, og den er ikke partipolitisk. Men når så er, da trodde vi at man vilde tatt tilbørlig hensyn til opfatningen blandt *arbeiderne i den by* det gjaldt. Det er pointet her. Man sier at vi «fulgte høire». Det er selvfølgelig ikke riktig. Når arbeiderne i så stort tall krevde bibehold av det gamle navn på byen, var dette utslag av en patriotisme som har sine *gode sider* — man skal være opmerksom på det. Det er også mange av oss som satte sin personlige mening til side til fordel for arbeidernes *flertalls* mening. Og da mener vi at også stortingsmennene kunde gjøre det, særlig når saken ikke var større enn man vilde gi det utseende av.

Slik som dette vil komme til å forkludre hele valgkampen for oss og hefte oss i arbeidet for de *større* saker, har det bragt arbeiderbevegelsen i en vanskelig stilling. De som mot arbeidernes og hele befolkningens ønske har presset Nidaros-navnet inn på byen, det er *de* som har gitt høire et agn å fiske med. Og de skal forstå at de dermed har gjort stillingen vanskeligere iallfall for bevegelsen i Trondhjem.

Einar Gerhardsen: Det er ikke til å undgå at mange har mattet forbauses over den utvikling denne sak har tatt. Jeg er enig med Langhelle i hvad han har sagt angående enkelte stortingsmenns optreden. Det er en del av dem som

har vært så fanatisk i denne sak at de har satt hensynet til sine mål- og nasjonale interesser over hensynet til partiet og arbeiderklassen. Og *det* er det som er farlig. Arbeiderne og partiet vil betakke sig for en slik utvikling. Det er sagt at centralstyret kunde ha tatt et standpunkt før. Ja, det er mulig det. Men det var et medlem av centralstyret — Oksvik — som truet med at hvis man det gjorde, da skulde man få et oppgjør i stortinget! Når det vises en *slik* illojalitet, da forstår en at det er noe galt fatt.

Ivar Aarseth: På 2 minutter er det selvsagt ikke mulig å komme nærmere inn på denne navnesak. Men jeg finner å måtte si noe i anledning av det referat Madsen har gitt. Det er riktig at gruppens medlemmer stod fritt til å begynne. Men situasjonen utviklet sig og fikk det omfang alle kjenner. For oss blev det da ikke blott og bart et navnespørsmål lengere, men et politisk spørsmål. Og centralstyret blev nødt til å gripe inn. Det skulde også Madsen ha nevnt. Ved den siste behandling av saken i år grep centralstyret inn og fattet beslutning om at gruppen skulde stemme for et forslag om dobbeltformen Trondhjem—Trondheim. Men gruppens formann stakk dette forslag i lommen uten å gjøre gruppens medlemmer bekjent med det.

Efter kommuneloven for byene skal befolkningens ellers byens uttalelse høres når det foreligger forslag om en navneforandring. Ved den folkeavstemning som blev avholdt i Trondhjem stemte 95 prosent for bibehold av bynavnet. Det er her begått et *brudd* på lovens forutsetning og en krenkelse av folkeviljen. Og det mest bedrø-

velige i denne sak er at man innenfor gruppen ikke har villet bøie sig for de partibeslutninger som blev tatt.

Flood-Engebreetsen: Langhelles kritikk her forekom mig å være unødlig skarp. Men det er nødvendig å trekke forholdet frem. Utover landet mener man at gruppen til dels har optrådt høist eiendommelig. Det som er kommet frem her, viser at det må slås fast for eftertiden at representantene ikke kan stilles fritt i *noe* spørsmål. Det er sant, som Øisang sier, at saken vil bli brukt under valgkampen av høire, og brukt i *høi grad*. Den almindelige mening i mitt fylke er at gruppen har ført en vanvittig politikk — eller *mangel* på politikk.

Nic. Eggen: Jeg tror at Trondheim er det navn som arbeiderne i byen kunde ha tatt stilling for. Har gruppen begått en feil, da har også Trondhjemspartiet gjort en feil ved ikke å forberede dette spørsmål på forhånd. Den sproglige utvikling går i retning av fornorsking, og det burde ha vært arbeidet på den linje. Jeg er for øvrig enig i at den stemning som har oparbeidet sig i Trondhjem, er av mer fascistisk natur enn Trondhjemsrepresentantene her vil ha det til.

Meyer-Foshaug: Jeg vil bare ha sagt, at forsamlingen her bør måtte forstå at når gruppens medlemmer blev stilt fritt i navnesaken, måtte hver ha rett til å innta det standpunkt han fant riktig. Og det er det som blev gjort. Jeg vil si til kameratene i Trondhjem at de plikter å forstå *våre* følelser like så vel som de krever at vi skal respektere deres. Jeg var med fra første gang rettskrivningsreformen blev vedtatt — under forbitret

motstand fra høire — og vi skal komme i hu at også vi som representerer den almindelige landsens befolkning, og som har et utpreget syn på fornorskingsarbeidet, har krav på å bli tatt hensyn til i et spørsmål som dette.

Trygve Lie: Jeg har en levende følelse av at sprogstriden omkring dette navn delvis har vært ført ut fra nasjonalistiske synsmåter, som ikke passer sig for vårt parti. Det som vi har lært, er at omdøpningsarbeidet aldri må bli tvang eller *overgrep*, og først og fremst at det aldri må bli tvang overfor våre egne klassefeller. Det må i hvert enkelt tilfelle bli et fornuftsspørsmål, fordi det ikke kan være noe trosspørsmål. Og skal det kunne *finnes* en fornuftig løsning, må man høre på hvad befolkningen og partiet på vedkommende sted sier. Skal f. eks. Lillestrøm omdøpes, vil vi hat et ord med i laget vi også, og jeg går ut fra at man vil høre på hvad Akershus fylkes arbeiderparti sier!

Gitta Jønsson: Jeg tror at det som er skjedd i denne sak har vakt en lite smigrende oppmerksomhet, og at det er om å gjøre at vi kommer tilbake til jorden. Man har vært vidne til en krenkelse av den kommunale selvbestemmelsesrett som vi skal ha vanskelig for å finne sidestykke til. Tenk å sette så meget på spill i valgkampen bare for det! La oss si til disse voksne stortingsmenn — de som gir sig den fanatiske målsak i vold, — at de har først og fremst å iaktta klassekampen, den *økonomiske* kamp — videnskapsmenn får vi bli siden!

Torgeir Vraa: Jeg er vant til å klappe og smile til en komedie. Men den komedie som er spilt *her*, den klapper jeg ikke for, for den er for flau. For mig er det knu-

sende likegyldig hvad byen heter, og jeg kunde ha stemt for hvilket som helst. Det er ingen sjels salighet dette for noen å tro at man går til himmerike på et *navn*, det er sludder. Det som bestemte mig, var *Trondhjemsviljen*, som gav sig utslag så tydelig som noen folkevilje noen gang har gitt sig til kjenne. De vil ha navnet i fred! Men så kommer Oksvik og Scheflo i gruppen og vil noe annet. Det er en hån mot alt det som heter folkevilje og folkestyre. Det er derfor jeg er rasende, og det er derfor jeg ikke kan klappe til komedien. Så fikk man fra centralstyret parolen om den såkalte dobbeltform — en parole som ikke blev holdt. Det er ikke moro når vi ute i distriktene skal se på og forsvare den slags. Til omdøperne vil jeg si: vil dere være så vennlig å la oss få beholde det gode, gamle, kjente og avholdte navn *Drammen!* (Muntherhet.)

Herman Thornes: Nidaros-tilhengerne har brukt uttrykket «fascisme» i forbindelse med Trondhjems kamp for å beholde sitt gamle bynavn. De skal være noe forsiktig med det. Det skal ikke lykkes å komme bort fra at det vilde vært langt mer overensstemmende med Det norske arbeiderpartis politikk om våre representanter hadde sluttet sig om *folkeviljen* i den by det gjaldt. De som har optatt aksjonen for omdøpningen, er de frilynde bondeungdomslag, som ligger i kamp med oss, og som nekter oss sine lokaler. Men *våre* menn skalv i buk-sene over at stortingets verdighet skulde bli krenket! Jeg vil bare si at de som snakker så meget og foraktelig om «Dagspost»-høire i denne sak, ialfall har opnådd én ting, nemlig å henge en viss rettferdig-

hetens glorie om halsen på det samme blad og det samme parti.

K. Rothaug: Ja, gjort gjerning står ikke til å endre. Men jeg vil si overfor Guldal at jeg tror flertallet av representantene til Sør-Trøndelag arbeiderpartis årsmøte var *enig* i «Arbeider-Avisen»s redigering når det gjaldt stillingen til Trondhjemsnavnet, og at bladet har optrådt helt korrekt på partiets vegne. Det er innrømmet av enkelte, at hvis de hadde *visst* hvor landet lå, vilde de ifjor ha stemt for Hornsruuds forslag om utsettelse. Det hadde også vært det eneste fornuftige man kunde gjøre. Og jeg tror det var en feil av centralstyret at det ikke foreholdt gruppen nødvendigheten av å innordne sig under det standpunkt Trondhjems-avdelingen tok. Hvis man hadde spurt *arbeiderklassen* i Trøndelag, vilde den med stort flertall ha sagt: la oss for guds skyld være fri denne striden!

Oksvik: Når Gerhardsen har referert fra centralstyrets møter, er det kanskje på sin plass å korrigere og nærmere forklare den ting. Saken har to ganger vært oppe i centralstyret, og foran den første odelstingsbeslutning i år blev det med betydelig flertall vedtatt å uttale sig for *Trondheim*. Imidlertid kom det representanter fra partiet der oppe som mente å måtte *advare* mot den ting. Og så blev saken på en måte omgjort igjen, og det nye forslag som måtte sees som et kompromissforslag, førte ikke frem. Da behandlingen av saken i år var i sin siste fase, kom spørsmålet op igjen, og det blev i hui og hast innkalt til et møte i stortinget av gruppestyret sammen med centralstyret. Til stede i dette møte var også Tømmeraas og

John Aae fra Trondhjem. Av centralstyrets 16 medlemmer møtte 6, og de vedtok — med 4 mot 2 stemmer — at gruppen skulde bindes til den tvillingform som da var blitt aktuell. Da hadde saken allerede passert odelsting og lagting første gang. Det var denne helt *usømmelige* behandling av saken jeg sa jeg vilde avsløre — at et redusert centralstyre sitter og bestemmer hvad som skulde være gruppens stilling ved den endelige votering.

Strandjord: Debatten har godtgjort med all tydelighet at landsmøtet plikter å ta et bestemt standpunkt i målsaken, slik at det ikke tillates representantene å stå «fritt» en annen gang, som det så smukt heter. Saken er av større betydning enn man tror. I den stilling den norske arbeiderklasse idag står, har vi ikke anledning til, slik som Foshaug og andre, å ta hensyn til følelser; spørsmålet blir, som Vraa engang sa i stortinget, å skaffe *mat* i gryta, ikke først og fremst hvordan det skal skrives. Først når *det* er gjort, kan vi ta frem så behagelige saker som målet og annet og la følelsen råde.

Anton Hermo: Hos oss oppe i Finnmark er det absolutt flertall for Trondhjem. Og vi håper ennå på en forandring. Våre folk skal lytte efter *folkemeningen*, ikke spørre efter eget smak og behag. Men en hel del av dem spurte ikke andre enn sig sjøl.

Langhelle: Av hensyn til de fremtidige situasjoner som vil komme, er vi nødt til å bringe disse ting på det rene og gi retningslinjer for centralstyret av stortingsgruppen. Det skal ikke kunne gå an at man saboterer et forslag, slik som Madsen har gjort.

Oscar Torp: Det er spurt om centralstyrets stilling til saken. Og det er vel riktig da å gi beskjed om hvordan centralstyret og gruppen har behandlet den sak. — Tale- ren refererte her av sakens dokumenter hvordan striden hadde utviklet sig. I det *centralstyremøte* som der var henvist til (18. februar i år) blev det fattet en beslutning sålydende:

1. Å pålegge Nordanger å opta forslaget om *Trondheim* som partiets prinsipale standpunkt. 2. Gruppens formann Madsen blev pålagt på gruppens vegne å støtte et subsidiært forslag om *Trondheim—Trondhjem*.

To av centralstyrets medlemmer, Magnus Nilssen og Oksvik, stemte mot punkt 2. Oksvik hadde samtidig en protokolltilførsel, hvori han begrunnet hvorfor partiet efter hans mening ikke kunde binde sine representanter i den foreliggende sak — dels på grunn

av sakens art og videre fordi centralstyret ikke hadde tatt organisasjonsmessig stilling allerede da saken første gang kom op i stortinget.

Formannen sluttet med å si: Jeg vil tilføie at det medfører *riktighet* at gruppens formann ikke fremmet dette forslag i stortinget, likesom også Oksviks uttalelser i møtet med gruppestyret falt slik som Gerhardsen har referert. —

Debatten blev dermed avsluttet, og *stortingsgruppens beretning for 1929* blev godkjent enstemmig med de bemerkninger som var gjort.

Regnskaper og budgetter.

Partiets *regnskaper* for 1927, 1928 og 1929 godkjentes enstemmig uten debatt.

Likeså vedtokes enstemmig landsstyrets forslag til *budgetter for 1930*.

Revisjon av partiets lover.

(Dagsordenens post 3.)

Landsmøtet gikk derpå over til behandlingen av lovene, *idet* man tok hver paragraf for sig.

Partiets navn.

Fra Rjukan arbeiderparti var innsendt følgende forslag:

«I innledningen og ellers overalt i programmet foreslåes undertitelen «Det forende arbeiderparti» strøket. Likeså foreslåes denne undertitel strøket i partiets navn.»

Forslaget hadde følgende motivering:

«Denne undertitel, som kom med ved samlingen med Det socialdemokra-

tiske parti, blev formentlig satt der for å markere at det nye parti bestod av to sammensluttede partier. Dette var muligens nødvendig, eller i alle fall formålstjenlig i de første år efter samlingen. Men forutsetningen må jo være at partiet efter hvert kan arbeide sig sammen til en enhet, selv om det naturligvis alltid vil finnes minst to forskjellige retninger med et noe forskjellige syn på partiets utvikling og fremtidsperspektiver. Men utadtil, overfor borgerskapet, må partiet naturligvis alltid optræ som en enhet, og da bør dette også få uttrykk i partiets navn samt i programmet. «Det norske arbeiderparti» er for øvrig et så godt navn, at det

skulde tilfredsstillte alle retninger innen partiet uten den foran nevnte undertittel.»

Landsstyret var enig i det av Rjukan arbeiderparti innsendte forslag og innstilte:

Undertitelen i partiets navn — Det forende arbeiderparti — utgår.

Ved *voteringen* blev forslaget vedtatt enstemmig uten debatt.

Paragraf 1 i loven blev vedtatt uforandret fra før.

Paragraf 2 var foreslått gitt følgende formulering:

«I partiet optas politiske foreninger, fagforeninger, politiske grupper innen fagforeninger som ikke står tilsluttet partiet, og ungdomslag, når disse i beslutningsform anerkjenner partiets program og lover.*)

Ved innmeldelsen erlegges kontingent for det kvartal innmeldelsen skjer.»

Forslaget blev vedtatt enstemmig.

Paragrafene 3 og 4 blev vedtatt uforandret.

Paragraf 5.

Ved § 5 (By- og distriktsorganisasjoners rettigheter og plikter) foreslo landsstyret:

«1. Til fremme av partiets formål erlegges hver tilsluttet organisasjon i kontingent til landspartiet 50 øre for mannlige medlemmer og 25 øre for skog- og landarbeidere, arbeiderbønder, fiskere, kvinnelige medlemmer, læregutter, ungdomslagsmedlemmer og arbeidsledige medlemmer pr. kvartal.

*) Angående kvinneavdelinger inntas i paragrafen det som besluttes av landskvinnekonferansen.

2. De lokale organisasjoner kan beslutte at arbeidsledige medlemmer bare skal betale den til landspartiet fastsatte kontingent for halvtbetalende medlemmer.

3. Partimedlemmer som ikke er fagorganiserte og som har en minsteinntekt av 3000 kroner pr. år betaler en tilleggskontingent. Denne fastsettes til 2 kroner pr. måned eller 6 kroner pr. kvartal, for medlemmer som har en inntekt fra 3000 til 5000 kroner pr. år, 5 kroner pr. måned eller 15 kroner pr. kvartal for medlemmer som har en inntekt fra 5000 til 8000 kroner pr. år og 8 kroner pr. måned eller 24 kroner pr. kvartal for medlemmer som har en inntekt av 8000 kroner og derover pr. år. Derav innbetales til landspartiet den ene halvpart, den annen halvpart deles likt mellom vedkommende medlemsforening og fylkes-, krets- eller til landspartiet direkte tilsluttede byparti.

4. Kontingenten innsendes til partikassen i efterskudd senest 30 mai for 1. kvartal, 30 august for 2. kvartal, 30 november for 3. kvartal, 28 februar for 4. kvartal, og erlegges etter organisasjonens medlemstall den siste dag i hvert kvartal.

5. Samtidig med kontingenten innsender by- og distriktsorganisasjonens styre rapport over medlemsantalet m. v. i overensstemmelse med et av centralstyret utsendt skjema.

6. By- og distriktsorganisasjonens styre er for øvrig pliktig til å gi central- og landsstyret alle de opplysninger som dette gjør krav på til bruk for sin virksomhet.

7. Organisasjoner som ikke til lovmessig tid innsender kvartalsrapport og kontingent, taper sine rettigheter i partiet. Når restan-

sene er betalt fåes medlemsrettighetene tilbake.»

Et mindretall på 7 medlemmer stemte for følgende forandring i *punkt 1* vedrørende ungdomslagsmedlemmer:

Prinsipalt: Ungdomslagsmedlemmer under 21 år fritas for kontingent til landspartiet. — *Subsidiært:* Landsmøtet henstiller til distriktsorganisasjonene å frita ungdomslagsmedlemmer under 21 år for kontingent til distriktsorganisasjonene. —

Under *punkt 3* — tillegskontingenten — stemte et mindretall på 15 medlemmer for 1 krone som første sats; 4 stemte for 2 kroner som annen sats, og 1 stemte for 5 kroner som tredje sats.

Johs. Beck, Aust-Agder: Vi i Aust-Agder har hatt litt vanskelig for å forsone oss med den foreslåtte nyordning av kontingenten. Jeg peker bl. a. på at den lille lettelse de arbeidsløse nu har, skal utgå. Det er sagt at det nu foregår adskillig fusk fra avdelingens side i forbindelse med rapport og innbetaling, og at en kontingent — selv om den sattes forholdsvis lav — vil måtte trenge av hensyn til den fremtidige kontroll. Allikevel mener jeg at vi bør bibeholde den fritagelse de arbeidsløse medlemmer nu har. De nye lover bringer også en annen vanskelighet, nemlig den sterke *opdeling av klasser* som vi vil få, hvis disse kontingentbestemmelser blir vedtatt. Det foreslås at også skog- og landarbeidere, fiskere og arbeiderbønder skal stilles i en klasse for sig som halvtbetalende. Men det vil være umulig for noe fylkesparti å føre ordentlig kontroll med hvordan medlemmene fordeles sig på disse kategorier. Aust-Agder er et utpreget småbrukerdi-

strikt, og på våre kanter vil dette bety en vesentlig kontingentsvikt, til skade for Det norske arbeiderparti. Det det gjelder om i partiarbeidet er å få *interessen* op; greier vi det, vil en 25 øre fra eller til ikke spille noen rolle. Det beste vil være at vi undgår den foreslåtte klassifisering. På Aust-Agder arbeiderpartis vegne foreslår jeg derfor følgende forandring til *punkt 1*:

«1. Til fremme av partiets formål erlegger hver tilsluttet organisasjon i kontingent til landspartiet 50 øre for mannlige medlemmer og 25 øre for kvinnelige medlemmer, læregutter og ungdomslagsmedlemmer.»

Videre foreslår vi som *punkt 2*: «Arbeidsløse er fritatt for kontingent.»

Med hensyn til den foreslåtte *tilleggskontingent* slutter jeg mig til mindretallet i landsstyret.

Ordstyreren: Vi kan ta debatten om *punkt 2* i samme forbindelse.

Jacob Kolrud, Hordaland: På vegne av Hordaland fylkes arbeiderparti optar jeg følgende forslag som motsetning til innstillingen:

«I § 5, *punkt 1*, utgår ordet «ungdomslagsmedlemmer» av innstillingen, som får følgende tilføielse:

Ungdomslagsmedlemmer under 21 år betaler 10 øre pr. kvartal.»

Jeg kan ikke slutte mig til det mindretall som foreslår hel fritagelse for kontingent for ungdomslagsmedlemmer. Men jeg mener at kontingenten til partiet for disse bør være så lav som det på noen måte lar sig gjøre. Det kan ikke være riktig at lagsmedlemmer — som forut har sin kontingent til

ungdomsfylkingen — skal betale mer enn de øvrige. Man skal ikke etablere et kontingentforhold som får dem til å føle sig urettferdig behandlet.

Subsidiært har mindretallet foreslått en henstilling om at ungdomslagsmedlemmer skal være fritatt for kontingent til distriktsorganisasjonene. Heller ikke dette forslag peker på den riktige vei. Det er overordentlig viktig å opprettholde samarbeidet ikke bare mellom ungdomslagene og herredspartiene, men også med fylkesorganisasjonene. De unge skal ha følelsen av at de har plikter på *begge* steder, og at de skal være med å sette sitt preg på partiarbeidet. Men da skal også kontingenten for disse medlemmer settes så lavt som mulig. Jeg anbefaler mitt forslag.

Tranmæl (til forretningsordenen): Jeg henstiller at man tar hele kontingentspørsmålet under ett og diskuterer det i sammenheng; så kan man senere, i tilfelle, sende alle forslagene til en spesialkomite. Det gjelder å få et helt system i kontingentordningen.

Ordstyreren uttalte at han intet hadde imot det, og refererte samtidig punkt 3.

Alb. Vang, Østfold: Det er all grunn til å ta varsomt iallfall når det gjelder kontingenten for de arbeidsledige. Man henviser at den er nødvendig av hensyn til kontrollen med medlemsskapet. Men man opnår ikke så sikkert det man tilsikter ved dette. Det kan hende at avdelingene ellers begynner å operere med et *større* antall arbeidsløse enn de har — fordi de så å si blir nødt til det. Om kontingenten til partiet for øvrig vil jeg si at jeg hadde tenkt mig at det skulde begynne å gå *nedover* så smått nu, istedenfor å gå *opover*.

Med hensyn til tilleggskontingenten er jeg bange for at det blir et virvar av det hele. Kanskje man må ha et skarve ligningsråd innen bevegelsen for å føre kontroll med det! Det blir en ny papirmølle. Men vi bør ikke vedta noe som blir en kontingent bare på papiret.

H. Stordalen, Asker: Jeg skal ikke komme inn på de forskjellige satser. Men jeg vil reise et spørsmål som er blitt drøftet bl. a. i Akershus fylke. Det gjelder partikontingenten for de fagorganiserte arbeidere som er tilsluttet Oslo arbeiderparti, men som har sitt bosted i de omliggende landkommuner. Jeg tar f. eks. Aker. Det naturlige må jo være at disse kollektivt tilsluttede partimedlemmer har sitt medlemsskap på det sted og i den kommune hvor de har sine nærmeste parti-interesser. Her spiller også kontingentspørsmålet inn, idet de store bykommuner, som Oslo og andre, får en kontingent som de ikke kan sies å ha berettiget krav på. Det har vært forhandlet mellom partiavdelingene i Oslo og Aker om en ordning, men foreløbig uten resultat fordi det har strandet på Oslopartiets gode vilje til å vise imøtekommenhet overfor herredspartiene. Spørsmålet kan være aktuelt også andre steder, og vi har derfor funnet å burde reise det her. Jeg vil spørre partiets formann om saken har vært oppe i centralstyret, og om det foreligger noe derfra. Det vil være av betydning og av interesse for deltagerne å få belyst forholdet på dette landsmøte, fordi det direkte berører så mange herredspartier i vårt fylke. Den ordning som det kan bli tale om, må søkes på det grunnlag at vedkommende kan bli partimedlemmer i de kommuner hvor de bor, og hvor de også

har sine kommunale interesser. Som det nu er, blir det en dobbeltkontingent for mange, og de fleste har ikke råd til å betale partikontingent på to steder.

Ordstyreren refererte følgende forslag fra *Karl Nythun* (Sunnmøte og Romsdals kretsparti) til punkt 3:

«Partimedlemmer som ikke er fagorganiserte, betaler en tilleggskontingent. Denne fastsettes til 2 kroner pr. måned for medlemmer som har en inntekt fra 4000 til 8000 kroner, 5 kroner for medlemmer som har en inntekt av 8000 og derover.»

Oscar Torp: Kontingentforholdet Oslo—Aker har vært behandlet flere ganger av centralstyret, likesom spørsmålet har vært oversendt Oslo arbeiderparti til behandling. Så vidt jeg forstår, har det ikke vært reist noen innvending mot en ordning fra Oslo-partiets side av *den* grunn at det selv vilde ha pengene i sin kasse, men saken har støtt på adskillig praktiske vanskeligheter i de fagforeninger som er tilsluttet Oslo arbeiderparti. Imidlertid har centralstyret nu behandlet saken, og det har tiltrådt en ordning hvorefter Oslo arbeiderparti refunderer herredspartiet kontingenten for de fagforeningsmedlemmer som står kollektivt tilsluttet Oslo arbeiderparti, men som bor i Aker og som deltar i partiarbeidet i en av Akers arbeiderpartis avdelinger.

Med hensyn til de forandringer i kontingenten som er foreslått i loven, så vet vi at det har vært et ønske ute fra landsbygden om å få en lettelse for de yrkesgrupper som her er påpekt, og dette ønske har landsstyret villet innmøtekomme. Det er fra flere anket over at vi

har foreslått innført en kontingent også for de *arbeidsløse*. Den erfaring vi har, er nu engang den at man i mange tilfelle har benyttet den utvei overfor landspartiet å opføre «arbeidsledige medlemmer» i større utstrekning enn det virkelig er. I et enkelt tilfelle var det endog opført flere enn statistikken viste det var arbeidsledige i hele kommunen! Hvis man skal ha noen kontroll med dette, må man nødvendigvis fastsette en kontingent også for hvert arbeidsledig medlem — større eller mindre. Hvis ikke dette gjennomføres av landsmøtet, vil det — er jeg bange for — medføre det som er *verre*, nemlig at de arbeidsledige taper sine rettigheter i partiet. Og det må vi forhindre.

Hvad angår tilleggskontingenten for ikke fagorganiserte, har jeg fått det inntrykk fra de møter som er holdt, at man mener det i prinsippet er *riktig* at en sådan kontingent blir fastsatt av partiet og søkt gjennomført. Om satsene, slik som vi har foreslått dem, kan det være plass for meningsforskjell. Noen har ment at de er for høye, dels også at *grensen* er satt for lavt, og det er kommet forslag om at grensen bør heves fra 3000 til 4000 kroner. Personlig mener jeg at innstillingens satser ikke burde være avskrekkende for de folk det i tilfelle kommer til å gjelde. Men jeg har intet mot at forslagene oversendes en spesialkomite til gjennomgåelse og til avgivelse av forslag til møtet senere.

Ordstyreren refererte ytterligere følgende innkomne endringsforslag:

Fra *Karl Flod*, Aker, til nytt punkt 4:

«Formueskontingent betales av alle partimedlemmer etter følgen-

de regel: Av en formue fra 10—20,000 kroner betales 1 pro mille, fra 20—30,000 kroner 2 pro mille, fra 30—50,000 kroner 3 pro mille, over 50,000 kroner 5 pro mille.

Alt pr. år.

Partimedlemmer med formuer under 10,000 kroner betaler ikke denne kontingent.»

Fra *Jakob Kolrud* til punkt 3 (fremsatt efter beslutning av Hordaland arbeiderpartis årsmøte):

«Partimedlemmer som står i ein fagleg samskipnad må reknast som fagorganiserte, når denne samskipnaden kann segjast å vera ein fagorganisasjon som ligg nokolunde i same plan som dei fagforeningar som er tilmeldt Den faglege Landsorganisasjon.»

Taleren foreslo at forslaget blev oversendt centralstyret og samarbeidskomiteen til behandling.

Fra *Nils Norheim* (tilleggskontingenten):

Inntekter fra 3000—4500 kroner 1 pr. md., fra 4500—6000 kroner 2 pr. md., fra 6000—8000 kroner 5 pr. md., over 8000 kroner 8 pr. md.»

Fra *H. P. Haugli* på vegne av Opland arbeiderparti:

«Kontingenten for arbeidsledige medlemmer settes til 15 øre pr. kvartal.»

Fra *Thv. Haavardstad*, Aust-Agder, til punkt 3:

«Partimedlemmer som ikke er fagorganiserte og som har en skattbar inntekt av over 4000 kroner pr. år, betaler en tilleggskontingent. Denne fastsettes til 1 kro-

ne pr. måned eller 3 kroner pr. kvartal for medlemmer som har en skattbar inntekt fra 4000—6000 o. s. v.»

Fra *Rogalands fylkesparti* referertes følgende forslag:

«Partimedlemmer som ikke er fagorganiserte og som har en minste inntekt av 3000 kroner pr. år betaler en tilleggskontingent. Denne fastsettes til 1 krone pr. måned eller 3 kroner pr. kvartal for medlemmer som har en inntekt fra 3000 til 5000 kroner pr. år, kr. 2.50 pr. måned eller kr. 7.50 pr. kvartal for medlemmer som har en inntekt fra 5000 til 8000 kroner, 5 kroner pr. måned eller 15 kroner pr. kvartal for medlemmer som har en inntekt fra 8000 til 12,000 kroner pr. år, og 25 kroner pr. måned eller 75 kroner pr. kvartal for medlemmer som har en inntekt over 12,000 kroner. Tilleggskontingenten rammer alle inntekter over 12,000 kroner enten vedkommende er fagorganiserte eller ikke.»

Arnfinn Vik optok landsstyrets mindretalls forslag om ungdomslagsmedlemmenes kontingentforhold.

Ordstyreren foreslo nu at landsstyrets forslag til punktene 1, 2 og 3 i paragraf 5 samt de innkomne forslag blev oversendt en spesialkomite.

Dette blev enstemmig vedtatt.

Som medlemmer av komiteen blev enstemmig valgt *Oscar Torp*, *Olav Solumsmoen*, *Jakob Kolrud*, *Trygve Dyrendahl* og *Martin Aune*.

Formiddagsmøtet blev derpå hevet klokken 14.

Eftermiddagsmøtet fredag.

Møtet blev satt klokken 16 med *Ingvald Rastad* som ordstyrer.

Sekretæren, *Konrad Knudsen*, leste protokollen fra formiddagens møte. Den blev godkjent uten bemerkning.

Lovbehandlingen. (Forts.)

Paragraf 6.

Alb. Karlsen: Aust-Agder fylkes arbeiderparti optar her forslag om at landsstyrets medlemmer skal ha ikke bare tale- og forslagsrett på landsmøtene, men også stemmerett. Jeg går ut fra at noen nærmere motivering er unødvendig.

Oscar Torp: Det foreslås her av landsstyret det samme som vi har i lovene nu, og jeg anbefaler at vi opprettholder den gamle ordning.

Ved *voteringen* blev Karlsens forslag forkastet med stort flertall. — Paragrafen er i sin helhet overensstemmende med de tidligere lover.

Paragraf 7.

Som paragraf 7 — landsstyret — var foreslått:

1. Landsstyret våker over, at partiets virksomhet ledes i overensstemmelse med disse lover og landsmøtets beslutninger.

2. Landsstyret består av 35 medlemmer, hvorav 13 skal være bosatt i eller ved Oslo. De øvrige velges blandt partimedlemmer fra de forskjellige landsdeler etter landsmøtets nærmere bestemmelse. De i eller ved Oslo bosatte medlemmer av styret er:

Formann, 2 næstformenn, hovedorganets redaktør og 6 andre medlemmer. Centralstyret avgjør

i tilfelle formannen har forfall hvem av næstformennene som skal fungere. Dessuten tiltres centralstyret av 1 representant fra ungdoms- og 2 fra kvinneorganisasjonens styrer, likesom landsstyret velger 1 representant til ungdoms- og 2 til kvinneorganisasjonens styrer.

Formann, næstformenn og redaktør velges ved særskilt valg og med absolutt flertall.

3. Sämtlige de i eller ved Oslo bosatte medlemmer av styret danner centralstyret.

4. For centralstyret velges 7 og for landsstyret 8 varamenn.

5. Det samlede landsstyre holder møte så ofte centralstyret finner det nødvendig, eller når minst halvparten av de øvrige representanter forlanger det. I disse møter forelegges centralstyrets forhandlingsprotokoll.

6. I de år landsmøtet ikke holdes, har landsstyret å foreta det nødvendige med hensyn til vedtagelse av budgetter m. v.

7. Utgiftene ved landsstyrets møter utredes av partikassen.

Ved punkt 2 var det dissens i landsstyret, idet et mindretall på 14 medlemmer (*Oscar Torp*, *Edv. Bull*, *Martin Tranmæl*, *Sigrid Syvertsen*, *Alfred Madsen*, *Eugen Johannessen*, *Josef Larson*, *Helga Ramstad*, *Johs. Johannessen*, *Magnus Nilssen*, *Olav Oksvik*, *A. E. Gundersen*, *Harald Halvorsen* og *Valdemar Nielsen*) stemte for at landsstyret skulde bestå av 28 medlemmer.

Et annet mindretall på 16 medlemmer stemte for at centralstyret skulde tiltredes av 1 representant fra kvinneorganisasjonens styre.

For øvrig stemte begge mindretall for innstillingen.

Oscar Torp: På samlingskongressen blev det vedtatt en utvidelse av antallet av så vel centralstyrets som det øvrige landsstyres medlemmer. Det foreslåes nu av flertallet en innskrenkning til 35 — henholdsvis 13 og 22. Da vi behandlet denne sak i centralstyret, innstillet vi der på en reduksjon for centralstyrets vedkommende, altså de innenbys medlemmer, fra 16 til 13, det vil si det samme som danner *landsstyrets* enstemmige innstilling til landsmøtet. Vi mente at et styre på 16 var et noe vidtløftig apparat, og at centralstyret kunde være stort nok med 13 representanter. Men samtidig foreslo vi en innskrenkning også av de *utenbys* representanter, slik at det blev valgt 15 fra distriktene, hvorved det samlede landsstyre kom til å telle 28 medlemmer. Under behandlingen av lovene i landsstyremøtet fikk dette forslag 14 stemmer. Jeg vil anmode landsmøtet om her å følge dette mindretalls forslag, som jeg optar. Det kunde også være tale om å sette tallet til 30 istedenfor 28, hvorved det blev adgang til å tilgodese distriktene noe mere, og hvis et forslag herom blir fremsatt kan jeg også stemme for det.

Tranmæl: Efter den ordning vi nu har, tiltres centralstyret bl .a av 2 medlemmer fra partiets kvinneorganisasjon. Et mindretall holder på at det bør utpekes 1, og jeg optar dette forslag. Jeg er enig i at kvinnene bør ha minst 2, men utover den ene offisielle representant valgt av kvinneorganisasjonens styre bør *landsmøtet* velge disse. Og jeg synes kvinnene selv bør være de første til å forlange dette. Når man nu skal begrense

landsstyremedlemmenes antall, er det rimelig at man her går tilbake til den gamle ordning vi hadde før samlingskongressen. Jeg vil også støtte tanken om at landsstyret blir på 30 medlemmer, og jeg vil henstille til landsstyret å akseptere et forslag herom, slik at det blir 17 utenbys medlemmer — en *utvidelse* på 2 — mens centralstyret innskrenkes til 13.

Gitta Jønsson anbefalte flertallets forslag i sin helhet.

Alb. Karlsen vilde stemme for et landsstyre på 35, for at landdistriktene kunde bli best mulig representert.

Eugen Johansen (Akershus) uttalte sig i tilslutning hertil. Principielt fant han det rimelig at man gikk til en utvidelse, overensstemmende med partiets vekst, heller enn til en innskrenkning. I allfall burde man oprettholde den norm som eksisterte nu idag.

Ved *voteringen* blev flertallets innstilling angående landsstyremedlemmenes antall vedtatt med stort flertall.

Likeså vedtokes innstillingen om at det skulde være 2 valgt fra kvinneorganisasjonens styre.

Paragrafen for øvrig blev vedtatt enstemmig.

Paragrafene 8, 9, 10, 11, 12, 13 og 14 blev vedtatt uforandret.

I *paragraf 15* — Almindelige bestemmelser — var foreslått som nytt tillegg til punkt 6:

«Nominasjonen av partiets kandidater ved valg til alle offentlige komiteer og kommisjoner, offentlige tillitshverv, lønnet eller ulønnet, foretas i fellesmøter av stortingsgruppens styre og centralstyret efter at spørsmålet har vært forelagt stortingsgruppen.»

Videre var foreslått som punkt 9: «Fast ansatte partifunksjonærer har 3 — tre — måneders opsigelsestid.»

Paragrafen blev i sin helhet vedtatt enstemmig.

Likeså vedtokes *paragraf 16*, overensstemmende med den nuværende ordlyd.

Kontingentmerker.

Fra *Inntrøndelag arbeiderparti* var innsendt følgende forslag:

«Det gjennomføres merkesystem for kontingentinnbetaling.»

Landsstyret uttalte:

«Merkesystemet virker etter sin hensikt i fagforeningene, men å innføre det samme i partiet vil neppe være mulig, idet over halvparten av partimedlemmene er medlemmer av partiet kollektivt gjennom fagforeninger og betaler sin kontingent til partiet ved kjøp av fagforeningskontingentmerker. For tilfelle partiet skulde gå over til kontingentmerkesystemet, må-

te fagforeningene som står tilsluttet partiet ha særskilte partikontingentmerker ved siden av fagforeningsmerkene. Det vilde bli et for innviklet system, som landsstyret ikke kan anbefale som kontroll for landspartiet ved kontingentinnbetaling, men vil bistå de distriktsorganisasjoner og foreninger som ønsker å benytte kontingentmerker med anskaffelse av merker.

Landsstyret foreslår derfor at det fattes sådan beslutning:

Centralstyret bemyndiges til å trykke kontingentmerker til benyttelse for de distriktsorganisasjoner og foreninger som beslutter sig for innførelse av kontingentmerker.»

Landsstyrets innstilling blev vedtatt enstemmig.

Likeså tiltrådte landsmøtet enstemmig og uten debatt de av landskommunalkonferansen vedtatt retningslinjer for *Arbeiderpartiets kommunalpolitiske organisasjon*.

Ekstrakontingent 1931.

(Dagsordenens post 4.)

Landsstyret innstillet enstemmig:

«Til styrkelse av partiets økonomi utlignes der i 1931 en ekstrakontingent på heltbetalende medlemmer på inntil kr. 5.00 pr. medlem og på halvtbetalende inntil kr. 2.00 pr. medlem.

Landsmøtet gir centralstyret fullmakt til å fastsette tidspunktet og likeledes utarbeide reglene for ekstrakontingentens opkrevning og fastsette kontingentens størrelse.»

Arthur Arnesen, Oslo: Den organisasjon jeg representerer er

kommet til det resultat at man ikke bør pålegge iallfall fagforeningsmedlemmene en slik ekstrakontingent som det her er pekt på. For vår forening, avd. 2 av Jern- og Metallarbeiderforbundet, vilde det bety en uttelling av kassen på ca. 5000 kroner mer i et år enn vi nu betaler. Og da vilde kassen være tom. Derfor må vi fra avd. 2 stemme mot. Medlemmene vil ikke kunne make å betale en slik ekstrakontingent.

Karsten Hansen, Akershus: Jeg er enig i det som her er sagt, fordi

jeg mener at ekstrakontingenten ikke kan gjennomføres på grunn av den økonomiske stilling hvori arbeiderklassen er idag. Det som landsstyret har foreslått, er altfor høit. Jeg skulde være tilbøielig til å stemme for at *ingen* ekstrakontingent utskrives. Men jeg skal nøie mig med å foreslå at satsene settes til 1 krone og 50 øre, henholdsvis for helt- og halvtbetalende. Og jeg tilføier forslaget: «Det er enn videre efter medlemmenes økonomiske stilling anledning til å yde frivillig bidrag.»

Ordstyreren refererte en skrivelse fra Oslo Distrikts Stasjonspersonales Forening av Norsk Jernbaneforbund, hvori en ekstrakontingent blev frarådet på grunn av den særlige stilling jernbanemennenes organisasjon stod i.

Einar Andersen, Stavanger: Slik som det stilles økonomiske krav av forskjellig art til partiet, er det rimelig at man har en forsvarelig organisasjonsmessig kontingent og ikke lar det hele flyte på tilfeldige bidrag. Men når centralstyret skal fastsette reglene og praktisere innkrevningen vil jeg henstille at de arbeidsledige medlemmer blir fritatt for denne kontingent. Hvis man innkrever kontingent bare av de som *står i arbeid*, skulde det da ikke være nødvendig å fritta de som er tilsluttet partiet kollektivt. Jeg anbefaler landsstyrets forslag under den uttrykkelige forutsetning at de arbeidsløse holdes utenfor.

Karl Asmyhr: Uttalelsen fra Oslo distrikt stasjonspersonales forening går prinsipielt ut på at man ikke kan anbefale en ekstrakontingent; subsidiært har vi foreslått at *foreninger som står tilsluttet partiet kollektivt, ikke må pålegges ekstrakontingent*. Saken

har vært grundig drøftet blandt våre medlemmer, og jeg vil fremholde at det stiller sig særlig vanskelig for oss som har medlemmer spredt over et område som spenner over flere fylker. Vi har således ikke en samlet arbeidsplass og kommer derfor i en særstilling. Vi plikter i et spørsmål som dette å ta hensyn til samholdet innen rekene, og hvis det prinsipielle forslag faller, forbeholder jeg mig å opta foreningens subsidiære forslag. Å få utlignet en ekstrakontingent på den medlemsstyrke som står tilsluttet partiet kollektivt, har vi funnet ugjennomførlig. Og likeså umulig er det å ta fra foreningskassen; det vilde møte motstand fra dem som på sitt hjemsted betaler sin personlige kontingent til partiet. Jeg håper at dette må bli forstått av representantene, og at man vil hjelpe til at frafall kan undgås.

Tranmæl: Jeg kan godt forstå de innvendinger som er fremført. Det er ikke morsomt å utligne ekstrakontingenter innen en organisasjon; folk er nu engang ikke glad i skatter i almindelighet. Men kontingenten er *nødvendig*. Vi ser at kravene til vårt organisasjonsarbeid og hele vår politiske virksomhet daglig vokser — ikke minst kravene fra landsbygden — og partiet må settes i stand til å møte disse krav. Landsorganisasjonen har gjort ikke lite til støtte for det politiske arbeid her i landet, men partiet må også forsøke gjennom sine egne direkte tilsluttede organisasjoner å klare de forpliktelser som virksomheten pålegger oss. Og å forhøie den *almindelige* kontingent — det annet alternativ — har landsstyret ikke villet gå på. Man må regne med de krav som foreligger og innrette sig derefter; da er

det ingen annen vei å gå enn å utskrive en ekstrakontingent, tross den uvilje den vekker på enkelte hold. Og *skal* man gå til ekstrautligning, kan man ikke frita de kollektivt organiserte partimedlemmer.

Jeg gjør oppmerksom på at forslaget *ikke* går ut på en kontingent av 5 og 2 kroner; det står at centralstyret skal være bemyndiget til å fastsette en kontingent *inntil* dette beløp. Det som er nevnt, er da ment som maksimum, og man får da overveie stillingen. Når ekstrakontingenten er foreslått utskrevet ikke i år, men i 1931, skyldes det at landsorganisasjonen i år har vedtatt en ekstrautligning på medlemmene til *sin* virksomhet. Vi har gått ut fra, at landsorganisasjonen ikke til neste år skulde behøve noen ytterligere utligning, og da skulde tidspunktet være gunstig for oss.

Ordstyreren refererte følgende forslag fra Thorleif Høiland:

«Landsmøtet henstiller til centralstyret hurtigst mulig å få en ordning med kontingentspørsmålet Oslo—Akershus for kollektivt tilsluttede foreninger for derved å skaffe presedens for det øvrige land.»

Ordstyreren vilde etter konferanse med partiets formann foreslå dette forslag oversendt det *nyvalgte centralstyre*.

Taletiden for de følgende besluttedes satt til 2 minutter.

A. E. Gundersen: Jeg skjønner ikke hvor de fagforeningsfolk er som står her og taler imot en ekstrakontingent til partiet. De vet at enten må pengene skaffes gjennom fagorganisasjonen eller direkte gjennom partiet. Og det er *det* som vekker så stor uvilje at

man skal gå den omveien via landsorganisasjonen. Det er realt og greit at partimedlemmene betaler i størst mulig utstrekning den kontingent partiet må ha. Og da skal også de ikke-fagorganiserte — de som nu «slipper» — være med. Jeg understreker hvad Tranmæl sa, at ekstrakontingenten skal være *inntil* 5 og 2 kroner; forutsetningen er at centralstyret skal opta satsene til overveie i forbindelse med fastsettelsen av tidspunktet og reglene for kontingentens oppkrevning.

O. Ommundsen, Stavanger: Jeg skal innrømme at partiet har gjort et godt arbeid for å få fagforeningene kollektivt tilsluttet partiet. Men er centralstyret — partiets ledelse — beredt til å *miste* flere av disse foreninger, som bevislig ikke kan betale den ekstrakontingent som nu foreslås ilagt? Det vil bety *utmeldelse av 600 medlemmer av Stavanger arbeiderparti* hvis det kommer krav om ett øre utover den ordinære kontingent. Vil man det? Og jeg vil videre spørre: Når har det vært partiets retningslinje å pålegge de arbeidsløse *noen* kontingent?

Nic. Eggen, Sør-Trøndelag: Tross vanskelighetene er jeg av hensyn til partiet og det som *kreves* av partiet nødt til å stemme for innstillingen. Jeg går da ut fra at hvis man kommer op i forhold som truer med å berøve partiet medlemmer, vil man være oppmerksom på dette og ta de nødvendige hensyn.

Eugen Johannessen, Oslo: Partiets økonomiske stilling er slik at det er nødt til å ha pengene. Den ekstrakontingent som er foreslått *må* det ha inn for å kunne utføre arbeidet. Det er jo slik nu at omtrent alle de penger partiet får

inn, går tilbake igjen til de utenbys avdelinger pluss overskuddet fra Oslo. De får det til støtte for partipressen og den øvrige virksomhet. Det er klart at enten får vi nedlegge vårt arbeid, eller også får medlemmene være med på å yde det som kreves; det er helt uholdbart at centralstyret hver uke skal stå oppe i den situasjon det har stått i de siste tre årene.

Olaf Havsgaard, Hordaland: Da vi behandlet saken i Odda arbeiderparti, var vi klar over at vi måtte se til å klare våre forpliktelser. Fra kommunistisk hold tærpes det stadig på den ting at partiet «tømmer landsorganisasjonens kasse». Dette snakk vil vi nu ha slutt på. Jeg er forbauset over å høre flere av innleggene her. Hvad slags tale er dette blandt gamle parti- og fagfolk? Som trenede organisasjonsmenn er vi vant til å ofre. Man må forstå, at når partiet er i vekst, da trenges det midler. Og pengene skal vi også selv skaffe.

Bertrand Olsen, Oslo: Jeg kan ikke forstå at man kan ta slik på vei og si at man må melde sig ut av partiet. Ekstrakontingenten vil, efter det forslag vi har foran oss, i ett år utgjøre næsten 10 øre pr. uke pr. medlem. Dette skulde vel ikke være avskrekkende, hverken for partifellene i Oslo eller annet steds. I min fagforening, som tæller 750 medlemmer, protesterte ikke én. Og jeg er sikker på at medlemmene også vil *ofre* noe for det parti vi kjemper for.

Per Lie, Oslo: Det er sørgelig å høre mann efter mann av våre aktive partifeller i fagforeningene stå og snakke imot denne ekstra-

kontingent; det er så tvers igjenem uriktig. Jeg kan ikke forstå en del av Oslo-folkene her. Det er mange av partiets medlemmer her i byen som ikke legger to pinner i kors hele året for partiet og dets virksomhet. Og de representanter ute fra landet har jeg også vanskelig for å forstå. For det er jo til arbeidet ute i distriktene at alt sammen går. Snakke om at det er fagforeninger som vil gå ut! Hvad slags innflytelse har da våre partifeller over fagforeningene når slikt skal kunne tenkes? Det er uansvarlig å ta en slik stilling.

Rich. Hansen: Det er nødvendig å styrke partiets økonomi, slik at man ikke ved hvert valg skal behøve å gå tiggergang til landsorganisasjonen og fagforbundene. Det sier sig selv at det er partimedlemmene som må bære partiet og dets utgifter gjennom sin kontingent. Jeg vil for øvrig ha sagt at det vilde vært bedre om det var blitt forelagt en mer elastisk plan, slik at man ikke var bundet av noe bestemt tidspunkt for opkrevnin-gen av ekstrakontingenten. Når man nu fikserer årstallet 1931, kan det hende det har den virkning bl. a. at flere fagforeninger venter med å melde sig inn. Jeg vil anbefale at de innkomne forslag også angående ekstrakontingenten blir oversendt spesialkomitéen; da vil vi kanskje kunne opnå å få en enstemmig innstilling og beslutning i denne sak.

Ved *voteringen* blev det med stort flertall vedtatt å ovensende forslagene straks til komitéen, idet debatten foreløbig blev avbrutt.

Partiets prinsipielle program.

(Dagsordenens post 5.)

Efter opdrag av samlingskongressen nedsatte centralstyret en komité bestående av *Edv. Bull, Oscar Torp, Magnus Nilssen, Alfred Madsen* og *Sverre Støstad* til å gjennomgå det prinsipielle program.

Som begrunnelse for de foreslåtte endringer uttalte komitéen:

«Komitéen har under sine drøftelser vært inne på den tanke at det kunde være rimelig å foreta en gjennomgripende omstøpning av hele programmet, ikke minst for å få gitt uttrykk for etterkrigstidens og rasjonaliseringstidens økonomiske, sociale og politiske erfaringer. Vi er imidlertid kommet til det resultat at dette arbeide burde utstå til neste landsmøte, dels fordi det vilde kreve en inngående fremstilling av den økonomiske stilling i øieblikket, på grunnlag av undersøkelser som vi ikke har hatt anledning til å foreta, dels også fordi vi mener at det forut for en slik omstøpning av programmet burde gå en langt mere levende diskusjon i partiet, enn tilfelle har vært nu.

Komitéen har derfor ment å burde innskrenke sitt arbeide til å foreslå de enkelte endringer i det nuværende program som vi anser for riktige, men beholde dette i sin grunnstamme. I overensstemmelse med dette foreslås følgende:

Det foretas endringer i postene 4, 10 11, 12 og 13 som vårt forslag viser. Med hensyn til Rjukan-forslagene vil det sees at våre forslag i det vesentlige tar sikte på samme forhold som disse; imidlertid har vi ikke funnet det riktig i punkt 1 å si at den kapitalistiske utvikling nu er kommet inn i sin siste og av-

sluttende fase, da dette er noe som hverken Rjukan arbeiderparti eller vi kan vite noe sikkert om; på de andre punktene har vi funnet å burde foreslå en annen formulering enn Rjukan-forslagenes, idet vi ikke er helt enige i alt det som der er anført.»

Komitéens forslag til prinsipielt program.

(De nye og endrede punkter i det utarbeidede forslag til program er satt med *kursiv*. I det nuværende programs punkt 10 er ordene: og dermed folkeflertallet — i forslaget strøket.)

Det norske arbeiderparti som er det politiske organ for den norske arbeiderklasse, setter sig som mål å overvinne den kapitalistiske utbytning og bygge op et socialistisk samfund.

Det norske arbeiderparti uttrykker sin opfatning i følgende program:

1. I Norge har der i de siste menneskealdrer funnet sted en sterk kapitalistisk utvikling. Derved er også her skapt de økonomiske og sociale forhold som er karakteristiske for alle kapitalistiske stater. Eiendomsretten til og kontrollen med produksjonsmidlene samles hos én klasse, mens det produktive arbeid utføres av en annen. Lønnsarbeiderne har ingen eiendomsrett til sine arbeidsmidler, og derfor heller ikke til sitt arbeidsprodukt. De kan bare leve ved å selge sin arbeidskraft til dem som behersker produksjonsmidlene, og de utbyttes herunder, idet den besittende klasse innhøster den

merverdi som arbeiderne frembringer. Dette er en grunnårsak til klassekampen mellom arbeidsmakt og kapitalmakt.

2. Også bønder og fiskere tvinges inn under kapitalens herredømme, idet denne tilegner sig den reelle makt over deres jord og produksjonsmidler, og utbytter dem stadig sterkere ved å kreve rente og profitt av deres arbeide. Derved tvinges bønder og fiskere til å føre kamp for sine livsinteresser side om side med lønnsarbeiderne. Klassekampen utstrekkes til alle områder av det økonomiske liv, og hele folket tvinges til å treffe sitt valg i den voldige strid mellom arbeidsmakt og kapitalmakt.

3. Planløsheten ved det privatkapitalistiske system fører folket op i en stadig alvorligere økonomisk og social krise. Arbeidsløshet bringer alle lønnsarbeidere og funksjonærer i et trykkende og nedverdiggende avhengighetsforhold til kapitalistklassen. Også småbønder og fiskere lever i stadig frykt for å bli fratatt sin jord og sine arbeidsmidler. Utbytningen og den rådende økonomiske usikkerhet berøver det arbeidende folk ethvert håp om retteferdige, gode og trygge vilkår innenfor det kapitalistiske samfunns rammer.

4. De kapitalistiske storbedrifter i bankvesen, industri og handel forener sig i truster og karteller, i arbeidsgiverforeninger, og kjemper samlet for kapitalens profittinteresser. *Rasjonaliseringsprosessen skrider frem i de økonomiske virksomheter, og utbytningen av arbeiderklassen vokser. Moderne finansselskaper, til dels av internasjonalt omfang, dannes og slår under sig stadig større deler av produksjon og omsetning.* Den organiserte kapitalmakt behersker nasjo-

nens økonomiske liv og utnytter de offentlige organer og statsapparatet i sin klasseinteresse.

5. Kapitalismen, som samler arbeiderne i sine bedrifter og søker å påtvinge det hele folk sin vilje, tvinger arbeiderne til å slutte sig sammen for å kjempe mot kapitalmaktens trykk.

6. Det norske arbeiderparti ser det som sin hovedoppgave å fremme denne sammenslutning av arbeiderklassen og dyktiggjøre den til gjennom klassekamp både å forsvare sine dagsinteresser og føre kampen helt frem, til det arbeidende folk er blitt herre over jorden og produksjonsmidlene og fri for den kapitalistiske utbytning. Denne arbeidernes frigjørelse må være deres eget verk. Derfor må det både på det økonomiske og det politiske område skapes sterke organisasjoner, hvorved arbeiderklassen kan tilkjempe sig samfundsmakten.

7. Arbeidet herfor er dobbelt nødvendig i den internasjonale krise som er opstått efter verdenskrigen, med den store arbeidsløshet, den skjerpede konkurransekamp og de tallrike økonomiske konflikter mellom de imperialistiske makter, som stadig truer med å ende i vebnet kamp. Under denne krise søker kapitalistklassen å redde sine privilegier ved å velte nye byrder over på det arbeidende folk.

8. Det norske arbeiderparti vil av all evne søke å beskytte det arbeidende folks interesser. Arbeidernes økonomiske og kooperative sammenslutninger, i forbindelse med arbeiderpartiets representasjon i stat og kommuner, er viktige organer til å løse denne oppgave. Gjennom sin parlamentariske virksomhet kjemper partiet mot reaksjonen og for enhver virkelig forbedring av det arbeidende folks

livsvilkår, men samtidig skal partiets representanter klarlegge arbeiderbevegelsens prinsipielle krav og hovedformål og avsløre de borgerlige partier som kapitalmaktens redskaper. Ved en fast rettlinjert parlamentarisk politikk skal skillelinjene trekkes skarpe og klare mellom de borgerlige partier og arbeiderpartiet.

9. Enkelte sociale reformer kan ikke avskaffe kapitalismen. De resultater som arbeiderklassen kan tilkjempe sig innen det borgerlige samfund, er sterkt begrenset. Arbeiderklassen må derfor ikke alene samle sine krefter for å opnå disse resultater, men den må sette all sin evne inn for å tilkjempe sig samfundsmakten og bygge op et socialistisk samfund. Dette er partiets viktigste oppgave å gjennomføre, i nært samarbeide med arbeidernes økonomiske organisasjoner.

10. I all sin virksomhet, i sitt agitasjons- og opplysningsarbeid, i sin parlamentariske virksomhet, gjennom masseaksjoner, må partiet ha dette mål for øie. Det norske arbeiderpartis hovedoppgave er å erobre det arbeidende folk for sitt socialistiske grunnsyn, forene og organisere hele landets arbeiderklasse, reise arbeidernes vilje til selvhevdelse, dyktiggjøre hele klassen til å føre sin historiske kamp for økonomisk og social frigjørelse frem til full seier.

11. Jo fullstendigere arbeiderklassen har sluttet sig sammen, desto større blir dens makt, desto mere effektiv dens kamp. Men desto sterkere søker også kapitalistklassen å løpe storm mot arbeiderklassen og dens posisjoner. Borgerskapet vil ikke frivillig gi makten og sine privilegier fra sig. De kapitalistiske klasseorganisasjoner samt den borgerlige stats militær-

vesen er fortrinsvis organisert med den oppgave for øie å benyttes mot enhver fremrykning fra arbeiderklassens side. *Faren for voldsundertrykkelse stiger efter som klassemotsetningene skjerpes, og arbeiderklassen må møte denne fare ved å styrke sine organisasjoner, sette dem i forsvarsberedskap, og aktivt bekjempe borgerstatens militarisme og de fascistiske hvitegarder som vil hindre arbeiderbevegelsens fremrykning.*

12. Hvilke former det sociale oppgjør mellom klassene vil anta i hvert land, avhenger ikke bare av forholdene i det enkelte land, men også av utviklingen i den kapitalistiske verden i det hele. Erfaring viser at borgerskapet ikke viker tilbake for å krenke de borgerlige lover eller grunnloven, når deres klasseinteresser er i fare. Erfaring i mange land viser at borgerskapet endog går til det ytterste, til borgerkrig, til å sprengte det borgerlige demokrati i stykker, lamslå arbeiderorganisasjonene og innføre det fascistiske voldsdiktatur, alt for å bevare sin stilling som herskende klasse og holde arbeiderklassen nede. *Partiet som bygger på marxismen og på de erfaringer som er vunnet gjennom kamper i alle land, og som aktivt kjemper for den sociale revolusjon, må derfor innstilles på, i den overgangsperiode den avgjørende maktkamp pågår, å bruke hele arbeiderklassens organiserte makt for å bryte ned borgerklassens motstand og muliggjøre oppbygging av et socialistisk samfund.*

13. *Det norske arbeiderparti kjemper for å erobre statsmakten og utnytte denne i den undertrykte arbeiderklassens interesse, for derved å fremme socialismens gjennomførelse og skape gode og tryg-*

ge vilkår for det arbeidende folk. Det kapitalistiske samfunds organer dner ikke til å løse disse opgaver. På arbeidslivets grunn må derfor arbeidere, bønder og fiskere i forening skape den forfatning og de organer som svarer til den nye tid og den nye fremadkjempende klasses behov, og som gir plass både for massenes medvirkning og for personlig initiativ og ansvarsfølelse.

14. Kampen mellom borgerklassen og arbeiderklassen, mellom kapitalisme og socialisme, føres i den tid vi gjennomlever, parallelt i alle land. En seier eller et nederlag for et lands arbeiderklasse er en seier eller nederlag også for den norske arbeiderklasse. En internasjonal samling av arbeiderklassen er derfor en likeså stor nødvendighet som samling innenfor det enkelte land. Det norske arbeiderparti vil derfor av all evne arbeide for en slik arbeidersamling — på klassekampens grunn.

De innsendte forslag.

Følgende forslag forelå for programkomiteén:

Fra Røyken arbeiderparti:

Røyken arbeiderparti gir centralstyret sin tilslutning i at partiets program nærmere utformes, og hvor det presiseres at Det forenede arbeiderparti er ett parti.

Fra Rjukan arbeiderparti:

Punkt 1 i det prinsipielle program forandres så det kommer til å lyde:

I Norge har det i de siste menneskealdre funnet sted en sterk kapitalistisk utvikling, som ved den nu pågående rasjonaliseringsprosess i industrien er kommet inn i sin siste og avsluttende

fase. Derved er også her o. s. v. som det gamle.

Motivering:

Som det vil sees er forskjellen i forhold til det program som blev vedtatt på samlingskongressen kun den at ordene «som ved den nu pågående rasjonaliseringsprosess i industrien er kommet inn i sin siste og avsluttende fase» er skutt inn i setningen. Dette mener vi er nødvendig for å markere at kampen nu er kommet inn i den siste avgjørende fase, og at kampen om samfundsmakten ikke lenger er et fjernt fremtidsperspektiv, men en nærliggende realitet, som partiet og dets medlemmer må forberede sig på å ta, og innrette sin virksomhet derefter.

Punkt 12 siste avsnitt gis følgende ordlyd:

Partiet, som bygger på marxismen og de erfaringer som er vunnet gjennom kamper i alle land, erkjenner derfor be rettigelsen og nødvendigheten av at proletariatet i den periode som den avgjørende maktkamp pågår, og inntil arbeiderklassens herredømme gjennom en ny forfatning bygget på arbeidslivets grunn, er sikret, etablerer sitt eget diktatur som må støtte sig til arbeiderklassens økonomiske og politiske organisasjoner.

I stedet for punkt 13 første passus foreslås følgende forandring:

Idet arbeiderklassen erobrer statsmakten, blir dens vesen og funksjoner forandret. Det kapitalistiske samfunds organer kan ikke utføre disse funksjoner. Det organisatoriske grunnlag for arbeiderklassens maktutøvelse er råds-systemet, som har vist sig å være arbeiderklassens virksomste organisasjon i kampen om den politiske makt, for kontroll og ledelse av produksjonen, og for det arbeidende folks virkelige selvvirksomhet. På arbeidslivets grunn må derfor, o. s. v.

*Motivering til forslagene om forandring
i punkt 12 og 13:*

Det viser sig i alle land at kapitalistklassen intet hensyn tar til parlamentet eller de borgerlige lover og forordninger, når disse ikke lenger kan beskytte deres privilegier som herskende klasse.

I alle tilfelle hvor de ser sin klasseinteresse truet ved arbeiderklassens fremrykning mot det mål å erobre samfundsmakten, griper kapitalmakten straks til utenomparlamentariske midler for å bevare sin maktstilling. (Jfr. den norske arbeiderregjerings skjebne.) Men kapitalistene viker heller ikke tilbake for å anvende fysiske maktmidler for å tvinge sin vilje igjennem på tross av alle parlamentariske forsamlinger, hvis de økonomiske påtrykksmidler ikke fører frem. Dette er også erkjent i partiets nuværende program (punkt 12), men partiet har ikke trukket den logiske konsekvens av denne erkjennelse ved klart og tydelig å anerkjenne arbeiderklassens bevegning, diktaturet og rådssystemet som nødvendige ledd i arbeiderklassens kamp for å erobre og bevare samfundsmakten. Dette mener vi er en svakhet som det må rettes på ved en klarere og mere bestemt utformning av disse punkter i vårt prinsipielle program. Samtidig som dette naturligvis også må følges av et mere intens opplysningsarbeide fra vårt parti og vår presse, for å gi partiets medlemmer forståelsen av at det ikke er nok med at vi erobrer så og så mange mandater ved valgene, men at partiet også må ha de nødvendige organisatoriske og også militære støttepunkter, hvis vi skal seire i den avgjørende kamp om samfundsmakten.

Også i vårt land ser vi nu at borgerskapet, gjennom sitt «Samfundsvern», «Fedrelandslag» o. s. v. åpent forbereder sig på et vednet oppgjør med landets arbeiderklasse. Og de ansvarlige myndigheter gjør intet for å stanse disse forberedelser. Tvert imot har vi

sett at en åpen fascistisk organisasjon som «Samfundsvernet» er blitt anerkjent av regjeringen. Borgerskapet er altså tydeligvis klar over hvilke former den avsluttende kamp mellom klassene vil få. La være at vårt parti helst ønsker at det endelige oppgjør kunde foregå i andre og mer fredelige former. Men det blir det ikke spørsmål om i det øieblikk våre motstandere griper til våben. Det gjelder derfor at arbeiderklassen er forberedt også på å møte den eventualitet. — Naturligvis er det så at den teoretiske anerkjennelse av dette, i sig selv, ikke medfører noen styrkelse av arbeidernes forsvarsberedthet overfor fascismen. Den må, om den i det hele skal få noen betydning, følges av positive tiltak og praktisk arbeid for å skape fysiske forsvarsorganisasjoner. Men den første betingelse herfor er den teoretiske anerkjennelse av berettigelsen og nødvendigheten av å skape disse organer.

Derfor mener vi at partiet i sitt prinsipielle program klart og utvetydig må anerkjenne arbeiderklassens bevegning, diktaturet og rådssystemet, som nødvendig ledd i arbeiderklassens frigjøringskamp.

Landsstyrets innstilling:

Landsstyret tiltrer programkomiteens begrunnelse for programrevisjonen.

Under henvisning hertil foreslår landsstyrets flertall: Oscar Torp, Edv. Bull, Martin Tranmæl, Sigrid Syvertsen, Alfred Madsen, Eugen Johannessen, Josef Larsson, Johannes Johannessen, Arnfinn Vik, Valdemar Nielsen, Magnus Johansen, Olav Solumsmoen, Karl Nedberg, Hans Haugli, Ole Moen, Johan Nygaardsvold, Gitta Jønsen, Andr. Moan og Anton Hermodt — at landsmøtet fatter følgende

beslutning:

Det av komitéen utarbeidede forslag vedtas som prinsipielt program for partiet.

Et mindretall på 18 medlemmer: Magnus Nilssen, Olav Oksvik, A. E. Gundersen, Harald Halvorsen, Trygve Lie, Johan Øydegard, Nils Nordheim, Wilhelm Jacobsen, Jul. B. Olsen, Petrine Stafset, Johan Sæle, Johan Gjøstein, Anton Jenssen, Johs. Bergersen, Ture Johansen, Ole Øisang, Helga Ramstad og A. Buen — stemmer for at punkt 10 bibeholdes som i det nåværende forslag, således at det i dette punkt etter ordene «arbeidende folk» i programforslaget inntas «og dermed folkeflertallet», og at det i forslaget punkt 11 istedenfor «forsvarsberedskap» settes «i stand til aktivt».

Et mindretall på 17 medlemmer stemmer prinsipielt for at det nåværende program bibeholdes og at programrevisjonen utstår.

Ole Moen optok Rjukanforslaget.

For punkt 1 og 12 i dette forslag stemte 1 medlem og for punkt 13 stemte 4 medlemmer.

Innledningsforedragene.*Edv. Bull:*

Programforslaget er jo blitt så vel gjennomarbeidet og gjennomdiskutert i foreningene, at jeg skal ikke innlate mig på alle de betraktninger som det kunde gi anledning til.

Før vi går på selve saken, vilde jeg gjerne minne med et par ord om hvordan det program som gjeldest idag blev til.

På den store samlingskongress var vi jo avskåret fra en virkelig

behandling av programmet. Slik som det var blitt til i forhandlingskomiteen, var det en given sak at kongressen ikke kunde gjøre annet enn å strø sand på; det blev, kan man si, forelagt oss som et diktorisk forlangende. Men det er selvsagt ikke bra å ha et program som ikke er ordentlig behandlet. Dessuten gjaldt det å finne et program som det var enighet om. Men da det var viktige spørsmål som det *ikke* var enighet om, blev uttrykkene valgt så rummelige at de kunde fortolkes på forskjellig måte. Derfor er det meget langt fra at vårt program er klart og tydelig. Det spørsmål reiste sig da om vi ikke nu burde få et tydelig program, som sa hvad partiet mente om viktige og vesentlige spørsmål.

Det er hendt et par ting siden samlingen som peker på nødvendigheten av en sådan utbedring og tydeliggjørelse av programmet. Ved den store valgseier vi hadde i 1927, drev det inn blandt vår velgermasse en hel del nye elementer som ikke har den organisasjonsmessige trening som den egentlige arbeiderklasse har. Det er all grunn til å glede sig og være takknemlig fordi vi har *fått* dette til sig. Men vi må også passe på at partiet ikke taper sitt preg av å være arbeiderklassens parti — at det ikke glir ut fra å være et klasseparti til å bli et folkeparti i den forstand at vi gir slipp på de gamle, sikre linjene. Jeg tror derfor at det idag er nødvendigere enn noensinne å få et helt klart og helt tydelig program.

Man kan si at man burde da ha skrevet et helt *nytt* program og ikke nøiet sig med å flikke på det vi har, fordi det er en rekke dyptgående spørsmål som det overhodet ikke er pekt på. Vi vet jo at pro-

grammet som blev vedtatt på samlingskongressen, er bygget op om forholdene i Norge. I virkeligheten er den internasjonale side av saken slett ikke berørt. Men hvis vi skulde gå inn på den og søke å forme vår opfatning i programmessige ord, står vi overfor svære vanskeligheter. Vi møter her straks krisen mellom de to internasjonaler. Ingen av disse tilfredsstillter oss. Og det blir da innlysende at det er for tidlig nu å ta op stillingen på dette område til en inngående debatt i partiet.

Men det melder sig også andre ting som spiller inn på den økonomiske og sosiale utvikling internasjonalt. Jeg peker på den veldige betydning for verdensøkonomien av koloniernes frigjøringskamp. Den vil utvilsomt få langtrekkende virkninger. Men å sammenfatte og uttrykke disse i programmessige ord er vanskelig. Vi ser også at det i Russland for tiden foregår en større indre omveltning enn man har oplevd siden 1917. Man forsøker der idag å grunnlegge en kooperativ samlet stordrift av jordbruket. Om det vil lykkes eller ikke, kan intet menneske i Vest-Europa idag ha noen mening om, og sannsynligvis ikke russerne heller. Men det spørsmål vil komme til å være dypt avgjørende for den russiske revolusjons skjebne.

Vi kan også peke på slike ting som de erfaringer vi har gjort i vårt eget land i de 3—4 siste år. Årsaken til at eksperimentet med arbeiderregjeringen blev så kortvarig, var, vet vi, den kapitalflukt som da fant sted. Men idag foregår den samme kapitalflukt, og sannsynligvis i enda større målestokk. Vi har sett hvad den betyr, og hvordan den har virket. Kapitalflukten er et av de ypperligste

kampvåben kapitalistene noen gang har oppfunnet. En slik ting skulde vi også ha formet inn i vårt prinsipielle program. Men vi vet også for lite om de fenomener til å kunne si noe bestemt om dem i klare, programmessige ord, uten en nærmere undersøkelse. Det er også andre problemer som reiser vanskeligheter. Men bare det som her er pekt på, viser, mener jeg, at det å utarbeide et helt nytt program nu vilde være svært forhastet. Derfor har vi som av centralstyret blev satt til å stille med dette, gitt op den mer gjennomgripende programrevisjon denne gang; vi er blitt stående ved at det riktige vilde være å arbeide med det program vi har, idet vi har søkt å rette programmet på de steder hvor det nu er lite tydelig og klart, og få linjene ordentlig frem på de springende punkter.

Foruten forslaget fra landsstyrets flertall foreligger Rjukan arbeiderpartis forslag. Om det kan vi vel si at det i selve kjernen — hvor det gjelder punktene 12 og 13 — går i samme retning som flertallets endringsforslag. Tankegangen er i alt vesentlig den samme. Bare på et punkt er Rjukanforslaget av en annen art, og jeg vil straks peke på det her. Det gjelder programmets punkt 1, hvor det sies at den kapitalistiske utvikling har hjemme nu er kommet «inn i sin siste og avsluttende fase». Her sier vi at det er noe som hverken folkene på Rjukan eller andre kan si noe sikkert om. Vi trodde under krigstiden og i etterkrigsårene at kapitalismen hadde nådd sin siste fase. Men vi er blitt skuffet i dette gang på gang. I virkeligheten er det jo også ganske likegyldig om den ting står i programmet eller ikke.

Når vi kommer til det som det står *strid* om, og som det virkelig gjelder, møter vi den første avgjørende forskjell i opfatningen ved punkt 10, hvor det tales om partiets *hovedoppgave*. Der står det nu at Det norske arbeiderpartis hovedoppgave er å «erobre hele det arbeidende folk og dermed folkeflertallet for sitt sosialistiske grunnsyn» osv.

Spørsmålet om erobringen av folkeflertallet er jo en meget vanskelig sak. Ingen av oss er i tvil om at det kan forstås på mange måter. Å komme frem til et flertall ved et *valg* er vel ikke så utenkelig. Men hvad hjelp er det i å erobre et flertall av valgstemmer? Det kan være en hjelp og bety noe kanskje for de som går omkring med religiøs-demokratiske forestillinger. Men det såkalte demokrati er ikke annet enn en gammel overtroisk frase fra det nittende århundre. Vi har en masse erfaringer fra andre land — og vi kan komme til å få den samme erfaring selv — for at de valgstemmer vi får på en eller annen situasjon, driver over til noen andre partier ved et annet valg.

Det som har *verdi* for et arbeiderparti, er å skape en fast, sammentømret og hel organisasjon, å skape en organisasjon av folk som hører hjemme i bevegelsen og som står der ganske uansett hvordan valg vinden blåser. Derfor foreslår vi at ordene om «folkeflertallet» går ut, slik at vi klart og bestemt peker på hvad partiets hovedoppgave er: organisasjonen av partiet med det mål for øie å erobre det arbeidende folk for vårt sosialistiske grunnsyn, forene og organisere hele landets arbeiderklasse, reise arbeidernes vilje til selvhevdelse, og dyktiggjøre hele klassen

til å føre sin historiske kamp for økonomisk og sosial frigjørelse frem til full seier.

Forandringen i punkt 4 er vel noe vi alle er enige om. Den fastslår at rasjonaliseringsprosessen skrider frem i de økonomiske virksomheter, og at utbygningen av arbeiderklassen dermed stadig vokser.

I de følgende punkter — 11, 12 og 13 — foreligger det endringsforslag, som i likhet med forandringen i punkt 10 sikter på å gjøre programmet tydeligere og klarere.

I punkt 11 heter det nu: «Faren for voldsundertrykkelse stiger eftersom klassemotsetningene skjerpes, og arbeiderklassen må møte den ved å styrke sine organisasjoner, og ved å svekke og bryte ned borgerstatens hær.» Den formulering programmet her fikk i 1927, var skapt under forutsetning av at det ikke fantes fascistorganisasjoner — hvite garder — av noen betydning. Vi har her funnet det nødvendig å få en tydeligere og ettertrykkeligere uttalelse om dette, på grunnlag av det som siden er hendt, og det foreslås derfor at slutningen skal lyde: «Faren for voldsundertrykkelse stiger etter som klassemotsetningene skjerpes, og arbeiderklassen må møte denne fare ved å styrke sine organisasjoner, *sette dem i forsvarsberedskap, og aktivt bekjempe borgerstatens militarisme og de fascistiske hvitegarder som vil hindre arbeiderbevegelsens fremrykning.*»

I punkt 12 heter det nu at man vet ikke hvilke former det sosiale oppgjør kan komme til å ta, men at partier erkjenner at det kan bli nødvendig å bruke «alle til rådighet stående midler» for å bryte motstanden og muliggjøre oppbyggingen av det nye samfund. Dette

med «alle til rådighet stående midler» er en frase, som kan fortolkes. Vi må ikke bare tenke på å bruke de midler vi har, men også å skaffe oss nye til å bryte motstanden.

Der har Rjukan arbeiderparti gått til å sette inn ordet «diktatur». Deri ligger også den eneste forskjell mellom Rjukamforslaget og hvad vi har sagt i vår innstilling. Ordet «diktatur» har, som vi vet, spilt en stor rolle i de første revolusjonsår. Vi så nødvendigheten av det som en overgangsform under de russiske arbeideres kamp for makten. Men hvordan ser den sak ut idag? Etter 12½ års forløp sitter russerne med diktaturet fremdeles — og kan ikke slippe det. De holder en *ulv i ørene*. En annen tale er at vi ikke skal være redd for å gripe til diktaturet, om det er nødvendig. Men vi skal også se på hvor farlig det er, det vil si i det øieblikk vi vil forsøke på å komme inn i mer regulære former.

For bedre å tydeliggjøre programmet i punkt 12 har vi foreslått at det skal settes: «Partiet som bygger på marxismen og på de erfaringer som er vunnet gjennom kamper i alle land, og som aktivt kjemper for den sosiale revolusjon, må derfor innstilles på, i den overgangsperiode den avgjørende maktkamp pågår, å bruke hele arbeiderklassens organiserte makt for å bryte ned borgerklassens motstand og muliggjøre oppbygging av et sosialistisk samfund.»

Ordene her om å bruke hele arbeiderklassens organiserte makt må sees i forhold til det som sies i det foregående punkt, om å skaffe midler til å yde aktiv motstand.

Den siste forandring gjelder punkt 13. Her innledes program-

met nu med noen ord om «folkefred» og folkefrihet». Jeg undres på om noe menneske fra tidenes morgen har begrepet hvad det menes med de ord. Det er en frase av løs karakter, og som det ingen hjelp er i. Hvad ligger det i ordet folkefrihet? Er det kapitalistenes frihet til utbytning? Vi kjemper jo for å binde det økonomiske liv på mange måter, for å bringe det inn i samfundsmessige former.

Vi har foreslått en mer nøktern formulering her, idet vi sier: «Det norske arbeiderparti kjemper for å erobre statsmakten og utnytte denne i den undertrykte arbeiderklassens interesse, for derved å fremme sosialismens gjennomførelse og skape gode og trygge vilkår for det arbeidende folk. Det kapitalistiske samfunds organer duer ikke til å løse disse oppgaver.» osv. Det er her sagt, hvad vi mener, uten fraser. Og vårt program skal alltid være støpt over de hårde *kjensgjerninger*, som vi alltid har søkt å arbeide med.

Dette er de punkter det egentlig handler om denne gang. Det står for mig som en *vesentlig forbedring* av et rotet, uklart og overdrevent forsiktig program. Og det vil gjøre arbeidet innen partiet lettere å få dette presisert av landsmøtet. Det er ikke min mening at et aldri så tydelig program kan forhindre utglidninger. Men et tydelig og klart program er en god hjelp i å *påtale* utglidninger, hver gang de forekommer, i stort eller smått — det er en god hjelp å ha et godt og klart program å peke på.

Magnus Nilssen:

I den programkomité som blev nedsatt av centralstyret har det ikke vært noen inngående behandling av og diskusjon om program-

met. Man blev ganske fort stående ved — som Bull gjorde opmærksom på — at noen hel revisjon var det ikke anledning til nu, og heller ikke tid til. Det blev derfor bare foreslått de endringer som her foreligger til behandling. Jeg foreslo da, og henstilte på det mest alvorlige å utsette med behandlingen av hele det prinsipielle program. Det samme gjorde jeg, og flere, i centralstyret. Og jeg hadde for min del i centralstyret utformet en ganske kort uttalelse om grunnene for et slik utsettelsesforslag. Denne uttalelse tenkte jeg fra først av å sende med sakens behandling i avdelingene. Men da saken kom til landsstyret, opgav jeg dette av forskjellige grunner. Derfor var det fra vår side bare sagt at vi foreslo sakens utsettelse.

Jeg vil lese op den uttalelse jeg først hadde formet som min motivering for utsettelsen:

De her foreslåtte forandringer i programmet berører spørsmål hvorom det var sterk meningsforskjell mellom de to arbeiderpartier før samlingen. Det lyktes som bekjent ved langvarige og inngående forhandlinger og ved gjensidig imøtekommenhet, i erkjennelsen av klasesamlingens store betydning, å nå frem til en formulering av partiets program som vant enstemmig tilslutning på den store samlingskongress.

Samlingen av arbeiderklassen om Det norske arbeiderparti har hatt veldig betydning, og resultatene herav er store og verdifulle på mange områder, både faglig og politisk. Samarbeidet mellom de før adskilte har stort sett vært godt og kameratslig, og fremtiden ligger lys og lovende foran oss, med vissheten om nye fremstøt og landevinninger for sosialismens sak. Men det forutsetter at *enheten, sam-*

holdet og den gode kameratslige ånd ikke forstyrres.

Vi mener derfor at det er uheldig og ganske unødvendig på ny å reise tidligere stridsspørsmål ved forandringer i programmet.

Det er ingen som er i tvil om at vårt nuværende program er et prinsipielt sosialistisk program og som sådant forplikter alle partimedlemmer.

De foreslåtte forandringer vil ikke skape større klarhet i så måte.

Men hvis disse forandringer vedtas vil det skapes misnøie og mismot i store kretser innen partiet, hvor det nu er godt og solidarisk samarbeid. Vi må derfor foreslå:

Forslag til forandringer av programmet tas ikke under behandling av kommende landsmøte.

Jeg har en fornemmelse av at vi *burde* ha sendt den uttalelse med den trykte dagsorden, fordi jeg tror at saken da vilde være blitt grundigere behandlet enn tilfelle kanskje er.

Som bakgrunn for mitt standpunkt vil jeg minne om samlingsarbeidet. Det var et vanskelig, tålmodig og ømtållig arbeid — i komiteen som i våre partier — før vi rakk frem til en programutforming som vi kunde godta. Innenfor det sosialistiske parti var vanskelighetene ikke minst. Men det endte jo med at våre skandinaviske og internasjonale organisasjonsmessige forbindelser ikke motsatte sig en samling med Det norske arbeiderparti på det da foreliggende programutkastets grunn, fordi også de erkjente, som vi, at det var så uendelig meget mer som samlet enn det som skilte, og fordi det var en nødvendighet å få en fellesopptreden i stand mot reaksjonen her i landet. Det var dette samlingskongressen konfirmerte ved sin øn-

stemmige tilslutning. Og på denne, så vel som siden, blev det understreket fra alle kanter at da skulde det være slutt med den sørgelige strid om tæser og læresætninger.

Det foreliggende forslag ripper jo litt op i disse ting. Jeg spør da: er dette nødvendig? Vi har sett en voksterens tid for bevegelsen, faglig og politisk. Samlingen utløste viljer og krefter som har gitt sig utslag i stigende opslutning om partiet. Nu sies det her at det er nødvendig å forandre programmet, fordi vi har fått et så stort tilslag av medlemmer uten at vi er sikre på om de alle har en sosialistisk livsopfatning eller ikke. Finnes det noe medlem som er kommet inn i partiet fordi det ikke *vissie* at Det norske arbeiderparti er et sosialistisk parti? Jeg tror det ikke. Det er åpenlyst for alle og enhver ifølge hele vår stilling, at her er et sosialistisk parti, hvis mål er å avskaffe den kapitalistiske utbytning og strebe efter å skape en sosialistisk samfundshusholdning. Det står tydelig markert i innledningen til vårt program.

Når vi har fått utformet programmet som det er, og spesielt i punkt 10, så sier man nu at det er så og så meget om å gjøre å få de to ordene ut. «Det arbeidende folk» betyr også folkeflertallet, slik som vi fortolker uttrykket. Det er det store flertall i samfundet. Men hvis vi beholder det uttrykk i den forbindelse, da sikter det på et *velger*flertall, sier man — og det er ikke bra. Kan det *skade* oss å erobre et *velger*flertall? Setter vi ikke alt inn på det både i staten og kommunene? Er det da noen rimelighet i å prøve å undergrave og underkjenne deltagelsen i valgene,

når vi alle er enig om å gjøre mest mulig *ut av* disse valg?

Det er selvsagt ingen av oss som er så grønne i arbeiderbevegelsen og så blåøiet at vi mener at arbeiderklassens fremmarsj og erobringen av den økonomiske makt bare er et spørsmål om parlamentarisk flertall. Vi skjønner like godt som de andre at makterobringen beror vesentlig og hovedsakelig på organisasjonens styrke, på kraften og alt det som kan legges i det organisatoriske arbeid. Det er også den organisatoriske kraft og styrke som har sendt oss inn i de offentlige institusjoner. Det er ingen uenighet om dette. Men vi sier, at *når* vi er enig om også å delta i valgene, for å gjennomføre små eller større reformer som arbeiderklassen i vår tid har behov for, skal vi ikke undergrave og svekke den arbeidsmetode som ligger i det parlamentariske arbeid. Jeg er også sikker på at om de vedtar den endring, vil vi alle sette det ytterste inn på å erobre folkeflertallet ved høstens valg. Det blir ingen *tyngde* i vår agitasjon uten det.

Foruten dette med folkeflertallet er det, som Bull redegjorde for, foreslått en annen redaksjon i punktene 11 og 12. Det er riktig at forslagene her ligger i linje med det førstnevnte. Derfor behøver jeg ikke å gå nærmere inn på dem; jeg har sagt min mening om de ting som foreligger ved det jeg her har nevnt.

I landsstyret var det, som de vil ha sett, et flertall på 19 for det foreliggende forslag, mens 18 stemte mot og for en annen formulering av programmet. Forskjellen var altså bare 1 stemme. Videre var det et mindretall på 17 som stemte for at programrevisjonen i

sin helhet skulde utstå. Denne stemmegivning fulgte — heldigvis, får vi si — ikke de tidligere fraksjonslinjer. Så vi er så heldig at vi *ikke nu reiser fraksjonsstrid* og hvad dermed står i forbindelse.

Jeg erkjenner at programmet som helhet, slik som det er i formen og kanskje i innhold, ikke vil skades ved å sees etter for å søke å opnå en bedre og tydeligere redaksjon. Men det har ingen forsokt. Det som foreslås vil ikke gjøre programmet som helhet så tydelig og klart at herefter vil ingen kunne misforstå det. Når situasjonen er den, er det at jeg fremdeles innstendig henstiller at man *utsetter revisjonen til det kommende landsmøte*, og at man lar den komite som skulde arbeide med disse ting — eller en annen komite — få tid til å fremlegge et vel gjennomtenkt og godt forberedt forslag til det landsmøte som kommer.

Debatten.

Ordstyreren: Dirigentene er blitt enig om at slik som det ligger an, lar vi den almindelige debatt fortsette iallfall en god tid fremover på kvelden.

Ordstyreren refererte en skrivelse fra Kolbu arbeiderforening som frarådet vedtagelse av landsstyrets flertalls innstilling i militærspørsmålet.

Hognestad, Rogaland:

Vi fra Rogaland stemmer for utsettelse. Jeg ser ikke så stor prinsipiell forandring som Bull i vedtagelsen av programkomiteens og landsstyrets innstilling, og det har forsåvidt liten betydning hvad enten flertallets eller mindretallets forslag blir vedtatt; *reelt* kan man vil si at det ingen betydning har.

Det er nærmest bagatellspørsmål. Men det er andre problemer, som det kunde være grunn til å ta op til prinsipiell debatt enn nettop de som her er trukket frem. Jeg nevner et spørsmål som forholdet til regjeringsmakten, til kongehuset og andre forfatningsspørsmål, rasjonaliseringen og annet.

Bull nevnte kapitalflukten og la stor vekt på den. Men er ikke partiet opmerksom på at det er midler mot kapitalflukt? Man må da lage en økonomisk revolusjon. Man kan stryke all gjeld — slette ut alle fordringer. Jeg vil spørre Bull og andre: hvordan har dere tenkt å gjennomføre sosialismen, hvad enten det skjer ved diktatur eller på en mer parlamentarisk måte? Det er viktige spørsmål som her reiser sig, og som mån må ta stilling til. Jeg ser ingen annen vei enn å gå til økonomisk revolusjon. Og gjør man det, behøver man ikke å frykte for folkeflertallet!

Trygve Lie, Akershus:

Da landsstyret i januar behandlet denne sak, var det flertallets hensikt å skape en livlig diskusjon innen partiet om disse programspørsmål — en diskusjon som skulde kunne bringe *klarhet*. Jeg vil ikke legge skjul på at det mindretall som fremkom ved behandlingen, kom sammen på høist forskjellige premisser. Min stilling var motivert ut fra det at jeg ikke vilde ha noen ny partistrid. Jeg var engstelig for at en oprivende diskusjon efter de gamle linjer skulde mase partiet — og også fagbevegelsen — i stykker. Klassesamlingen har styrket partiet politisk og også styrket *fagorganisasjonen* ved å gi den større slagkraft og gjøre det mulig for den å kjempe sig frem

til nye posisjoner. Men en ny opprivende partidiskusjon vilde kunne ødelegge meget av det som er vunnet.

Diskusjonen i partiavdelingene har vel i grunnen ikke vært tilfredsstillende hverken for flertallet eller mindretallet. Har ikke debatten gitt oss rett i at denne diskusjon av teoretisk art kommer på et noe tidlig tidspunkt? Det som må bli landsmøtets sak, er ikke i første rekke å konstatere at det er et bestemt flertall for et standpunkt og et mindretall, når forskjellen er så liten; dets oppgave må være å fortsette samlingskongressens arbeid og finne et grunnlag hvorpå det samlede parti kan marsjere videre. Da gjelder det å finne de uttrykk som dekker opfatningen innen partiet.

Bull opholdt sig meget ved fortolkningen av ordet folkeflertallet. Hvem har sagt at det — i den forbindelse hvori det er brukt i programmet — betyr det *parlamentariske* folkeflertall? Om man stryker det, vil jeg like åpent som før erklære at det arbeidende folk er flertallet. Men er det riktig, som Magnus Nilssen sa, at ingen i partiet tror at det vesentlige for partiet er å erobre politisk flertall, da skulde det være mulig å finne en formulering som samlet fra Bull til Magnus Nilssen. Arbeiderklassen vil aldri gjøre sin kamp avhengig av et tilfeldig flertall. Den vil ta makten uansett i det øieblikk den føler sig sterk nok til det.

Ut fra dette syn vil jeg opta følgende forslag som er enstemmig vedtatt av Akershus fylkespartis årsmøte:

Det henstilles til landsmøtet å fremlegge en utformning av programmet som skjerper og tydeliggjør partiets og arbeiderklassens opfatning i

spørsmålet om «folkeflertallet», sett i forbindelse med den parlamentariske maktkamp.

Det må da bli redaksjonskomiteens sak å komme med et forslag her som gir uttrykk for landsmøtets opfatning, slik at vi kan si at partiet går styrket og samlet ut av denne debatt. Jeg foreslår derfor videre: *De foreliggende forslag oversendes programkomiteen.*

Behandlingen av denne sak i komiteen vil være avgjørende for mitt standpunkt senere til spørsmålet om *utsettelse* med programrevisjonen eller ikke.

Nils Norheim, Stavanger:

Det fremgikk av Bulls innlegg at han vilde slå fast, at det i vårt land, og særlig i de øvrige land, var skjedd veldige forandringer fra samlingskongressen til idag, både på det ene og annet felt. Han henviste til det, og hevdet at den økonomiske situasjon og arbeiderklassens hele stilling var av den art at man i programkomiteen trengte lang tid for å kunne opta spørsmålene til bred undersøkelse og debatt. Bull nevnte også en del av de ting som nødvendigvis måtte utredes. Komiteen tar op noen få endringer, som er forholdsvis små etter min opfatning, og lar de store spørsmål, som Det norske arbeiderparti har krav på å få se en utformning av, uten videre ligge. Det er dette som har gjort, at jeg i landsstyret er en av dem som har stemt med mindretallet for utsettelse. Det er ikke fordi jeg i prinsippet deler mindretallets opfatning, slett ikke; jeg er enig i flertallets formulering. Men jeg mener at partiet, og fagorganisasjonen ikke minst, har krav på at når vi får en revisjon, da skal den

gi et fullgyldig uttrykk for den situasjon vi står oppe i. Men det får vi ikke her. Av den grunn tilfredsstiller innstillingen ikke mig. Behandlingen i avdelingene har heller ikke medført noen avklaring; programmet har, kan man si, stått temmelig langt i bakgrunnen. Og det er hovedgrunnen til at jeg er enig i at dette landsmøte *avviser programrevisjonen*.

Men det er ikke nok. Jeg mener at landsmøtet skal nedsette en ny komite med pålegg om å revidere programmet og bringe i forslag de nødvendige forandringer i overensstemmelse med det som er skjedd, i *god tid* før neste landsmøte, slik at vi får denne sak utsendt til *særskilt* behandling i avdelingene. Jeg går da ut fra at saken vil foreligge for organisasjonene iallfall et halvt år før utsendelsen av landsmøtedagsordenen.

Bull taler om utglidninger. Hvordan de har vist sig, er jeg ikke opmerksom på. Hvis det er *stortingsgruppen* han mener har glidd ut, da har dette landsmøte i og med vedtagelsen av gruppens beretning sagt klart og tydelig at det er tilfreds med den, og at den har optrådt i overensstemmelse med partiets politikk. Hvis det *ikke* er stortingsgruppen han mener, kan det heller ikke være fagorganisasjonen. Det norske arbeiderparti bygger på de fagorganiserte — de utgjør hovedmassen av partiets medlemmer — og jeg tror ikke Bull vil påstå at fagorganisasjonen de siste år er glidd ut. Så det foreligger heller ikke fra det synspunkt sett noen grunn til å ta programrevisjonen i år.

Jeg forbeholder mig å tilføie utsettelsesforslaget en passus om at det nedsettes av landsmøtet en programkomite som nevnt.

Efter forslag av *ordstyreren* blev det fastsatt tidsbegrensning for de talere som herefter tegnet sig, overensstemmende med forretningsordenen.

Dalastøl, Rjukan:

Den første innleder, Edv. Bull, uttalte sig nokså sterkt, og på sett og vis nokså spydig om de av Rjukan-folkene foreslåtte endringer til programmet. Særlig gjaldt dette det punkt hvor vi sier at den kapitalistiske utvikling i og med rasjonaliseringen er kommet inn i sin *siste og avsluttende fase*. Landsstyrets flertall følger hr. Bull og programkomiteen, idet det uttaler at det som her er sagt, kan hverken vi på Rjukan eller andre ha noen bestemt mening om.

Det forhindrer allikevel ikke at det samme har vært sagt og skrevet adskillige ganger før. Hvorvidt det har noen betydning å sette det inn i programmet, kan diskuteres; men jeg vilde gjerne spørre Bull hvilket utviklingstrin han så mulig kan tenke sig som *det neste* i den kapitalistiske utvikling? Jeg kan vanskelig tenke mig at det kan gis noen ny etappe for kapitalismen efterat rasjonaliseringsprosessen er fullbyrdet i høieste potens. At den konsentrasjonsprosess som foregår i industrien — i *alle* land — som problem betraktet måtte være den *siste*, derom trodde jeg det fornuftigvis ikke kunde være delte meninger.

Med hensyn til punktene 12 og 13 i vårt forslag, presiserte innlederen at flertallet bygget på samme tankegang, men forskjellen bestod i at de i landsstyrets innstilling hadde fått en annen utforming. Jeg vil dog si, at efter mitt

skjønn har denne tankegang funnet en klarere utformning hos oss. Jeg er enig i å ta ut ordet «folkeflertallet». Men det forekommer mig uklart at man på den annen side viker tilbake for å knesette diktaturet som overgangsform. Man vil altså ikke ha hverken det ene eller det annet — bare bruke «arbeiderklassens hele organisatoriske makt». Dette blir da ikke annet enn en frase, som kan fortolkes, akkurat som uttrykket «alle til rådighet stående midler». Det er i det hele tatt *vassvelling* når det tales om klarhet.

Spørsmålet er om partiet i det lange løp er tjent med denne permanente uklarhet. Dissensen mellom flertallet og mindretallet er overmåte liten. Jeg vil henstille at redaksjonskomiteen søker å finne noe mer konkrete uttrykk når det gjelder punktene 12 og 13 i innstillingen. Jeg vil stemme eventuelt for landsstyrets flertalls forslag, men jeg vil si at det betegner svært lite av øket klarhet i disse punkter.

Oksvik:

Det er greit at hvis det var store prinsipielle motsetninger som forelå til diskusjon her idag, vilde vel dampen være kommet mere op. Jeg har deltatt i en del programdebatter før i dette lokale; da var dampen oppe — og det var virkelig motsetninger også.

Hvis det var slik at det gamle program, som blev vedtatt i 1927, var så absolutt ubrukelig og en klamp om foten, ja da måtte man vel finne sig i det å gå til en stor og gjennomgripende revisjon. Det kan hende jeg vilde være uenig i den, men da kunde det være noe å slåss om. Men flertallet har ikke funnet det nødvendig, eller det har

ikke våget å gå til det. Jeg antar at *begge* hensyn har spilt inn.

Det er snakket om folkeflertallet i punkt 10. Hvad enten det står der eller ikke, vil vi arbeide for å vinne det. Men hvorfor skal man skape den strid og de vanskeligheter i diskusjonen *utad*, når det betyr så lite som man sier?

Samlingsforliket var et situasjonsprogram. Og den dag det stenger for arbeiderklassen, må vi selvsagt revidere det. Men det er ikke ført noe bevis i så måte. Og da er det nærmest pirk og anstaltmakeri å reise disse spørsmål. Det som man har sett under selve programbehandlingen, har bestyrket mig i det, at om det er noen som har tenkt at det kan skapes større klarhet ved dette, så ser de idag at dette ikke har vært mulig. Bull var heller ikke sikker på hvordan utviklingen i verden vilde komme til å gå. Og den innrømmelsen tjener Bull til ære.

Jeg anser saken for så lite verd at man måtte kunne utsette den, og gi sig tid til en større og grundigere revisjon, hvis man finner dette å være nødvendig. Jeg slutter mig derfor til Magnus Nilssens utsettelsesforslag. Men jeg er også enig i det Norheim har fremholdt, om å få en ny komite, nedsett av landsmøtet, for at programarbeidet ikke skal få et altfor tilfeldig preg. Jeg støtter derfor også Norheims forslag.

Støstad:

Fra de som ikke vil være med på en revisjon idag, har det vært sterkt fremholdt at vedtaket av programmet på samlingskongressen var enstemmig. Formelt er dette riktig. Men man skal ikke være blind for at det i den for-

samling som møtte i 1927 var meget delte meninger om mange ting i programmet. Og det er efter min mening helt uriktig på bakgrunn av enstemmigheten den gang å ville sette en stopper for en diskusjon om revisjonen av det program som da blev vedtatt. Man skal vokte sig for at samlingskongressen blir satt op som noe mål i og for sig — noe som man ikke skal komme utenom hvordan det enn går. Særlig er det uttalt sterkt av Magnus Nilssen at man i og med samlingen skulde være ferdig med alle teser og retningslinjer, og med drøftelsen av prinsipielle spørsmål i det hele. Det er selvfølgelig ikke så. Efter samlingskongressen er det blitt *mer* nødvendig enn noensinne å se på partiets almindelige prinsipielle stilling.

Hvad er det nu i det som er forelagt her, som det skulde være grunn til å motsette sig? Hvad er det f. eks. vi mener med «folkeflertallet»? Den almindelige opfatning av det er at folkeflertallet er det som gir sig uttrykk ved et stortings- eller kommunevalg. Men vil noen her si at partiet skal være hindret i å overta makten hvis det kan, selv *uten* et flertall? Hvis vi mener at flertallet ikke er eller kan være avgjørende her, da må det også være riktig å stryke dette. «Folkeflertallet» er ikke noe annet enn det man har tatt op fra venstres gamle program, fra kampen om demokratiet og parlamentarismen her i landet. Det er et uttrykk for det *borgerlige* demokrati, og jeg kan ikke skjønne at det har noen plass på vårt prinsipielle program.

Hvilken skade har man, spurte Nilssen, av et flertall? Nei vel. Men det *kan* bli til skade og føre til tilbakeslag, hvis man ikke har

organisasjoner i ryggen til å trykke dette flertall. Derfor strekker folkeflertallet alene ikke til; det er ikke *nok* når det spørres om å gjennomføre noe.

De øvrige endringer skulde det heller ikke være noe særlig å innvende mot. I punkt 11 kan det sies at formuleringen der ikke har vært helt klar. Hvad mener vi med *maktorganer*? Ved siden av de vi har i våre økonomiske og politiske organisasjoner, blir vi *nødt* til å skape og utbygge våre fysiske forsvarsorganer. Og det er riktig at det kommer til uttrykk der.

Punktene 12 og 13 skal jeg ikke si svært meget om. I det nuværende program tales det så smukt om «folkefred». Men det er noe som ikke kan sikres innen det bestående samfunds ramme. Ved at ordet blir stående, blir det atter et uttrykk for tankegangen hos de såkalte demokratiske elementer. Og det blir da bare en frase, som ikke hører hjemme i vårt prinsipielle program.

Det er enkelte som sier at de stemmer imot den lille revisjon, når de idag ikke kan få den *store*. Jeg kan forsåvidt forstå dem, hvis de mener at det ikke *haster*. Men de fortolkninger som nu kan gjøres, røber at det innenfor partiet er ikke så liten forvirring. Mange ser frelsen gjennom parlamentarismen og «demokratiet». Er de i flertall, bør det komme til uttrykk. Men hvis *de* er i flertall som mener at maktovertagelsen må skje på grunnlag av en arbeiderreising, på de *organisasjoner* arbeiderne evner å skape sig, da bør det fastslåes slik at det ikke er mulig å mistyde det. Og da vil man også ha midler til å stoppe den *utglidning* man har sett, og som ikke er av gledelig art.

Ordstyreren refererte Norheims forslag, sålydende:

«Programrevisjonen utstår. Landsmøtet nedsetter en komite til revisjon av det prinsipielle program. Denne komites innstilling må foreligge så tidlig at den utsendes til særskilt behandling i partiavdelingene før neste landsmøtes dagsorden utsendes og behandles.»

Det blev derpå foretatt votering over Trygve Lies forslag om oversendelse av samtlige forslag til redaksjonskomiteen. Forslaget blev vedtatt mot noen få stemmer.

Ordstyreren meddelte at spørsmålet om den videre debatt blev å avgjøre efter at komiteen hadde hatt en konferanse i pausen.

Møtet blev hevet klokken 19.

Kveldsmøtet fredag.

Forhandlingene blev gjenoptatt klokken 20 med *Johs. Johnsen* som ordstyrer. Protokollen referertes og godkjentes.

Det prinsipielle program.

(Fortsatt.)

Edv. Bull: Vi har ikke kunnet få fulltallig møte av komiteen. Men jeg kan allikevel si: De 4 av oss som var til stede, kom til det at vi ikke mente å være i stand til å finne et brukbart forslag av kompromiss-art, og jeg vil derfor opprettholde mitt standpunkt. Jeg tror således forsamlingen kan være klar over at redaksjonskomiteens arbeid nødvendigvis må mislykkes. Imidlertid finner vi det riktig — hvordan det enn går — å opta Norheims forslag om nedsettelse av en *programkomite*, valgt av landsmøtet, og komiteen vil antyde 7 som et passende medlemstall for denne komite.

Ordstyreren: Landsmøtet har hørt redegjørelsen fra *Bull*. Ingen andre av komiteen har forlangt ordet, og man må da gå ut fra at hans uttalelser er fremkommet på vegue av den samlede komite.

Magnus Nilssen: Jeg beklager at jeg gikk fra møtet før komiteen blev sammenkalt i pausen. Men

om jeg hadde vært der, vilde resultatet vel ikke derfor blitt et annet. Dog vil jeg si at Norheims forslag går ut på *utsettelse* av saken, og på den utsettelse foreslår han nedsettelse av programkomite.

Bull: Jeg mener vi kan vedta forslaget om en programkomite uansett.

Man gikk derpå videre i talerlisten.

Ole Øisang:

I punkt 12, som er enstemmig fra landsstyret, er det en passuss som begynner slik: Partiet, som bygger på marxismen — osv. Jeg er i den anledning tilbørlig til å minne om hvad Karl Marx selv sier et sted, nemlig at en *kjempende arbeiderbevegelse er verd mer enn et hundre programmer*. Det kan hende at disse ord kan ha adresse også til denne forsamling! Imidlertid er jeg selvfølgelig klar over at det prinsipielle program har sin betydning — det er det hvori all kamp løper op.

Magnus Nilssen spurte om det var kommet medlemmer til partiet som ikke var klar over at vi var et sosialistisk parti. Antagelig ikke. Men hvad *mener* vi med sosialisme og marxisme? Og på hvilke premisser *kommer* man til Det norske

arbeiderparti? Det er stadig spørsmålet.

Jeg tror Nilssen kan ha rett i at den dissens som foreligger fra landsstyret, ikke følger de gamle fraksjonslinjer. På den annen side vil jeg si at den gruppering i innstillingen ikke dekker helt nøiaktig allikevel. Voteringene i landsstyret falt slik at det blev forskjellig premisser på mindretallsiden. Jeg reserverte mig personlig overfor «folkeflertallet», men stemte over forslagene under ett for at man skulde strekke sig lengst mulig henimot enighet. Hvad er det man mener med dette uttrykk som står i programmet fra 1927? Det heter at vi skal arbeide for å vinne flertallet, uttrykt ved valget, for det sosialistiske grunnsyn. Det er riktig. Men slik som det er formulert, har det vært fortolket slik at det å vinne et flertall av folket ved valget er tilstrekkelig til å forankre sosialismen. Å skape *den* illisjon er ikke bare uriktig, det er uansvarlig.

I de andre endringer — som også mindretallsfraksjonen har sluttet sig til — står det faktisk at et folkeflertall ikke er nok. Det står *ikke* at vi skal ha konstatert «flertallet» før vi går til den avgjørende maktkamp. Det blir da noe inkonsekvent ved det hele. Og når man ikke kan finne et brukbart kompromiss, finner jeg da å måtte anbefale at ordene «og folkeflertallet» i punkt 10 utgår. Jeg håper det vil lykkes den nye programkomite å finne frem til en bedre og klarere formulering.

Meyer Foshaug:

Jeg kan ikke nekte for at det virket noe visst sårende da jeg hørte Bull. Han så å si underkjente

det parlamentariske arbeid. For mig som har ofret 24 år i stortinget for å søke fremme arbeiderklassens saker og interesser der, lød det som om det var *bortkastet* disse årene. Ja, sådant kan man jo oppleve. Det er godt å ha folk til å sysle med teoretiske planer. Men det er også en annen ting, en *realitet*, og det er den som bæres oppe av det arbeidende folk. Og jeg har også hatt følelsen av at de som fører debattene på de teoretiske linjer, står i fare for å glemme det levende liv, som fører arbeiderbevegelsen fremover.

På samlingskongressen uttalte partiets formann:

Det har ingen interesse og vil ikke tjene noe å snakke om den strid som var. Men vi skal ikke glemme den erfaring den har gitt oss, og at viktigere enn alle teorier, viktigere enn læresetninger og dogmer, er *organisasjonens enhet*. Den er forutsetningen for den makt proletariatet trenger i sin daglige kamp, og fremfor alt kampen om samfundsmakten. Og så saat det er arbeiderklassens interesser vi vil ivareta, så sant vi mener noe med at arbeiderne som mål for all sin samfundsmessige opptreden må sette erobringen av samfundsmakten, så sant vi er de som vi gir oss ut for, så må vi *ville* enheten. Ikke enighet. Det kan vi sikkert ikke opnå i alle spørsmål, enighet om mål og midler, enighet om tros- og læresetninger. Men en kameratslig uenighet innen enhetens ramme vil være en kilde til fremdrift og oppgang.

Vel, det var enighet om de store linjer. Og ser man på det arbeid som er utført i de forløpne tre år *etter* den linje, med det program — mangelfullt som det kan være — kan vi ikke si at det som skjedde ved samlingen var en feiltagelse av arbeiderklassen her i landet. Etter

valgseiren høsten 1927 konstaterte vi den fortsatte fremgang ved kommunevalgene. Har det ikke betydning for arbeiderklassen her i denne by at den har det parlamentariske apparat som heter flertallet i Oslo bystyre? De andre partier er iallfall dødelig forskrekket over hvad det vil hende dem i år; de går omkring i redsel for å miste makten.

Om programmet i almindelighet vil jeg si at man vil aldri kunne trekke op sådanne cirkler at det aldri blir noen plett eller rynke. Men setter man op programmet slik at man utleverer våben til våre motstandere, vil det komme til å føles utover landet. Og vi vil komme til å merke det derved at vi tvinges inn på en *defensiv* kamp med en hel del forklaringer. I *realiteten* vil det ha lite å si hvad man enn vedtar, det vil si for den økonomiske kamp. Men vi, som opgav våre internasjonale forbindelser for å opnå den nasjonale politiske arbeidersamling, føler det sårt at man graver op igjen noen av de gamle stridsspørsmål. Jeg tror det vilde være klokt å utsette saken, og at man fikk en ny, allsidig komite, sammensatt slik at alle syn blev representert.

Tranmæl:

Efter diskusjonen i kveld og den som er gått forut i foreningene ser det heldigvis ut som alle mener at en revisjon av programmet er nødvendig. Vi kan altså fastslå at uansett forskjellig opfatning anser man det påkrevd at vi får en virkelig gjennomgåelse av programmet. Det nuværende er heller ikke klart og greit nok; det svarer ikke til den situasjon vi nu er oppe i. Bør da ikke *det* være utgangspunktet for oss her — at vi tar de ut-

bedringer som det er anledning til? Og vil ikke det lette programarbeidet, når vi kommer frem til neste landsmøte? Finnes det noen logikk i å si: neste gang — men ikke *nu*? Den eneste logiske slutning vi kan trekke, er at vi *går på saken*.

De fleste av de som er mot behandling her i kveld, er i virkeligheten *imot* en dyptgående revisjon. Men vi er kommet inn i forhold, politisk, økonomisk og partimessig, som gjør det nødvendig at vi ikke skyver saken fra oss.

Det har vært, og er, forskjellig vurdering av de fremgangslinjer vi skal følge. Snakket om samarbeidets nødvendighet er overflødig i forbindelse med denne sak. Det er ikke noe sådant som skiller som skal gjøre noe skår i samarbeidet innen partiet. Det er heller ingen som underkjenner hvad våre representanter har utført, det være sig i stat eller kommune. Men det som spørsmålet idag gjelder for oss, er: *hvilke veier bør vi følge for å nå tryggest og sikrest mot målet?* Det er det som foreligger, og intet annet.

Oksviks artikkel i «Fremtiden» viser at det er forskjellige vurderinger innen partiet — han talte om flere *retninger*. Og vi har lov til å ha delte opfatninger. Det skal herske meningsfrihet, når det utvises hel lojalitet. Og det er ingen grunn til å tro at ikke lojaliteten er til stede på alle sider. Om det er forskjell i opfatningene, skal derfor ingen brennmerkes av den grunn.

Men partiet må ha *en linje*. Det vesentlige her er punkt 10. Som det nu er formet, henspiller det på at der på det parlamentariske område skal legges en vesentlig vekt. Men partiets gamle linje har vært,

Finn Moe:

og bør være, å legge hovedvekten på organisasjonen, på *klasselinjen*. Det er arbeiderne det beror på, deres egen dyktighet og innsikt, og på de maktorganer de kan skape sig. Derfor skal vi peke på de virkelige skillelinjer i klassekampen og trekke medlemmene til oss for de kamper som må føres — for partiets fremtid og for løsningen av de opgaver som er pålagt partiet.

De som er imot endringene, sier at det spiller ikke så stor rolle for dem. Hvorfor da så krampaktig slåss for å kjempe mot, etter at et stort flertall har uttalt sig for realitetsbehandling nu? La oss gjøre hvad vi kan også på *dette* landsmøte for å utbedre programmet og derved lette den kommende programrevisjon.

Jeg anbefaler at man stemmer ned utsettelsesforslaget og går over til selve realiteten. La oss si vår mening her på landsmøtet *om* saken. Det vil bare gjøre godt innen partiet. Vi er nu så sterkt konsolidert og er nådd så langt at det vil bli oppfattet som en svakhet å gå undav. I partiets interesse går vi til programbehandlingen, for derved å legge grunnen til rette for kampen om den store makterobring, som nu er blitt en *realitet* for oss alle.

Ordstyreren

refererte følgende forslag av *Per Lie*:

«Landsmøtet nedsetter en komite på 7 medlemmer til revisjon av det prinsipielle program. Denne komites innstilling utsendes så tidlig før neste landsmøtes avholdelse, at partiavdelingene får rikelig tid til å behandle den.»

Jeg tror å ha hele arbeiderpartiets ungdomsfylking bak mig når jeg på det varmeste anbefaler flertallets forslag. Vi i fylkingen har tatt de samme problemer op til debatt, og vi vedtok ifjor et program som i det vesentlige går i flukt med de endringer som er foreslått her.

Oksvik hevder — med et skuldertrekk — at hvad det sies i det prinsipielle program ikke har så stor betydning. Det er den samme opfatning som kommer til syne hos dem som mener at bevegelsen kan greie sig i tre år til med det uklare program partiet nu har. Denne opfatning er, mener jeg, grunnfalsk; den er i bunn og grunn uttrykk for en *opportunist*, som så altfor gjerne vil se bort fra de prinsipielle retningslinjer. Men man skal være forsiktig med å behandle bevegelsens teoretiske grunnlag på denne lettvinde måte.

Vi skal huske på at vi kan ikke stake op retningslinjene for arbeidet i den nærmeste fremtid uten at vi er oss bevisst hvad vi tilsikter. Nettop i en periode som den partiet nu gjennomlever, er det av viktighet at vi sier greit og tydelig fra hvilket standpunkt partiet som *parti* inntar. Partiet har siden krigens hatt sitt store gjennombrudd; nye lag er sluttet op om det, og vi ser det med glede. Men det er lag hvis interesser ofte ikke er absolutt identiske med de eiendomsløse lønnsarbeideres interesser. Og derigjennem skapes faren for en utvanning. Derfor skal vi si fra nu, og ikke utsette det — det gjelder at vi ikke gjør det for *sent*. Vi kan ikke arbeide videre på et vakkende og tvetydig grunnlag. Vi kan ikke sveve i denne uvisshet i 3 år ennu.

Det er sagt at man skal ikke rippe op i den gamle strid. Men man kan ikke her snakke om den gamle strid; skillet i landsstyret går ikke efter de linjer. Allikevel er det et merkelig standpunkt dette at vi ikke skal kunne diskutere saken i partiet. Jeg tror ikke at den strid som reises her, er skadelig, men at den er *sund*, fordi den kaller på viljen til å fordype sig i de problemer som oppstår.

Det er særlig om «folkeflertallet» striden står på dette landsmøte. Og problemet stiller sig slik: Skal vi fortsatt være et strengt klasseparti, eller skal utviklingen tendere henimot et radikalt-demokratisk «folke»-parti, som ser sin interesse i å tekkes velgerne for å opnå størst mulig representasjon i stortinget? Det er problemstillingen. Og den trekker andre spørsmål etter sig: om det er mulig ved et stortingsflertall gradvis å avvikle kapitalismen, eller om vi ikke — som hittil — må si at det er de utenomparlamentariske maktmidler, støttet til sterke organisasjoner, som er avgjørende og bestemmende for stillingen og maktforholdet mellom klassene. Erfaringen fra andre land — og fra Norge med — skulde slå fast hvad vi bør og må si her. Derfor skulde det heller ikke være tvil om dette *landsmøtes* stilling.

Strandjord, Nordland:

Efter valget i 1927 gikk det en strøm av begeistring over landet. Og efter kommunevalgene var stemningen ikke mindre høi. Derfor er det ondt å skulle få høre idag at vi ute på landsbygden ikke gjør nyttig arbeid for partiet, når vi søker å samle det arbeidende folks masser under vår fane. Den ene-

ste gledelige fremgang vi for øieblikket kan håpe på, knytter sig til valget i 1930. Jeg er grundig enig med Bull når han sier at vi må kjempe på *alle* fronter. Men kampen føres ikke til ende i og med den slekt som nu lever; den vil alltid være der. Og programmet må peke *frem*. Men jeg har et inntrykk av at programmet er mest for lederne i Det norske arbeiderparti, og at de menige ikke syndelig har lest det. Det som har betydning her, er at vi fra dette landsmøte kan gå *enig* hjem. Jeg har en viss frykt for at vi kommer til å legge grunnlaget til rette for de borgerliges valgkamp mot oss til høsten. Jeg tenker bl. a. på stillingen til kooperasjonen. Den skal vi behandle senere. Men vi skal allerede nu være opmerksom på at de kooperative foreninger på landsbygden i stor grad er hvad jeg vil kalle høireforeninger. Skal vi skape ny uklarhet foran valget også der, eller bør vi ikke utsette den sak til *etterpå* for å prøve å konsolidere stillingen? Vi må også regne med nykommunistene. De forstår å troppe op for å fiske i rørte vanne. Og det kan komme til å svekke.

Einar Gerhardsen:

Det har vært innvendt mot flertallets forslag at det betyr så lite, at man egentlig ikke har noe å fare med. Ligger der *det* i den innvending, at hvis flertallet hadde foreslått en mer omfattende revisjon, og da gjerne i mere radikal retning, vilde det være begrunnet og riktig å se på det? Jeg mener for min del at flertallet *har* vært beskjedent. Men man skal da ikke kunne bruke det som innvending når flertallet har bestrept sig

for ikke å gjøre skillelinjene for store.

Så er det sagt at saken har vakt liten interesse. Jeg tror det har vært interesse blandt medlemmene i almindelighet, i partiforeningene som i fagforeningene. Men det har ikke vært megen uenighet. Næsten hver eneste forening her i byen har gitt sin tilslutning til de foreslåtte endringer. I Oslo arbeiderpartis representantskap blev mindretallets forslag ikke engang optatt. Jeg tror det er et ledd i den taktikk en del av mindretallet følger, nemlig ikke å delta i noen diskusjon i det hele tatt.

Her gjelder det ikke en strid om ord, når det tales om folkeflertallet og forsvarsberedskap. Det er klart at det ligger en realitet til grunn for uenigheten. Jeg fastslår at tross alt har det forut for dette landsmøte gått en diskusjon, og de representanter som sitter her, sitter med et bestemt *opdrag* fra medlemmene.

Vi kan stille problemet slik: Gjelder det klasseparti eller folkeparti? Det er kanskje noe snevert; jeg tror Finn Moe har gitt en helt riktig definisjon av det, når han sier at spørsmålet står om hvorvidt vi vil ha vårt parti til et sosialistisk kampparti, et *klassekampparti*, eller til et bredt folkelig parti. Hvad er det som betyr mest for arbeiderne? Hvad har partiet *betydd* for arbeiderklassen i de firti år det har bestått? De har bygget partiet op for at arbeiderklassen skal kunne bruke det, som en organisasjon på felles grunnlag. Og det er som et sosialistisk kampparti det har vekt og styrke. Skal vi slå dørene op på vid vegg så å si, vil partiet kunne *tape* dette preg av å være et ar-

beiderklassens kampparti. Og det er det, arbeiderne er redd for.

Selv om de forandringer som foreslåes tilsynelatende ikke er store, står partiet derfor på sett og vis overfor et valg. Og vi må ta stilling til det som foreligger: Skal partiet fortsatt være et sosialistisk kampparti, et parti som setter arbeiderklassen i stand til å møte borgerskapets hensynsløse kamp mot oss med en likeså hensynsløs kamp fra *arbeidernes* side? Det er bare ett sprog man kan snakke til arbeiderklassens motstandere med, og det er maktsproget. Våre stortingsmenn skal stemme mot de anslag som rettes mot arbeiderbevegelsen og dens kamp. Men de skal også si til borgerskapet at vedtas det nye tvangs- og kneblingslover, da står arbeiderne *utenfor* stortinget ferdig til å opta en direkte kamp *mot* lovene.

Det er tre fraksjoner i denne sak — landsstyrets flertall og mindretall, og dertil det mindretall som vil ha *utsettelse*. En utsettelse betyr at man ikke engang skal foreta forandringer i de punkter man er enig om! *Realiteten* idag avgjøres derfor i og med utsettelsen — det skal man være opmerksom på.

Torgeir Vraa:

Jeg understreker hvad det blev sagt av den annen innleder, Magnus Nilssen. Det var det foredrag jeg for min del synes var det mest saklige, og mest overbevisende oppbygget. Jeg vil si til Gerhardsen at hvis det var riktig at det å vedta flertallets forslag vilde skaffe «klarhet», skulde jeg stemme for det. Men man får ingen klarhet ved noen bisetninger — og så ved å stryke et enkelt ord eller to. Man skjønner at det er noe fuskearbeid.

Og så lover man mere av det senere! Det er noe ubehjelpelig, forekommer det mig. Jeg vil ha et *greit* program, og jeg rygger ikke tilbake om det blir revolusjonært. Men jeg vil at partiet skal være litt revolusjonært i annet enn bare i bisetninger.

Vi har også fått oss forelagt forslag til antimilitære retningslinj-eg. Det får mig til å huske hvad det fortelles om en viss slange i Brasilia — *boa constrictor* — som har så liten følelse i bakenden at den undertiden kommer i skade for å sluke sig selv bakfra! (Munterhet.)

Vi behøver ikke å være redd for å få for mange inn i partiet. Jeg kan fortelle at jeg har drevet med å samle sjeler i 40 år. Og vi skal nok konfirmere dem når tiden er inne. Jeg ser en *tendens* i å stryke ordet folkeflertallet, når det en gang står der. Så skal Bull og Tranmæl og jeg og alle de andre ut å agitere på svarte livet. Hvad blir utbyttet av det? Jo, at en tredjepart av hvert foredrag som holdes for å fremme sosialismen i Norge, må brukes til å forklare denne ubegripelige strykningen! Jeg sier: Når vi skal ut i kampen, da skal man ikke legge fotangler for sig selv. Men det er det, som programstrykningen vil forårsake. Jeg blir nødt til å bruke bortforklaringer som den lojale mann jeg alltid er. Men jeg vilde heller være med på å ta *offensiven*.

Jeg tillater mig å støtte forslaget fra Norheim. Program-komiteen beebuder mer. Ja, kom med det da, hvis programmet er så rotet! For mig er det godt nok som det er. Men *skal* vi ha en revisjon, så la oss da i herrens navn få en ordentlig en da, og ikke en abort. Og la oss slippe å måtte forsvare

nye bisetninger som i det praktiske arbeid ikke har noen betydning.

Arnfinn Vik:

Argumentasjonen mot all teoretisk debatt bunder i tretthet etter partisprengningene. Og det er ganske mange rare ting man får høre. Oksvik har inntrykket av at forslagene er laget for å få i stand et flertall og et mindretall. Men hvis det hele ikke *betyr* så meget for ham, hvorfor går han da ikke til flertallet for å få en beslutning som er *enstemmig*?

Det som er fremlagt, er ingen programrevisjon; det er vi enig om. Men de konkrete ting som forelegges, er ikke fremmed for noen av oss. Vi vet hvad de innebærer; de betyr en *styrkelse* av programmet, og derfor skal vi gå med på dem.

Øisang citerte Marx om de hundre programmer. Da Marx sa de ord, tenkte han vel på partiprogrammer som er så uklare som det vi har nu i Det norske arbeiderparti. Det er idag en berettiget frykt for utglidning. Alle *store* partiers erfaring er den at man vil legge an på å ta opportunistiske hensyn, med den følge at partiet og bevegelsen taper sitt revolusjonære innhold. Når dette er et faktum, skal vi være på vakt i tide. Og når vi tar stilling for disse små endringene, da vet vi hvad vi går med på. Vi sier at vi *vil* noen ting, og at vi også vet hvordan vi vil gjennomføre det. Rosa Luxemburg sa at et partis program skulde gi *impuls til handling*. Det bør vi ikke glemme. Det er da i alle partifellers interesse å få en klar utforming av det program som skal være merkestangen.

Jeg er enig med Einar Gerhardsen i at programforslaget er be-

skjedent i sin ramme. Men vi har gått med på det resonnement som ligger til grunn for behandlingen i landsstyret, og jeg vil anbefale flertallets forslag vedtatt.

Halvard Olsen:

Jeg beklager meget at redaksjonskomiteen ikke kunde komme frem til et forslag som det kunde forelegge her, og som kunde bli vedtatt enstemmig. Jeg beklager det fordi jeg vet hvad det betyr — ikke så meget innad i organisasjonen som *utad* i den kamp vi skal føre mot våre motstandere — at vi står enig innbyrdes i et spørsmål som dette.

For mig vilde det være akkurat likegyldig hvad man vedtok som program, enten man satte diktatur, bevebning, revolushjon; hvis det var et enstemmig og samlende uttrykk for partiets landsmøte og for medlemmenes opfatning, var det ingen vanskelighet i å gå frem til en kamp. Men vi vet at så er ikke tilfelle. Jeg mener at de som er partiets tillitsmenn skulde ha såpass forståelse av hvad det betyr for oss — *også* for fagorganisasjonen — at vi kan tilkjennegi en felles plattform *utad*, at alt skulde vært forsøkt for å finne et samlingsgrunnlag her.

Det er riktig nok at det kan innvendes mot det nuværende program at det på mange måter er uklart. Men vi vet at *skulde* man nå frem til den politiske klassesamling i 1927, kunde det ikke skje på annen måte. Hvad var det som forårsaket den første og den annen splittelse? Var det ikke nettopp dette spørsmål om bevebning og diktatur i motsetning til demokratiet — at man skulde gjøre revolusjon efter *teser* istedenfor å dri-

ve parlamentarisk virksomhet? At man skulde forandre militærposten til bevebning istedenfor avvebning? Det er klart nok at skulde man finne et samlingsprogram, da kunde man ikke trekke inn de spørsmål der. Og jeg tror ingen vil påstå at det ikke var en *lykke* for den norske arbeiderbevegelse å komme over de stridsspørsmål som hadde splittet oss, og frem til samlingen. Men jeg synes ikke da det er noen grunn til nu å reise på ny disse stridsspørsmål som iallfall for arbeiderklassen *idag* er teoretiske spørsmål.

Er ikke det arbeid partiet utfører, et arbeid på parlamentarisk basis — tar ikke vår agitasjon sikte på å erobre flertallet i stat og kommune, *for* arbeiderklassen? Selvfølgelig. Ikke fordi vi tror at derved fødes noe sosialistisk *campund*. Men fordi vi vet at for hver skanse vi rykker vekk under motparten, skaper vi oss et grunnlag vi kan gå videre på i kampen om samfundsmakten. Den praktiske virksomhet innen partiet *er* sådan, *må* være sådan, og det er riktig at den er sådan. Hvad tjener det da til å snakke foraktelig om folkeflertallet og ville lage en kunstig splittelse på det her på landsmøtet?

Er ikke Det norske arbeiderparti i alt vesentlig et parlamentarisk parti i sin virksomhet? Jo så menn. Det er så parlamentarisk, at det forbauset iallfall mig at da vi hadde arbeiderregjeringen, stilte man plassene til disposisjon ved den første hanegal av Mowinckel. Det vilde vært mer i overensstemmelse med den opfatning Bull fremholder her nu om han hadde sagt som *Mirabeau*: vi er en revolusjonær regjering, vi sitter her i kraft av folkets vilje, og vi viker

ikke uten for bajonettene! Det kan hende at en *slik* tale vilde ha skapt en reisning omkring regjeringen som kunde vært noe av en *realitet* i forbindelse med agitasjonen om å føre revolusjonær kamp. Men det falt sikkert ikke Bull eller noen annen inn.

Ordet «folkeflertallet» på programmet vil iallfall ikke stå hindrende i veien for å føre revolusjonær kamp, når situasjonen ligger slik til rette og partiet er innstilt på det.

Jeg anbefaler Norheims forslag, og jeg gjør det nettop av hensyn til den samlede kampprofront arbeiderklassen må innta og hevde *utad* mot borgerskapet.

Olav Vegheim:

Det fremgår at behandlingen av programmet innen partiet har vært lite dyptgående. Det er enighet om at det nuværende program ikke er tilfredsstillende. Det kan bare ha én konsekvens: at programmet bør revideres. Og det som har *størst* betydning her, er at man får nedsatt en komite som tar programmet op til gjennomgåelse i hele sin bredde. Det prinsipielle program ligger ikke slik til at det kan skifte fra landsmøte til landsmøte; det ligger anderledes alvorlig an. Det skal bare revideres når det virkelig foreligger *grunner* til å gjøre det, og når det har gått et inngående arbeid forut.

Det nuværende program er, som det er sagt, et situasjonsprogram, og som prinsipielt program for partiet er det ikke tilfredsstillende. Partiet tar ikke gjennom programmet standpunkt hverken til de demokratiske fremgangslinjer eller til borgerkrigslinjen — hverken til demokrati eller diktatur. Vi er

enig om at disse linjer skal kombineres, og vi må ta standpunkt til *hvilke* av dem skal være den primære som vi legger hovedvekten på. Svakheten ved de endringer som nu foreslås — og som jeg er prinsipielt enig i — er at de *ikke skaper klarhet på noe punkt*. Det er pekt på at man ved å beholde uttrykket «folkeflertallet» er med å skape parlamentariske illusjoner. Men hindrer man det ved å fjerne det ord? Nei — det man fjerner *illusjonen* ved er å gi uttrykk for hvordan klassekampen etter vår mening vil ytre sig i fremtiden og ved å peke på hvad arbeiderklassen må innstille sig på i den avgjørende maktkamp. Ingen tror vel at man erobrer makten ved parlamentariske midler alene; arbeiderne må stå *vebnet til tennene* med støttepunkter i sine organisasjoner. Dette må også komme frem i programmet, for det er *det* som skal forebygge illusjonene og vise veien.

Magnus Nilssen:

Jeg har svært lite å legge til; jeg har sagt min mening om disse ting. Men jeg synes nu at det for landsmøtets deltagere rulles op svære problemer i perspektiv. Man sier at man må vedta endringene for å få gjort programmet klart og for å hindre tilsig av nye lag som kommer til oss på grunn av et tvetydig program. Og så får man det ene foredrag etter det annet om hvordan dette med strykningen av «folkeflertallet» skal fortolkes! Jeg vil spørre: er programmet og diskusjonen her blitt noe *klarere* etter dette? Klarheten og tydeligheten er sannelig ikke blitt større, synes jeg.

Gerhardsen var inne på behandlingen ute i avdelingene og frem-

holdt at det var så og så stor enighet — i Oslo arbeiderpartis representantskap blev det ikke en gang optatt avvikende forslag av mindretallet. Jeg har adgang til å være til stede i denne forsamling, men jeg hadde forfall den kveld, efter som jeg av partiet er satt inn i en parlamentarisk institusjon — skolestyret — hvor jeg også hadde viktige parti-interesser å skjøtte. Slik er det jo i stor utstrekning med mange av oss, belemret som vi er med forskjellige tillitshverv. Og de skal *også* skjøttes. For øvrig var jeg ikke innbudt til representantskapsmøtet, hvor dagsordenen skulde behandles, til tross for at jeg har stått som mindretallets ordfører i programspørsmålet.

Det er gang på gang spurt her: skal partiet være et sosialistisk kampparti eller et radikalt demokratisk folkeparti? Det er ingen av oss som har uttalt oss på den måte at det skulde gi noen som helst grunn til å stille spørsmålet slik. Hvorfor skal man da få høre dette op igjen stadig og stadig? Jeg har sett og oplevd mange utglidninger i Det norske arbeiderparti, så jeg *kan* litt av det. Bl. a. har jeg sett mange av de som sa sig å være røde og revolusjonære gli ut. De mistet fotfeste i partiet. Jeg tenker vi kjenner disse noen hver av oss. Men hvor er de *blitt av*? Så det betyr ikke så meget dette å forsikre at man er så meget mer radikal og revolusjonær enn andre. Nei, det betyr nok mer at man viser troskap mot sosialismens idealer og mot partiets tradisjoner — at man viser det i *gjerning*.

Det snakkes så foraktelig om de puslerier vi kaller reformer og de små fremskritt. Landsorganisasjonens formann var inne på det, og jeg tror man skal merke sig hvad

han sa. Hvad er fagorganisasjonens dagsprogram? Hvorfor slåss den for noen ører i tillegg for arbeiderklassen her i landet? Fordi det er nødvendig for å bedre levevilkårene og sette arbeiderne i forsvarsstand. Men mister de *fotfestet*, taper de målet av sikte for det?

Knut Brandeggen, Troms:

Jeg har forsøkt å følge med i denne debatt for å få et inntrykk av hvad mindretallet vil. Men jeg har desverre ikke tilegnet mig den minste forståelse av det. Man har sagt at arbeiderregjeringen ikke skulde ha forlatt valplassen uten at den var drevet vekk med bajonettene. Allikevel vil de samme folk som sier dette, ikke være med på en ganske liten revisjon av programmet!

Den gang partiet var lite, var det ingen fare. Nu har det vokset sig stort, og nye krefter kommer inn som er *farlige* for partiet. Derfor trenger vi et program som sier klart og greit fra hvad det *er* for et parti de kommer til. Jeg kan meddele Foshaug at vi i Nord-Norge har behandlet den sak, og vi har i Nord-Troms enstemmig stemt for flertallets forslag. Og vi skal da ikke regnes for å være de *minst* radikale, vi som er fra Norges rødeste fylke!

Øistein Martinsen:

Jeg har lest gjennom flertallets forslag og festet mig ved hvad der er foreslått i punkt 10. Det heter der at partiets oppgave skal være å *erobre* det arbeidende folk for partiet og det sosialistiske grunnsyn. Jeg mener at arbeidet *for* massene er det hovedsakelige, og at vi bør gi uttrykk for at vi vil *tjene* mas-

sene. Vi trenger ikke først og fremst ledere, men folk som vil arbeide for arbeiderklassen og dens interesser. For å få den riktige formulering her vil jeg foreslå at det settes at Det norske arbeiderpartis hovedoppgave er å «tjene den arbeidende klasse og vinne det arbeidende folk for sitt sosialistiske grunnsyn».

Anton Ruud:

Hvorfor kommer Magnus Nilsen slik i bevegelse og taler lidenskapsfullt om dette spørsmål? Det er fordi han vil ha saken *utsatt*. Og han har lært sabotasjens kunst i Det norske arbeiderparti. Det sies at ordet «folkeflertallet» må vi beholde — ellers lager vi våben mot oss selv. Jeg ser slik på det prinsipielle program: Når vi har et stort arbeiderparti, må vi betrakte det prinsipielle program som vår hærfører, det som går foran oss. Det er *det* som skal danne grunnlaget for vårt opplysningsarbeid og for vår deltagelse i politikken, i fagforeningene og overalt. Da skal det også være klart og tydelig og alltid ta sikte på å holde de *sosialistiske ideer levende*. Det er dette, programmet skal uttrykke, og det er dette det skal brukes til.

Halvard Olsen mener at arbeiderregjeringen skulde ha stått på sin post. Men samtidig sier han — med mindretallet — at vi må for Guds skyld ikke være med på å danne arbeidervern til *forsvar* for en sådan regjering. Jeg antar man vil finne at logikken her iallfall ikke er den sterkeste side.

Jeg anbefaler flertallets forslag, fordi det kan danne grunnlaget for den kommende komitees arbeid og gi pekepinn om i hvilken

retning partiet ønsker programmet utformet. Vedtar man Magnus Nilssens forslag, da vet *ingen* i hvilken retning man vil at revisjonen skal gå.

Per Lie:

Jeg har fremsatt et forslag om nedsettelse av en redaksjonskomite. Norheims forslag innledes med en tilslutning til mindretallets opfatning. Jeg har bedt ham utelate dette i forslaget, slik at det bare kom til å ta sikte på den nye programrevisjon som vi alle er enige om bør skje. Han har imidlertid ikke villet foreta en slik endring i sitt forslag; derfor har jeg funnet å burde opta mitt, som kort og godt peker på at vi ønsker ytterligere forandringer i programmet gjennom nedsettelsen av en komite her.

Men det er også av betydning at vi samtidig samler oss om landstyreets *flertalls* forslag, slik som det foreligger. Vi ønsker ingen forhaling, derfor bør man ta et standpunkt som viser retningen for det fortsatte arbeid med programmet. Det er, som partiets formann riktig sa på samlingskongressen, ikke først og fremst enigheten, men *enheten* det kommer an på. Jeg antar Foshaug var mindre heldig når han i sitt citat vilde henviser til Torps uttalelser der til støtte for *sitt* standpunkt. Det som vi ønsker som fagforeningsmedlemmer og i vårt arbeid i partiet, og også blandt ungdommen, er de kraftigst mulige midler i kampen mot det bestående samfund. Og her plikter vi å følge med *utviklingen* til enhver tid. For oss betyr ikke parlamentarismen så meget som for Vraa og Oksvik og visse andre; vi spør ikke om vi har fol-

keflertallet med oss hvis vi er nødt til å bryte en provokatorisk lov, men om vi har *klassen* med oss. Lærer ikke arbeiderregjeringens erfaringer os om begrensningen av den parlamentariske makt? Det er de økonomiske krefter i samfundet som alltid vil være de bestemmende. Man sier man ønsker klarhet i spørsmålet om folkeflertallet. Men Magnus Nilssen er ikke den mann som evner å skape klarhet der, for vi ser jo hvordan han og hans meningsfeller oppfinner hver sin form for det. Det viktigste for oss er å erobre det arbeidende folk som er på marsj på vei mot sosialismen, *uten* hensyn til de midler man må bruke og til de veier man tvinges til å måtte gå. Jeg ber dere derfor: ta en klar stilling, ikke *halve* standpunkter! Utsettelseslinjen bør ikke følges.

Oscar Torp:

Det er spesielt en side av denne sak jeg mener det er grunn til å trekke frem. Det har vært sterkt slått på at når landsstyrets flertall har fremmet dette forslag, er det på sett og vis en *uriktig handling* likeoverfor de forutsetninger hvorpå vi fikk samlingen i stand. Til det vil jeg si: Styrken ved samlingen, og det som overhodet gjorde det mulig å få samlingen i stand. lå i den kjensgjerning at de parter som gikk sammen, var klar over at de representerte *forskjellig syn*. Det har vært gjort henvisninger til den åpningstale jeg holdt på samlingskongressen. Men det som der blev sagt, og som anføres her, tilkjennegir nettop at vi måtte være forberedt på at den situasjon vi idag står oppe i på dette landsmøte, måtte før eller senere komme.

Dernæst vil jeg understreke at

ingen av partene ved samlingen gav avkall på den opfatning de hadde i de prinsipielle spørsmål. Vi sa at vårt syn fikk vi kjempe for *innenfor* partiet. Men vi sa også at man ikke skulde ha anledning til å danne særskilte partier for hver enkelt læresetning hvorom vi var uenige. Grunnlaget for det hele var at til *tross* for uenigheten i enkelte spørsmål, var vi villig til å skape enhet utad gjennom en organisatorisk samling.

Det er også sagt her at det er læresetningene som har splittet den norske arbeiderklasse, og at en ny diskusjon kunde på samme måte føre til en splittelse på ny. Hvad er sannheten? Er ikke forholdet det, både i 1920, 1921 og 1923, at det var krefter *utenfor* vårt parti som bragte det resultat med sig at vi fikk partisplittelsen? Det er riktig. Derfor skal vi være litt forsiktig med å si at hver gang det opstår en indre uenighet, kan man risikere å stå overfor en splittelse. Jeg tror ingen for alvor mener og vil si at noen sak som *vi selv reiser* kan føre frem til et slikt resultat.

Det er sagt at flertallet søker å underkjenne de parlamentariske maktmidler. Intet er uriktigere. Hvad er det flertallet vil gjøre i sterkere grad enn noen gang tidligere? Vi vil *sette de parlamentariske midler på plass*. Vi sier til arbeiderklassen at uten organisatoriske maktmidler utenfor stortinget lykkes det ikke å gjennomføre sosialismen, selv om vi hadde parlamentarisk flertall. Det å ha flertall, betyr en maktfaktor i arbeiderklassens hender. Men skal det være en maktfaktor av verdi for oss, da må det være underforstått at det flertall må vi ha opnådd på et klart og konsist grunnlag, slik at

de mandanter som står bak oss, også er *med* oss og gjør det mulig for oss å *utnytte* det maktmiddel som er lagt i våre hender.

Det første og viktigste for oss er å gjøre den store masse forståelig med vårt syn. Kan vi dertil gjennom vårt valgarbeid opnå en sterk parlamentarisk representasjon, er det godt. Men jeg vil sette det slik: Hvis noen av de to ting må *lide*, så skal det være den siste. For det er ikke og kan ikke bli det primære for et levende arbeiderparti som står med alle sine røtter i klassen og i sin tid.

Hvad mener man med å ha landsmøter? Er det ikke for å gi det styre som velges et bestemt direktiv, efter at retningslinjene er diskutert og optrukket? Det foreslåes her at vi skal innstille oss på å skape et fysisk vern om arbeiderklassens institusjoner, et vern for dens dyreste interesser. Hvis dette landsmøte voterer et slikt forslag ned, forstår jeg ikke hvordan et styre skal ta fatt og realisere en slik affære. Landsmøtets representanter må her kjenne sitt ansvar overfor partiet og medlemmene; det er *dere* som skal trekke op retningslinjene for den ledelse som skal virke i de år som kommer.

Det er hevdet at det er lite revolusjonært det som hendte omkring arbeiderregjeringen. Den lot sig, sier man, drive vekk ved et lite vift av Johan Ludwig Mowinkel. Er det å være revolusjonær det samme som at man ikke skal regne med de krefter som står bak, med *realitetene*? Johan Sverdrup så på en genial måte den kamp som vilde komme. Han skapte skytterlagene for å trygge den maktstilling han tilstrepte, og som han regnet med å komme i. Den norske arbeiderklasse må gjøre det

samme. Den må stile frem, idet den alltid ser *kjensgjerningen* i øinene, og innretter sig derefter. Det kan da hende at den beste revolusjonære handling ligger i ikke å gå lenger enn kreftene rekker.

Jeg vil be dere om så enstemmig og sterkt som mulig å stemme utsettelsen *ned* og *vedta* den innstilling som foreligger fra flertallet i landsstyret.

A. Buen:

Jeg er enig med partiets formann i at den sak vi her diskuterer, ikke bevirker noen ny kløvning i vår bevegelse. Men jeg er ikke enig med ham i videre forstand. Han tilråder at utsettelsesforslaget stemmes ned; jeg tilråder av innerste overbevisning at utsettelsen *vedtas*.

Det har vært med stor interesse jeg har hørt på de unge menn fra fylkingen på talerstolen. Finn Moe var et interessant bekjentskap. Han talte som om vi ved å vedta flertallets forslag skulde kunne greie de brennende spørsmål som foreligger for arbeiderklassen idag. Ja, kunde man opnå det så lett-vint, da skulde jeg være enig. Jeg tror imidlertid ikke at vi klarer et eneste brennende spørsmål ved det — men kanskje vi slukker noen av dem.

Jeg tror det var Gerhardsen som sa at det lå en realitet i programforslaget. Ja, hvilke realiteter ligger det bak? Det er riktig at det er kommet inn i partiet — ikke nettop *nye* lag kanskje — men et *bredere* lag. Men det er i alt vesentlig arbeidsfolk. Og når man taler foraktelig om disse masser som slutter sig til synes jeg det er trist at det skal sies at de ikke er ønskelig å ha med. Er det på

den måte man utvider partiets og klassens makt? Er det så at man har en for stor og uhåndterlig *stortingsgruppe*, ja da vil den beste måten å reparere på det være å vedta disse endringene. I selve realiteten betyr de dog ingen ting. Jeg har alltid sagt og ment at det arbeidende folk betyr de 7—8 tiendedeler av befolkningen. Men tar man ordene ut, da har det en bestemt hensikt. Og det er *deri* «realiteten» ligger.

Gerhardsen minnet representantene om at de hadde et bestemt oppdrag, det vil si at de møtte her med bunne mandater. Jeg synes vi skulde være kommet *forbi* det standpunkt i vår bevegelse. Men sitter man *bundet* her, da er jo tingene håpløse.

Det er sagt så meget at man får inntrykket av at man *vil* ha en uoverensstemmelse i stand. Det synes jeg er temmelig anstrengt arbeiderpolitikk. Dette med «folkeflertallet» som skal strykes, betyr bare å gjøre en ting til noe annet enn den i virkeligheten er. Det som har størst betydning, skulde vel være å få arbeiderklassen til å stå *bak* vårt program — med fullt ansvar og full tyngde. *Da* vilde vi ha rukket et stykke på vei.

Arnfinn Vik sa at det var fare på ferde nu. Jeg har i sin tid sagt — det var på landsmøtet i 1903 — da det også foregikk et stort innrykk i partiet: jeg vil ønske at tilslutningen ikke skjer hurtigere enn at vi kan måke ut igjen noen av de vi har fått inn. — Den gang var det fare for liberal utglidning. Senere har vi sett utglidning på andre felter. Et *lite* parti kan også gli ut. Kommunistpartiet forteller tydelig nok om det.

De talere som har stått på fastest grunn i denne debatt, er Mag-

nus Nilssen, Foshaug, Vraa og Halvard Olsen. Å si noe mer enn det allerede er sagt av disse, kan for mitt vedkommende iallfall ikke være nødvendig. Men overfor talen om de fysiske forsvarsorganer som vi mangler, vil jeg si til formannen at det ligger adskillig realitet bak Halvard Olsens bemerkninger i denne sak. Det er ikke bare inkonsekvent, det er en forferdelig *fare* i å innbille folk at vi skal kunne komme frem ved å bruke de samme midler som motstanderne bruker i sin kamp mot oss. *Avvebn* dem — så har vi de sterkeste våben i våre never!

De følgende talere hadde 2 minutters taletid.

Haugli: Magnus Nilssen sa at denne sak ikke var blitt drøftet synderlig. Hos oss på Vest-Opland er den blitt drøftet ganske inngående, slik at vi kunde se hvor både Magnus Nilssen og Bull stod i den sak. Selv Nilssens gamle partifeller var enig med oss i at den *minste* forandring det kunde være tale om, måtte være det som flertallet hadde foreslått. Og det var enstemmighet om å anbefale det. Jeg vil bare si at skal man bli ferdig med fortolkningene — og det er mange nok av dem her — er det nødvendig å vedta flertallets forslag.

Norheim: Jeg vil si overfor Gerhardsen at alle de eksempler han dro frem, er eksempler som *ikke* foreligger. Det norske arbeiderparti og Arbeidernes faglige landsorganisasjon har ikke stått i den stilling som han anvendte eksempler på. Videre vil jeg si, når det vises slik nervøsitet for alle denne «utglidning», at Det norske arbeiderpartis og landsorganisasjonens medlemmer — de *gamle* medlem-

mer — har 16—17 års skolering i disse spørsmål. De har ikke så lett for å gli ut, som det er sagt; vi står temmelig stødt i så måte. Og hvad velgerne angår, må vi — uansett hvad det vedtas — bruke år for å gjøre dem til bevisste sosialister. Jeg fastslår at ikke en av de som har talt for en revisjon av programmet nu, har bevist at det er nødvendig dette for å stoppe noen utglidning. For centralstyrets og landsstyrets vedkommende er det nok direktiv at dette landsmøte vedtar posten om *arbeidervern*. Det vil gi retningslinjer. Mitt forslag er jeg nødt til å opprettholde i dets opprinnelige form.

Josef Larsson: Man har fra mindretallshold søkt å dekke sig under at hvis disse endringer vedtas, vil man risikere at en stor del av partiets folk vil steile, og at man kanskje vil miste en del medlemmer. I realiteten har man erklært sig enig i at programmet er uklart og trenger revisjon; det er bare de folk utover bygdene man er redd for vil forsvinne! På bakgrunn herav tror jeg ikke stillingen på dette landsmøte skulde være vanskelig. — Jeg antar at hvis arbeiderregjeringen hadde erklært at den bare vek for makten, vilde sikkert Halvard Olsn, med sekretariatets flertall i ryggen, ha sagt at de folkene var blitt ruskende gale, og Halvard Olsen vilde ha sendt den norske Mirabeau ned av taburetten — forutsatt han ikke vek for en Mowinckel! (Munterhet.)

Bertrand Olsen: Snakker man med arbeiderne på arbeidsplassen, får man ofte følelsen av at det er fare på ferde. Mange tenker på flertallet i stortinget til høsten og mindre på organisasjonene. Jeg anbefaler flertallets forslag — med

sløifning bl. a. av ordet «folkeflertallet», som selv mindretallet mener ikke har noen betydning.

Efter bemerkninger av *Strandjord* uttalte *Bull:* Skal vi si i to ord hvad det gjelder, da er det det at vi vil ha fastslått i programmet en klarere og redeligere opfatning av hvor *makten* ligger og hvordan *kampen* skal føres her i landet. Det er egentlig meningen med forslaget. Det fører til den utvannede form for klassekamp hvis troen på de parlamentariske midler skal være i noen henseende avgjørende. — Det skulde være «hyperparlamentarisk» av arbeiderregjeringen at den blev sittende. Jeg mistenker ikke Halvard Olsen for å være idiot, fordi om han har gitt en idiotisk uttalelse. (Munterhet.) Men det hele er noe snikk-snakk og røber mangel på virkelig sans for avgjørende realiteter i en kamp.

Aase Lionæs: Vi som møter fra ungdommen, kommer med forhåpninger til dette landsmøte. Vi håper på en revisjon av det program som idag er et konglomerat av de mest motstridende ting. Mindretallet holder av taktiske grunner på utsettelse, *tross* de erkjenner at programmet er mangelfullt. Jeg forstår ikke at sosialister kan hevde noe slikt. Ungdommen krever et mer åndelig liv i partiet, og vi skal høre på ungdommen når den sier at vi trenger et klart program, ikke bare utad, men også av hensyn til den indre virksomhet i partiet og i lagene.

Olav Guldal: Hvad er årsaken til at partiets formann kan fremlegge et slikt godt resultat av partivirkomheten i de tre år? Jo, selv sagt det program og de retningslinjer som blev fastsatt på samlingskongressen. Kan man da ikke holde på det program inntil neste

landsmøte? Det er sagt at det har vært mangelfull behandling av det i avdelingene. Men selv i de avdelinger hvor centralstyret — flertallet — har vært representert, er man kommet til de merkverdige resultater. Jeg er *ikke* motstander av en revisjon for å få et klart og greit program, men etter det som er gått forut, lider partiet, mener jeg, ingen skade av å la hele saken stå ut til neste landsmøte.

Langhelle: Jeg forlangte ordet for å avgi en erklæring om hvordan jeg tenkte å stemme, og da også antagelig de andre Trondhjemsrepresentanter. Vi vedtok i avdelingen å stemme prinsipalt for utsettelse, subsidiært for flertallets forslag til forandringer. Etter debatten og de premisser som foreligger her idag finner vi ikke å kunne opretholde vårt standpunkt i utsettelsesspørsmålet. Det er i strid med avdelingens beslutning, men vi tar også konsekvensene. Jeg stemmer altså mot utsettelse og for flertallets innstilling.

Trammøl: Bortsett fra det positive i saken, som er det avgjørende her, er det også *premissene* for de to standpunkter som må veie meget. Og det som Langhelle nu har uttalt, gir uttrykk for en opfatning som jeg tror er gått op for mange. Premissene hos mindretallets talere går stikk i strid med alt som peker mot en revisjon av programmet i sosialistisk-marxistisk retning. Jeg understreker betydningen av at det *ligger* et direktiv for programkomiteen i den beslutning som vi nu skal treffe.

Egil Hernæs: Det er ikke tilfelle at saken har vært grundig behandlet i foreningene. For vi har manglet innledere. Jeg som er tilhenger av flertallet, gjorde et forsøk på å innlede på det møte vi

hadde, og jeg gjorde det så dårlig at jeg led mitt første nederlag i partiforeningen. Jeg vil derfor si at selv om man teoretisk er modne herinne for å vedta disse programendringer, så er de menige medlemmer det ikke. — Det er snakket om splittelse i forbindelse med denne sak. Det er noe sludder. For det er klart at hvis man *mener* noe med sosialismen, da bøier man sig for flertallet i partiet. Jeg stemmer altså for utsettelse — i håp om at marken vil bli bearbeidet slik inntil neste landsmøte at vi da kan vedta et program som er i pakt med tiden.

Voteringen.

Ordstyreren: Foruten landsstyret flertalls- og mindretallsforslag foreligger til voteringen Norheims, Per Lies og Øistein Martinsens forslag. Det riktigste vil vel være her først å ta en prøvevotering — på almindelig måte — over *utsettelsen*.

Ved voteringen blev forslaget om utsettelse, optatt av Magnus Nilssen, *forkastet med overveldende flertall*. Det blev ikke stilt krav om navneprop, og beslutningen ansæes for endelig.

Trygve Lie: Det er nu fastslått at programmet skal endres. Vi har fått konstatert styrkeforholdet på den indre front. Det gjelder nu at vi ikke svekker partiets stilling på den *ytre front*. Partiet står foran store vanskeligheter, og jeg vil derfor henstille til mindretallet å gå over til flertallets forslag i programspørsmålet.

Ordstyreren: Jeg kan meddele at Rjukan arbeiderparti gjennom sine representanter har frafalt sitt forslag og går over til landsstyrets flertall.

Oksvik: Slik som stillingen nu ligger an, vil jeg henstille til mindretallet å følge Lies henstilling om ikke å oprettholde sitt forslag, og at det på sine egne premisser stemmer for flertallets.

Mindretallets dissenser til punktene 10 og 11 blev ikke optatt, og ved voteringen over *landsstyrets flertalls innstilling* i sin helhet blev denne vedtatt mot 1 stemme.

Resultatet blev hilst med håndklapp, og *ordstyreren* takket representantene for den interesse de hadde utvist under behandlingen av denne sak.

Til slutt blev Per Lies forslag om nedsettelsen av en programkomite vedtatt enstemmig.

Møtet blev hevet klokken 23.10.

Lørdag formiddag 15 mars.

Ordstyrer: *Nygaardsvold.*

Efter godkjennelsen av protokollen fra kveldsmøtet den fore-

gående dag optok landsmøtet som neste sak:

De internasjonale forbindelser.

(Dagsordenens post 6.)

Under denne post på dagsordenen var innsendt følgende forslag:

Fra Røyken arbeiderparti:

Samlingskongressens tidligere standpunkt angående den internasjonale forbindelse opretholdes.

Fra Oslo arbeidersamfund:

Den klassesamling som Det norske arbeiderparti har ført frem til seier her i landet, forplikter partiet til også å kjempe for internasjonal samling som fastslått i det program som blev vedtatt av samlingskongressen.

Landsmøtet vil understreke samlingskongressens beslutning: «En internasjonal samling av arbeiderklassen er en likeså stor nødvendighet som samling innenfor det enkelte land. Det norske arbeiderparti — Det forenede arbeiderparti — vil derfor av all evne arbeide for en slik arbeidersamling — på klasseskampens grunn.»

For å virkeliggjøre samlingskongressens beslutning om arbeide for internasjonal klassesamling på klasseskampens grunn, beslutter landsmøtet:

Partiet tilmeldes Pariser-byrået — De uavhengige revolusjonære socialistiske partiers internasjonale informasjonsbyrå.

Motivering:

Det norske arbeiderparti har helt siden splittelsen arbeidet for en samling av arbeiderklassen på klasseskampens grunn. Partiet har bekjempet enhver splittelse, da den ueverlig fører til en svekkelse av arbeiderklassens kamp-evne.

På landsmøtet i 1925 — det første efterat nykommunistene hadde brutt med partiet — stod klassesamlingen på dagsordenen. Landsmøtet besluttet å bemyndige landsstyret til, så snart tiden ansæes gunstig, å innby de andre partier til klassesamling eller eventuelt innkalle en samlingskongress.

Partiet viste også vilje til samling. I januar 1927 var allerede samlingen en kjensgjerning. Samlingen her i landet har gått sin seiersgang, og de som ennå står som motstandere av den, er skrumpet inn til en liten sekt.

På landsmøtet i 1925 blev ikke bare den nasjonale samling tatt op til drøftelse, men også mulighetene for internasjonal samling. Det var naturlig at partiet da søkte forbindelse med de partier i andre land, som i alt vesentlig stod på samme grunn som oss. Landsmøtet gav derfor centralstyret fullmakt til å treffe avgjørelse om partiets tilslutning til Pariser-byrået. Etter dette besluttet landsstyret å tilmelde partiet Pariser-byrået og vi var med i det internasjonale arbeide for klassesamling.

For å muliggjøre samlingen 1927 måtte de internasjonale stridsspørsmål tre i bakgrunnen. Socialdemokratene gikk ut av den 2. Internasjonale og Det norske arbeiderparti gikk ut av Pariser-byrået. Den nasjonale samling er gjennomført med hell, men vår internasjonale innstilling og idé tilsier oss å føre samlingsidéen frem også på det internasjonale område.

En tilslutning til en av de bestående internasjonaler vil ikke under den nåværende situasjon fremme den internasjonale samling og dessuten vil en slik tilslutning skade partiet. Det er ingen som idag innen partiet vil foreslå en innmeldelse i den 3. Internasjonale. En innmeldelse i den 2. Internasjonale vil vekke til live en strid som kan sette klassesamlingen her hjemme i en alvorlig fare og gjøre de siste års arbeide for samling illusorisk.

Det er påkrevet å slå fast at realiseringen av den nasjonale samling nødvendiggjør at vi også følger denne linje på det internasjonale område. Vår internasjonale innstilling tilsier oss aktivt å arbeide for internasjonal samling på klassekampens grunn.

Den passive rolle vi nu spiller gir næring til den opfatning, at vårt parti svikter den internasjonale idé som er utgangspunktet også for arbeiderbevegelsen her i landet. Vi bør derfor søke forbindelse med de krefter innenfor den internasjonale arbeiderbevegelse som på det samme grunnlag arbeider med det samme mål for øie. Disse krefter er for tiden organisert i De uavhengige revolusjonære socialistiske partiers internasjonale informasjonsbyrå i Paris.

Landsstyret innstillet:

«Landsmøtet uttaler sin tilslutning til hovedtankene i de motiver som ligger til grunn for forslaget fra Oslo arbeidersamfund, men finner ikke at det vil være riktig å tilmelde partiet til Pariser-byrået uten at spørsmålet på forhånd har vært inngående drøftet og belyst i partiavdelingene og pressen.»

Arnfinn Vik:

Oslo arbeidersamfund har innsendt forslag til landsmøtet om at partiet tilmeldes Pariser-byrået. Vi er klar over at det kanskje var litt drøst gjort. Det kan så lett fra motpartens side argumenteres med at Pariser-byrået intet betyr. Vi har heller ikke påstått at byrået har noen vesentlig organisatorisk tilslutning. Vi har motivert vårt forslag i samlingskongressens beslutning til program for partiet, hvori det heter i siste punkt: «En internasjonal samling av arbeiderklassen er en likeså stor nødvendighet som samling innenfor det enkelte land. Det norske arbeiderparti vil derfor av all evne arbeide for en slik arbeidersamling — på klassekampens grunn.»

En slik erkjennelse forplikter. Derfor vilde vi søke de holdepunkter som finnes innenfor den inter-

nasjonale arbeiderbevegelse. Pariser-byrået arbeider for internasjonal klassesamling på samme grunnlag som oss, og det gjør intet krav på å bli oppfattet som noen ny internasjonal. Men det er jo naturlig at de uavhengige partier søker en informasjonsforbindelse gjennom et slikt byrå for å holde hverandre orientert. Byråets samlende oppgave er å kjempe for samlingen.

Vi har ført samlingen frem til seier her i landet, fordi det var en nødvendighet for arbeiderklassens videre fremmarsj. Før den internasjonale arbeiderbevegelse kan nå frem til seier for sosialismen, må den samles på felles front. Det er en absolutt nødvendighet. Og erkjenner vi at samlingen er en nødvendig forutsetning for arbeiderklassens seier, da må vi hensynsløst kjempe for samling, selv om begge de bestående internasjonaler idag bekjemper den.

Vi vilde ha sett i partiets tilslutning til Pariser-byrået en klar erkjennelse av dette standpunkt, men vi forstår at det stiller sig formelle hindringer i veien. Landsstyrets forslag gir jo sin tilslutning til hovedtankene i de motiver som ligger til grunn for forslaget. Det var ikke for oss tilfredsstillende og derfor oprettholdt vi vårt forslag om tilmeldelse til Pariser-byrået i landsstyret.

I Oslo arbeiderpartis representantskap blev det enstemmig vedtatt et forslag som tillegg til landsstyrets innstilling, og som vel blir optatt her av deres representanter. Dette forslag har formulert de oppgaver vi har på det internasjonale felt og slår fast samarbeid med uavhengige grupper. Inn under disse grupper går jeg ut fra at også Pariser-byrået må regnes. Forslaget

gir grunnlag for et bestemt arbeid for internasjonal samling, og derfor vil jeg ikke her på landsmøtet opta forslaget fra Oslo arbeider-samfund, men i stedet henstille til landsmøtedeltagerne å stemme for det tilleggsforslag som foreligger fra Oslo arbeiderparti.

Mauritz Stern, Oslo:

Det er vel intet sosialistisk arbeiderparti som kan holde landsmøte uten å diskutere de internasjonale spørsmål. Derfor er det av betydning at dette er kommet opp på dagsordenen. Intet spørsmål har vel heller voldt mer strid innen bevegelsen hos oss. Da partiet gikk ut av den 3dje internasjonale og knesatte den samlingslinje som siden har vært fulgt, var dette etter min mening riktig. Men efter det som siden er foregått, er vårt standpunkt ikke lenger så klart eller så riktig som det burde være. Vi vet at den 3dje internasjonale stadig har tapt i innflytelse, takket være den arrogante politikk og de midler som har vært brukt. På den annen side har den sosialistiske arbeiderinternasjonale konsolidert sig og i stor utstrekning opslukt de partier og medlemmer som gikk ut av Komintern.

Jeg mener ikke at den vest-européiske, sosialistiske internasjonale er fullkommen; den har mange feil og trenger forandringer. For øvrig må vi vel si at vi i grunnen kjenner svært lite til hvordan den virker. Men det er dog et faktum at det finnes ikke idag noen annen internasjonal sosialistisk sammenlutning av betydning, og det er ikke plass for noen annen ved siden av.

Jeg tror ikke at vi er modne til å gå inn i den 2nen internasjonale

ennu. Men vi skal behandle de internasjonale forhold på en annen og bedre måte enn tilfelle gjerne har vært. De artikler i vår presse som skulde være saklige og opplysende, er ofte mere fraksjonsvennlige. Vi må innarbeide den forståelse at den økonomiske utvikling etter hvert vil komme til å drive ethvert arbeiderparti, som finnes, til å samarbeide internasjonalt. Politisk som faglig trenger vi til å styrke våre forbindelser. Nu er dessverre også det skandinaviske samarbeid partiene imellem brutt, på grunn av at de skiller sig i den internasjonale tilknytning og orientering. Det er sagt at det ikke finnes noen opposisjon innen internasjonale. Jeg konstaterer imidlertid at det *eksisterer* en venstreretning der, og den er til og med meget sterk. Denne opposisjon som bl. a. teller de uavhengige engelske sosialister, har vi her i Norge meget til felles med. Vi har derfor grunn til å gjøre alt for å støtte og styrke denne venstrefløy.

Skal vi imidlertid slutte oss til og gå inn der på et bevisst program, må partiets medlemmer være innforstått med det. Og det forutsetter igjen at også vår indrepolitikk omlegges. Det foreligger intet forslag her; men hvad vi skal gjøre, er å pointere vår *vilje* til internasjonalt samarbeid. Det er denne vilje som savnes idag. Den linje partiet har fulgt fra 1921 av til idag, er blitt en *konservativ* linje.

Tal. påtalte i sitt innlegg en artikkel i «Arbeiderbladet» av Finn Moe med angrep på Friedrich Adler.

A. Holthe, Oslo:

Dette spørsmål er blitt meget inngående drøftet i foreningene i

Oslo og i vårt representantskap, hvor man enstemmig tiltrådte landsstyrets innstilling. Men man fant allikevel at det som var sagt i forslaget, ikke var nok. Det som landsmøtet *også* må gjøre, er å si til det kommende centralstyre og landsstyre hvordan de i perioden skal arbeide med dette spørsmål. Vårt representantskap har derfor vedtatt følgende tilleggsforslag som jeg optar:

«I tilslutning til de motiver som ligger til grunn for forslaget fra Oslo arbeidersamfund, og i tilslutning til landsstyrets forslag i spørsmålet om de internasjonale forbindelser, foreslår Oslo arbeiderparti at landsmøtet bemyndiger centralstyret til:

1. Å orientere partimedlemmene om arbeiderbevegelsens stilling i andre land.

2. Sende den utenlandske arbeiderpresse orienteringsartikler om arbeiderbevegelsen i Norge.

3. Søke optatt samarbeide med grupper og organisasjoner, hvis syn på den internasjonale klasse-samling faller sammen med Det norske arbeiderpartis. Hensikten hermed må være å samle alle partier og grupper i og utenfor de eksisterende internasjonale til aktivt arbeide for internasjonal samling på klassekampens grunn.»

Karl Nedberg, Buskerud anbefalte dette forslag vedtatt overensstemmende med beslutningen på Buskerud fylkespartis årsmøte.

Ø. Martinsen, Oslo:

Det forslag landsstyret innbyr landsmøtet til å vedta, synes mig å være noe av en fallitterklæring. Selv om vi ikke er tilsluttet noen

internasjonale, har vi dog det sterkeste behov for et internasjonalt kampprogram. Og det er nødvendig at vi får et sådant. Den måte hvorpå vårt parti idag behandler disse spørsmål, er på ingen måte tilfredsstillende. Og hvad forslaget om tilslutning til Pariser-byrået angår, har det ingen verdi for oss. Vi ser hvordan utviklingen går på det økonomiske livs område — den øksende trustifisering, utviklingen innen kooperasjonen osv.; vi ser hvordan den internasjonale *trustkapital* arbeider. Men det sies intet om hvordan arbeidernes kollektive kapital skal forvaltes og utnyttes. Men det er nettop de problemer vi skal beskjeftige oss med; det er dem vi skal utdype og forelegge for arbeiderne. Derfor bør gi vi centralstyret et bestemt *opdrag* her, og jeg vil foreslå:

«Partiets centralstyre får i oppdrag å utarbeide et internasjonalt kampprogram for partiet. I dette program pekes på: 1. Arbeidernes internasjonale samhörighet. 2. Hvilke faktorer som internasjonalt kan utnyttes i klassekampens tjeneste. 3. Den kollektive kapitalens utnyttelse i kampen mot *trustkapitalen*.»

Tranmål:

Det foreligger her bare én innstilling, og det er ingen grunn til å reise noen egentlig lang debatt. Derfor bare noen bemerkninger.

Stern fremkom med en kritikk over innstillingen og det arbeid som er utført; han er nærmest stemt for en orientering henimot den 2nen internasjonale, eller den sosialistiske arbeider-internasjonale som den kaller sig. Men en slik

orientering er ikke en internasjonal orientering; den er mer av *indrepolitisk* art. Det skal man være opmerksom på. Det er derfor ingen grunn her til å gå inn på den tankegang han gjør sig til talsmann for.

Med hensyn til det skandinaviske samarbeid er det fra centralstyrets side gjort et forsøk på å komme i forbindelse med broderlandenes partier. Men her står de internasjonale stridigheter i veien for det naturlige samarbeid som *har vært*, og som vi er interessert i å få i stand.

Hvad partipressen angår, vil den først og fremst legge an på å gi *faktiske* opplysninger om forholdene innen arbeiderbevegelsen i utlandet. Og den har søkt å orientere de norske arbeidere på beste måte, med de hjelpemidler den har. Men våre aviser forbeholder sig også å *kommentere* det som skjer, i henhold til partiets egne retningslinjer. Det angrep Stern rettet på Finn Moe, er fullstendig grunnløst. Finn Moe er en av de best orienterte journalister vi har når det gjelder disse spørsmål, og han har til oppgave å holde hovedorganets lesere a jour med begivenhetene på det internasjonale område.

Forslaget fra Oslo arbeiderparti er i flukt med innstillingen, og jeg vil anbefale det. Øistein Martinsens forslag vil jeg foreslå oversendt det nye centralstyre. Et slikt internasjonalt kampprogram bør vi søke å få i stand, ikke ensidig fra norsk hold, men *sammen* med meningsfeller ute i Europa, slik at det fremtrer som et uttrykk for de grupper og partier som er enig i et internasjonalt samlingsarbeid på klassekampens grunn.

Ole Øisang:

Jeg er enig i at det er liten hensikt i her å opta en bred prinsipiell debatt om de organisatoriske internasjonale forbindelser. Imidlertid er det mange som hadde ønsket at Maxton var blitt opfordret til å redegjøre for sitt syn på disse forhold, slik som de før tiden ligger an. Jeg ser at han ikke er til stede. Det vi da kan gjøre her, er å slutte oss til landsstyrets innstilling og videre til det tilleggsforslag som er fremkommet fra Oslo, og som er en betydelig forbedring. Jeg forutsetter da at det nye centralstyre setter noe virkelig inn på å realisere det som sies i forslaget.

Like overfor det som fremkom fra Stern, tror jeg det skal medgis at vår partipresse er ikke syndelig godt orientert; den ligger dessverre adskillig efter. Derfor er forslaget fra Oslo arbeiderparti et ypperlig forslag. Men det er selvfølgelig riktig, som Tranmæl sa, at våre aviser, foruten å bringe oplysende artikler, også må *uttale* sig og behandle dagens spørsmål ut fra sitt politiske syn.

Jeg vil benytte denne anledning til å be centralstyret om fremdeles å gjøre sitt ytterste for å få i stand et samarbeid med partiene og våre klassefeller i våre naboland. Det var nevnt også i landsstyrets siste møte, og jeg kjenner de vanskeligheter som melder sig. Vi har videre hatt spørsmålet oppe i Trondhjem bl. a. i forbindelse med landsarbeiderstevnet til sommeren. Jeg vil håpe vanskelighetene for landspartiet tross alt ikke er større enn at det vil lykkes å kunne gjøre noe her på det rent *praktiske* område.

Olav Oksvik:

Landsstyrets flertalls innstilling er jo avgitt på forskjellige premisser — det er vel nødvendig å opplyse om det. For min del ser jeg på de internasjonale forhold på samme måte som jeg gjorde før samlingen i 1927. *Praktisk* vil det ikke være mulig å skape virkelige internasjonale forbindelser uten gjennom den sosialistiske arbeiderinternasjonale. Ut fra mitt syn skulde det da være naturlig å opta forslag om det. Det er også riktig at det blev tatt et forbehold herom på samlingskongressen. Vi har imidlertid undlatt å gjøre det; jeg forstår det slik at det nærmest vilde være å spille komedie å opta et sådant forslag for alvor på det nuværende standpunkt i Det norske arbeiderparti. Et forslag om innmeldelse i den sosialistiske arbeiderinternasjonale måtte nedstemmes her på landsmøtet. Og *det* var ikke egentlig vår hensikt; vi har ingen interesse av å skape en situasjon som kunde vanskeliggjøre det fremtidige arbeid med denne sak.

Det er også en annen grunn, som jeg vil understreke, og det er at Det norske arbeiderparti i alt vesentlig er et kollektivismens parti, bygget op på det store flertall av fagforeninger i vårt land. Og fagorganisasjonen står utenfor Amsterdam-internasjonalen. Det er da nødvendig at partiets medlemmer også må innstille sig på å stå utenfor den politiske internasjonale, idet det vilde være hensiktsløst å reise spørsmålet om en politisk orientering til den 2. internasjonale på et tidspunkt da fagbevegelsen offisielt står uten tilknytning til Vest-Europas fagbevegelse. Hvor lenge dette abnorme forhold skal bestå, skal jeg

ikke uttale noen mening om; vi vet at isralitene var i ørkenen i 40 år, så vi har ennå tid å ta av. Men vi vil iallfall ikke *nu* forsøke å forsere frem den politiske orientering.

Jeg vil tilføie at hvis vår politikk skal føre frem — uansett det prinsipielle syn man kan ha på de indrepolitiske spørsmål her i landet — er vi vel klar over at sosialismen i Norge ikke kan sees *isolert*. Derfor er vi tvunget til, innen kortere eller lengere tid, å skaffe oss internasjonale forbindelser og føre internasjonalt samarbeid. Konklusjonen i det forslag som foreligger her idag, er riktig, og likeså forslaget fra Oslo arbeiderparti. Vi er alle interessert i å få allsidige informasjoner. Men hvis Det norske arbeiderpartis stilling i mer eller mindre grad skal være et kampforhold til den bestående internasjonale, kan man ikke vente å få i stand det samarbeid for så vidt som man uttaler ønsket om, like sålitt som man kan vente å få et saklig samarbeid med våre klassefeller i de øvrige nordiske land. Vil man ha et saklig samarbeid, må man også i sin kritikk anstille en objektiv vurdering av de forhold som er til stede, og som bestemmer de øvrige arbeideres stillingtagen. Det har hittil manglet adskillig på det. Man må bestrebe sig for ikke å *tilspisse* forholdene. Men det kan jeg ikke erkjenne at «Arbeiderbladet» idag tar hensyn til. Jeg bortser da helt fra Karl Johanssens utenrikske artikler, som jeg anser for likefrem uansvarlige.

Kolrud, Hordaland:

Hordaland fylkes arbeiderpartis årsmøte har enstemmig sluttet sig til landsstyrets og Oslo arbeiderpartis forslag i denne sak. De in-

ternasjonale forbindelser er idag kanskje det mest brennende spørsmål av alle. For jo mer partiet vokser, des mer unaturlig er det at vi svever slik som vi nu gjør. Vi må derfor, så snart råd er, komme inn i faste former med hensyn til internasjonalt samarbeid.

Stern:

Jeg mener ikke og har ikke sagt at vi idag skal gå inn i den sosialistiske arbeiderinternasjonale. Det er man ikke i noen henseende innstilt på.

Tranmæl mener at en organisatorisk tilslutning til internasjonale skulde bety en utglidning til høire. Deri er jeg ikke enig. Det er ikke *alle* européiske partier som har den samme moderate innstilling som Tyskland. Det østerrikske sosialdemokratiske parti står også der, og det er mer radikalt innstilt, også programmessig, enn Det norske arbeiderparti. Et intimt samarbeid med dette og beslektede partier skulde føre oss ikke til høire, men til venstre. Det gjør sig gjeldende en sterk venstre-retning nu, og den er det vår plikt å skaffe oss mer kjennskap til.

Jeg er enig med Tranmæl i at partiets hovedorgan står fritt til å kommentere de forskjellige ting. Men jeg er uenig med ham i *hvem* det skal kommentere og hvordan den kommentar skal være. Nu setter bladet den yngste journalist partiet overhodet har — med bare to års medlemsskap bak sig — til å veilede de norske arbeidere. Han kan umulig ha den innsikt som skal og må kreves når opgaven skal skjøttes forsvarlig.

Jeg nevner til slutt at partiets internasjonale utvalg efter sigende bare har hatt et møte i de 3 år si-

den samlingen. Og der sitter både Tranmæl og Bull. Hvad beviser det? Det er *viljen* som mangler. Jeg synes det er altfor lettsindig.

Vår forening har gitt sin tilslutning til Oslo-forslaget, og jeg anbefaler det. Pariserbyrået betyr mindre enn ingen ting.

Magnus Nilssen:

Den førte diskusjon har for så vidt vært interessant som den gir uttrykk for at partiet føler sterkt sin isolerte stilling. Og det er jo, som det er sagt av så mange, en meningsløshet at et parti som bygger på internasjonalt arbeid og internasjonale synsmåter, står utenfor enhver internasjonal organisasjon. Ingen føler jo dette sterkere enn *vi*, som måtte forlate den internasjonale sammenslutning vi partimessig tilhørte. Vi mistet derved også det praktiske samvirke med de skandinaviske partifeller. Men det er en følge av Det norske arbeiderpartis hele innstilling på dette område at vi er nødt til å stå utenfor ennu en tid. Når det ikke til dette landsmøte er fremmet forslag i saken, da er dette fremdeles et offer til fordel for enheten innen den politiske organisasjon her i landet. Vi har *forbeholdt* oss å foreslå innmeldelse, men vi har *renonsert*, utelukkende på grunn av forholdene innen vårt eget parti og fordi vi vil gjøre hvad gjøres kan for å fortsette det enige samarbeid og den fremmarsj som følger av det.

Det er talt om her at vi i hvert fall nu må søke å komme til et samarbeid med de øvrige skandinaviske arbeidere. Forholdet er, som vi vet, at både det svenske og danske sosialdemokratiske parti står tilsluttet sin internasjonale. Og vi

vet hvordan det er: man har sjelden trang eller lyst til å samarbeide med utenforstående organisasjoner. Vi må sette oss inn i svenskenes og danskenes tankegang også når det gjelder *vår* stilling. De betrakter oss nu en gang ikke som organiserte, internasjonalt sett. Derfor er de forbeholdne. De har *sine* forpliktelser og *sine* hensyn å ta. Jeg vil håpe at de som har pressen til rådighet og som skal orientere oss, innstiller medlemmene mer og mer på dette at broderlandenes arbeidere — ut fra det syn som forholdene i deres eget land tilsier dem — står ærlige og redelige i kamp for arbeiderklassens interesser, de som vi. La oss ikke få høre at de er mindreverdige — at bare vi her på berget har funnet de vises sten! La oss ikke være for lettvinde når vi skal bedømme forhold i andre land som vi kjenner så lite til. Vi kan ikke se bort fra at arbeiderklassens stilling i hvert enkelt land er forskjellig; derfor skal vi ikke skjematisk overføre klassekampen *der* til forholdene i vårt eget land. Vis også litt mer forståelse — jeg vil si: litt mindre *arroganse* — når man omtaler og kritiserer de andre lands organisasjoner og de personer som er satt i spissen for dem. Jeg slutter mig til den kritikk som er uttalt her over behandlingen av Fredrich Adler i et enkelt tilfelle.

Arnfinn Vik:

Det er uttalt av flere at man ikke vil fremsette noe forslag om partiets innmeldelse i Den 2. internasjonale — det vilde være altfor lettvint det, mente Oksvik. Og han opplyste samtidig at han vilde stemme for det som han ikke var enig i. Svenskene og danskene har

stengt døren for samarbeid med oss gjennom sitt medlemskap i Den 2. internasjonale. Det norske parti har stilt forslag til dem om å gå sammen i konkrete spørsmål, f. eks. i kampen for avrustning. Men de savner anledning til å drøfte en slik ting. Da skjønner man hvor trang den båsen er som de står i.

Oslo arbeidersamfund lar sitt forslag falle og går over til Oslo arbeiderpartis forslag. Da følger også våre premisser med. Vi legger i dette *også* den realitet at partiet går inn i samarbeid med Pariserbyrået.

Einar Gerhardsen:

Dette spørsmål om de internasjonale forbindelser er ikke i så høy grad *bare* et organisatorisk spørsmål som Magnus Nilssen vil gi det utseende av. Den forskjell det er, stikker adskillig dypere. Nu sier man at vi skal gå inn der for å drive opposisjon og øve vår påvirkning. Det samme argument er blitt brukt til støtte for fagorganisasjonens innmeldelse i Amsterdam. Men hvad har vi oplevet? Flere av de partier som er gått inn i Den 2. internasjonale for på sett og vis å arbeide for og påskynde en indre radikaliserings, har slett ikke innfridd de forhåpninger man måtte ha rett til å stille. Jeg kan peke på tilfellet med det sveitsiske parti. Det er ting vi også kan ha godt av å merke oss. Vi har også hatt anledning til å se hvordan *arbeidsmulighetene* er innenfor Den 2. internasjonale. Det uavhengige engelske arbeiderparti kan fortelle om det. Hvis det ikke *skadet vår egen stilling*, kunde det til nød la sig høre å gå inn der. Men det som det til slutt sterkest gjelder for oss, er allikevel vårt eget parti og vår egen organisasjon.

Hvad angår utsiktene for et samlingsforsøk, er det vel ikke godt for noen å si noe bestemt; i øieblikket er den kanskje ikke så lys. Men vi skal være opmerksom på at det er sterke grupper innen forskjellige land som *vil* internasjonal samling på vår grunn. Og et omslag *kan* komme som gjør stillingen klarere og greiere.

Hensikten med forslaget fra Oslo arbeiderparti er å gi centralstyret et bestemt oppdrag i retning av å orientere partifellene mer om arbeiderbevegelsens stilling i andre land. Det er ingen som er interessert i å stikke noe under stol. Nettop vi som står så fritt og uavhengig, har råd til å slå dørene op for informasjon så vel som for åpen diskusjon. Og vårt parti er anerkjent for å være et *godt parti*, så langt som kjenskapet til det ute i verden rekker. Vi *kan* også utføre en gjerning, så langt som partiet ved sitt eget eksempel viser arbeiderne i andre land at det går an for et stort parti, et masseparti, å føre radikal sosialistisk klassekampolitikk.

Det norske arbeiderparti har en oppgave i å samle de mange og betydelige krefter innenfor så vel som utenfor de bestående internasjonaler. Men vårt utgangspunkt må da være det, at skal en internasjonal organisasjon kunne bety noe, må den være det i *ånd og sannhet*. Uten det blir det ingen kampduelig internasjonale. Og først en *slik* en gjør det til en verdi for gode internasjonister å arbeide for den og gå op i den.

Flood-Engebretsen:

Jeg vil peke på at spørsmålet er ikke å stå organisert for *enhver pris*, hverken nasjonalt eller inter-

nasjonalt. Det som må være makt-påliggende, er den mening vi har om *saken* og hvordan den skal løses. Flertallet i vårt parti mener at de nuværende internasjonaler ikke er av den art at det kan utrettes noe positivt gjennom dem. Det blir da nødvendig for oss å stå utenfor. Men også denne isolering innebærer farer for partiet, ikke minst i den nuværende situasjon.

Det internasjonale utvalg skulde være partiets ansikt utad, både av hensyn til pressen og organisasjonen for øvrig. Det er jo avisene som daglig skal informere partifellene. Det opplyses nu at utvalget i de tre år overhodet ikke har vært sammen. Det er en ganske drastisk opplysning; jeg vil kalle det skandaløst. (*Tranmæl*: Det er ikke sant.) Iallfall er det som vi har sett av utvalget i høieste grad minimalt. Jeg mener at det til enhver tid skal gi oss, som arbeider ute i distriktene, opplysning om arbeidet for og mulighetene for internasjonal samling, slik at man når den situasjon foreligger, da kan ta de skritt som er nødvendige. Jeg støtter Oslo arbeiderpartis forslag, fordi det tar sikte på å avbøte den mangel som faktisk har vært til stede.

Finn Moe:

Jeg er blitt angrepet på det skammeligste av Mauritz Stern. Jeg vil si straks at jeg bryr mig ikke stort om de beskyldninger han fremsetter. For det ligger så allikevel bare personlig forfølgelse bak. Det er riktig at jeg bare har to års medlemskap i Det norske arbeiderparti — fordi jeg inntil da hadde opholdt mig hele tiden i utlandet. Hvor lenge jeg har vært sosialist, og hvad jeg for øvrig har befattet mig med, har Stern ingen

som helst grunn til å stå her og snakke om. Jeg tilbakeviser hans personlige angrep, som jeg før har gjort.

Jeg vedkjenner mig den artikkel om Adler som blev trukket frem, og jeg gjør det fullt og helt. Jeg er den første til å erkjenne at Friedrich Adler har hatt stor betydning innenfor den internasjonale arbeiderbevegelse. Og han har krav på anerkjennelse og ærbødighet for det han har gjort. Det skudd han løsnet i krigens mørke, som protest mot den politikk Magnus Nilssens partifeller den gang førte, det gjør at vi kunde reise Adler et monument.

Men fordi han i sin tid har gjort et stort verk, må vår bedømmelse av hans stilling *nu* bli en annen når vi ser på hvordan han har endret standpunkt. Og et faktum er at Adler har snudd helt om. Jeg skrev også min artikkel i den bestemte hensikt å gjøre oppmerksom på at Friedrich Adler *er* ikke lenger noen venstrefører innen den sosialistiske bevegelse i Europa.

Det sies fra mindretallets side at vi ved vår kritikk har villet stemple andre organisasjoner som mindreverdige. Skal *det* syn anlegges på debatten her, da kan all tale om kritikk i den sak ophøre.

Den 2. internasjonale idag er overmåte svak. Det henger sammen med den politikk de bestående partier fører i de enkelte land. Vi ser at sosialdemokratiet går inn i koalitionsregjeringer med borgerskapet og blir bundet til å kjempe sammen med det. Derfor mangler selve grunnlaget for internasjonal solidaritet, for en virkelig internasjonal aksjon. Vi har sett mer enn en gang at disse stridende nasjonale interesser har tørnet sammen innenfor den sosialistiske arbeider-

internasjonale. Heller ikke er den så sterk, organisatorisk sett, at den kan påse at dens forskjellige vedtak blir overholdt. Det har vi nok av eksempler på helt op til det aller siste.

Forholdet er idag det at det mellom de to internasjonaler står betydelige masser, som det gjelder å få med i et virkelig organisasjonsarbeid, men som ikke vil gå inn i Den 2. internasjonale fordi de misbilliger den halve og lunkne politikk den fører.

Den 2. internasjonale må reorganiseres fra grunnen av; den må omstøpes til å bli en ny og handlekraftig internasjonale. Spørsmålet blir da hvordan man lettest kan nå frem til det.

Man sier at vi skulde gå inn der for å styrke opposisjonen. Da vilde jeg gjerne få se den opposisjon og få vite hvad den har utrettet. Den opposisjon det kan tales om, er svak — ikke fordi den er så tallmessig liten, men fordi den er så lite pågående. Det er sjelden eller aldri man hører om at det tas dissenser i noe spørsmål av betydning. Hvem hører om opposisjonen fra Sveits? Den er helt druknet i det kompakte flertall som finnes. Det samme vilde vi også komme til å oppleve; ved å gå inn, vilde vi bli bundet av de vedtak som fattes.

Derfor kan vi ikke gå den vei. Det eneste man har å gjøre, er at alle de som står utenfor, alle som vil omlegge og reformere Den 2. internasjonale så å si fra grunnen av, samler sig og fremsetter dette som sitt krav — et krav ikke bare fra enkeltstående grupper, men fra massen av arbeidere som nu står utenfor. Vi må samle opposisjonen

og stille kravet sterkt overfor Den 2. internasjonales ledelse. Og et skritt på veien henimot dette er det forslag som er fremsatt av Oslo arbeiderparti.

Tranmål:

Det er helt unaturlig at man skulde måtte bryte det *skandinaviske* samarbeid mellom partiene på grunn av stillingen til de internasjonale forbindelser. Samarbeidet er ikke brutt på det faglige område og bør heller ikke kunne brytes politisk, hvis viljen er til stede.

Når man har kritisert «Arbeiderbladet» og vår partipresse for øvrig for at de ikke er tilstrekkelig orientert i den internasjonale arbeiderverden, skal man huske de midler man rår over. Det er ofte mangel på plass i vår presse. Vi må *utvide* den for å skaffe plass for opplysninger også på dette område av interesse for den organiserte arbeiderklasse. Og vi har også utvidet i ikke liten grad. Ingen arbeiderpresse i de skandinaviske land er nu, tross alt, så godt orientert som den norske. På det grunnlag vil vi også fortsette, slik at vi etter hvert som pressen vokser, kan bli i stand til i ennu høyere grad å gi de opplysninger som er av interesse i de internasjonale spørsmål.

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling og likeså Oslo arbeiderpartis tilleggsforslag vedtatt enstemmig.

Efter forslag av *ordstyreren* blev Øistein Marthinsens forslag mot noen få stemmer besluttet oversendt centralstyret.

Antimilitære retningslinjer.

(Dagsordenens post 7.)

På samlingskongressen blev enstemmig vedtatt følgende beslutning:

«Behandlingen av de antimilitære retningslinjer utsettes til neste landsmøte, dog undtatt den antimilitære post på stortingsprogrammet. Centralstyret får i oppdrag å utrede saken ved en komitee. Denne tiltredes av to medlemmer av partiets ungdomsorganisasjon, en valgt av Ungdomsfylkingen og en av Ungdomsforbundet. Komiteens utredning med central- og landsstyrets innstilling sendes partiorganisasjonene til behandling i forbindelse med neste landsmøtes dagsorden.»

Partiets centralstyre opnevnte som sine representanter i komiteen *Oscar Torp, Olsen-Hagen* og *Fr. Monsen*. Av Ungdomsfylkingens centralstyre blev opnevnt *Hjalmar Dyrendahl, Einar Gerhardsen* og *Arne Strøm*. I konstituerende møte i komiteen valgtes Torp til formann og Dyrendahl til sekretær. Samtidig blev opnevnt et arbeidsutvalg bestående av Torp og Monsen.

Fra komiteen forelå følgende forslag:

Det norske arbeiderparti (og Ungdomsfylkingen) ser det som en av sine viktigste oppgaver å bekjempe militærvesenet og avsløre dets klassekarakter. Ved å påvirke den vernepliktige ungdom i og utenfor tjeneste må militærvesenet gjøres uskikket som organ for den herskende klasse i dens kamp mot arbeidernes fremmarsj og som redskap ved avgjørelse av mellempolkelige tvistigheter.

Gjennem all sin virksomhet vil partiet (Fylkingen) søke å skape en grunnfestet opinion til fordel for en fullstendig avskaffelse av alt militærvesen. Men så lenge det militære forsvar opprettholdes må partiet kreve at alle samfunsklasser får den samme adgang til å ta del i og sette sitt preg på de militære institusjoner, så vel hær og marine som skytterlag. Ut fra denne betraktning må den individuelle militærnektelse frarådes. Partiet kan dog ikke fraskrive sig retten til i bestemte situasjoner å anvende organisert militærstreik i forbindelse med faglige aksjoner.

Det norske arbeiderpartis store mål er arbeiderklassens frigjørelse fra kapitalismen gjennom virkeliggjørelsen av et socialistisk samfund. Dette mål kan partiet aldri gi op. Om det skal lykkes å nå det ved fredelige midler er et spørsmål som avgjøres ved kapitalistklassens egen kampmåte.

Partiets antimilitære arbeid vil samle sig om følgende oppgaver:

1. Full avvebning og oppløsning av de hvite garder.
2. Organiserte agitasjonsgrupper i hær og flåte.
3. Opprettelse av arbeidervern som forsvarsorganer.

Et medlem, *Monsen*, har den oppfatning at militærstreiken ikke bør knesettes av D. N. A. som et brukbart middel i kampen mot militarisme og krig. Hvis en militærstreikparole skal tenkes å bli fulgt av den overveiende masse av arbeider- og bondeungdom, er det ensbetydende med at det borgerlige samfund befinner sig i full oppløs-

ningstilstand, altså i en revolusjonær krise, og da mener han det vilde være skjebnesvangert for arbeiderklassen å avvebne sig selv. Han stemmer derfor for at følgende passus utgår av programmet: «Partiet kan dog ikke», o. s. v..

Komiteens medlem *Arne Strøm* peker på, at siden partiet i 1906 fastslo sitt rene antimilitaristiske standpunkt, har mange av arbeiderbevegelsens medlemmer funnet det uforenlig med sitt sosialistiske livssyn å ha nogen befatning med det borgerlige militærvesen og har gått til individuell militærnektning. Organisasjonene må respektere en slik opfatning og erkjenne at disse individuelle aksjoner har virket sterkt til å skape en opinion mot kapitaliststatens militarisme. Det foreslås derfor at setningen: «Ut fra denne betraktning må den individuelle militærnektning frarådes», utgår, og at avsnittet derfra får følgende form:

«Partiet kan ikke fraskrive sig retten til i bestemte situasjoner å anvende organisert militærstreik i forbindelse med faglige aksjoner. Organisasjonen tilsier dem som av klassemessige grunner nekter militærtjeneste sin ubetingede støtte.»

Landsstyrets innstilling:

Oscar Torp, Edv. Bull, Martin Tranmæl, Sigrid Syvertsen, Alfred Madsen, Eugen Johannessen, Josef Larsson, Johs. Johannessen, Arnfinn Vik, Valdemar Nielsen, Magnus Johansen, Olav Solumsmoen, Karl Nedberg, Hans Haugli, Ole Moen, Johan Øydegard, Nils Norheim, Johan Nygaardsvold, Ole Øisang, Wilhelm Jacobsen, Gitta Jønsson, Andr. Moan, Anton Hermo og Ture Johansen innstil-

ler overensstemmende med komiteens forslag, undtatt punkt 3. Flertallet finner å måtte gi dette punkt en annen redaksjon.

Landsstyret vil derfor foreslå at landsmøtet fatter følgende

beslutning:

Det norske arbeiderparti ser det som en av sine viktigste oppgaver å bekjempe militærvesenet og avsløre dets klassekarakter. Ved å påvirke den vernepliktige ungdom i og utenfor tjeneste må militærvesenet gjøres uskikket som organ for den herskende klasse i dens kamp mot arbeidernes fremmarsj og som redskap ved avgjørelse av mellempfolkelige tvistigheter.

Gjennem all sin virksomhet vil partiet søke å skape en grunnfestet opinion til fordel for en fullstendig avskaffelse av alt militærvesen. Men så lenge det militære forsvar opprettholdes må partiet kreve at alle samfundsklasser får den samme adgang til å ta del i og sette sitt preg på de militære institusjoner, så vel hær og marine som skytterlag. Ut fra denne betraktning må den individuelle militærnektelse frarådes. Partiet kan dog ikke fraskrive sig retten til i bestemte situasjoner å anvende organisert militærstreik i forbindelse med faglige aksjoner.

Det norske arbeiderpartis store mål er arbeiderklassens frigjørelse fra kapitalismen gjennom virkelig-gjørelsen av et sosialistisk samfund. Dette mål kan partiet aldri gi op. Om det skal lykkes å nå det ved fredelige midler er et spørsmål som avgjøres ved kapitalistklassens egen kampmåte.

Partiets antimilitære arbeid vil samle sig om følgende oppgaver:

1. Full avvebning og oppløsning av de hvite garder.

2. *Organiserte agitasjonsgrupper i hær og flåte.*

3. *Så lenge den herskende klasse opprettholder militærvesenet og de hvite garder, dannes arbeidervern som forsvarsorganer.*

Mindretallets forslag.

Et mindretall på 12 medlemmer, Helga Ramstad, Magnus Nilssen, Olav Oksvik, A. E. Gundersen, Harald Halvorsen, Jul. B. Olsen, A. Buen, Petrine Stafset, Johan Sæle, Johan Gjøstein, Anton Jenssen og Johs. Bergersen, bemerker:

Det er ingen tvil om at vårt partis klare og enkle program om hel avvikling av militærvesenet har vunnet sterk tilslutning i det brede lag av landets befolkning også utenfor vårt parti. Kravet om avvebning ligger hos oss så godt til rette av geografiske, økonomiske og prinsipielle grunner, at vi trygt kan regne med fortsatt stadig og større tilslutning for dette.

Det er en styrke for programposten at den er enkel og klar og ikke kobles sammen med noe annet.

Bare av den grunn bør punktene 2 og 3 i nærværende forslag utgå.

Om punkt 2 er videre å bemerke, at det er ganske unødvendig og overflødig *programmessig* å fastslå hvordan agitasjonsarbeidet skal organiseres.

Dette kan til enhver tid ordnes av partiets valgte organer etter det praktiske behov.

Punkt 3, *oprettelse av arbeidervern*, er en sak hvorom det er forskjellige opfatninger, selv om det presiseres at det skal være et *forsvarsorgan*.

Hvis arbeiderklassen ved siden av sine faglige, politiske, kooperative og andre organisasjoner også for alvor skal ta fatt på en omfattende og effektiv organisering av arbeidervern med alt det krevende arbeide, administrasjon og utgifter dette fører med sig, så risikerer vi at andre opgaver vil lide ved det.

Vi foreslår at det bare vedtas:
Full avvebning. —

Et mindretall på 18 medlemmer stemmer for Fr. Monsens dissens i komiteens innstilling.

Spørsmålet blev innledet av

Einar Gerhardsen,

som redegjorde for sakens stilling og behandling innen partiet på grunnlag av den tidligere nedsatte komites arbeid og landsstyrets innstilling. Han uttalte:

Det norske arbeiderpartis stilling til den borgerlige militarisme har vært klar og grei gjennom de siste 25 år. Partiet krever *full avvebning* — en sak som det har vært og er enighet om innen våre rekker. Partiet inntar dette standpunkt bl. a. fordi det er motstander av *krig* som middel til å avgjøre mellempolitiske tvister. Dessuten fordi det betrakter det nærværende militærvesen som en fare for vårt lands nøytralitet. Videre er vi motstander av det borgerlige militærvesen av *sosiale* grunner, fordi vi vet at *en* hensikt med å opprettholde det er å bruke hæren mot den norske arbeiderklasse. Og det er ikke *minst* grunnen til at vi kjemper for avvebning og for militærvesenets nedleggelse.

I Det norske arbeiderpartis program fra 1925 frem til samlingen

blev det uttalt at kravet om full avvebning først kunde gjennomføres i og med arbeiderklassens overtagelse av makten, og at kampen for den derfor måtte sees som et ledd i *kampen om selve samfunnsmakten*. Jeg tror det er riktig å ha dette for øie. Militarismen og kapitalismen er så nøie forbundet, at løsningen neppe kan tenkes uten i forbindelse med den endelige seier over arbeiderklassens motstandere. Allikevel er det nødvendig å reise avvebningskravet og gjøre det aktuelt med sikte på å gjennomføre det når tiden er gunstig for det.

Også med hensyn til *agitasjonen på moene* er det enighet innen partiet. Dette antimilitære arbeid drives nu, som vi vet, på den måte, at det organiseres antimilitære grupper som samarbeider med Fylkingens og partiets organisasjoner. Opgaven er å avsløre hærens klassekarakter og i forbindelse med det søke å innarbeide den ånd blandt soldatene, at når de kommanderes ut mot arbeiderne — f. eks. i en faglig konflikt — skal de nekte å følge en slik ordre. Dessuten har agitasjonen den positive oppgave å gjøre de unge rekrutter interessert i arbeiderbevegelsen og knytte den til oss gjennom aktivt medlemskap i fag- og partiforeninger og ungdomslag. Et viktig ledd er her spredningen av partiavisene på øvelsesplassene, foruten også skrifter og annet materiell som hovedorganisasjonene utgir til bruk under den antimilitære agitasjon. Det har også vært utdelt særskilte *soldataviser*. Og man har gjort gode erfaringer med dem; det er et av de beste agitasjonsmidler man kan benytte sig av. Av betydning er også foredrag på moene og sist, men ikke minst, den påvirkning som kan øves ved

underhåndsagitasjon blandt rekruttene mens de opholder sig der.

Det norske arbeiderparti tar i det forelagte forslag standpunkt for opprettholdelse av den *alminnelige verneplikt*. Vi vet at det er krefter i gjære for å omdanne hæren slik at den kan bli et helt pålitelig forsvarsorgan for den herskende klasse. De interesserte arbeidergutter blir trukket fri og hindres derved i å gjøre partiarbeid på moene. Vi krever at de skal ha den samme rett som andre til å delta i de militære øvelser.

Ut fra den betraktning heter det også i forslaget, at man *fraråder den individuelle militærnektelse*. Her har Arne Strøm en dissens i komiteen; den har ikke fått noen tilslutning i landsstyret, og jeg vet ikke om den i det hele vil bli opptatt her. Men man skal være oppmerksom på at dette er et viktig spørsmål. Hvis man er enig i flertallets almindelige syn her, vilde det være i høi grad inkonsekvent å slå inn på den linje som dette mindretall peker på. Om en enkelt vegrer sig ved å gå inn i rullene og gjøre militærtjeneste, har dette idag liten agitatorisk betydning for bevegelsen; han blir som regel sendt på tvangsarbeid, og det blir ikke noen blåst av det. På den annen side skal vi merke oss, at nettopp de ungdommer som gjør dette offer, kan bli de verdifulleste arbeidere vi kan få på moene. Derfor skal de møte *frem* og hjelpe til å utnytte de muligheter som er til stede.

I flertallets forslag forekommer også et punkt om at partiet ikke kan fraskrive sig retten til i bestemte situasjoner å anvende *organisert militærstreik* i forbindelse med faglige aksjoner. Dette punkt

har sammenheng med det standpunkt partiet tidligere har inntatt til den side av spørsmålet. Her foreslår Fr. Monsen i komiteen at dette punkt skal utgå. Personlig mener jeg at det i realiteten ikke betyr så meget hvad man velger her. Men efter den form punktet har fått, skulde det ikke efter mitt skjønn være noen grunn til å stryke det.

Når det endelig gjelder stillingen til *arbeidervernet*, kommer vi inn på et område hvor det rår virkelig uenighet innen partiet. Det er dog ikke spørsmål om hvad vi måtte ønske, når det spørs om de forskjellige kampmidler her, men om hvad som er *nødvendig*, hvis vi skal se på saken ut fra et forsvarlig synspunkt og ut fra hensynet til arbeiderklassens interesser. Da kan erfaringene fra Finland, Ungarn og Italia være gode og nyttige å ta med. Og de gir oss ikke lov til å skyve saken fra oss.

Ser vi hen til vårt eget land, hvad møter oss så der? Vi har et borgerlig militærvesen, som de andre søker å gjøre så mobilt som mulig i den sosiale kamp mot arbeiderne. Som et ledd i det innfører man systemet med «sikre» og «usikre» mannskaper. Forsøkene på å renske ut arbeiderelementer fra skytterlagene er et skritt i samme retning. Endelig har vi de organiserte hvitegarder, hvorav *Samfundsvernet* er det mest kjente. Det er nu legalisert som politimyndighet ved beslutning av regjering og storting. «Samfundsvernet» er en helt militært oppbygget organisasjon, hvis statutter viser hvor planmessig hele virksomheten er lagt an.

Denne organisasjon var i henhold til politilovens bestemmelser om ordensvern fra først av *ulov-*

lig. Ved sin aksjon for et års tid siden tilsiktet regjeringen å gjøre den «lovlig» ved å anerkjenne dens medlemmer som såkalte ordens- og politireserver under ekstraordinære situasjoner. Dette skulde gjennomføres i samarbeid med politimesterene på hvert sted. Da imidlertid politiet av en eller annen grunn ikke fant det opportunt å dra sig nytte av «Samfundsvernet», skulde det nu, som en ulovlig institusjon, *opløses*. Men er det blitt gjort? Nei. Det utgis nu for å være hvad justisdepartementet og myndighetene kaller en «nødvergeorganisasjon». Og dermed gjelder denne arbeiderfiendtlige, militært oppbyggede organisasjon fremdeles som lovlig i vårt land.

Foruten «Samfundsvernet» har vi en rekke andre organisasjoner av samme karakter. Vi har «Foreningen til gjenreisning av Norges forsvar». Alle aktive medlemmer av den står under militær disiplin og må gjennomgå almindelig soldatutdannelse. Vi har organisasjoner som «Vernepliktige offiserers forening» og «Norske kvinners frivillige verneplikt». Begge disse har utvilsomt samme formål. Endelig har vi «Fædrelandslaget», som visstnok ikke ennu er noen veibnet organisasjon, men som det ikke desto mindre er grunn til å følge med den største oppmerksomhet, fordi den er minst likeså fascistisk innstilt som noen av de andre nevnte.

Da «Samfundsvernet» var oppe til behandling i stortinget, hadde partiet sendt inn en protest mot regjeringens optreden og forlangt at godkjennelsen av det skulde trekkes tilbake. Samtidig blev det sagt fra, at hvis myndighetene opprettholdt legaliseringen av dette «vern», hvis medlemmer skulde

kunne utstyres med politimyndighet, vilde Det norske arbeiderparti forbeholde sig retten til å danne *arbeidervern* til forsvar for arbeiderklassen mot eventuelle overgrep fra «Samfundsvernet» og andre vebnede organisasjoner.

I henhold hertil blev det umiddelbart efter nedsatt en komite av partiets centralstyre og sekretariatet for den faglige landsorganisasjon til å arbeide med spørsmålet om å organisere arbeidervern i Norge. Og det blev, som vi vet, sendt en delegasjon til Belgia, Østerrike og Tyskland for å studere arbeidervernet i disse land. Det er ikke tid til her å gå inn på det materiale som herunder blev tilveiebragt, og som er i høieste grad verdifullt og av interesse. Det er bare en enkelt uttalelse jeg vil nevne; den kom fra sekretæren i det belgiske parti. Han sa, at jo nærmere man kommer arbeidernes overtagelse av makten, dess *større* blir faren for et fascistisk angrep. Det er en uttalelse som bygger på de erfaringer man har gjort, og som det kan være verd å legge oss på hjerte. Når arbeiderklassens organisasjoner blir store og sterke, *da* er det borgerskapet og kapitaliststaten frykter arbeidernes makt. Og da tyr de til den siste utvei: å anvende vebnet makt mot arbeiderklassen.

Det er også verd å legge merke til forholdene og utviklingen i et land som Østerrike. Det har kanskje den relativt sterkeste arbeiderbevegelse som finnes i verden. Men hadde ikke de østerrikske arbeidere ved siden av sine sterke økonomiske organisasjoner og sin sterke politiske stilling hatt et tilsvarende vel utbygget og kraftig arbeidervern, vilde det idag kan hende ikke ha *eksistert* noen arbeiderbevegelse i

det land. Vi så hvordan den siste alvorlige forfatningskrise forløp. Og spør vi arbeiderne i Østerrike idag om noen av dem vil gi avkall på sitt arbeidervern, vil de samstemmig svare at de anser det for å være et *minst likeså nødvendig ledd i sin utrustning som de politiske og faglige organisasjoner*. Jeg nevner til slutt bare at partiene i disse land — både Østerrike og Belgia så vel som i Tyskland — er sosialdemokratiske arbeiderpartier, tilsluttet den 2. internasjonale.

Arbeiderne i Norge må se disse faktiske ting i øinene. Vi kan komme til å stå overfor situasjoner av lignende art som de der har tvunget selv meget reformistisk innstilte arbeiderpartier i andre land til å organisere sig med sitt fysiske forsvar for øie. Også *vi* blir nødt til å oprette «nødvergegarder» til forsvar mot rettsstridige overgrep. Det som er lovlig og nødvendig for borgerklassen, må være minst likeså lovlig og nødvendig for oss. Under en alvorlig faglig konflikt f. eks. kan partiavisen i en by være utsatt. Vi kan oppleve at vi en dag står uten talerør, mens borgerpressen sprer ut sine løgnhistorier. Eller det kan gjelde våre Folkets hus, de kooperative forretninger og lignende. De står åpne idag, fordi arbeiderne ingen evne har til å forsvare dem overfor de organisasjoner som står parat og som *alltid* har vilje til å foreta sig hvad som helst til skade for arbeiderbevegelsen.

Og hvad blir det videre perspektiv av den utvikling som pågår? Når arbeiderklassen skal overta makten i landet, må vårt parti og de institusjoner som er utgått av partiet, ha de nødvendige maktorganer å støtte sig til. Det

skulde tilsi alle å *påskynde arbeidet for å sette klassen i stand til å hevde de posisjoner* den etter hvert arbeider sig frem til. Og her må man ha sammenhengen i arbeiderklassens kamp klart for sig. Som det første gjelder det å utbygge organisasjonene, dernæst å gå frem politisk og parlamentarisk i overensstemmelse med vår organisatoriske styrke, og endelig som et like-så nødvendig ledd å utbygge våre arbeidervern slik at de blir sterke nok til å møte overgrepene fra de andre.

Mindretallets standpunkt i innstillingen er i første rekke parlamentarisk bestemt. Det sier *full avvebning*, og intet annet. Hvorfor vil det ikke ta stilling til spørsmålet om opprettelse av arbeidervern? Jo, sier mindretallet, fordi det hersker uenighet innen rekke-ne, og fordi andre interesser og andre oppgaver vil lide ved det. *Hvilke andre interesser?*

Spørsmålet er først og fremst om det er *nødvendig*, og *hvis* det er nødvendig, må vi kunne avse tid og krefter også til denne oppgave. Jo mer man nærmer sig tidspunktet for maktovertagelsen, jo større og vanskeligere blir oppgaven; derfor må man, sier vi, *gå på den* og søke å løse den.

Vanskelighetene melder sig jo i den rent praktiske løsning av saken. Her møter vi den svakhet som ligger i at der av tidligere landsmøter er fattet noenlunde tilsvarende beslutninger uten at noe er blitt gjort for å realisere den. Men man skulde anta at det faktum at Samfundsvernet idag fremtrer åpent som en *godkjent* og vebnet arbeiderfiendtlig organisasjon bør gjøre hele saken aktuell på en ganske annen måte enn før har vært tilfelle. Overfor en slik kjensgjær-

ning nytter det ikke å stå passive og lunkne.

Jeg anbefaler flertallets forslag, og når vi vedtar det skal vi gjøre det i den bestemte hensikt at nu må det *gjøres noe alvorlig* for å få det gjennomført. Det må i beslutningen ligge det oppdrag til centralstyret at det *gjør alt* for å sette beslutningen ut i livet. Jeg nevner et spørsmål som stillingen til skytterlagene. Der må centralstyret få i oppdrag å trekke op bestemte retningslinjer. Vi må arbeide for at skytterlagene skal stå åpne for alle, og vi skal virke for at flest mulig arbeidere *går inn der*.

Jeg slutter med å gjenta hvad jeg sa: at det må være landsmøtets og partiets bestemte vilje at disse retningslinjer skal effektueres, og vi vedtar dem med det pålegg til centralstyret at det ikke kommer til neste landsmøte uten å ha gjort noe alvorlig med saken, for at vi kan komme et stykke på vei. (Bifall.)

Nils Norheim:

Gerhardsen nevnte Monsens dissens i den nedsatte komite. I landstyret, hvor jeg tok saken op, stod det 18 mot 18, og jeg tar den også op her. Når jeg gjør det, er det fordi det er nødvendig i den nye stilling arbeiderklassen idag står, at vi alvorlig overveier om den beslutning partiet tidligere har tatt i spørsmålet om organisert militærstreik er formålstjenlig, og ikke bare det, men om den også kan forsvares. Hvis partiet, slik som forholdene nu ligger an, skal gå til å støtte en organisert militærstreik, vil det avskjære den del av partiets ungdom som står i hæren, fra å delta i den antimilitære virksomhet på moene; de vil fra det øieblikk overhodet ikke lenger kom-

me til å stå i rullene. Og til syvende og sist vil det bare tjene til å gjøre hæren *mere* sikker — for borgerskapet. Det er et så betenkelig forhold at jeg mener dette punkt nu må gå ut, selv om vi har hått det på programmet tidligere. Jeg forstår også flertallet slik at det ikke vil sette noe sterkt inn på å beholde vedkommende passus i retningslinjene.

I landsstyret blev det reist spørsmål om landsorganisasjonens sekretariats og forbundsstyrenes stilling til opprettelse av arbeidervern. Jeg tror at en opplysning herom for landsmøtet vil være av den største betydning og interesse, og jeg vil henstille at et medlem av samarbeidskomiteen lar oss få vite det som kan meddeles i den retning.

Olav Guldal:

Militærposten er en av de som alltid samler størst interesse i organisasjonene. Innlederen kom nokså meget inn på stillingen i utlandet. Hans innlegg var, forekommer det mig, en nokså sterk undervurdering av den stilling arbeiderbevegelsen idag allerede inn tar her i landet, både hensett til den faglige og politiske. Vi er da ikke *analfabeter*; heldigvis, må vi si, er vår kultur kommet så langt, takket være den posisjon arbeiderklassen har oparbeidet sig i samfundet, at det skal mer enn noen bebevnedne bander under en arbeidskonflikt til å feie oss ut eller slå oss overende. Gerhardsen var redd for Folket hus, for kooperasjonen og våre avistrykkerier. På det sted jeg er fra er det *arbeiderne selv* som har makten, og jeg gad se på hvad slags folk det skulde være som greiet å møte oss med mordredskaper for å svi av våre

forsamlingslokaler. Jeg tror ikke jernbanene vilde engang *transportere* de instrumenter som skulde brukes til å ødelegge det lille samfund der oppe på fjellet. Vår styrke ligger nettop i partiets og fagorganisasjonens opbygning, og det er vår opgave å gjøre denne så sterk og sammensveiset at den kan motstå alle tendenser og lyster hos «Fedrelandslaget» til å angripe oss med våbenmakt. Deri ligger fremgangslinjen. Skal vi se nøkternt på utviklingen her til lands, da må vi samle oss om det mindretall i landsstyret som stiller op det enkle program: *Full avveining*. Jeg har bundet mandat til å stemme for dette forslag, og jeg anbefaler det vedtatt av landsmøtet. —

Taleren kom i sitt foredrag videre inn på skolevesenet og fremholdt hvor viktig det var at man allerede fra begynnelsen av — gjennom barneopdragelsen og undervisningen — la an på å skape og underbygge en bevisst sosialistisk livsopfatning hos den opvoksende slekt.

Fr. Monsen:

Med de beslutninger som blev fattet igår angående det prinsipielle program, er i virkeligheten dette spørsmål om de antimilitære retningslinjer avgjort i realiteten. Det er fastslått at partiet mener at arbeiderklassen i Norge må holde sig i forsvarsberedt stand. Og det er helt naturlig at vi er kommet så langt i enighet. De siste to år har vært et sammenhengende kursus i den hårde, strenge klassekampens lære; de har gitt oss en praktisk anskuelsesundervisning i den skjerpede klassekamp ved å vise oss atter og atter at ikke i noe

land kan arbeiderklassen gjøre noe fremskritt som betyr noe henimot makterobringen uten at den må kjøpe hver fotbredd av fremskritt med de dyreste ofre.

Ganske visst tror jeg det må innrømmes — i motsetning til Gerhardsen — at helt til idag har partiets innstilling overfor disse spørsmål vært preget av uklarhet og en viss vakling. Imidlertid er vi sikkert alle felles om å erkjenne at erfaringene fra de andre land har gjort det nødvendig også for oss å foreta en nyorientering. Derfor betegner den foreliggende innstilling et stort fremskritt.

Det har alltid vært enighet innen vårt parti om at man skulde søke å gjøre den borgerlige hær ubrukbar. Men man har vært dypt uenig om måten hvorpå dette skulde *skje*. Partiet har syslet med tanken om militærstreik og militærnektelse — individuelt eller i organisasjonsmessig forstand. Man har her vært inne på en helt pasifistisk linje. Størst har naturligvis uenigheten vært på det punkt hvor det var *mest* nødvendig å være klar, nemlig i forholdet til arbeiderklassens egne maktorganer, arbeiderklassens *bevebning*. Innstillingen fastslår nu, så klart som vi idag er i stand til å gjøre det, den fremgangslinje vi skal følge, både hvor det gjelder svekkelsen av den borgerlige stats maktorganer og stillingen til vår *egen* bevebning.

Men det kan ikke nektes for at det ennu henger *noe* igjen av den gamle uklarhet. Jeg sikter til den passus som er optatt i landsstyrets innstilling, og som Norheim nu foreslår strøket, overensstemmende med min dissens i komiteen. Einar Gerhardsen sa at det i grunnen

betyr lite fra eller til om vi lar det stå eller ei. Det kan så være. Men hvis så er, hvorfor skal man da beholde en vending som — hvad man enn sier — *vil* volde oss vanskeligheter når vi skal legge frem våre synsmåter i disse spørsmål? Vi *vil* jo at arbeiderungdommen skal bibringes forståelsen av hvor nødvendig det er at den dyktiggjør sig i våbenbruk. Men så sies det her at det ikke er så sikkert at de vil få *bruk* for det. Er det logisk å si det til dem: Vi holder på den almindelige verneplikt og at arbeiderungdommen går inn på moene, men i et avgjørende øieblikk kommer vi kanskje til å kalle dere tilbake? Vi *kan* derved komme til å innarbeide et snev av pasifisme i vår agitasjon. Og det var vel ikke meningen?

Olav Guldal opholdt sig en del ved Samfundsvernet og dets rolle bl. a. under faglige konflikter. Hvad vi vet om Samfundsvernet og dets utrustning er at det er organisert med øvet mitraljøsemannskap og står i den mest intime forbindelse med de militære myndigheter som disponerer mitraljøsene. Det er utstyrt med mannskap og officerer og med egne *transportmidler*. Vi må ikke se bort fra det. Hvem forsyner streikebryterne i Foldal med revolvere som blir sendt opover i kasser? Det er de militære myndigheter. Og når vi vet hvordan Samfundsvernet er innrettet for å bringe krigsmidlene på plass — på de *avgjørende* punkter, i det *avgjørende* øieblikk — da skal ikke Guldal komme og ville redusere faren fra den kant.

Jeg vil ønske at landsmøtet vedtar innstillingen enstemmig, og at mindretallet i landsstyret ikke op- tar sitt forslag; videre ber jeg om

å få strøket den uklare passus, hvorfor jeg anbefaler Norheims forslag.

Per Lie:

Vi vet at militærvesenet er et av de mest effektive organer overklassen har til å bekjempe oss med. Og vi har sett hvordan man vil anvende det. Hvis stortinget vedtar Thommessens forslag, vil vi være utsatt for å få oppbygget et militærvesen som vil være helt effektivt i den indre kamp. Derfor må vi verne om den demokratiske verneplikt i den grad dette er mulig, inntil vi kan komme frem til full militær avvebning.

Når talen er om Samfundsvernet, så *har* arbeiderne allerede besørget transport av våben til dem; vi har ikke hindret dem i å få våbnene, og det er et spørsmål om vi i det hele *kan* forhindre det. «Verne» har sitt eget bilkorps og kan besørge den ting selv. Derfor er jeg enig med Monsen i at Guldals uttalelser her var oyerfladiske; ja, jeg vil si det var *uansvarlig* tale av en arbeiderrepresentant.

De andre blir nu systematisk øvet i våbenbruk, og at de har *viljen* til å bruke våbnene behøver vel heller ingen å tvile på. Derfor vilde det være naturlig om vi — helst likeså enstemmig som det skjedde igår — gikk sammen om å bygge op arbeidervernet. Men da skal man også legge det i beslutningen at vi hver på vår kant arbeider for å sette den ut i livet, og at vi krever at beslutningen *straks* blir realisert.

Monsens dissens rører ved et alvorlig spørsmål. Jeg stemmer for flertallets forslag uforandret, med den adgang det gir til å anvende organisert militærstreik f.

eks. i tilfelle av et krigsutbrudd. Jeg mener det er nødvendig å *ha* den luken åpen. Vedtagelsen av et forslag som Monsens eller Norheims kunde vekke illusjoner om at arbeiderne vilde være i stand til å *erobre hæren innenfra i en gitt situasjon*. Jeg tror det vilde være den farligste illusjon vi kunde slå inn på, og jeg må bestemt fraråde det.

Ole Hjelt:

Gerhardsen nevnte skytterlagene. Ja, jeg har selv vært kastet ut av et skytterlag i Ås på grunn av min politiske opfatning. Det blev sagt igår at Johan Sverdrup organiserte skytterlag til vern om stortinget. Ja, den gang var skytterlagene av noen verdi som en militær faktor. Men hvad skal man si idag, når man vet at man med et tilstrekkelig kvantum giftgass kan utrydde den civile befolkning i en hel by?

Når jeg er imot vebning så lenge arbeiderklassen er i mindretall og uten den avgjørende innflytelse, da er det fordi dette rører ved vår *svakeste* side og samtidig appellerer til det som er borgerstatens *sterkeste*. Vi har vår styrke samlet i de økonomiske organisasjoner. Men hvis vi ikke skal kunne stole på en typograf i tilfelle et trykkeri blir besatt, da kan vi heller ikke stole på en vebnet mann.

Gerhardsen var sterk i *programmet*, men når han kom til de tekniske vanskeligheter gikk han forbi dem. Det sier sig selv at det viktigste her blir å sørge for at man har litt å «gjøre med» når tiden kommer — *det* er et meget bedre program.

Enten må vi *avvebne* og arbeide for det, eller må vi *vebne*. Vi kan ikke sette på programmet begge deler.

Det er ikke i stortinget makten ligger; den ligger heller ikke i en vebnet hær. Det er på det økonomiske felt den store dragkamp kommer til å foregå. Og har vi tapt der, da har vi tapt for godt. Det er også på det økonomiske felt at kampen nu utspilles i Russland. I de tilbakeliggende land, hvor det ikke eksisterer almindelig stemmerett — og vi har mange av dem, der kan det være all right å tenke sig en politisk revolusjon med våben. Men vi må bygge på større realiteter.

Valdemar Nielsen:

Det er nok ganske andre punkter enn Røros som vil vise sig avgjørende; det er i de store byer at kampen mellom klassene vil bli utkjempet også på dette område. Men vi har også sett at man har utkommandert militær til forskjellige steder under faglige konflikter, og vi har eksempler fra andre land som veier enda tyngre. I Østerrike er forholdet det at arbeiderklassen ikke vilde hatt den maktstilling den inntar idag, hvis den ikke hadde hatt en vebnet garde. Slik er det også i Belgia. Det er disse kjensgjerninger vi ikke kan komme bort fra, og de gjør det til en nødvendighet at også vi tar våre forholdsregler.

Under diskusjonen før landsmøtet blev det sagt at det vedtak landsstyrets flertall innbyr til, vilde bety at en hel del vilde la være å stemme med Det norske arbeiderparti ved valget. Men når de stemmer med de borgerlige partier blir det aldri spurt om hvad de foretar sig. For øvrig tror jeg dette argument bør veie mindre her. Vi har sett at tilslutningen til partiet efter samlingen er kommet vesentlig fra arbeiderbønderne og fiskerne.

Og disse folk har siden da begynt å reise også sine egne økonomiske organisasjoner, efterhvert som de er kommet til forståelse av hvor den herskende klasse vil hen. Disse folk er ikke lenger i tvil om hvad overklassen vil i en given situasjon, når den ser sin maktstilling truet. Derfor er det ingen motsetning her, som enkelte vil ha det til. Utviklingen er nu kommet så langt at man må ta fatt på dette arbeid med alvor. Vi er ingen *sabelraslere* innen arbeiderbevegelsen, men når oppgaven foreligger, må den tas op, hvis ikke arbeiderklassen her, i likhet med hvad vi har sett i andre land, skal bli slått ned.

Herman Thornes:

Å dømme efter behandlingen igår av det prinsipielle program er det kanskje ikke stort å legge vekt på om man her har et mindretall også i denne sak. Den uttalelse som kom fra Oksvik før voteringen, viser iallfall at der er utviklingsmuligheter, og at et mindretall er et dårlig barometer å holde sig til.

Det er nu 8 år siden Anton Kalvaa stod her og slo fast at hans linje hadde seiret stort i partiet. Men i de år som er gått har jeg ikke kunnet peke på at det er gjort noe for å skaffe arbeiderne de nye virkemidler som er nødvendig for å føre den linje frem. Jeg hadde ventet noe mer praktisk fra komiteen utover det prinsipielle vedtak, og jeg beklager å måtte konstatere at den har latt denne side av saken helt uberørt. Selv om vi vedtar innstillingen idag, står arbeiderne ute i landet helt uvitende om hvordan de skal bære sig ad for å skaffe sig disse forsvarsorganer. Jeg er helt enig i at det er nødvendig å reise dem. Men er det

noen nytte i å vedta det gang på gang uten at det er noe praktisk av betydning vunnet ved det? En slik knesettelse av bevegningens linje vil, hvis man ikke lar handling følge ord, kunne føre til *avvebning* av arbeiderklassen gjennom skytterlagene. Skaff oss da en *erstatning* for de våben vi mister anledning til å tilegne oss! Nu må vi få noe mere enn bare ord.

Jeg vil stemme for innstillingen, men med den uttrykkelige forutsetning at vi innen overskuelig fremtid får se direktiver eller instruksjoner fra ledelsen som meddeler arbeiderne på hvilken måte de skal gå frem for å gjøre vernene effektive utenom den legaliserte vei gjennom borgersamfundet.

Gerhardsen: Når jeg sa at partiets stilling hadde vært klar i de siste 25 år, tenkte jeg på kravet om hel avrustning; det var bare i *den* forbindelse jeg nevnte det. For øvrig vil jeg overfor Monsen si at den antimilitære linje, stort sett, tross alt har vært ubrutt; uten tvil kan en si det.

Guldal og Hjelt synes å mene at flertallets tilhengere undervurderer selve organisasjonens betydning. Man kan dog ikke si at organisasjonen i Østerrike f. eks. er svak; tvert om. Men enda har nettopp det østerrikske socialdemokratiske parti sett det nødvendige å organisere sitt store arbeidervern, og da som et *ledd* i den øvrige organisasjon.

Overfor de innvendinger som ellers er gjort i debatten, vil jeg si at alle selvsagt er opmerksom på at det er ingen enkel sak når disse retningslinjer skal føres ut i livet. Saken er kanskje også av den beskaffenhet at det kan ligge til rette for enkelte å forsøke å *vitse*. Men vi skal huske at vi må

føre en åpen kamp og gi klar beskjed om det vi vil. Det kunde naturligvis ha sin interesse å gå inn på hvordan arbeidervernet er oppbygget i de land som delegasjonen har besøkt, men det vilde for det ene ta for lang tid, og dessuten kan det ikke nytte her å behandle dette i noen detalj. Det man har tenkt på, er at der skal stilles de strengeste krav til de som skal delta i vernene, men å foreskrive hva de i alle enkeltheter skal gjøre, kan ikke skje gjennom utsendelse av cirkulærer. Det første som blir å gjøre, er å utarbeide et foreløbig utkast til regler for arbeidervernet, og å sende organisatorer ut i landet som kan peke på de partifeller som er duelige og svarsbevisste nok til å ta sig av arbeidet på vedkommende sted. Hva angår det direkte spørsmål om anskaffelse av våben tør det finnes flere utveier, og disse håper vi at komiteen kan vise. Det er, som man vil forstå, såpass ømtålige tng at det ikke *kan* gjøres til gjenstand for behandling her. I denne forbindelse vil jeg nevne stillingen idag med hensyn til skytterlagene. Som man husker, sendte skytterstyret ut et cirkulære som gikk ut på eksklusjon av arbeiderpartiets folk og de fagorganiserte. Dette cirkulære måtte det *ta tilbake* etter den aksjon våre partifeller foretok i stortinget. Naturligvis må vi være forberedt på misbruk og forsøk på trakassier fra den kant. Men stillingen ligger slik til at så langt det overhodet er mulig, bør våre folk gå inn i skytterlagene. Teoretisk står adgangen åpen for dem. Og selv om det kreves at man skal forplikte sig til å «utdanne sig som gode fedrelandsforsvarere», så får man da gjøre det! Den av hovedorgani-

sasjonene nedsatte komite har også vært inne på om det ikke kunde dannes *nye* lag — arbeiderrytterlag — eventuelt med statstilskudd som de andre. I Oslo har vi også drøftet disse ting. Men centralstyret sa at man ikke skulde gå i gang med dannelsen av arbeiderrytterlag før man hadde fått landsmøtets godkjennelse for det. Derfor imøteser vi nu en sterk landsmøtebeslutning som gir grunnlag for å ta fatt. Og nettop fordi det viser sig uenighet i partiet om selve spørsmålets *prinsipielle* side, må landsmøtet ta et greit standpunkt her. Det praktiske resultat blir da avhengig av de enkelte medlemmers vilje og innsats, støttet av centralledelsens initiativ. Og jeg tror at det vil bli gjort noe denne gang, når landsmøtet har sagt tydelig fra. —

De følgende talere hadde inntil 2 minutter.

Tranmæl: Der ligger ingen inkomsekvens i stillingen her. Arbeiderne ønsker et oppgjør etter *organisasjonsmessige* linjer, og det er vesentlig for oss. Men vi må se den ting i øinene at motparten er bevegnet, og at den søker å gjøre militæret og de hvite gardar brukbare i den indre kamp mot arbeiderne. Av den grunn blir arbeiderne tvunget til å ta sine forholdsregler.

Jeg anbefaler flertallets forslag uforandret, også hvor det tales om en organisert *militærstreik* under gitte situasjoner, eventuelt sammen med faglig aksjon. Den kan få aktuell betydning under en offensiv mot Sovjet-Russland hvorunder Norge søkes engagert av Folkeforbundet. Hvad annet kan vi da bruke? Det er ikke noe *passivistisk* middel, men et høist aktivt

middel som ligger i linje med de tre punkter.

Ommundsen: Jeg vil også anbefale landsstyrets forslag. Gerhardsen er den som er kommet inn på realiteten her. Man snakker om skytterlagene. Hvad skulde det være i veien for å oprette våre egne skytterlag på alle steder som mottrekk mot dem som søker å kaste oss ut? Det er noe som bør komme med i retningslinjene, mener jeg. Og arbeidet må foregå ensartet over hele linjen, under ledelse av de centrale organisasjonsinstanser.

Trygve Lie: Man har her i debatten efterlyst den faglige landsorganisasjons stilling. Formannen er ikke i øieblikket til stede, da han er i møte hos riksmeglingsmannen. Men som vi vet deltar sekretariatet i felleskomiteen, og man er selvsagt klar over at spørsmålet er av avgjørende betydning nettop for de fagorganiserte arbeidere. Komiteen fortsetter imens sitt arbeid, og jeg kan ikke tro annet enn at partiet og landsorganisasjonen i fellesskap skal finne en praktisk løsning, som kan trygge de organiserte arbeidere i deres arbeidskamper.

Monsen: Vi har hatt et tilfelle som det Tranmæl nevnte, nemlig med Vilna-ekspedisjonen. Men den gang hadde man ikke bruk for våre folk; man uttok frivillige, og der meldte sig ti ganger så mange som man hadde bruk for.

Tranmæl: Vilna-ekspedisjonen var mer et sideliggende spørsmål. Vi vil få en ganske annen situasjon i tilfelle av en ny européisk krig, hvis Norge blir søkt gjort til operasjonsbasis. Da må vi gjøre alt for å lamme militærvesenet. Derfor vil det være en svekkelse å ta det punktet ut, ikke en styrkelse.

Efter bemerkninger av *Hjelt* blev forslagene optatt til votering.

Ordstyreren gjorde opmerksom på at også landsstyrets mindretall hadde optatt sitt forslag.

Ved alternativ votering mellom

flertallets forslag og mindretallets («Full avvebning») blev *flertallets* vedtatt med overveldende flertall.

Norheims forslag (Monsens dissens) blev ved særskilt votering forkastet med stort flertall.

Partiets faglige politikk.

(Dagsordenens post 8.)

Samlingskongressen besluttet at det til førstkomende landsmøte ved en komite bestående av medlemmer valgt av centralstyret og sekretariatet skulde utarbeides retningslinjer for partiets faglige politikk. Komitéen blev nedsatt i januar måned og har bestått av: Martin Tranmæl, Halvard Olsen, Johs. M. P. Ødegaard, Eugen Johannessen og Edw. Mørk. Komitéen hadde utarbeidet følgende forslag:

Retningslinjer for partiets faglige politikk.

En sterk, samlet og mobil fagorganisasjon er en absolutt forutsetning for en effektiv klassekamp, for gjennomførelsen av en social revolusjon og for å kunne bygge op en socialistisk samfundsordning. Det norske arbeiderparti ser derfor i fagorganisasjonen sin beste og mektigste forbundsfelle. Det er partiplikt for alle som har anledning til det, å stå faglig organisert. Partiet, dets presse og medlemmer skal av all kraft bistå fagorganisasjonen under dens kamper og i dens agitasjons- og organisasjonsvirksomhet.

Ut fra dette grunnsyn fastsettes følgende retningslinjer for partiets faglige politikk:

I.

Fagorganisasjonen må innstille sig på å ta del i kampen om samfundsmakten og på å kunne danne grunnlaget for produksjonsordningen i et socialistisk samfund. En viktig og nærliggende oppgave ser partiet i kampen for en utvidet arbeiderkontroll. Den vil øke arbeidernes innflytelse på arbeidsplassen og skape et bredere kampgrunnlag. En slik kontrollvirksomhet vil også fremme kravet om sosialisering og bidra til å dyktiggjøre arbeiderne for overtagelse av samfundets økonomiske virksomhet.

II.

I kampen mot de ulemper og den voksende utbytning rasjonaliseringen medfører under de nuværende samfundsforhold, vil partiet støtte fagorganisasjonens bestrebelse for å få innført effektiv kontroll, på nedsettelse av arbeidstiden så den kan stå i forhold til den voksende produksjonsevne, på forlengelse av feriene og på å heve det reelle lønnsnivå.

III.

Fagorganisasjonen må ha fritt slag overfor den kapitalistiske klasse som den kapitalistiske stat. Partiet er derfor motstander av ethvert klassesamarbeid og vil be-

kjempe enhver form for klasse- og tukthuslovgivning fra statens side.

Hvad avtaleforholdet angår anser partiet det som et fagforenings-spørsmål som de fagorganiserte må ta stilling til i sine faglige organisasjoner.

IV.

Tilspissningen av klassekampen nødvendiggjør en skjerpet taktikk og forflering av de faglige kampmidler, bl. a. ved en mere effektiv utnyttelse av arbeidernes kampevne på arbeidsplassen og en mer planmessig anvendelse av boikott og blokade.

V.

Partiet vil støtte arbeidet for å omlegge fagbevegelsen etter klassemessige og industrielle linjer.

En viktig dagsopgave er å få gjennomført kravet om én organisasjon på hver arbeidsplass og styrkelse av fellesorganisasjonene. Partiet må på det sterkeste fraråde at fellesorganisasjonene svekkes. Det vil nemlig føre til en styrkelse av gruppe-egoismen og gruppecentraliseringen, den farligste form for all centralisme.

Fagbevegelsens opbygning etter klassemessige og industrielle linjer styrker ikke alene arbeidernes samlede slagkraft i deres kamp mot kapitalistklassen, men er også forutsetningen for at fagorganisasjonen kan fylle sin historiske opgave.

VI.

Arbeiderpartiet og landsorganisasjonen samarbeider. De to organisasjoner anerkjenner hverandres organisasjons- og aksjonsmessige uavhengighet og suverenitet, at all samarbeide derfor bygges på et gjensidig tillits- og likestillethetsforhold.

Samarbeidet formidles av en samarbeidskomite, valgt av og blandt de to organisasjoners styrever. Komiteen har innstillingsrett, men ikke besluttende myndighet.

Landsorganisasjonen har fastslått følgende organisasjonsprinsipp, som partiet erklærer sig enig i:

Ingen særorganisasjon, celler, grupper eller aksjonsutvalg må dannes, som har til hensikt å sette ut av funksjon de regulært oprettede og valgte instanser innen fagorganisasjonen, eller fremme formål som ligger ved siden av fagorganisasjonen. —

Landsstyret foreslo at landsmøtet fattet følgende beslutning:

Det av komiteen utarbeidede forslag til retningslinjer for partiets faglige politikk vedtas.

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling vedtatt uten debatt enstemmig.

Partimedlemmers plikt til å stå fagorganisert.

Rjukan arbeiderparti foreslo:

Landsmøtet gjentar og innskjerper den på samlingskongressen fattede beslutning sålydende: Det er en partiplikt for alle medlemmer å være fagorganisert forsåvidt der til er anledning. —

Motivering:

Det viser sig at denne beslutning på ingen måte er etterkommet, og vi har inntrykk av at centralstyret og landsstyret intet har foretatt sig for å håndheve beslutningen. Tvert imot viser det sig at personer som står i åpent kampforhold til fagorganisasjonen blir satt på høie tillitsstillinger i par-

tiet, og at de endog anvender dette som et argument mot å tilslutte sig fagorganisasjonen.

Dette er et uverdig forhold for et parti som står i organisasjonsmessig samarbeide med fagorganisasjonen, og dette forhold bør straks ophøre.

Centralstyrets innstilling:

Centralstyret vil bemerke, at det overfor partiorganisasjonene har innskjerpet den av samlingskongressen vedtatte beslutning i denne sak.

Centralstyret vedtok således i 1928 etter forslag av samarbeidskomiteen følgende regler vedrørende bestemmelsen i partiets lover, § 15, punkt 4, om partimedlemmers plikt til å stå fagorganisert:

1. Alle partimedlemmer og som er organisasjonsmulige skal tilhøre sin fagforening hvor sådan finnes.

2. Partimedlemmer som tilhører en fagforening som blir nedlagt, tilpliktes å ordne sitt medlemskap til fagorganisasjonen på annen måte.

3. På steder hvor det er industrielle foretagender eller anlegg og hvor det ikke er fagforening, tilpliktes partimedlemmene å arbeide for dannelsen av sådan.

Beslutningen blev tilstillet distriktsorganisasjonene med pålegg

om at det måtte føres kontroll med at beslutningen blev overholdt.

I enkelte tilfelle, hvor det har foreligget bestemte klager, har samarbeidskomiteen og centralstyret straks grepet inn og krevd forholdet ordnet. Dette er også blitt etterkommet; i motsatt fall er vedkommende trådt ut av partiet.

Landsstyret foreslår at landsmøtet vedtar følgende

beslutning:

Partiets lover § 15, punkt 3, om partimedlemmers plikt til å stå fagorganisert og følgende regler innskjerpes:

1. *Alle partimedlemmer og som er organisasjonsmulige, skal tilhøre sin fagforening hvor sådan finnes.*

2. *Partimedlemmer som tilhører en fagforening som blir nedlagt, tilpliktes å ordne sitt medlemskap til fagorganisasjonen på annen måte.*

3. *På steder hvor det er industrielle foretagender eller anlegg og hvor det ikke er fagforening, tilpliktes partimedlemmene å arbeide for dannelsen av sådan.*

Det pålegges partiforeningene å føre kontroll med dette forhold. —

Ved *voteringen* blev landsstyrets forslag vedtatt enstemmig.

Kooperative retningslinjer.

(Dagsordenens post 9.)

Fra *Hasle kretsforening*, Aker, var innsendt følgende forslag:

Som tilføielse til partiets kooperative retningslinjer foreslås følgende: På steder hvor det finnes samvirkelag eller forbruksforeninger, bør de lokale

partiavdelinger påse at ingen kooperationsmulig partifelle oppstilles som stortings- eller kommunerepresentant uten å være medlem av et sådant lag og ha oppfylt lagets betingelser for valg på tillitsmenn.

Motivering:

Vi vil gjerne uttale som vår mening at en passende debatt om forslaget hverken vil skade partiet eller kooperasjonen. Likeledes mener vi at en vedtagelse av forslaget muligens vil medføre en endret opfatning av spørsmålet blandt våre partifeller, som hittil har stått passive likeoverfor denne gren av arbeiderbevegelsen.

For de mange nye som strømmer til partiet og meget snart kommer inn i ledende stillinger, vil det forhåpentlig styrke ansvarsfølelsen, når partiet ytterligere innskjerper at medlemskap også medfører adskillige forpliktelser.

Det kan muligens innvendes at forslaget setter tillitsmennene i en særstilling. Dette er egentlig ikke hensikten. Dog kan det vel neppe bestrides at i og med at man velges som tillitsmenn, så inntar man rent automatisk en særstilling, idet medlemmenes oppmerksomhet er sterkere henvendt på en tillitsmann enn på et ordinært medlem. Partiet bedømmes både av medlemmene og utenforstående gjennom tillitsmennenes opptreden. Er deres handlinger inkonsekvente, kommer partiet i miskreditt, og resultatet blir til sist at hele arbeiderbevegelsen lider ved det.

En tillitsmann som virkelig forstår sin oppgave, vil alltid foregå med et godt eksempel for på den måte å skape den rette kampglede blandt sine tropper.

Til slutt vil vi nevne at skal kooperasjonen bli hvad den bør bli, så må våre tillitsmenn i større utstrekning enn hittil bli med og gjøre sig gjeldende.

At landsmøtet inntar foranstående forslag i partiets kooperative retningslinjer kan vel neppe fortolkes anderledes enn at partiets høieste myndighet beviser at de også på dette område har sin moralske ryggrad i orden. —

Landsstyrets innstilling:

Landsstyret kan ikke anbefale forslaget fra Hasle kretsforening således som det er utformet, men vil i stedet foreslå at fjerde passus i partiets nuværende kooperative retningslinjer gis den samme formulering som i retningslinjene av 1925:

«Det er partiplikt ved medlemskap og på annen måte å støtte kooperasjonen.»

Overensstemmende hermed foreslår landsstyret at fjerde passus i de nuværende kooperative retningslinjer får følgende ordlyd:

Det er partiplikt ved medlemskap og på annen måte å støtte kooperasjonen.

I forbindelse hermed blev forelagt følgende forslag til uttalelse angående

samarbeidet med kooperasjonen:

Landsstyret behandlet i møte 13 ds. spørsmålet om samarbeidet mellom partiet, landsorganisasjonen og Norges kooperative landsforening. Styret gav partiets kooperative utvalg i oppdrag å utarbeide et forslag til beslutning på landsmøtet. I henhold hertil har utvalget fremlagt følgende innstilling:

Landsmøtet gir sin tilslutning til det arbeide som er optatt av landsorganisasjonens sekretariat og Det norske arbeiderpartis centralstyre for å få i stand et organisasjonsmessig samarbeid mellom den kooperative, faglige og politiske arbeiderbevegelse.

Landsmøtet bemyndiger det kommende central- og landsstyre til å arbeide videre med spørsmålet for å få det løst på det grunnlag som samlingskongressen enstemmig vedtok.

Ordstyreren gav ordet til Jens Teigen som sakens innleder.

Teigen:

Forholdet til den kooperative bevegelse har vært noe uklart, og det er bra, mener jeg, at denne sak kommer op til behandling, fordi jeg ser det som en *nødvendighet* at partiet og arbeiderbevegelsen tar stilling til kooperasjonen i vårt land. Kooperasjonen er jo blitt en så stor bevegelse med så omfattende virksomhet, at det er av den største betydning at det blir klarhet over det forhold som skal være mellom de faglige, politiske og kooperative organisasjoner.

Vi har her i landet for tiden ca. 400 samvirkelag, og omsetningen går op i en 30 millioner kroner. Og den befatter sig ikke bare med omsetning av varer, men også med produksjon. Flere nye bedrifter er også under planleggelse, så virksomhetsområdet utvides til stadighet.

Det man hittil har lagt an på, og som har vært så å si det centrale, er at varene kunde omsettes i så gode former som mulig — i hygienisk henseende og på annen måte — og til så rimelige priser som det var mulig å tilveiebringe. Dette er også lykkedes, slik at i *det* forhold er det ikke noe å si på kooperasjonen — i det hele når det gjelder varenes produksjon og omsetning.

Men vi har jo ment at kooperasjonen ikke *bare* er en handelsvirksomhet, men at den skal være en sosial bevegelse. Og det er der at uenigheten opstår, idet det er blitt hevdet innen ledelsen av Norges kooperative landsforening — og i stor utstrekning også av partifeller — at kooperasjonen skal være en såkalt «nøitral» og ikke en

sosial bevegelse, slik som vi forstår med det. Det er en egoistisk tankegang etter min opfatning. Denne betraktningmåte fikk sitt uttrykk i en uttalelse forleden av den kjente svenske kooperatør *Ørner* i form av en polemikk mot et foredrag jeg holdt i arbeider-samfundet. Etter *Ørners* syn hadde kooperasjonen bare én oppgave: å skaffe *billigere varer*, og intet annet. Når jeg sa at den skulde være et middel i arbeiderklassens hånd i den kamp vi fører, ikke et mål i sig selv, svarte *Ørner* at dette var «nonsens».

Det skulde derfor være all grunn til å komme til klarhet over hvad kooperasjonen er, hvad den *bør* være og *hvortil* den skal brukes.

Vi hadde i vårt land — som i Sverige og Danmark — i tiden før og omkring 1912 en livlig strid gående om arbeiderbevegelsens fremgangslinjer, dens taktikk og formål. I den anledning blev det sammenkalt en skandinavisk kongress i Stockholm for å søke å klarlegge disse ting og ta så å si et generaloppgjør. På denne kongress holdt *Lian* et foredrag som skulde danne basis for diskusjonen. Han fremholdt i et stort foredrag de fremgangslinjer han mente måtte følges. Han slo her fast at de tre bevegelser: den faglige, politiske og kooperative, efter hele sitt innhold gikk hånd i hånd, ved å virke gjensidig og utfylle hinannen. Og denne mektige treenighet måtte bevares som et verktøi, et middel i den solidarisk sammensluttede arbeiderklassens kamp for å omforme samfundsforholdene. Her er det sagt tydelig ifra, allerede så tidlig som i 1912, at kooperasjonen også skal være en sosial bevegelse som skal virke sammen med den faglige

og politiske. Som Lian sa: «Den kooperative bevegelses betydning for klassekampen blir mer og mer klar, og dermed er også bevegelsens utbredelse og effektivitet bare et tidsspørsmål. Vår oppgave er å rykke frem mot utbyrterne fra disse tre hold, hvorved vi stiller oss med utviklingens sterke vind i ryggen og tvinger motstanden tilbake til det døende systems passive motstand.» Og til slutt sier han: «Fagorganisasjonen danner et ledd i den felles arbeiderbevegelse, hvis faglige, politiske og kooperative hovedledd må samarbeide til gjensidig utfyllning og understøtte hinannen. Kun på den måte kan arbeidsgivernes og den hele kapitalmakts sammensvergelse mot arbeiderklassen overvinnes.»

I tilslutning til dette foredrag blev det vedtatt en enstemmig resolusjon, som hadde følgende slutning: «Arbeiderorganisasjonene skal omskape samfunnsforholdene, idet arbeiderklassens frigjørelse er vårt store mål, og kongressen oppfordrer alle klassefeller til med enighet og kraft å arbeide henimot dette mål *«efter den faglige, politiske og kooperative fremgangslinje, som tilsammen danner den eneste sikre vei til avgjørende seier for arbeiderklassen.»*

Det er altså ikke noe nytt som er kommet op i disse dager når partiet og den faglige landsorganisasjon har henstillet til kooperasjonen å tre inn i et organisatorisk samarbeid; det er fastslått så tidlig som i 1912 på den skandinaviske arbeiderkongress at de tre grener av bevegelsen hører nøie sammen. Men det merkelige forhold er at når vi tilbyr dette samarbeid gjennom en felles komite, da møter dette *motstand* på ledende hold innen den

kooperative landsforening. Vi har pekt på en rekke spørsmål som det er av interesse for de tre organisasjoner å gå sammen om — spørsmål av både økonomisk og politisk art, som er av den største betydning for de organiserte forbrukere. For å nevne bankspørsmål, skatteavgivningen, handelslovgivningen, trustbevegelsen, mølle- og kornspørsmålet, opplysningsvirksomheten etc. Disse spørsmål behandles og avgjøres som regel efter politiske linjer og klasselinjer. Og deres avgjørelse kan få stor betydning for samvirkebevegelsens stilling og videre utvikling.

Det er forbausende at et sådant svar kan avgis av partifeller. Jeg håper derfor det kan bli enighet her på landsmøtet om at dette samarbeid må fastslås, og at vi gjør hvad vi kan for å *komme frem til det samarbeid*, som er i alle parters interesse.

Avslaget på henvendelsen om dette samarbeid begrunnes med at kooperasjonen skal være «nøitral». Og det argumenteres på en måte som er likefrem skammelig overfor partiet og landsorganisasjonen. Man får det inntrykk at vi skulde ville blande oss op i kooperasjonens ledelse og forretningsmessige forhold og ha til hensikt å ødelegge det hele. Jeg vil si at de faglige og politiske organisasjoner har ofret så meget på å reise den kooperative bevegelse her i landet, at man skulde være fri for å få kastet en så infam beskyldning efter sig. Men det er dette som sies ute i samvirkelagene idag.

Det har selvfølgelig aldri vært hensikten å blande sig op i landsforeningens eller de enkelte lags disposisjoner. Hensikten har alltid og bare vært den å *styrke og skape ny utvikling gjennom et*

gjensidig tillitsfullt samarbeid mellom selvstendige og likestilte organisasjoner.

Så sies det at det er «nøitralt» i alle andre land også. At Rochdale-pionerene ikke kunde gå i samarbeid er rimelig nok, da det ikke fantes noe sosialistisk parti på den tid. Men så snart som de fikk et arbeiderparti i England, blev det et intimt samarbeid. Og dette samarbeid har vært pleiet i flere år gjennom den overenskomst som er inngått, og som fremdeles består. Dette var altså i kooperasjonens *moderland*. Hvorfor skulde det da være så meget vanskeligere her?

Det som man mener skulde være kooperasjonens oppgave, sett fra et «nøitralt» standpunkt, er å skaffe medlemmene billige varer. Men i lovene heter det at det skal være «dagens priser». Mange samvirke-lag er ikke slik stillet at de kan utbetale utbytte av sin handel. Hvilke oppgaver skal så de ha? Skal de slutte da? Nei, de skal bare fortsette — altså uten noe formål!

Det *må* være slik at de skal bekjempe den kapitalistiske form for produksjon og omsetning. Hvor man bare innskrenker sig til å selge og kjøpe varer, der har partiets og landsorganisasjonens arbeid for kooperasjonen ikke svart til det *vi* mente. Vi har kjempet for at arbeiderklassen skulde ha *kontrollen*. Derfor har vi sagt, og vi sier det uavlatelig til fagforeningsfolkene: dere må være kooperativt organisert, ikke for å stå «nøitrale», men for å skape dere et verktøi i deres egne, i hele klassens hender! Og vi sier, at i den kooperative organisasjon skal vi sette inn våre folk for å gjøre dem innsiktsfulle og dyktige nok til etterhvert å ta ledelsen av selve samfundshushold-

ningen og den offentlige forvaltning.

Jeg anbefaler vedtatt det forslag som foreligger fra det kooperative utvalg for derigjennem å markere at kooperasjonens oppgave er å virke som en *sosial* bevegelse, en bevegelse som står fullt og helt på partiets og fagorganisasjonens linje i den pågående klassekamp. (Bifall.)

Debatten.

Johs. Johansen, Stavanger: Jeg gir min fulle tilslutning til det forslag samarbeidskomiteen har sendt den kooperative landsforenings styre og til forslaget som foreligger her fra det kooperative utvalg. Jeg er ikke bare en tillitsmann innenfor partiorganisasjonen; i min by har jeg også i syv år sittet som viseformann i et av Norges største samvirkelag, nemlig forbruksforeningen «Bikuben» i Stavanger. Og det har i høi grad forundret mig at medlemmer av Det norske arbeiderparti som sitter i kooperative tillitshverv, kan optre i *strid* med samlingskongressens retningslinjer her og i strid med de direktiver centralstyret har utsendt. Det er derfor nødvendig å vedta så klare og utvetydige retningslinjer i denne sak, at det ikke lenger blir plass for slingring.

Vi vet at etter at samarbeidskomiteens skrivelse var sendt, blev det av tre funksjonærer i N. K. L. — alle medlemmer av dette parti — distribuert et sirkulære til samtlige samvirkelag med henstilling til styrene om å påse at det *ikke blev sendt noen representant til kongressen i sommer som var enig i Det norske arbeiderpartis kooperative retningslinjer*, og som fulgte vårt centralstyres direktiver. I

det samvirkelag jeg tilhører, sitter vi 8 i styret — samtlige partimedlemmer. Og 6 av disse stemte for å gi sin tilslutning til den «partipolitiske nøytralitet.» Når slikt kan hende, da er det nødvendig å vedta et program som er absolutt bindende for oss. Jeg tilføier dog at denne parole ikke blev effektuert. Det blev sammenkalt representantskapsmøte i partiet, hvor man mot 3 stemmer vedtok tilslutning til partiets prinsipielle standpunkt. Og slik må det gjøres overalt. Så lenge vi arbeider med småborgerlige lag innen kooperasjonen, må det sørges for at generalforsamlingen og representantskapsmøte i de kooperative foreninger blir fra partiforeningenes side organisert slik at vi der kan opptre som en *enhet*. Det har vi der borte også gjort i årevis. Kun på den måte kan vi føre utviklingen inn i det spor at samvirket bygges op til å bli et aktivt ledd i vår øvrige virksomhet, sideordnet med partiet og fagorganisasjonen. Men det skal et *bevisst* arbeid til.

Vi er klar over at vi må ta imot alle, uansett politisk og religiøs opfatning. Noe annet vilde være å innskrenke kooperasjonens virksomhet. Vi må også bestrebe oss for å undgå en sprengning; også her må vi, så langt vi kan, bevare den organisatoriske enhet. Men vi skal ikke gå på akkord med *vårt politiske syn*; tvert om skal vi, så langt det er mulig, sørge for gjennom vår aktive deltagelse å gi kooperasjonen et sosialistisk preg.

Den stilling man er kommet op i ved den kampanje som er åpnet mot oss, er meget vanskelig. Man har faktisk hisset småborgerskapet og den konservative del av bondebefolkningen op mot vårt parti, og søkt å lage en koalisjon mot partiet

ved valgene til den forestående kongress. Dette må partiets ledelse, den centrale som lokale, være oppmerksom på. Vi må ikke risikere at partifeller står og bekriper hinannen ved behandlingen av kongressens dagsorden i de forskjellige samvirkelag. Jeg tolker innstillingen slik at vedtas den, er det ikke *plass* for noen utglidning i dette spørsmål. Vi har en plikt til å arbeide sammen for å etablere et samarbeidsforhold mellom de tre organisasjoner. Og dette program må konsekvent gjennomføres. Jeg tviler heller ikke om at selv om vi ikke når det i *denne* omgang, skal det nåes og *må* bli nådd, hvis kooperasjonen skal bli et effektivt organ i arbeiderklassens kamp.

Havsgaard, Hordaland: Vi har jo alltid lært om de tre grener som må gå hånd i hånd. Det har vært en anerkjent ting som man ikke har villet diskutere om. Men forholdene har utviklet sig litt rart. Vi har hatt den politiske splittelse. Man kjenner det kanskje ikke så meget inne i Oslo. Men på de steder ute i landet hvor det ennå finnes nykommunister, er stillingen slik at man må ta visse hensyn, fordi også de holder på kooperasjonens «nøytralitet» sammen med Juell og Arnesen.

De to kom jo inn i ledelsen som fagorganisasjonens og partiets representanter. De skal nu være blitt «småborgerlige». Ja, vi er heller ikke i fagbevegelsen fremmed for den utvikling. Imidlertid har våre erfaringer fra Odda vært at N. K. L.s ledelse har stillet sig meget forståelsesfull.

Det er sagt at kooperasjonen må være sosial. Ja, den kan ikke være kapitalistisk; den må være *anti*-kapitalistisk. I dette er jeg fullt enig. Men det kan likefullt

ikke nektes at da partiets sirkulære kom, virket det litt desorienterende — og kanskje også noe irriterende på mange. Der hvor kommunistene betyr noe, er man

iallfall nødt til å stille sig partipolitisk nøytral til de to arbeiderpartier. —

Møtet blev hevet klokken 14.

Eftermiddagsmøtet lørdag.

Ordstyrer: *Halvard Olsen.*

Kooperative retningslinjer.

(Fortsatt.)

Oskar Strøm, Østfold: Jeg har alltid betraktet de tre grener av bevegelsen som én, og at de derfor må arbeide sammen til støtte for den økonomiske og politiske kamp. Men da må også retningslinjene utarbeides slik at det ikke blir noen misforståelse. Det heter her at det skal være partiplikt å stå kooperativt organisert. Men vi ser hvordan dette ennu praktiseres mange ganger. Selv fremtredende partifeller står utenfor. Enda sendes det ut paroler om at der til kongressen i Nidaros i sommer bare skal velges partifolk! Jeg synes det er frekt.

Jeg ser ikke på spørsmålet slik at N. K. L. ikke kunde ha besluttet å delta med representanter i samarbeidskomiteen. Det skulde vel intet være i veien for det. Men styret i landsforeningen har dog erklært sig villig til å samarbeide om aktuelle kooperative spørsmål. Og det er jo ikke noe annet partiet heller sier. Det er jo ikke meningen å overta kooperasjonens økonomi, slik som det er blitt utbasunert i den borgerlige presse!

Man kommer ingen vei, hvis man skal kjøre på den måten som er innvarslet ved partiets sirkulære; det vil i sine virkninger bare føre til kiv og splittelse. Jeg tilhø-

rer landets største kooperative forening utenfor Oslo, og selv gamle partifolk der spør om dette her kan være riktig. Vi bør være forsiktig med å komme op i et cellearbeid. Jeg kjenner også til at det er lag som arbeider tungt ene og alene av den grunn at det vises så liten forståelse for kooperasjonen fra fagfolk og partifeller. Derfor bør vi samle oss om å arbeide kooperasjonen frem til den *makt* vi ønsker den skal være, uten å sette inn disse kiler.

Eugen Johansen, Akershus: Det er innsendt et forslag fra Hasle kretsforening, som landsstyret ikke har funnet helt å kunne slutte sig til. Men jeg er sikker på at Hasle kretsforening har en bakgrunn for det forslag. Man ser at ikke alle medlemmer er innstillet på den rette linje når det gjelder å fremme en slik bevegelse som kooperasjonen. Jeg tror derfor landsmøtet gjør rett i å ta de forslag som foreligger fra centralstyret, op til alvorlig overveielse og fatte en beslutning som vi virkelig kan arbeide ut fra. Hvis vi tok en statistikk over de partimedlemmer som er kooperatører, vilde vi komme til et sørgelig resultat. Det bør nu vedtas retningslinjer som ikke bringer mere uklarhet. Også skriveisen fra centralstyret og samarbeidskomiteen trenger å belyses og drøftes. Jeg mener at når selv

tillitsmenn innen kooperasjonen har kunnet ta det standpunkt de har gjort, er det ikke så rart om mange av de menige medlemmer ikke vet hvor de hører hjemme.

Helga Karlsen: Da fagforeningene her i byen i sin tid nedsatte sine kooperative utvalg, var det at vi fikk den største tyngden av arbeiderne med i samvirkelegene. Også kvinneforeningene tok aktiv del i agitasjonsarbeidet og fremholdt at det var en partiplikt og klasseplikt å støtte vår egen forbruksbevegelse. Jeg skulde ønske at de som sier sig å kunne stå «nøitrale», vilde ofre en mandag formiddag på å se hvad Oslo samvirkeleg har formådd å utrette. *Hvem* er det som har skapt den sterke kooperasjon vi har her i byen idag? Jo, det er de organiserte arbeidere. Vi har sagt at partiplikten til å være kooperatør må være et ubetinget krav. Da fordrer vi også at vi skal ha adgang til å gjøre våre interesser gjeldende *innenfor* kooperasjonen. Den skal ikke være et privat foretagende for noen enkelte og stå på siden av den øvrige arbeiderbevegelse. Vi ser på kooperasjonen som et ledd i frigjøringskampen, og *bare* som et ledd i arbeidernes kamp føler jeg plikt til å støtte den. Men her skal vi også alle være med.

Oscar Torp: Når vi vedtar beslutningen om at det skal være *partiplikt* for enhver å støtte kooperasjonen, gjennom medlemsskap og på annen måte, må vi også ha det klart for oss *hvilken* organisasjon det er vi vil støtte. Er det en organisasjon som står på samme front som oss, som vil ta del i det arbeid som melder sig? Det må være utgangspunktet for oss. Derfor skal vi, når et partilandsmøte gir et slikt pålegg, gi tydelig be-

skjed til den organisasjon det gjelder, at vi vil at dens opfatning skal være den samme som det er gitt uttrykk for her.

Tal. redegjorde for det som var gått forut i denne sak. På samlingskongressen, hvor det satt representanter for den arbeidende befolkning over hele landet — også mange aktive kooperatører — blev det enstemmig besluttet at partiets centralstyre og sekretariatet skulde arbeide videre med spørsmålet ut fra det syn at den kooperative bevegelse måtte bygges op og utvikles til å bli et ledd i arbeidernes klassekamp, *sideordnet* med partiet og fagbevegelsen, idet partiet anerkjente kooperasjonens selvstendighet som sådan. I flukt hermed blev det vedtatt at «det bør føles som partiplikt ved medlemsskap og på annen måte å støtte kooperasjonen». Det ene stod her i nøie forbindelse med det annet. Det var således intet *nytt* spørsmål som reistes ved hovedorganisasjonenes henvendelse til landsforeningen. Men fordi man hadde kunnet få det inntrykk at kooperasjonen så *anderledes* på spørsmålet, var det nødvendig å bringe forholdet på det rene.

Partiet fulgte her den almindelige vei når man behandler organisasjonsmessige spørsmål. Saken blev tatt op i samarbeidskomiteen, og vi sendte en skrivelse til den kooperative landsforenings ledelse. Der blev den liggende nokså lenge. Da svaret til slutt kom, sørget den samme ledelse for at det blev *offisielt kjent*. Hvis det derfor var noen som hadde *skadet*, var det den ledelse som handlet så nansvarlig.

Tal. sluttet med å si: Det er forelagt et forslag til beslutning som godkjenner hvad det fra partiets

side er gjort. Vi bekrefter ved vårt vedtak samlingskongressens beslutning. Deri ligger at vårt centralstyre har fått klare og greie linjer å følge. Jeg vil fra denne plass også anmode om at partifellene husker på at de er partifeller *også* om de kommer i en forsamling som er innkalt av den kooperative organisasjon.

Strandjord: Det er første gang jeg er på et landsmøte, og jeg lovet mig selv at skulde jeg holde en jomfrutale her, måtte det bli om kooperasjonen. Dessverre kom jeg til å bryte det igår (munterhet). Når jeg hadde hørt *innlederen*, tenkte jeg, skulde det være unødvendig å si noe i denne sak. Men da vi hørte innledningsforedraget idag, fikk jeg en annen opfatning. Jeg vil gi min tilslutning til dem som har hatt ordet for innstillingen, og jeg vil si at det ikke er for tidlig at det fattes beslutninger om at vi må ta igjen hvad vi har *forsømt* med hensyn til kooperasjonen. Og kan vi ikke være enig om noe annet, må vi vel være enig om dette.

Peder Holt: Det er sikkert mange med mig som fikk en flau smak da de leste svaret i «Kooperatøren» på partiets og landsorganisasjonens henvendelse gjennom samarbeidskomiteen. Man vilde «bekrefte» kooperasjonens såkalte nøytralitet, og det uten en gang å spørre medlemmene og forningene rundt omkring! Det er så meget mer freidig som samlingskongressen i 1927 representerte det som også er grunnstammen i kooperasjonen her i landet.

Taleren understreket at det var partiorganisasjonene, og ikke minst den lokale arbeiderpresse, som alltid hadde stått vakt om samvirket — de hadde så å si

båret det til dåpen. Og man hadde påtatt sig store byrder i form av økonomiske offer. De fleste her kunde sikkert tale med av egen erfaring. Derfor måtte partimedlemmene også *verge* sine interesser innenfor kooperasjonen og vise tilbake den slags uforskammetheter.

Gudmund Pedersen: Det er ufattelig at de ledende innen landsforeningen har kunnet lese og opfatte samarbeidskomiteens henvendelse på den måte som skjedd. De ha latt skrivelser underkaste en fri oversettelse — eller også må de ha sett spøkelseser ved høilyds dag! Derfor har man nu fått en voldsom storm om noe som man skulde tro det var enighet om.

Men selv om de tre funksjonærer innen N. K. L. har begått en dumhet, vil jeg dog ikke fritta centralstyret for en del av ansvaret for den storm som er reist. Efter min mening kunde det hele vært undgått, hvis de to styrever var kommet sammen til forhandling; det vilde da ikke vært nødvendig å sende ut sirkulærskrivelser hverken fra den ene eller annen kant. Og jeg finner å burde pointere dette, at centralstyret heller ikke på sin side har optrådt så fornuftig og forsiktig som forholdene burde ha tilsagt det å gjøre.

Efter forslag av *ordstyreren* blev det besluttet satt strek.

Einar Andersen (Stavanger): Jeg akter å fremsette et forslag i saken, og jeg går ut fra at det er anledning til det tross «streken». Spør man hvilken av de tre grener av bevegelsen vi bør legge størst vekt på, da er det min opfatning at det bare er på det økonomiske grunnlag vi kan gjennomføre den sosialistiske samfundshusholdning.

Det vi strever med, er kontroll både med bedriftene og omsetningslivet, slik at det ikke lenger kan pekes på noen utbytning. Og grunnlaget for oppbygningen må da være *samvirket*.

Med hensyn til det som er foregått i denne sak, er jeg enig i at når samlingskongressen hadde fastsatt så klare retningslinjer, er det mer enn besynderlig at en rekke partifeller kunde være i tvil om hvad som var meningen. Kooperasjonen er i sig selv sosialistisk, og man kan ikke snakke om *nøitralitet* i den forbindelse. Jeg mener derfor at man ikke kan betrakte centralstyrets fremgangsmåte som noen illojal handling ut fra det som blev vedtatt i 1927; det har søkt å effektivere disse retningslinjer, og det på en pen og pyntelig måte. Jeg slutter mig helt til hvad det er sagt om Torp om dette. Og når det er en rekke partifeller som ikke vil ta hensyn til de direktiver partiet sender ut, mener jeg at det bør fastsettes klare retningslinjer. Jeg hadde ventet at man i forslaget fra det kooperative utvalg hadde tatt noe mere med her, noe av mer *konkret* art som direktiver til medlemmene, og jeg vil fremsette følgende forslag:

I tilslutning til den av samlingskongressen i 1927 vedtatte beslutning om partiets stilling til samvirkebevegelsen og i forbindelse med dagsordenen foreslåes som nytt punkt:

a) På hvert sted hvor der ikke er samvirkeleg, men er mulighet for drift av sådanne, tilpliktes partimedlemmene å sørge for å oprette samvirkeleg.

b) Hvert selvstendig by- og herredsparti plikter å velge et kooperativt utvalg. Fylkespartiet skal

pålegge sine underavdelinger å opprette lokale kooperative utvalg. Disse står ansvarlige både overfor sin avdeling og fylkesutvalget.

Utvalgene skal dannes i forståelse med den faglige og kooperative organisasjon på stedet.

c) Utvalgenes oppgaver utover det som er nevnt i a og b er å påse at der alltid velges parti- og fagorganiserte medlemmer til tillitsmenn i kooperasjonen. Utvalget innkaller kooperative tillitsmenn til drøftelse og planleggelse av fremgangslinjer foran møter i kooperasjonen, hvor saker av betydning skal avgjøres.

d) Hvor det gjelder saker som vedrører by og fylker, sammenkalles begge utvalg, eller representanter for disse, til behandling av fellesspørsmål.

e) Handlinger i strid med fattede beslutninger kan medføre eksklusjon av partiet.»

Ordstyreren: I henhold til forretningsordenen kan det ikke optas forslag etter at strek er satt. Jeg anser det imidlertid riktig at Andersens forslag i tilfelle vil måtte oversendes centralstyret, som etter det kooperative utvalgs forslag skal ha bemyndigelse til å påse samlingskongressens beslutning i saken gjennomført. —

Det besluttedes enstemmig å oversende Einar Andersens forslag til det nyvalgte centralstyre.

Teigen frafalt ordet.

Grande, Nordland: Flere har kritisert centralstyret for hvad det har utsendt. Jeg kan delvis være enig i kritikken, men på andre premisser. Jeg mener nemlig at sirkulæret burde vært utsendt på et *adskillig tidligere tidspunkt*. Mange samvirkeleg nordpå har holdt sine årsmøter forut, og vi ser

at flere av dem har vedtatt »nøitralitetsprinsippet» til tross for at våre partifeller sitter med flertall. Det er derfor på sin plass at vi får et fortsatt opplysningarbeid i tilslutning til de retningslinjer som her er optrukket, og jeg anbefaler centralstyrets forslag vedtatt.

Ommundsen: Når så mange av representantene fra Stavanger tar ordet i denne debatt, får man undskylde oss — det kommer av den sterke kooperative innstilling på våre kanter. Cirkulæret fra partiet var en oplagt affære for oss. Men man skal ikke forsøke å gi centralstyret blomster for den affære; det er nu gått tre år siden samlingskongressen, og saken skulde selvsagt være tatt op lenge før. Vilde det ikke vært bedre om man hadde sendt ut disse påminnelser straks etter? Da vilde man kanskje ha sluppet å se partifeller *glemme* de vedtak de selv har vært med på.

Konrad Knudsen, Buskerud: Måten hvorpå henvendelsen fra partiet og landsorganisasjonen er blitt mottatt i N. K. L.s styre, beviser hvor berettiget det er at denne sak kommer sterkt i forgrunnen i vårt partiarbeid. Jeg tror at problemet ligger i at partiet selv i de siste år har lagt arbeidet for kooperasjonen til side. Landsforeningen har imens optatt mange borgerlige elementer. Og når partiet så trer frem og anmoder om et organisasjonsmessig samarbeid, da er det at nervøsiteten innenfor ledelsen av landsforeningen melder sig. Den påberoper sig den «politiske nøitralitet». Men vi ser hvordan denne parole trenger sig utover i våre egne rekker, fordi vi har *tillatt* at den kooperative bevegelse får utvikle sig i den retning den har gjort. Man skal derfor

ikke ensidig rette kritikken mot den kooperative ledelse alene. Imidlertid utgjør dog tross alt de *klassebevisste arbeidere* tyngden overalt. Og ved å støtte aktivt op om kooperasjonen styrker vi også den del av kooperasjonens ledelse som har tilknytning til partiet.

Eugen Larsen, Oslo: De som var til stede på kongressen i Stavanger, vil vite at i det øieblikk ledelsen i landsforeningen regnet med at det var en fare for at de fagorganiserte skulde få øket innflytelse i kooperasjonen, stod Juell og ledelsens representanter op og tryglet bestyrerne i de forskjellige avdelinger om å slå ring om det nuværende styre. Han opfordret derimot ikke de fagorganiserte kooperatører om å slå ring om kooperasjonen!

Det er gått inn i arbeidernes bevissthet mer og mer at de har interesser å vareta ved å stå kooperativt organisert. Og det er på *det* grunnlag det kooperative agitasjons- og opplysningsarbeid i Oslo er blitt drevet. Den fagforening jeg tilhører, har i lovs form pålagt medlemmene å være kooperatører. Men i det øieblikk kooperasjonen proklamerer eller tviholder på den nøitralitet man nu påberoper sig, er det naturlig at fagorganisasjonens innflytelse på medlemmene i dette organisasjonsspørsmål må bli betraktelig svekket. Dette skal man være opmerksom på. Det er idag 13,000 medlemmer i Oslo samvirkelag. Etterhvert som bevegelsen vokser, kommer det imidlertid også andre samfundslag til, f. eks. overklassen på vestkanten. De melder sig ikke inn for fremgængens skyld, men står der for å få *fordeler*. Det er forutsagt frafall hvis den nye kurs blir knesatt. Men det blir da i hovedsaken *disse* lag

som faller ut, og det er ikke de som vi i første rekke har interesse av å holde på. — Jeg anbefaler at man går på landsstyrets forslag.

Sigrød Syvertsen: Det er nok mange som dessverre synder mot denne partiplikt. Og det er derfor at kooperasjonen her i landet ikke i alle henseender er som den bør være. Hvorfor har de kvinnelige medlemmer — de tusener av husmødre her i byen — sluttet op om kooperasjonen? Fordi de er partimedlemmer og mener de hører hjemme der. Man har kritisert centralstyret for utsendelsen av dets sirkulære. Men hvad sier man om den rekke av sirkulærer som er utsendt fra landsforeningen? Strøm fra Østfold sa at vi var blitt «lovet samarbeid» av N. K. L. Jeg kan si etter hvad jeg selv har sett som medlem av landsforeningens styre at flertallet der ikke vil ha samarbeid. Det saboterte jo også saken i månedsvis før det optok hovedorganisasjonenes skrivelse til behandling. Hvem er skyld i at kooperasjonen har den ledelse den har idag? Det er i stor utstrekning våre egne medlemmers skyld. Men jeg håper dette landsmøte og debatten her vil bidra til at det nu blir en forandring. Det er på høi tid, og det trenges.

Nic. Eggen: På partiets sirkulære stod det «konfidentielt». Jeg leste det flere ganger og undret mig på *hvad* som var konfidentielt. Måten det blev utsendt på, kan kanskje kritiseres. Men jeg kan ikke forstå at noen vil kritisere sirkulærets *innhold*. Det sa iallfall intet nytt. Derimot oplevet vi ganske riktig en forskrekkelse senere, nemlig når vi leste referatene fra en rekke kooperative foreningers årsmøter. Selv i utpregede arbeiderstrøk måtte man gå

med på en lojalitetserklæring for nøytraliteten. Tenk nøytralitet i et klassespørsmål! Taleren pekte på det kooperative nybrottsarbeid ut fra sine erfaringer som anleggsarbeider og anbefalte de foreliggende forslag vedtatt.

Ved *voteringen* blev landstyrets innstilling (de kooperative retningslinjer) vedtatt enstemmig.

Likeså vedtokes enstemmig det kooperative utvalgs forslag.

Landsmøtet gikk derpå tilbake til

Kontingentspørsmålet.

(Dagsordenens post 3, lovenes § 5.)

Oscar Torp: Det blev, som man vet, under lovbehandlingen igår oversendt en rekke forslag til den spesialkomite som blev nedsatt. Vi har behandlet samtlige oversendte forslag, og det er lykkedes oss å komme frem til en enstemmig innstilling.

Angående kontingenten for *ungdomslagsmedlemmer* foreslår komiteen en nedsettelse fra 25 øre — som foreslått av landsstyret — til 10 øre, hvilken sats også foreslås gjort gjeldende for *arbeidsledige medlemmer*. Med hensyn til *tilleggskontingenten* er det opnådd et kompromiss, slik at inntektsgrensen løftes fra 3000 til 4000 kroner, hvorved vi får bare to istedenfor tre klasser. Punktene 1, 2 og 3 i paragraf 5 foreslås da å skulle lyde:

1. Til fremme av partiets formål erlegger hver tilsluttet organisasjon i kontingent til landspartiet 50 øre for heltbetalende mannlige medlemmer, 25 øre for skóg- og landarbeidere, arbeiderbønder, fiskere, kvinnelige medlemmer og læregutter, og 10 øre for ungdoms-

lagsmedlemmer og arbeidsledige medlemmer pr. kvartal.

2. De lokale organisasjoner og distriktsorganisasjoner kan beslutte at arbeidsledige medlemmer bare skal betale den til landspartiet fastsatte kontingent for arbeidsledige medlemmer.

3. Partimedlemmer som ikke er fagorganisert, og som har en minsteinntekt av 4000 kroner pr. år, betaler en tillegskontingent.

Denne fastsettes til 2 kroner pr. måned eller 6 kroner pr. kvartal for medlemmer som har en inntekt på 4000 til 7000 og 6 kroner pr. måned eller 18 kroner pr. kvartal for medlemmer som har en inntekt på 7000 kroner og derover. Derav innbetales til landspartiet den ene halvpart, den annen halvpart deles likt mellom vedkommende medlemsforening og fylkes-, krets- eller til landspartiet direkte tilsluttede byparti. —

Med hensyn til ungdomslagsmedlemmers kontingent til lokale partiavdelinger, fylkes- og krets-partiene foreslår komiteen som en *særskilt beslutning*: Landsmøtet henstiller til de lokale partiavdelinger, fylkes- og krets-partiene å fastsette kontingenten for ungdomslagsmedlemmer til $\frac{1}{3}$ av den for heltbetalende bestemte kontingent. —

Videre innstiller komiteen:

Forslaget fra *Karl Flod* om formueskontingent innstilles enst. til forkastelse.

Ad forslag fra *R. Gulbrandsen, Asmyhr* og *Herman Bjørnsgaard* om at fagforeninger som har sine medlemmer spredt over flere herreder og fylker, betaler kontingenten for sine medlemmer direkte til landspartiet. Forslaget fore-

slåes oversendt det nye centralstyre.

Ad forslaget fra *Th. Høilund*, Akershus, vedrørende kontingenten for medlemmer tilhørende fagforeninger kollektivt tilsluttet Oslo arbeiderparti, men har sin bopel i en annen kommune.

Komiteen er bekjent med at partiets agitasjonsutvalg i møte 5 mars har behandlet forslag fra Akers arbeiderparti om samme forhold. Under sakens behandling der blev det antydnet en ordning som formannen i Akers arbeiderparti og sekretæren i Oslo arbeiderparti erklærte sig enige i, og som agitasjonsutvalget tiltrådte. Ordningen går ut på at Oslo arbeiderparti refunderer Akers arbeiderparti kontingenten for de fagforeningsmedlemmer som står kollektivt tilsluttet Oslo arbeiderparti, men som bor i Aker og som deltar i partiarbeidet i en av Akers arbeiderpartis avdelinger. Centralstyret har tiltrådt denne ordning.

Under henvisning til centralstyrets avgjørelse foreslås forslaget fra *Th. Høilund* oversendt centralstyret.

Ekstrakontingenten.

Vedrørende *ekstrakontingenten* foreslår komiteen, likeledes enstemmig:

Til styrkelse av partiets økonomi utlignes det i 1931 en ekstrakontingent på *heltbetalende medlemmer på 3 kroner pr. medlem og på halvtbetalende 1 krone pr. medlem.*

Landsmøtet gir centralstyret fullmakt til å fastsette tidspunktet og likeledes utarbeide reglene for ekstrakontingentens opkrevning. —

Som man ser, har komiteen gjort den forandring her, at iste-

denfor landsstyrets forslag «inntil 5 og 2 kroner» foreslæes det nu at *landsmøtet fastsetter satsene*, og at disse settes til hvad det her er foreslått.

Jeg optar dette som forslag på komiteens vegne og anmoder om at landsmøtet enstemmig tiltrer komiteens innstilling uten diskusjon. —

Efter forslag av *ordstyren* blev det enstemmig vedtatt å stryke den tidligere talerliste.

Høilund: Jeg hører at Oslo og Akers arbeiderpartier i fellesskap har truffet en bestemmelse angående kontingentforholdet. Jeg forutsetter at denne ordning da også vil gjelde for andre kommuner utenfor Oslo. —

Fra salen blev det gjort spørsmål om hvor langt man vilde fortolke uttrykket «ikke fagorganiserte» i punkt 3.

Ordstyren: Det gjelder selvfølgelig kun de som ikke står tilsluttet *Arbeidernes faglige landsorganisasjon*.

Under punkt 1 i § 5 optok *Einar Andersen*, Stavanger, forslag om fritagelse for arbeidsledige, likesom han ved punkt 3 optok landsstyrets opprindelige forslag.

Torp fastholdt komiteens innstilling. Den foreslåtte kontingent for de arbeidsledige medlemmer var nødvendig av hensyn til kontrollen for å sikre dem almindelige medlemsrettigheter i partiet. Derfor burde kontingenten vedtas av hensyn til de arbeidsledige selv. Den kom i alt til å utgjøre 40 øre pr. år. Det samme blev tilfelle for ungdomslagsmedlemmer. Disse betalte nu kontingent til herreds-, fylkes- og landspartiet, samtidig som de svarte sine forpliktelser til sine egne lag og distriktsorganisasjoner og fylkingen. Det var derfor saklige og organisasjonsmessige

grunner som talte for at kontingenten til partiet for ungdomslagsmedlemmene blev nedsatt.

Nedberg var tilfreds med innstillingen og vilde stemme for den. Men hensyn til det kollektive medlemsskap i Oslo, Aker og Bærum gikk han ut fra at dette kunde praktiseres på samme måte som det blev gjort i *Buskerud* så vel for Drammen som de omliggende bygders vedkommende.

Strek blev satt.

Birgitte Ruud syntes det var rart at ungdomslagsmedlemmer skulde slippe med mindre kontingent enn de voksne, mannlige familieforsørgere. Hvorfor skulde man også sette bønderne i en særstilling? Hun anbefalte at kontingenten blev satt ens for alle mannlige partifeller.

Einar Andersen repliserte til *Torp* og bemerket at man ikke kunde hevde en påstand som den at de arbeidsløse måtte betale for å ha kontroll med medlemsskapet.

Ommundsen anbefalte å stryke kontingenten for de ledige og fastholdt videre sitt standpunkt til ekstrakontingenten.

Ved *voteringen* blev komiteens forslag til punkt 1 vedtatt mot 4 stemmer.

Punkt 2 blev vedtatt mot noen få stemmer.

Punkt 3 — tilleggskontingenten — blev vedtatt mot få stemmer som blev avgitt for landsstyrets forslag «idet *innledningen* blev endret til: «Partimedlemmer som ikke er tilsluttet A. F. L.», o. s. v.

Komiteens innstilling i spørsmålet om *ekstrakontingent* blev vedtatt mot noen få stemmer.

De øvrige refererte punkter i komiteens innstilling blev vedtatt enstemmig.

Tollspørsmålet.

(Dagsordenens post 10.)

Efter henvendelser fra en rekke fagforbund til centralstyret om partiets stilling til tollbeskyttelse for industrivarer besluttet centralstyret i møte 14 januar 1929 å opta partiets stilling til *tollspørsmålet* til behandling, og det nedsatte en komite som fikk i oppdrag å utrede saken og fremkomme med innstilling.

Til medlemmer av komiteen blev valgt Johan Nygaardsvold, formann, Anton Alvestad, Andreas Moan, Aldor Ingebrigtsen, Halvdan Jønsson, Anna Pleym, Jens Teigen, A. E. Gundersen og Oscar Nilssen.

Komiteens innstilling forelå trykt for landsmøtet.

Landsstyret innstillet at landsmøtet overensstemmende med komiteens forslag vedtok som program i *tollspørsmålet* sådan

beslutning:

1. *Fiskaltollen* opheves og erstattes med direkte, progressiv beskatning.

2. *Høi toll* på virkelige luksusvarer.

3. *Beskyttelsestollens* gradvise avskaffelse. Frihandel.

4. *Statsstøtte* til organisasjon av omsetning, eksport og eksportreklame for næringer med naturlige betingelser i landet, mot gjenneført offentlig kontroll.

5. *Samfundsmessig kontroll* og plan i utenrikshandelen.

Et mindretall på 6 medlemmer stemte for komiteens mindretalls forslag til punkt 3, sålydende: Beskyttelsestollens gradvise avskaffelse ved mellempøkkelige avtaler.

Som praktiske retningslinjer å arbeide efter foreslo landsstyret overensstemmende med komiteens innstilling at landsmøtet vedtok følgende:

For punkt 1 og 3 må en gradvis omlegning finne sted, slik at partiets politikk tar sikte på forslag til nedsettelse, som faller i flukt med partiets skattepolitikk for øvrig, og for beskyttelsestollen nedsettelse på grunnlag av undersøkelser i de enkelte industrier, så disse ikke brutalt rammes. Partiet må ikke stemme for nye beskyttelsestøtser — hverken i industri eller landbruk. Det må i sin tollpolitikk for øvrig følge den linje, som er skissert i mindretallsinnstillingen i tollkomiteen av 1927: en gradvis omlegning som i første rekke tar sikte på ophevelse av tollene på råstoffer, delvis på halvfabrikata, en regulering som søker å beskytte industrien uten å heve prisnivået. Det må i det hele hevde mere planmessighet i tollpolitikken. Denne planmessighetspolitikk må sikte mot en samfundsmessig kontroll med utenrikshandelen.

De innledende foredrag blev holdt, henholdsvis for flertallet og mindretallet, av *Anton Alvestad* og *A. E. Gundersen*.

Alvestad:

Jeg forutsetter at jeg ikke behøver å gjennomgå den historiske utvikling denne sak har hatt innenfor vårt parti. Heller ikke skulde det være nødvendig å komme inn på de handelspolitiske eller andre internasjonale forviklinger som tollpolitikken kan medføre, likeså litt som det har noen interesse

her å drøfte den rene fiskal- eller skattetoll. I det vesentlige vil diskusjonen vel komme til å dreie sig om stillingen til *beskyttelseshollen*, for det er den som er det aktuelle.

I alle de år partiet har bestått, har det gått avgjort og bestemt mot *all toll*. Men i de siste årene har det gjort sig gjeldende krav om beskyttelse for enkelte nødstedte industrier, og man har sett at representanter for fagorganisasjonen og også enkelte av partiets stortingsmenn — ut fra mer lokalpregede forhold — har inntatt et standpunkt som ikke har vært almindelig innen partiet tidligere og heller ikke blandt partiets stortingsmenn. Det er dette som har gjort at man fant å måtte ta saken op, og at det blir nødvendig her å ta et klart standpunkt til hvordan partiet skal optre i disse spørsmål.

Toll som *skatt* har jo vært forbeholdt de konservative partier, for derigjennem har de adgang til å skatlegge fattigfolk — mens arbeiderne ganske sundt har reagert mot denne form for beskatning. Når det derimot gjelder tollene som «beskyttelses»-middel for den ene eller annen vanskeligstilte næringsgren, kan det kanskje høres besnærende ut ved første øiekast. Men alt studium av den ting godtgjør at det er en helt forfeilet politikk. Vi bør ikke og vil ikke gjøre erhvervslivet til krøplinger som må ha tollkrykke å gå på; vi må i vår politikk ta sikte på at det ikke skal *behøve* de krykkene som en vidtdrevet beskyttelse er.

Mindretallets forslag, slik som det lyder i konklusjonen, avviker i grunnen ikke stort fra flertallets. Men konklusjonen dekker ikke hvad de folk mener. Vil man finne *det*, må man se på premissene. Og

skal man slå inn på den vei som *premissene* angir, da vilde det være bedre å gå helt over på bondepartiets program — det er det iallfall litt mening i, for det tar da også landbruket med.

Ved å gå tollbeskyttelseslinjen og følge mindretallet her opnår man å sy puter under næringslivet og hindre en sund og påkrevet nedregulering av de satser som idag er for høie. Men på den annen side vil det ikke forhindre at man går videre på syndens og fordervelsens vei. Og derfor skal vi si fra hvad vi vil.

Norge har idag de høieste tollsatser av noe land i Europa. Og stort sett har de beskyttede næringer ikke krav på noen øket beskyttelse, tvert om. Det nuværende system har bare ført til at mange bedrifter driver dårlig og dyrt, og at de holder for høie priser på sine produkter. Det er derfor påkrevet å komme til en nedregulering av de satser som allerede er for høie. Det sier sig da selv at partiet ikke kan stemme for *nye beskyttelsessatser* — hverken i industri eller landbruk. Dette er uttrykkelig presisert i de retningslinjer flertallet foreslår. Men det forhindrer ikke at man kan ta en utjevning av de forskjellige satser innenfor det bestående; tvert om vil det være full adgang innen den grense flertallet har trukket op, til å rette på de verste skjevheter vi har i den nuværende tolltariff. Hvad vi vil ha frem, er at partiet positivt innstiller sig på nedsettelse som faller i flukt med dets skattepolitikk for øvrig, og at disse nedsettelse, forsåvidt beskyttelsestollen angår, skjer på grunnlag av *undersøkelser* i de enkelte industrier, så disse ikke brutalt rammes.

Det har tidligere aldri vært spørsmål om nøiaktige undersøkelser og utredninger før tollkravene blev satt i verk, derfor er det blitt stadig *mer* av det. Nu er det dem som mener at man kan opflaske en næring i begynnelsesstadiet ved toll. Men alle erfaringer viser at det ikke nytter overfor de tollbeskyttede næringer å venne dem av med flasken; de vil ha stadig større og større porsjoner! Og så går vi den rundgang vi så vel kjenner.

Vi lever i en tid hvor vi i stor utstrekning er gjenstand for *dumping*, fordi det er overproduksjon av varer på verdensmarkedet. Men å møte den almindelige dumping med toll, tror jeg også vil være helt feilaktig. Skal man finne en farbar vei her, må det skje gjennom *andre* midler enn tolltariffen.

Enhver toll — og også direkte subvensjoner — fører i almindelighet til falske priser og falsk bokføring. *Arbeidet* som man skulde tilgodese, kommer ofte i bakgrunnen, slik at man ikke kan si hvor meget av beskyttelsen faller på det produktive arbeid som utføres. De som skal ha overblikket over dette, kan ikke se så snevert på det. Og skal *vårt parti* slå inn på en så lett-vint politikk, vil det istedenfor å føre til *ophjelp* av arbeidslivet heller svekke og undergrave det.

Den linje flertallet i partiets tollkomite har trukket op, er den samme som stort sett er knesatt av de sosialistiske partier overalt. Det er den eneste vei som fører frem til et sterkt og sunt arbeidsliv. Nettopp i disse dager har det svenske høire foreslått en gjennomgående forhøielse av landbrukstollen. Vi har sett hvordan de svenske arbeidere har demonstrert mot dette forslag både i bygd og by. Den svenske fagorganisasjon har også hatt den

samme påkjenning av *arbeidsledigheten* som vi. Men de fagorganiserte arbeidere overlot til partiet å ta stilling til tollene i sammenheng hermed, og partiet *motstod* det sterke trykk fra proteksjonistene. Den videre utvikling i vårt naboland har også vist at den svenske industri ikke har tapt på det.

Jeg er sikker på at det vil gå likedan her, om vi bare kan hevde en klar og bestemt linje. Hvis noen industri er særlig nødlidende, skal man ikke gå den almindelige varefordyrelses vei, men man får i stedet heller opta spørsmålet om direkte subvensjoner — slik som det er pekt på i punkt 4 — mot gjennomført offentlig kontroll og efter forutgående undersøkelse av disse industriers levedyktighet. Vi krever i det følgende punkt også kontroll og plan i *utenrikshandelen*. Dette krav er blitt fortolket litt galt. Når vi vil ha det, er det for å etablere en samfundsmessig kontroll slik at vi har oversikt og herredømme over all vår utenrikshandel.

I den stilling vårt parti står, plikter det i disse spørsmål nu å ta en klar realitetsavgjørelse. Tusener venter at vi skal trekke op en klar linje på dette område. Og mange av de som står i spissen for våre industrier og bedrifter, vil også følge den avgjørelse vi her treffer med den største oppmerksomhet. De er spent på å se om arbeiderne vil holde fast ved eller oppgi den linje de hittil har fulgt; i det siste tilfelle gir vi på båten ett av de prinsipper som har vært med til å danne et av de skarpeste klaseskiller i de økonomiske spørsmål. Jeg tror ikke vi skal gi kjøp her og kaste oss inn i det store kappløp som betyr ikke blomstring, men stagnasjon — og en stagna-

sjon ikke minst for *arbeiderne* her i landet.

A. E. Gundersen:

Det som har gjort at jeg for min del har måttet sette mig inn i denne sak og dens forskjellige sider, er den store arbeidsledighet som har rammet industrien, og særlig skotøi-industrien i de senere år. Vi har fremdeles et konstant antall arbeidsløse på 30,000 her i landet. Og når stillingen er så vanskelig som den er, blir man nok nødt til å se på tingen med delvis andre øine enn Alvestad gjør.

Det er ingen av mindretallet som tror det vil bli ideelle tilstander, eller at man avskaffer arbeidsledigheten ved å legge på toll. Men når visse industrier — det kan gjerne også være jordbruket — er utsatt for utilbørlig konkurranse, da må man beskytte dem, her som i andre land. Norsk industri er for øvrig *ikke* blandt de høiest beskyttede.

Jeg skal innrømme at tollspørsmålet er et vanskelig og innviklet spørsmål, som har mere enn én side. Dertil kommer at det i grunnen har vært lite drøftet innen arbeiderpartiet. Den sak har man overlatt til de andre partier å stille med. Vi har nøidd oss med å si, at vi er motstandere av toll, og dermed basta. Noen grense eller forskjell mellom fiskaltoll og beskyttelsestoll har så godt som ikke vært nevnt. Nu har imidlertid den store arbeidsløshet tvunget oss til å beskjefte oss med saken, og med større alvor enn før.

Arbeidsledigheten har selvsagt en rekke årsaker. Vi ser den industrielle utvikling som har funnet sted i alle land siden verdenskrigen, og som har bragt det derhen at alle nasjoner forsøker hver for

sig å gjøre sig industrielt uavhengig; vi ser Europas opdeling i en rekke nye stater, som alle har omgjerdet sig med høie tollmurer, den minskede kjøpekraft, Russlands isolasjon osv. — alt er selvsagt årsaker til den økede arbeidsledighet. De restriksjoner som er gjennomført, og som hindrer arbeiderklassen fra å emigrere, nødvendiggjør imidlertid at man med alle de midler som står til rådighet søker å skaffe arbeidskraften beskjeftegelise innen landet.

Personlig er også jeg en prinsipiell tilhenger av frihandel, og det er ikke tvil om at frihandel vilde være det beste; men når nu alle land, både store og små, omgir sig med høie tollmurer, kan heller ikke vårt land gå tilbake til frihandel eller hevde frihandelsprinsippet. For å kunne hevde det må også de andre stater i Europa gjøre det.

Fiskaltollen har bare til hensikt å bringe penger inn i statskassen. Således bringer kaffe- og sukkertollen alene inn ca. 30 millioner kroner inn i statskassen om året. Dessuten er det en rekke andre tollsatser som må regnes til fiskaltollen. Hele komiteen er enig om at fiskaltollen må avskaffes, da den er urettferdig, og i dens sted må vi få øket direkte beskatning, i overensstemmelse med komiteens forslag punkt 1, hvorom hele komiteen er enig.

Punkt 2. — *høi toll på virkelig luksusvare* — er også den hele komitee enig i. Men jeg kan riktignok ikke forstå at flertallet, som gir sig ut for frihandelsmenn, kan være med å fremsette et slikt forslag. Hvad er luksus? Meget av det som var luksus for 10 a 15 år siden, hører idag med til de almindelige nødvendighetsartikler, for å

tilfredsstillende almenhetens daglige behov.

Prinsipielt sett er derfor hele komiteen, efter min mening, beskyttelsesvennlig, og ingen av dens medlemmer har fullt ut hevdet frihandelsprinsippets retningslinjer. Og når så er tilfelle, er det ikke så lite av et bluff når komiteens flertall foreslår som punkt 3: *Beskyttelsestollens gradvise avskaffelse*. — *Frihandel*. Jeg synes at det som vi i mindretallet foreslår som punkt 3: *Beskyttelsestollens gradvise avskaffelse ved mellempolitiske avtaler*, er politisk mere rettsskaffent.

Om punkt 4 og 5 er det ingen dissens i komiteen. Begge disse punkter er også i strid med de renheklede frihandelsprinsipper. Men så kommer vi til den setning som er satt inn i det som komiteen kaller for praktiske retningslinjer, og hvor det står: «Partiet må ikke stemme for nye beskyttelsessatser — hverken i industri eller landbruk.» Her foreslår man at det skal settes en sikkerhetslås som skal stå der som en slags garanti for, at partiets stortingsmenn for ettertiden ikke skal gå tilbords sammen med tollere og syndere. Ja, selv om man kommer op i den situasjon at den sunde fornuft tilsier, at man i enkelte tilfelle bør stemme for en øket beskyttelsessats, så er man avskåret herfra, hvis landsmøtet idag godkjenner denne setning. Det må ikke skje, mener jeg.

Mindretallet ser ikke i tollene noen *sesam* som skal avskaffe all nød og elendighet. Men de motiver som ligger til grunn for mindretallets innstilling er dette: Det gjelder å gjøre hvad man kan for å skaffe arbeiderne beskjeftigelse her hjemme, og komme den voldsomme arbeidsløshet tillivs, og det

kan kun skje, efter vår mening, derved, at man *beskytter på en rimelig måte det norske arbeidsliv*. Tenk på ungdommen, såvel kvinner som menn, som i store flokker har gått arbeidsløse år efter år. Hverken staten eller kommunene kan komme arbeidsløsheten tillivs ved de nødsforanstaltninger som nu i en årrekke har vært benyttet. Det det gjelder, er å få satt hjulene i gang i det produktive og verdiskapende arbeidsliv.

Flertallet er enig med mindretallet i at vi skal verge oss mot dumping. Men hvorledes? Et lite land som Norge har efter min mening ingen annen måte å beskytte sig på mot dumping enn det som er godkjent blandt nasjonene, nemlig tollene.

Det er bare to stater som fører en slags frihandelspolitikk: England og Holland. Men de kan ikke sammenlignes med noe annet land. Selv England er for øvrig ikke noe «frihandels»-land.

Det blir alltid hevdet at tollene virker prisfordyrende. Men den virker bare prisfordyrende i de tilfeller hvor man må legge toll på industrivarer som det *ikke er naturlige betingelser for å produsere her i landet*.

Vi kan ta egg og flesk. Vi fikk i sin tid en beskyttelsestoll på det. Straks skrek man op og sa: det vil bli fordyrelse! Vi har siden fått en svær eggproduksjon, og nu eksporterer vi egg. Likedan med flesket. Og flesket er nu adskillig billigere — målt med indeksen — enn andre varer i forhold til tidligere. Det som vi vil ha beskyttet, er de store næringer som har betingelse for å skaffe arbeid og har et naturlig grunnlag for å *eksistere* her hjemme. Som vi sier i innstillingen: Beskyttelsen bør innskrenkes

til å omfatte de beskyttelsesgrener som har naturlige betingelser for vårt land og som har utsikt til å gi et større antall arbeidere beskjeftigelse og levebrød.

Å opheve tollbeskyttelsen for vårt land, mens de andre land fremdeles opprettholder tollbeskyttelse vil etter vår mening være uforsvarlig. Tollbeskyttelsen kan bare opheves ved *mellemfolkelige avtaler*, likesom de nu gjeldende regler for ut- og innvandring må revideres, så det blir adgang for overskuddet av et lands befolkning å reise dit og søke arbeid hvor det er bruk for den menneskelige ar-

beidskraft. På disse bemerkninger stemmer vi for flertallets forslag med undtagelse av punkt 3, som vi foreslår gis følgende lydelse:

Beskyttelsestollens gradvise avskaffelse ved mellemfolkelige avtaler.

Videre foreslår jeg, i tilfelle flertallets forslag blir lagt til grunn, at man stryker punktet om at partiet *ikke må stemme for nye beskyttelsesatser*, hverken i industri eller landbruk. Og jeg anbefaler landsmøtet å se nøkternt og alvorlig på den sak.

Efter avslutningen av innledningsforedragene blev møtet hevet.

Søndag 16 mars

Ordstyrer: *Rastad*.

Tollspørsmålet. (Fortsatt.)

Efter godkjennelsen av protokollen fra lørdagens eftermiddagsmøte gikk man over til debatten om tollspørsmålet.

Ole Hjelt: Spørsmålet er: Kan vi tåle frihandel? Jeg mener nei. Hvis vi knesetter frihandel er vi med ett slag i fri konkurranse med hele jordklodens 1900 millioner mennesker. Disse mennesker lever under forskjellige levestandarder og klimater og på forskjellige industrielle utviklingsstadier. Den høyeste levestandard i verden har vi i Amerika, den laveste i orienten. Den gule rase — 450 millioner — lever av ris som koster 12 øre pr. dag. Kan vi leve for 12 øre pr. dag? Hver eneste amerikaner vet at hvis man får 50 millioner gule til Amerika, så kan ikke en hvit mann leve i Amerika. Det samme gjelder også varer som er produsert for 12 øre pr. dag; ingen kan konkurrere med det.

Vår levestandard er av de høie-

ste i Europa. Det er helt utelukket at vi kan konkurrere med folk på sydligere breddegrader som lever under gunstigere forhold enn vi. Her må vi ha varme hus for å beskytte oss mot vinterkulden, varme klær og varm og nærende mat for å beskytte oss mot den samme kulde, — vi har for meget sne og is og granitt og gråstein og for lite sol til å konkurrere under frihandel med folk på sydligere breddegrader som kan leve billigere enn vi. Under frihandel risikerer vi å komme ned på en kuli-levestandard, men det nekter vi. Målet må være ikke bare å beholde den levestandard vi har, men under sosialismen å reise den enn høiere. Det er sosialismen som skal løse våre problemer, men jeg mener at selv under sosialismen blir vi nødt til å beskytte vårt næringsliv mot folk som lever under lavere levestandard enn vi og mot land som er mere begunstiget fra naturens hånd enn sne- og islandet Norge.

Håkon Meyer: Begge innledere pekte på at det hele dreier sig om en konflikt innen partiet om hvordan vi stiller oss til beskyttelseshatten. Spørsmålet om vi ved ytterligere beskyttelse kan avhjelpe *arbeidsledigheten* større eller mindre, er vel det som står på dagsordenen. Mindretallets ordfører vender stadig tilbake til det. Han peker på at grensene er stengt, at det ikke foregår så megen vareutveksling, og at man må beskytte de industrier som finnes på vedkommende sted for å skaffe arbeid og sysselsettelse. Jeg tror man her ser bort fra de senere tiders årsaker til arbeidsledighetskrisen. Kravet om øket beskyttelse toll her i landet — høiere tollgrenser — er i realiteten et krav om på kunstig måte å beskytte norsk hjemmeindustri. Kan vi løse arbeidsledigheten i noen utstrekning ved å gå til det? Jeg tror det ikke. Vi må, mener jeg, følge en bestemt linje for utvidelse av hele vårt næringsliv med sikte på *eksporten*, ikke hjemmeforbruket, først og fremst. Meget vilde være vunnet hvis vi på dette område kunde føre en aktiv politikk siktende på nedskjæring av de norske tollmurer, uansett om man internasjonalt går til nedskjæring eller ikke — at man ikke, som Alvestad vil, nøier sig med en passiv politikk som i det vesentligste setter bom for nye *forhøielser*, og som således virker på det nærmeste til status quo. Vi bør spørre oss selv: Skulde det ikke være en mulighet for ad denne vei, gjennom en aktiv tollavrustning, å kunne *hitføre en nedgang i arbeidsløsheten på lang sikt!* Og burde vi ikke benytte nettop tollpolitikken til det?

Når det spørres om hvad som er de egentlige klasseinteresser i

spørsmålet, da ser vi at de foreliggende beskyttelseskrav fra forskjellige grupper aktivt forfektes av representanter for mindretallet. Men min overbevisning er at om man innvilger disse krav, blir det en faktisk *skyggeside* for arbeiderklassen som helhet — en støtte for industrien som sådan, akkurat som landbruksbeskyttelsen er en fordel for bondeklassen. Det vilde også være enestående i européisk arbeiderpolitikk om man her i beslutnings form skulde fastslå å gå videre på beskyttelseslinjen. Det vilde være en politikk først og fremst til kapitalistklassens beste på *bekostning* av de klasseinteresser som partiet eksisterer for å forsvare.

Ordstyreren foreslo satt strek og maksimum 10 minutter for de inntegnede talere. — Forslaget blev vedtatt.

Thorleif Høilund: Den siste taler er jo teoretiker, og han har ikke sett på arbeidslivet fra den praktiske side. Det er en nokså lett oppgave å holde sig til det rendyrkede antiproteksjonistiske prinsipp, og det vilde gjøre det lettere også for oss i tollkomiteen og stortinget om vi kunde hevde den linje uavkortet. Men efter hvert som jeg har måttet arbeide med spørsmålene, har jeg funnet at det stiller sig ikke akkurat slik. Jeg så dette med tollene først som et skatte-spørsmål i almindelig forstand, men den annen side av spørsmålet er blitt gjort aktuelt ved de mange henvendelser og deputasjoner som er kommet til oss fra grupper innen fagorganisasjonen. Og det er dette problem vi også plikter å se på.

Personlig er jeg ikke tilfreds hverken med flertallets eller mindretallets forslag, slik som de fo-

religger. Jeg vil foreslå at *punkt 4 utgår*, og at der i *punkt 3* settes: «Beskyttelsestollen innskrenkes til kun å omfatte de grener av vår produksjon som har naturlige betingelser for vårt land.» Jeg vil anbefale denne endring vedtatt, idet jeg mener man skal være forsiktig med å knesette en så hårdkokt frihandelspolitikk som Alvestad og Meyer — delvis på et temmelig teoretisk grunnlag — vilde gjøre gjeldende.

Rich. Hansen: Jeg tror landsmøtet vil gjøre partiet en dårlig tjeneste ved å fastslå et slikt strikt frihandelsstandpunkt som det er foreslått av flertallet. Det vilde kanskje bli vanskelig for partiet, hvis det fikk flertall en gang, å innfri det. Og *hvis* det blev innfridd, vilde kanskje mange reagere, når man så følgene av det for bedriftslivet, og forlange en forandret kurs i det stykke. Vi må spørre: Kan et lite land som vårt gå i spissen her — og vil de andre land følge eksemplet? Det tror ikke jeg noe på. Det kan regnes op en hel del eksempler på hvor urimelig det er at vi i Norge, som gjerne vil forbedre vår sosiallovgivning, skal måtte ta imot og bli oversvømmet av varer av billigere utenlandsk fremstilling.

Frihandelen kan høres smukt ut; det var en venstrepost i dette partis velmaktsdager, da det het at vi skulde ha direkte skatt for alle dem som hadde over 1200 kroners fortjeneste. Men nu må arbeiderne betale direkte skatt *samtidig* med en økt tollskatt. Venstre satt med to tredjedelers flertall og klarte ikke å avskaffe den indirekte beskatning. Arbeiderpartiet vil heller ikke klare det; derfor er det bedre å ha en programpost som er så elastisk som mindretallets. Vi

vil gå gradvis ned, men det skal gjennomføres med *fornuft*, slik at vi ikke ødelegger det næringsliv vi har her i landet.

Hognestad: Jeg er ikke enig med noen av de to parter. Derimot kan jeg være enig med Meyer. Det forekommer mig at Alvestad nærmest representerer «Dagblad»-venstre — han er iallfall på ingen måte noen konsekvent frihandelsmann, mens Gundersens resonnement avspeiler bondepartiet eller høire. Det var nevnt egg-tollen og flesketollen. Hva nytte har vi produsenter av denne toll? Vi har meget gode betingelser her i landet for å produsere både egg, flek og kjøtt, men vi kan ikke få mere beskyttelse der. Når egg og flek er kommet på eksportbasis, skyldes det overhodet ikke tollbeskyttelsen. Men Hjelt og Høilund forstår ingenting av dette. Arbeiderpartiet må ta sikte ikke på en «midlertidig hjelp», som det sies, men på en lang linje, og det må i høyere grad enn hittil ta samvirket til hjelp for å opnå en varig bedring. Man skaper ingen reelle verdier ved toll; det blir bare en overføring, og til syvende og sist er det bare bankfolk, handelsfolk og rentenister som får fordelene av det. Tror A. E. Gundersen at det er kapitalistene som betaler merutgiftene ved toll på skotøi? Å nei, det er den arbeidende befolkning. Vi må komme frem til en helt ny innstilling her. Jeg stemmer for flertallets forslag, men på ganske andre premisser.

Anna Nilsen: Her tales om å støtte norsk industri. Men hvordan blir det gjort? På Seilduksfabrikken er det over 600 i arbeid. Nu må bedriften likvidere, fordi man vil ta fra oss den beskyttelsen den har hatt, og 400 kanskje må gå

til fattigvesenet. Var det ikke bedre for staten å *hjelpe* bedriftene, slik at de kunde holdes i gang? Men kommer vi til stortinget og ber om litt beskyttelse, får vi bare et *nei* — og vi får videre høre at nu gjelder det fiskerne først og fremst. Statens kornmonopol som er en stor avtager av sekker, har nu plasert sine ordrer i Kalkutta. Disse sekker er dårlige og kan ikke konkurrere med de norske i kvalitet. Men de er billigere, selvfølgelig. Og dette skal være avgjørende for Seilduksfabrikkens skjebne! Man snakker om å følge en langsiktig linje. Det kan være godt og vel. Men ungdommen da, som lever idag? På vår fabrikk er det 2—300 unge piker, som nu skal kastes på gaten. Skal man ta vekk tollbeskyttelsen, får man iallfall by oss noe annet i stedet. Her er sannelig arbeidsledige nok forut. Tekstilindustrien beskjeftiger idag 9 å 10,000 mennesker, og hvis nu Seilduksfabrikken stanser, vil det nok trekke også andre efter sig.

Svend Rød: Hvis et lite land som vårt ikke vil beskytte sin hjemmeindustri, vil det være galt. England, som er et utpreget koloniland, går mer og mer over til beskyttelse. Og det gjør det så meget vanskeligere for oss å isolere sig. Jeg tror at de fagorganiserte industriarbeidere skal være forsiktig med å gå inn på en linje som kan føre til at våre lønninger kommer ned på et kulie-nivå. Jeg er enig med mindretallet i en gradvis nedskjæring under hensyntagen til de øvrige lands tollpolitikk, for det blir vi nødt til allikevel; flertallet vil ikke bli annet enn en papirbestemmelse.

Anna Pleym: Det var de preserende krav fra industrien som gjorde at centralstyret besluttet å

supplere komiteen med representanter fra arbeiderne der. I tekstil- og konfeksjonsbranchen arbeider man nu på redusert tid på grunn av den stigende import av billige, ferdige klæsplagg. Vi ser at der kjøpes villig vekk, fordi det er *behov* for disse ting. Burde man ikke da beskytte de industrigrener som her kjemper under fortvilede forhold? Våre hjemlige fabrikker er blitt modernisert, og alt er gjort for å komme på høide med utlandet i enhver henseende — i forståelse og samarbeid mellom arbeiderne og fabrikantene. Det er da et rettferdig krav fra arbeiderhold når vi appellerer om den støtte også fra statsmaktenes side som trenges. Jeg vil på det varmeste anbefale representantene å overveie den ting, når vi vet at flerfoldige tusen av arbeidere krever det, og når det skjer av hensyn til dem som vil være med på å skape *livsverdier* her i landet.

Aldor Ingebrigtsen: Gundersen fra mindretallet har søkt å skulle fiske her i forsamlingen på det grunnlag at det var *stortingsmennene* som var så umulige. Derfor måtte de vekk! Ja, det er noen som har vinglet, og det er noen som Gundersen har kunnet høste garn på. Men de stortingsmenn som har vinglet overfor partiets politikk, det er *dem* vi ikke har bruk for.

Det går ikke an å se på skotøi- og tekstilindustrien på den ene side og f. eks. fiskerne og bønderne hver for sig; man plikter å se på den samlede klasse under ett. Og da vil man komme til en ganske annen innstilling enn de talere som har hatt ordet fra mindretallet. Vår linje har vært å opnå kontroll over våre verker og bruk, over våre driftsmidler og alle omsetnings-

organer, og den linje må også fremdeles være partiets. Vi sier *takk* til den måte enkelte vil skaffe hjelp til fiskerne på — de skal få kompensasjon ved å bli gjort til en klasse av fattiglemmer! Det er ikke det fiskerne ber om. Tror man at man avhjelper arbeidsledigheten ved å gå på tollveien? Skal vi gå på tollens og syndens vei? (Munterhet.) Nei! Jeg ber dere om å *forkaste* denne syndens vei, som er arbeidsgivernes og høires.

Oscar Nilssen: Vi kan ikke se på dette som et gruppespørsmål, men som noe der skal være til fordel for den samlede klasse. Jeg får inntrykk av at man vil stille det ene lag op mot det annet; det er den farligste vei partiit noensinne kan slå inn på. Der er vanskeligheter, det skal innrømmes. Men så tror man at fordi om forholdene er ekstraordinære, skal man kunne rette på dem ved å legge toll på varer som vi vel har behov for, men som de brede lag mangler evne til å kjøpe! Utover landsbygden er stillingen den at de folk som må arbeide for 2 kroner dagen, ikke kan skaffe sig en tredjedel av den mat og de klær de *skulde* ha for å leve som anstendige mennesker. Dette er det faktiske forhold. Og som landarbeider resonnerer jeg slik at vårt parti må, i denne sak som i ethvert annet økonomisk spørsmål av betydning, legge til rette et grunnlag som vi kan stå *samlet* på og gå frem på som et klasseparti.

Tal. korrigererte visse uttalelser med hensyn til sekkeleveransen til Statens kornforretning. Overfor en bemerkning av Gundersen om at den mest usmakelige beskyttelse av alle var den som storbønderne hadde fått for sitt korn, uttalte han sig enig heri. Men man skulde

være konsekvent også når det gjaldt overprisen på *andre* områder.

Alvestad: Det er visst ikke tollbeskyttelse vi trenger, men beskyttelse mot alle de uriktige anførsler i denne debatt! A. E. Gundersen kom bl. a. med en bemerkning om at flertallet vilde ha de norske arbeidere ned på kulienivået. Er ikke tingen snarere omvendt? Mindretallet vil ha regulering i henhold til mellempøkelige avtaler. Og da vil de vel heller ikke komme bort fra kulien, vel? Men vi vil ikke ha noe å gjøre med kulier i det hele tatt.

Seilduksfabrikken har vært nevnt av flere i debatten. Den fikk ifjor en høi tollbeskyttelse, som fordyret fiskernes driftsmidler. Dertil har Statens kornforretning føret bedriften med en overpris på sekkene. — Skal vi følge Gundersen og understøttelseslinjen helt ut, vil vi komme til å opleve en enorm forhøielse av vareprisene her i landet, men samtidig en veldig forhøielse av den direkte skatt, idet staten selvsagt vil kreve kompensasjon for at inntekten av importen faller vekk. — Tekstilindustrien har nu påviselig øket sin produksjon; Norge er også det eneste land, hvor en sådan tendens kan påvises. Bare *ullen* er gått ned, takket være tollene for et par år siden. Også den svenske skotøi-produksjon opplyses nu å være gått ned, *tross* den høie tollbeskyttelse. La oss iallfall ikke forhøie tollsatsene slik at det går ut over vår innenlandske produksjon! Og la oss ikke sy puter under den politikk som betyr høiere utbytte for kullongklipperne! —

Taletiden blev ytterligere begrenset til 5 minutter.

A. Hermo: Man har snakket om kjøtt og flesk. Fiskerne ser ikke noe til hverken kjøtt eller flesk, de. Det hender at de også ofte mangler sukkerbiten. Toll er høires sak, i England som i Norge og andre land. Jeg er frihandelsmann, og jeg sier som englanderne: «Hands off the peoples food!» — hendene av folkets mat og andre nødvendighetsartikler! Fiskerne kjøper norsk skotøi til sig og sine barn, og la oss få den parole gjennomført over det hele. Når man av to onder skal velge det ene, da velger jeg frihandel. Og jeg vil si til slutt: Husk på det halve kongerike der nord!

Ø. Marthinsen: Det er snakket om en arbeidernes kamplinje i tollspørsmålet. Men ingen av fraksjonene har pekt på hvilken kamplinje dette skal være. På hvilken måte kan man holde sig den billige utenlandske konkurranse fra livet? Det er spørsmålet, og arbeiderne må her trekke op sin egen linje. Jeg vil derfor foreslå som nytt punkt til den innstilling som måtte bli vedtatt: «*Hvor dårlige arbeidsbetingelser for arbeiderne i andre land (sett i forhold til arbeidsbetingelsene her i landet) er årsak i at de utenlandske varers pris fortrenger den hjemlige fremstilling av disse varer, søkes etablert importforbud.*» Det er en konkret kamplinje. Og selv om det skulde opstå statlige forviklinger, så har vi ikke så megen lojalitetsforpliktelse mot de kapitalistiske stater at vi plikter å ta noe hensyn til dem. Arbeiderne må her gå sin egen vei. —

Taleren protesterte mot den satte tidsbegrensning og anbefalte sitt forslag fremmet.

Ordstyreren: Forslaget er frem satt efter at strek er satt.

Marthinsen: Jeg forlangte ordet før streken.

Ordstyreren: Forslaget skal bli liggende til voteringen blir foretatt.

Meyer Foshaug: I 1905 hadde man i stortinget den store debatt om beskyttelse kontra frihandel, en debatt som pågikk i hele 12 dager. Resultatet var at beskyttelseslinjen blev valgt. De argumenter som den gang blev ført for, var de samme som vi hører fra A. E. Gundersen og flere andre her idag: at i ly av beskyttelsen skal industrien komme til å blomstre, og tollene skal ikke øve noen innflytelse på vareprisene. Hvad blev resultatet? Vi fikk beskyttelse for industrien, men vi som stemte for frihandel, fikk ikke beskyttelse for landbruket. Og året efter måtte statstjenestemennene gå til å kreve lønnstillegg fordi prisene var steget med 33 prosent. Man skal være klar over virkningene av beskyttelsespolitikken, og man må se den i forbindelse med hele vårt næringsliv. Hvis jeg trodde at den vilde verge industrien og avhjelpe ledigheten, skulde også jeg være med. Men man avhjelper intet og bygger ikke noe op ved den slags kunstig opflaskning av arbeidslivet. Beskytter man den ene bedrift må den annen klasse også ha beskyttelse, og vi kommer da ikke forbi småbrukerklassen. Når man snakker om tollskatter, hvor mange er det da som regner med hvad folket betaler i indirekte skatt? Den borgerlige politikk spør ikke efter bæreevnen; derfor er det den urettferdigste av all politikk. Men det er den man vil knesette, hvis man følger Gundersen på hans vei.

Jens Teigen: Vi kunde vel fort bli enig om det prinsipielle ved denne sak. Men det er en taktisk

vurdering som skiller mellom de to fraksjoner. Jeg står nærmest midt imellem dem. Alle sosialistiske partier bekjenner sig til frihandelen, men det er også i den praktiske politikk tatt visse forbehold, slik som livet selv har lært dem å ta, og jeg mener at dette er riktig. Hos oss er det imidlertid alltid slik at vi tar det hårdkokte standpunkt: *prinsippet* fremfor alt! — og låser det fast. Vi må her hjemme, mener jeg, være *mer* forsiktig enn de store land på dette som på så mange andre økonomiske områder. Jeg vil legge dere på hjerte den ting, at vi som sitter i de faglige organisasjoner, vi får disse arbeidergrupper inn på livet, og de ser det som urimelighet når de ikke kan få hjelp. Jeg vil derfor si at hvis der er industrier som blir overrendt med dumpingvarer, så må vi — av hensyn til arbeiderne i vedkommende industri — ikke låse det mer fast enn at man i øieblikket kan ta de forholdsregler som er mulige, *uten* å bryte med prinsippet. Det er ikke noen interesse hverken for fiskerne, landarbeiderne eller industriarbeiderne, men til skade for hele nasjonen, hvis vi innretter oss så berghardt på dette område. Derfor må vi i den gitte situasjon ta visse taktiske hensyn her.

Strømberg: Når de av våre stortingsmenn som har hatt ordet, har søkt å klarlegge saken til fordel for flertallets forslag, er det jo ikke så godt å søke å snakke imot. Men vi som arbeider i industrier som er utsatt for sterk konkurranse fra andre land, har også hensyn å ta her; selvopholdelsesdriften gjør sig nu engang gjeldende hos alle mennesker. Det er bra nok å si at vi burde ned til full frihandel, men om vi kunde bringe

om ikke mer enn 10 prosent av de ledige i arbeid ved støtte til bedrifter som har godtgjort sin levedyktighet, da er jeg sikker på at det vilde gagne landet, og arbeiderklassen aller mest; det vilde ikke da være lite oppnådd. Og når man nevner prisene, vet vi jo at arbeiderne må ha sitt underhold på den ene eller annen måte. Så varmt jeg kan vil jeg anbefale mindretallets forslag.

A. E. Gundersen: Det er kanskje min skyld at debatten i stor utstrekning er kommet til å bli ført om forskjellige av de detaljer som er trukket inn; jeg er enig i at det riktige jo vil være å diskutere *prinsippene*. Det er sagt at vi som står på mindretallets side, taler «kapitalens» sak. Men skillet går ikke mellom partiene og klassene slik. Frihandelen, som var grunnlagt på Manchester-teorien, har vært det bærende i all liberal politikk i de siste 60 år, og det er *fråsene* den lever på fremledes. Jeg vil slå fast at det er ikke mindretallets opfatning at man skal legge på toll ustanselig, så å si bygge på toll; vi vil beskytte industrien når det er *nødvendig*, og da bare de industrier som har naturlige betingelser her i landet og som kan skaffe folk arbeid. *Avskaff* tollene der hvor den ikke er nødvendig, og legg på der hvor den er nødvendig — da vil det bli bedre! Alvestad snakker om den direkte skatt som vil bli så og så meget høiere. Vi vil *alle* ha vekk tollene på kaffe og sukker og alle andre fiskalsatser, for å få en direkte beskatning i stedet. Det er også lite holdbart å snakke i denne forbindelse om de store fortjenester og utbytter under krigen, da det ingen vareimport var, og da vi var henvist til oss selv; vi må se på

hvordan stillingen er *idag*. Og det går ikke da an å se på det som kapitalistene gjør, at det er likegyldig om tusener av våre klassefeller går arbeidsledige. Vi *må* skaffe arbeid. Og spørsmålene skal sees på i hvert enkelt tilfelle. Jeg advarer derfor mot at man — i tilfelle flertallets forslag blir lagt til grunn — går med på at partiet ikke skal kunne stemme for nye satser, slik som det står her. Kan hende arbeiderne i mange tilfelle vil reagere så sterkt overfor det at de heller sitter hjemme og unddrar partiets kandidater sin stemme som en demonstrasjon mot en så meningsløs beslutning. I grunnen burde hele saken utsettes, og man burde få et mer almindelig opplysningsarbeid om den, inntil hodene blev litt klarere.

Alb. Karlsen: Jeg skal ikke blande mig inn i debatten om det prinsipielle spørsmål, men bare kort motivere mitt standpunkt. Jeg vil stemme for mindretallets forslag, og jeg gjør det av praktiske grunner. Jeg resonnerer her ut fra min erfaring som anleggsarbeider. Helt fra 1921 av har vi nu stadig hatt innskrenkninger i industrien, og vi har fått «nødsarbeidet» som har bredt sig videre også til anleggene — statens som kommunenes. Gjennom mindretallets forslag skulde det gis mulighet for at arbeidere som var *utdannet* for vedkommende industri, skulde kunne sysselsettes der. Derfor vil jeg støtte den linje, idet vi skal være oppmerksom på det gamle ord: Skomaker, bli ved din lest!

Oskar Karlsen: Flertallet har, synes jeg, behandlet saken ganske lettsindig. Det er ikke spørsmål om toll eller ikke toll, men om man skal si *frihandel* med én gang eller bli stående ved tollens innskrenk-

ning og ophevelse ved internasjonale avtaler. Det er klart at hvis mindretallet vilde ha tollforhøielser uansett, måtte man stemme imot. Men jeg har ikke kunne lese det slik. Det er klart at hvis vi legger våre grenser åpne for den utenlandske overproduksjon, får vi varene kastet inn så uforholdsmessig billig at det virker ødeleggende på arbeidslivet hos oss selv. Det er på *dette* punkt mindretallet vil ha beskyttelse, for å hindre at de utenlandske arbeidere opptrer som lønnstrykkere. Jeg anbefaler mindretallets forslag.

Ole Hjelt: I sitt foredrag i Bryssel om frihandelsproblemet sa Karl Marx at kornlovens ophevelse var den største seier for kapitalistklassen, fordi det åpnet vei for ny profitt for de besiddende, men bare fattigdom for arbeiderne. Intet sted i verden har man et slikt pjalteproletariat som i England, og intet sted er svelget mellom klassene så dypt som der. Dette er hvad den lovpriste frihandel har gjort for verdensriket. Det britiske imperium er idag dømt til undergang, fordi det er bygget på en *løgn*. — Flertallet sier at Det norske arbeiderparti ikke har hatt noen linje. Vi har hatt en linje siden partiet blev startet, og den har gått ut på å *preke* frihandel og *praktisere* beskyttelse. Og hvis flertallet seier her, så blir det linjen også i fremtiden. Men gjør vi denne bommert her idag, vil livet selv komme til å rette på det. *Mindretallet* vil skaffe harmoni mellom liv og lære, og uten at vi gjør oss selv latterlige ved det.

Valdemar Nielsen: Det er ikke bare her i landet at arbeiderne i hårdt rammende industrier krever tollbeskyttelse. Vi har i vår indu-

stri — stenindustrien — en sterk følelse av dette nettop nu. Det er f. eks. tilfelle i Tyskland, hvor 60 prosent av organisasjonens medlemmer idag er uten beskjeftigelse. Men i Tyskland som i England er det organisasjonens ledelse som har forhindret at dette krav hittil er nådd frem til realitetsbehandling. Nu skal spørsmålet tas op av vår internasjonale kongress i hele sin bredde. I Norge og i Sverige har vi de beste *naturlige* betingelser for stenindustrien. Derfor kan man her være i full beskjeftigelse, hvorimot der i Tyskland og England er en stor ledighet blandt stenarbeiderne. Men når forholdet er det, vil man forstå at enhver bevegelse her hjemme henimot høiere tollskranker vil bli fulgt av de større land med oppmerksomhet. Og går vi til å understøtte dette krav, kan det føre til at de tar repressalier, som kan få betydelig innvirkning på steneksportindustrien i Norge. — Når enkelte industrier hos oss har vært hårdt rammet av arbeidsledigheten, skyldes det ikke bare den ringe «beskyttelse», men det skyldes dels at de ingen naturlige betingelser har og dessuten den *valutapolitikk* de borgerlige partier har ført. Når prisnivået her er større

enn i noe annet land, er også dette en følge av pengepolitikken. — Mindretallet taler om en løsning ved mellempolitiske avtaler. Men det er en linje man ikke kan gå inn på. Vi må bygge også her på egen grunn, uten å gjøre oss avhengig av hvad andre land beslutter i det spørsmål. Derfor vil jeg anbefale flertallets forslag.

Ved *voteringen* blev punktene 1, 2 og 5 i innstillingen, hvorom det ikke var dissens, vedtatt enstemmig.

Høilunds forslag til punkt 3 blev forkastet med stort flertall.

Ved alternativ votering mellem flertallets og mindretallets forslag til punkt 3 blev flertallets vedtatt med stort flertall.

Høilunds forslag om å stryke punkt 4 blev forkastet.

Likeså forkastedes det av Gundersen på mindretallets vegne oppatte forslag om å stryke følgende punkt i retningslinjene: «Partiet må ikke stemme for nye beskyttelsessatser — hverken i industri eller i landbruk.»

Til slutt blev Øistein Marthinsens forslag, efter forslag av *ordstyreren*, mot noen få stemmer besluttet oversendt centralstyret.

Regjeringsspørsmålet.

(Dagsordenens post 11.)

Fra Rjukan arbeiderparti var innsendt følgende forslag:

Overensstemmende med Det norske arbeiderpartis tidligere stilling til minstersosialismen foreslåes at landsmøtet fastslår at partiet ikke kan motta noe regjeringsopdrag så lenge de borgerlige partier har flertall i stortinget.

Motivering:

Da en arbeiderregjering som ikke har flertall i stortinget ikke vil kunne gjennomføre andre saker enn de som den liberale del av borgerskapet går med på, vil regjeringsmakten under sådanne forhold ikke være av noen reell betydning for arbeiderklassen. Ikke desto mindre

vil partiet av det store flertall bli gjort ansvarlig før den politikk som føres under en sådan arbeiderregjering, og dette vil igjen bare føre til at partiet kommer i miskreditt ute blandt velgernes store masse. De forholdsvis små fordeler som under disse forhold opnåes ved at partiet har regjeringmakten, opveier derfor, efter vår mening, ikke på langt nær den svekkelse som en sådan regjeringsdannelse i det lange løp påfører partiet.

Særlig i en gjennombruddsperiode som den partiet nu gjennomlever, gjelder det å holde klare linjer på dette punkt, så partiet og dets ledende menn ikke blir innfanget av det borgerlige «demokrati» og derved litt efter litt mister sitt revolusjonære innhold og sin klassekampinnstilling. Ti likeså visst som det er utopi å tro at borgerskapet frivillig vil oppgi sin maktstilling efter et parlamentarisk nederlag, likeså sikkert er det at en arbeiderregjering med et borgerlig flertall i stortinget ikke vil makte å gjennomføre noen saker av reell betydning for arbeiderklassen som vi ikke makter å gjennomføre også som opposisjonsparti. Erkjennelsen av at hele spørsmålet om arbeiderklassens frigjørelse, økonomisk og sosialt, i virkeligheten er et spørsmål om makt, bør derfor logisk føre til at vårt parti heller ikke overtar administrasjonen av samfundet førrenn vi har tilstrekkelig makt til i den utstrekning forholdene tillater, også å gjennomføre de krav partiet har stillet op.

Landsstyret innstillet på vedtagelse av følgende beslutning i regjeringsspørsmålet:

«Landsmøtet uttaler sin godkjennelse av at centralstyret gikk inn på dannelse av en arbeiderregjering i 1928 og av den politikk som derunder blev ført.

Men erfaringene som blev høstet ved partiets overtagelse av re-

gjeringen i begynnelsen av 1928 og ved begivenhetene både før og efter denne tid, har gjort det helt klart at en arbeiderregjering som ikke kan bygge både på et flertall i stortinget og på aktiv kampvilje hos arbeiderorganisasjonene og hos arbeiderklassen, heller ikke kan utrette noe særlig av betydning for arbeiderklassen og arbeiderbevegelsen.

Det norske arbeiderparti har ingen interesse av at der blir dannet en arbeiderregjering så svak at den må føre borgerlig reformpolitikk, støttet til visse borgerlige grupper.

Landsmøtet beslutter derfor at centralstyret og landsstyret ikke må gå med på noen regjeringsdannelse uten at man har sikkerhet for at det er mulig å føre en selvstendig politikk og gjennomføre viktige fremstøt i sosialistisk retning.»

(Ole Moen og Alfred Madsen stemte for forslaget fra Rjukan arbeiderparti.)

Nils Norheim:

Det foreligger her forslag fra landsstyret om å godkjenne arbeiderpartiets regjeringsdannelse i 1928. Den sak er det sikkert unødvendig å diskutere, jeg går ut fra at godkjennelsen vil bli gitt.

Men uansett hvordan man for øvrig ser på det som har passert, er det klart at central- og landsstyret har villet søke å skape *sterkere garantier* for fremtiden for det tilfelle at spørsmålet om regjeringsdannelse atter skulde komme op så længe vi er i mindretall i stortinget. En ventil har man dog villet holde åpen. Og denne har fått uttrykk i siste setning i den foreliggende innstilling, hvori det heter at centralstyret og landsstyret

«ikke må gå med på noen regjeringsdannelse uten at man har sikkerhet for at det er mulig å føre en selvstendig politikk og gjennomføre viktige fremstøt i sosialistisk retning.»

Under behandlingen i landsstyret antydet jeg et forslag om å utelate ordene «*centralstyre og*», for derved ytterligere å sikre den garanti man har villet ha, og jeg vil ta op det forslag her.

I forslaget fra landstyret, slik som det er formet, ligger den realitet at det overlates til et centralstyre på 13 medlemmer i tilfelle å beslutte en regjeringsdannelse. Ingen annen har da innflytelse på den ting enn de 13. Jeg vil si at jeg har den fornødne tillit til det centralstyre som velges. Men det er et så alvorlig skritt dette å danne regjering med mindretall i stortinget, at jeg mener centralstyret skal være nødt til å innkalle partiets landsstyre om og når man står overfor den affære. Og landsstyrets medlemmer bør da videre ha konferert med sine partiavdelinger før de reiser her inn. Jeg tror heller ikke at det nyvalgte centralstyre vil ha noe imot at *landsstyret* er med og tar ansvaret her.

Bull:

Hensikten med forslaget er jo å gjøre en regjeringsdannelse så vanskelig som vel mulig, samtidig som man holder en liten sikkerhetsventil — om enn en ganske vrien ventil! — åpen for det tilfelle at den yttre situasjon skulde bli slik at de valgte styrer ikke finner å kunne gå utenom det, ganske som forrige gang. Det er tankegangen.

Jeg vil, når vi er inne på dette spørsmål, si hvordan jeg ser på

den faktiske utsikt til at situasjonen kan tenkes løst efter de kommende valg. Og da legger jeg vekt på en bestemt ting som skjer, nemlig den store *kapitalflukt* som nu pågår.

Kapitalflukten henger sammen med mange ting, men her spiller også inn de borgerliges frykt for arbeiderpartiets fremgang. Det vil uvegerlig føre til at senhøstes og ut over næste vinter vil den økonomiske stilling for bankene — for Norges bank og for privatbankene — bli svært vanskelig og kinkig. En regjeringsdannelse på det tidspunkt, efter at kapitalflukten har foregått gjennom mange måneder, vil både fra kapitalistisk og sosialistisk synspunkt by på usedvanlige vanskeligheter. Det vil da for de borgerlige kunne fremstille sig praktisk å narre oss inn i den affære. Jeg tror vi må regne med å bli utsatt for både lokkelser og skremsler på en gang — at man vil søke å få oss til å overta regjeringen og gå ut i en dundrende fiasko.

Derfor mener jeg, ganske bortsett fra det prinsipielle og hvordan saken stiller sig med et *lengere* perspektiv for øie, at vi til næste vinter bør være mer enn almindelig varsom med å innlate oss på noe slikt. Det forekommer mig for øvrig å ligge utenfor de praktiske ting man kan tenke sig, og det vilde være ganske særdeles tåpelig av oss.

Ikke desto mindre er det riktig å ha en *ventil* her, idet det kan hende ting — f. eks. en større faglig konflikt — som gjør det nødvendig å se på den situasjon som foreligger. Begivenhetene kan da også komme så brått på, at det å innkalle landsstyret blir — om ikke i bokstavelig forstand umulig — så dog så vanskelig at det ikke vil-

de være praktisk og hensiktsmessig å være bundet av det. Det skulde være betryggende nok i og for sig, mener jeg, når vi sier at *ventilen ikke skal åpnes*, uten at det er bombefast nødvendig. Jeg anbefaler innstillingen vedtatt.

Ole Hjelt:

Jeg er enig i innstillingen og vil stemme for den. All erfaring har lært oss at så lenge vi er i minoritet, kan vi ingen ting gjøre. Den norske arbeiderregjering er den beste arbeiderregjering som noen sinne har eksistert — den blev bare to uker gammel! MacDonalds regjering viftet med løfter i massevis, men lite eller intet er gjort, og den vil heller intet nevneverdig kunne gjøre for å bringe arbeiderklassen fremover. Hvorfor? Fordi man selvsagt ikke kan løse det sosiale problem innen det nuværende samfunds ramme — og aller minst kan en *mindretallsregjering* make det. La derfor kapitalistene ha ansvaret selv så lenge de har makten. Men når tiden er inne, oppgjør vi det kapitalistiske konkurransesystemet for godt. Jeg anbefaler at man gjør den ventilen så tett som bare mulig.

Knut Dalastøl:

Spørsmålet her er ubetinget et av de aller viktigste for landsmøtet. Etter min oppfatning vil den stilling som her tas, kunne bli helt avgjørende for partiets fremtidige utvikling i vårt land.

Bull la vekt på å presisere at «ventilen» skulde tilskrues så hårdt at det vilde være praktisk talt umulig å få den åpnet. Det forekommer mig svært lite rasjonelt å innstallere i maskineriet en ventil som er så treg at det skal kjempe-

krefter til for å åpne den. Når man har følelsen av at det er nødvendig å skrue så hårdt til, da skal man heller ta *ventilen vekk*. Det er ikke bruk for noen ventil i dette spørsmål.

Til bevis for dette vil jeg peke på hvad landsstyret selv skriver i sine premisser. Det konstaterer at Det norske arbeiderparti ingen interesse har av det blir dannet en arbeiderregjering som er så svak at den er henvist til å føre borgerlig reformpolitikk, støttet til visse grupper. Og så videre i den retning. Man konstaterer her det samme som sies i Rjukan-forslaget. Det er bare ved konklusjonen at man viker tilbake, istedenfor å trekke den logisk riktige slutning.

Det er sagt under behandlingen av denne sak at når det gjelder en akutt revolusjonær situasjon, kan man ikke være bundet av beslutninger og retningslinjer. Men vi drøfter ikke idag denne sak med sikte på mulige situasjoner i fremtiden; det er ikke under *den* synsvinkel forslaget må sees. Hvis det oppstår en revolusjonær situasjon i landet, da skriver denne sine egne lover, og det må handles som situasjonen krever *uansett* hvad det skrives. Det man her tar sikte på, er en almindelig borgerlig regjeringskrise i likhet med det som er gått forut for dannelsen av arbeiderregjeringer i mange land. Og da forekommer det mig å være adskillig sannhet i det Hjelt sa, at grunnen til at eksperimentet med arbeiderregjeringen hos oss var så vellykket, var den at perioden blev så kortvarig.

Jeg vil be om at man i debatten mest mulig holder sig til den situasjon som *kan* opstå efter neste valg, og mindre til det som er gått forut. Det er sagt at vårt forslag

inneholder et kritikk over regjeringsdannelsen i 1928. Det har ikke vært vår hensikt. Men vi mener at man kan ikke godt gjenta det forsøk en gang til med utsikt til hell, så lenge vi er i mindretall. Hvordan vilde det ha blitt hvis regjeringen var blitt sittende til idag? Jeg vet ikke om det har vært noen lyst på *taburettene* hos noen. Men det er iallfall på det rene at våre folk i beste fall måtte innskrenke sig til å fremsette de forslag som venstre kunde gå med på. Den måtte med andre ord føre borgerlig reformpolitikk, støttet til venstrepartiet. Det er ikke tvil om at det vilde vært i høi grad skadelig for partiets stilling og gjort utsiktene til fremgang mindre ved valget i 1930. Jeg er klar over at vi får vanskeligheter nok selv med flertall i stortinget. Men enda vanskeligere vilde det være hvis dette flertall mangler — selv om flertallet i sig selv ikke kan sies å bety så meget.

I den kommunale politikk er vi i almindelighet enige om ikke å ta ordføreren og administrasjonen med et mindretall av representanter i by- eller herredsstyret. Det må bli den samme linje i dette tilfelle. Vi skal trekke op en *bestemt* linje, som ikke gir mulighet for fortolkning av noen art. Skal vi på ny ta regjeringsmakten med et mindretall bak oss, må det selv sagt være med den alvorlige hensikt å beholde den, iallfall for en stund. Men da må regjeringen også føre borgerlig politikk støttet til visse borgerlige grupper. Dette vil vi ikke være med på eller anerkjenne. Jeg anbefaler derfor sterkt Rjukan-forslaget. Jeg tror avgjørelsen her vil ha større betydning enn *ti* prinsipielle programmer.

Nic. Eggen:

Landsstyrets innstilling i denne sak er kanskje den mest uklare som er forelagt dette landsmøte. Jeg understreker hvad Dalastøl har sagt. Så fremt landsstyret i sitt forslag hadde tatt sikte på en akutt revolusjonær situasjon, da kunde jeg stemt for. Men jeg har mine tvil, og tvilen er så sterkt begrunnet at jeg ikke tør ha den ventil Bull forsvarte. Den er altfor lett å åpne for ministersosialismen. De første to punkter er nokså greie, men så flyter det ut i slutten. Heller ikke kan jeg si at forslaget fra Rjukan dekker helt mitt syn — det er kanskje altfor bestemt igjen i en viss retning. Men efter den forklaring Dalastøl har gitt, vil jeg stemme for hans forslag. Jeg advarer landsmøtet mot å vedta landsstyrets innstilling, iallfall i det siste punkt.

Hornsrud:

Dette spørsmål omfatter jo i grunnen to sider: den første vender sig mot det som er gjort; den annen gjelder det som eventuelt *kan* komme til å bli gjort.

For mitt vedkommende er det jo særlig å ta ansvar for det som er gjort. Og det som forundrer mig, er at det sies at det som er gjort, er utmerket, men at det man vil komme til å gjøre, er spikende galt. Jeg forstår ikke logikken i det. Hadde regjeringen sittet ikke 17, men 18, 19 dager eller lenger, vilde den ha gjort en hel del dumheter — *da* var vi helt kaputt!

Forklaringen til det er gitt av Dalastøl. Det er greit uttalt; han sier: det var lysten på *taburettene*. Det er altså *hans* opfatning av arbeiderregjeringen.

Jeg vet ikke om det sikter særlig til mig; jeg har vedkjent mig i-

nistersosialismen, og man kjenner min opfatning for så vidt. Men det satt da også andre der, f. eks. *Bull*. Jeg går ut fra at *Bull*, som jo representerer en hyperrevolusjonær opfatning, ikke vilde ha latt mig fortsette der som regjeringschef hvis vi hadde glidd ut — det vil si si glidd ut av hensynet til arbeiderklassens interesser. Nei, det var så visst ikke taburettene for noen. Jeg tror de fleste satt der for å bringe et offer, ikke for å sitte i de bløte stoler.

Jeg må her gå litt tilbake.

Da valgresultatet forelå, så jeg stillingen slik at spørsmålet om å ta regjeringen kunde vi vanskelig komme forbi. Jeg var så å si forberedt på det som skjedde. For de borgerlige, for Mowinkel, var det en overraskelse at vi slo til. Da jeg blev opkalt til hans majestet kongen, sa jeg at jeg fant det var en feil av ham å henvende sig først til Mellbye og ikke til Alfred Madsen, som var partigruppens formann og vår parlamentariske fører. Jeg sa: Ministerkrisen er bestemt av valgresultatet. Og løsningen måtte søkes i valgresultatet. Derfor var arbeiderpartiet den eneste rette adresse, og det fikk prøves om partiet vilde. Og det blev også krisens fortsettelse. Vi hadde retten — og plikten til i tilfelle — å overta operatet.

Da spørsmålet blev drøftet innen partiet, var det jo sterke krefter imot. Vi hadde jo en tradisjon på dette område. Jeg hadde grunn til å tro at partiets stilling også vilde blitt den samme som før, hvis jeg ikke så bestemt hadde tatt det standpunkt som jeg tok: at vi skulde overta regjeringmakten. I den siste av de mange konferanser gruppen hadde i lagtingssalen, sa jeg at nu skulde vi ikke diskutere

det lenger; det er to som har makten: Tranmæl og Torp, og hvis de mener det, da skal vi ta regjeringen; — personspørsmålet er en sak for sig; men de skal ha hele ansvaret på partiets vegne.

Vi kjenner resultatet. Så meldte personspørsmålet sig. Mine kamerater i stortingsgruppen vil vite at jeg personlig hadde så liten lyst på den sak som noen overhodet kunde ha. For mig var det et offer som jeg bragte partiet. Og jeg sa det: Jeg har aldri vært illojal i de 40 år jeg har tilhørt partiet og arbeidet i partiet, men hvis de tvinger mig frem i den situasjon, vil jeg være illojal. Men det blev ikke tatt hensyn til det; de tvang mig til å overta stillingen som chef for regjeringen.

Jeg har måttet si dette når Dalastøl vil gjøre gjeldende noe annet. Vi skulde hatt «lyst» på taburettene! Det er en påstand uten berettigelse i den givne situasjon. Og jeg har den tro til Det norske arbeiderparti og de menn det eventuelt kunde bli tale om, at de vil heller ikke ofre arbeiderklassens interesser bare for å få lov til å sitte på taburettene. Spørsmålet blir: vil noen ofre skinnet i den situasjon som kan komme?

Skal vi da ha noen ventil eller ikke? Vi kan beslutte hvad vi vil. Men uansett hvad man beslutter, vil den situasjon kunne komme da man ikke vil stå fritt til det som måtte melde sig — enten Dalastøl eller andre sitter i de ansvarlige stillinger. Det vil kunne bli en død beslutning. For det er livet selv som er tyngere enn de beslutninger vi her treffer.

Har det noen betydning at vi har en arbeiderregjering? Hadde vi noen erfaringer i de 17 dager? Ja, vi har da litt. Da vi tiltrådte

— det var en lørdag — lå det i finansdepartementet en hel bunke av saker og dokumenter som skulde gjennomsees og eventuelt ekspederes. Det var kanskje 50, kanskje 100. Jeg blev kalt ned i finanskomiteen til konfidentielle overlegninger sammen med fremtredende bankfolk og andre. Det gjaldt en hemmelig sak. Man vilde presse på arbeiderregjeringen at den skulde fremlægge det som *sin* proposisjon. Det var nødvendig, blev det sagt, å få saken fremlagt for stortinget på mandag; hvis det ikke skjedde, kunde man risikere at et par større banker ramlet. Vi var utsatt for et voldsomt press. Jeg blev presset under konferansene, der og senere, til å ta ansvaret for *alle ulykker* som vilde skje, hvis det ikke blev fremsatt proposisjon.

Det var nemlig innskuddscentralen det gjaldt, og som staten skulde stille garanti for. Jeg så det slik at vi ikke hadde annet å gjøre enn å si nei. Vi vilde ikke innlate oss på å være noen lydige regjering for bankfolkene, for kapitalistklassen. Her var vi nødt til å følge vår egen, selvstendige linje, *tross* skriket, *tross* kapitalflukten.

Det har overordentlig stor interesse for arbeiderklassen å ha sin regjering, hvis den har en regjering som den har *tillit til*, og som ikke er lydige mot kapitalistklassen. Vi blev kastet fordi vi ikke var lydige. Det store spørsmål idag er: Kan arbeiderklassen sette opp en *motvekt* mot dem som ønsker å felle en arbeiderregjering for å få en lydige regjering i stedet? Har arbeiderne noen maktmidler til det?

Det kan inntre den situasjon på nytt at vi får en arbeiderregjering, som undsies av kapitalistklassen fordi regjeringen ikke vil være lydige og derfor ikke har *tillit* hos den

klasse. Mowinkel hadde den tillit, og i kraft av den kunde han trykke arbeiderregjeringen til side. Den tillit var altså sterk nok til å kaste oss. Kan arbeiderklassen skaffe sin regjering en tillit som er *sterkere*, og som tillater den å sitte?

Det er de utenomparlamentariske maktmidler det her er tale om. Og da tenker jeg særlig på arbeiderklassens stilling i produksjonens tjeneste. Det kan *også* få betydning for samfundet. I det lange løp vet vi iallfall at *vår* makt er den sterkeste, og at de andre må vike, før eller senere. Og det *burde* ikke være umulig for de organiserte arbeidere å si at vi tar ikke *imot* en regjering Mowinkel som erstatning for en arbeiderregjering.

Det kan, og det vil, komme situasjoner da det vil stille sig slik. Spørsmålet blir da hvad betydning man legger i det.

Jeg er tilbøielig til å si at vi vel bedra oss selv hvis man tror at den dag vi sitter med flertall i folket, i tinget og i regjeringen, da er Rom ferdig. Det sosialistiske samfund bygges ikke på en dag. Det bygges på voksteren i det økonomiske liv, i dets samfundsformer; det bygges også ved de diskusjoner som føres her. Hvis det var mulig å sette sosialismen ut i livet bare ved et parlamentarisk flertall, da var det ingen sak, kamerater. Det kommer til å gå på en helt annen måte.

Derfor er det *ikke* skadelig at en arbeiderregjering sitter der på det tidspunkt da den *ikke* har flertall i stortinget. Det vil tvert om kunne være en stor fordel. Vi trenger å kjenne administrasjonen innenfra. Jeg tror at alle vi 9 som satt der i de 17 dager, erkjenner at vi hadde godt av den skole.

Og med 18 dager vilde det vært ennu bedre — bare de ikke sitter lenger i de bløte stoler enn at de varetar arbeiderklassens interesser og at *partiet finner det å være riktig*. Men hvis de vil fortsette å sitte i strid med disse og partiets interesser, da bør de sopes ut.

Men så vidt jeg skjønner, vil vi ikke hos oss kunne risikere det. Det har vært gjort i andre land, og det er *det* som har bragt «ministersosialismen» i miskreditt.

Vi bør derfor ikke ta prinsipielt standpunkt mot å ha med en regjeringdannelse å gjøre. Det kan så lett bli goddag mann, økseskaft. Og vi vil bli nødt til å bryte våre beslutninger. Låser man sig fast i et taktisk spørsmål, da er det fordi vi ikke har *tillit til oss selv*. Men har vi den tillit til oss selv, da behøver man ikke å ha så sterke ventiler.

Olav Scheflo:

Da arbeiderregjeringen blev dannet, tilhørte jeg kommunistpartiet. Men jeg kan opplyse at spørsmålet arbeiderregjering var blitt diskutert minst likeså ivrig innenfor det parti som innen arbeiderpartiets ledelse.

Det var to retninger innen det kommunistiske parti. Den ene påstod at en regjeringdannelse av arbeiderpartiet i den situasjon man da hadde, i og for sig var et forræderi mot arbeiderklassen. Fra den annen side blev det hevdet at dersom partiet vek tilbake for å ta regjeringen, vilde *det* være et forræderi. Så man så stikk motsatt på spørsmålet.

Jeg mente, og jeg mener det fremdeles, at hvis Det norske arbeiderparti den gang hadde undslått sig, vilde det utelukkende væ-

re et uttrykk for opportunisme, for undfallenhet og mangel på pliktfølelse.

Vi vet at arbeiderpartiet og bondepartiet hadde vunnet en usedvanlig seier. Det reiste sig ved valgene en folkebevegelse mot høires og venstres valuta- og finanspolitikk. Det blev konstatert at det var et overveldende flertall av velgerne som krevde et systemskifte, en gjennomgripende endring i norsk politikk. Og høires regjering måtte gå. *Enten* arbeiderpartiet eller bondepartiet måtte da danne den nye regjering. Var arbeiderpartiet veket tilbake da, vilde det vakt enorm skuffelse blandt de hundre tusener som stemte med partiet ved valget. Når så er tilfelle, er det et falsum og en begrepsforvirring å snakke om ministersosialisme i vanlig forstand. Begrepet har en helt annen mening idag, og vi skal ikke uten videre bruke et slikt ord som ministersosialisme.

Borgerskapet vilde på død og liv ikke ha noen arbeiderregjering. Når det var imot, var det fordi det følte sin stilling truet ved det. Og når så er, forstår ikke jeg hvorfor det var så megen tvil innenfor arbeiderpartiet om den ting.

En sak for sig er at det ikke hadde vært nødvendig å lage den sterke erklæring. Arbeiderregjeringen vilde nok være blitt kastet allikevel; de *ordene* skremte ikke Mowinckel. Det var pengeinteressene som stakk frem, og som tilsa ham og venstrepartiet å gå til aksjon i det øieblikk det var konstatert at regjeringen Hornsrud ikke vilde gå bankkapitalens ærender. Men det vilde vært bedre, mener jeg, om regjeringen var blitt styrtet på sine *gjerninger* alene. Det gir oss en lærdom dette, slik

at vi en annen gang kanskje sparer litt på de sterke ord.

Når vi snakker om hvad det senere kan komme og i forbindelse dermed hvor sterke ventiler man skal ha, skal vi huske at vi er ikke de eneste bestemmende i et slikt spørsmål. Nettop nu har vi den situasjon at vår partigruppes formann har stilt et forslag som *kan* føre til regjeringskrise. Det gjelder vinmonopolskandalen og dens efterspill. Jeg nevner det fordi jeg vil ha frem at hvis det skal være plikt for Madsen til i ethvert påkommende tilfelle å *nekte* å danne regjering, kan det føre til at gruppen blir redd for å stille farlige forslag, som kan trekke konsekvenser etter sig.

Hvis man er oppe i en slik krise at borgerskapet har *interesse* av at en arbeiderregjering trer til, da skal vi si nei takk. Deri er jeg enig med Bull. Men hvis det omvendte er tilfelle, at de borgerlige for enhver pris vil *undgå* en arbeiderregjering, da skjønner ikke jeg at vi skal være bange for å føre offensiv politikk og ta ledelsen.

Vi skal ikke danne regjering før vi har fått flertall, sier de revolusjonære partifeller på Rjukan. Hvad er det for slags hyperreformisme, vil jeg spørre? Vil man dermed si at 76 mann på stortinget har så overmåte stor betydning? Den blotte ting at vi sitter med flertallet, har næsten ingen betydning. Men på den annen side kan vi regjere med 70 mann, hvis stemningen er sterk ute i landet.

I stedet for å grue for den dag, skal vi *glede* oss til det. Men det er nødvendig at alle innen partiet forklarer medlemmene at det går ikke an å snu op-ned på det norske samfund og gjennomføre sosialis-

men selv om vi har et flertall i stortinget.

Bull:

Det er oplagt at den tankegang at man skulde ville sitte i «bløte stoler» eller i regjeringskontorene spiller ingen som helst rolle i virkeligheten. Hornsrud har vært inne på hvor uvesentlig den sak er når man skal bedømme en arbeiderregjering, og jeg skal ikke opholde mig mer ved det. Det er en annen side som er vesentligere, og som Hornsrud festet oppmerksomheten ved. Han sa at da spørsmålet kom op i 1928, blev ansvaret for regjeringsdannelsen lagt på den *ansvarlige partimyndighet*. Det er denne grunntankegang som er så overmåte viktig og vesentlig. Og det er også den som ligger bak den erklæring som Schefflo fant unødigt sterk.

Det er litt vanskelig å ta ordet efter Hornsrud, fordi hans betraktninger er så personlig avstemt. Men jeg vil ha sagt at den Hornsrudske lojalitet i det avgjørende øieblikk, ved at han la ansvaret på partiets centralstyre, er en så vesentlig ting i denne forbindelse at det burde komme til kunnskap for offentligheten for å vise at vårt parti er en levende organisme som bygger på den faste, samlede organisasjon.

Det som Hornsrud uttalte om ventilen, er selvsagt ganske riktig: at det kan inntre situasjoner som er slik at dannelsen av en regjering av arbeiderpartiet ikke er til å undgå. Og da brytes sådanne ord, fordi vi må nødvendigvis tro at våre avgjørende myndigheter vil handle eftersom situasjonen faktisk ligger an, og slik som vi fornuftigvis må se på den.

Slik som den politiske utvikling har formet sig her hjemme i de

siste 30—40 år, er en regjering allikevel ikke så mektig. Siden den store venstrekamp i sytte- og åtti-årene blev utkjempet, har stortinget vennet sig til at alle mulige både små og store saker skal bringes inn for det — en praksis som vilde være unaturlig og fremmed for nær sagt hvilket som helst annet lands nasjonalforsamling. Administrasjonen er derfor hos oss mer direkte underordnet stortinget enn f. eks. i Sverige og Danmark, hvor regjeringen avgjør en masse saker uavhengig av riksdagen. Jeg tror man skal være oppmerksom på dette, når man taler om dette å sitte med regjeringsmaskineriet og ha hals og hånd over forvaltningsorganene.

Om det som faktisk skal og må gjøres, er det øiensynlig ikke stor forskjell her. Også Dalastøl mener det samme som vi, idet han da tenker på en kommende revolusjonær situasjon. Vi vet at de politiske og økonomiske tilstander kan tvinge oss til å overta regjeringen. *Om og når* det skal skje, får veies og avgjøres av de partiinstanser som i det givne øieblikk har ansvaret og *må* ha ansvaret. Og vi får da håpe på at partiet alltid har ansvarsbevisste folk i ledelsen.

I forbindelse med hvad det er sagt om begivenhetene i 1928, vil jeg til slutt bare nevne, at da Ryggs utkast til proposisjon om bankstøtten forelå, hvilte byrden og ansvaret for vår stilling her tyngre på Hornsud enn på alle oss andre til sammen. Og han var også villig til å ta ansvaret for den behandling saken fikk.

Tiden for de følgende talere blev begrenset til 2 minutter.

Olav Hindahl: Jeg tror det er riktig at også de som var *mot* eksperimentet med regjeringsdannelsen i 1928, og som ikke har noen tro på fordelene ved det, kommer til orde her. Ikke minst efter Scheflos uttalelser får jeg inntrykket av at vi er kommet nokså langt nu. Den svingning som er foregått innen partiet i det spørsmål — bare fordi man var heldig i lotteriet sist — er noe uforståelig. Jeg tror ikke på at det vilde bringe partiet noen fordel å gjenta forsøket. Det er det økonomiske livs krefter som har betydning for arbeiderklassen i dens kamp; en *regjering* betyr intet reelt.

Arnfinn Vik: Jeg har ikke stemt i landsstyret for Rjukanforlaget og kommer heller ikke til å stemme for det her. Men jeg tror at jeg er minst likeså stor motstander av en parlamentarisk regjeringsdannelse som Rjukan-folkene. Jeg er enig med Bull i at en vent til bør vi ha, fordi spørsmålet ikke er ute av verden selv om vi gjennom en beslutning på landsmøtet vil løse det. Da vil jeg heller ta den diskusjon efter hvert som den melder sig, og eventuelt *bekjempe* dem som går med regjeringslyster. Å skaffe tillit til en arbeiderregjering og dens menn er vel ikke vanskelig. Men når det spørres om å overta ansvaret for administrasjonen av det kapitalistiske samfund, da skal jeg være beredt til å opta en saklig kamp mot de tendenser og mot dem som ønsker å gå inn i en slik regjering.

Dalastøl: Vi på Rjukan vil absolutt ikke forespeile partiet noe i retning av at man skal kunne gjennomføre sosialismen enten på en dag eller et år om vi har 76 mann i stortinget. Men har vi de 76, blir vi da allikevel *nødt* til å danne re-

gjering og søke å gjøre det best mulige ut av det! Hvor meget man vil kunne utrette med dette flertall, vil imidlertid til enhver tid være avhengig av om det også har de nødvendige støttepunkter ute i folket. Deri er vi vel enig. Men jeg tilbakeviser den bluff-radikalisme som vil gi det utseende av at vi på Rjukan ser hyper-parlamentarisk på spørsmålet. Jeg må se den slags agitasjon som utslag av en dårlig samvittighet hos enkelte, når de kjemper for å få satt denne ventilen inn.

Foshaug: Dannelsen av arbeiderregjeringen var et interessant eksperiment for oss som har deltatt gjennom mange år i det politiske arbeid. Jeg slutter mig helt til hvad det er sagt av Hornsrud og Scheflo om det. Skal arbeiderklassen ta makten og beholde den, må vi ta i bruk *alle* de maktmidler vi har. Og det røber mistillit til centralstyret og de som sitter med ansvaret i en given situasjon, hvis landsmøtet har en annen opfatning.

Vraa: Jeg tror at denne forsamling holder på å bite sig selv i halen. Først stryker man ordet folkeflertallet i programmet. Så er det nu noen, deriblandt Scheflo, som *tror* på folkeflertallet allikevel, når det gjelder regjeringsspørsmålet! Jeg advarte mot strykningen. Det hele oppløser sig nu til en

komedie, idet alle de som var med i denne bastard-regjering, kommer her og forsvarer sin stilling som statsråder i kongeriket Norge. De må *forsvare* sig — istedenfor at vi skulde tiljuble dem! Jeg vil si at regjeringsdannelsen med de 61 mann bak var vanvidd av Det norske arbeiderparti.

Eggen: Vi vil ha garantier for at vår taktikk ikke løper ut i ministersosialisme. Og det får vi bare ved å vedta Rjukan-forslaget. Noe annet er, som det er sagt, hvad det kan inntreffe under en revolusjonær situasjon; da blir det ikke spørsmål om hvad som står skrevet eller ikke i dette landsmøtes protokoller.

Hjelt repliserte til Scheflo og uttalte at den økonomiske makt kunde arbeiderne bare erobre sig gjennom *rådssystemet*, ikke gjennom parlamentarisk-politisk virksomhet.

Ved *voteringen* blev det først stemt over landsstyrets forslag — med forbehold om senere avgjørelse av Norheims endringsforslag — alternativt med Rjukans arbeiderpartis forslag.

Landsstyrets forslag blev vedtatt med overveldende flertall.

Norheims forslag blev derpå forkastet, likeså med overveldende flertall.

Valgene.

(Dagsordenens post 17.)

Valgkomiteen fremla følgende innstilling:

Centralstyret.

Oscar Torp, formann, Edv. Bull og Magnus Nilssen, næstformenn, Martin Trammæl, redaktør, Halvard Olsen, Alfred Madsen, Einar Gerhardsen, A. E. Gundersen, Valdemar Nielsen og Eugen Johannesen.

Varamenn: Jens Teigen, Johs. Johannesen, Helga Karlsen, Rich. Hansen, Erling Anthonsen, Josef Jensen og Jens Jensen.

Landsstyret.

Trygve Lie, Akershus, Johan Pettersen, Østfold, Oscar Nilssen, Hedmark, Hans Haugli, Opland, Karl Nedberg, Buskerud, Ole Moen, Telemark, Anton Jenssen, Vestfold, Albert Karlsen, Aust-Agder, Aasmund Kulien, Vest-Agder, Nils Norheim, Stavanger, I. K. Hognestad, Rogaland, Ture Johanson, Bergen, Jacob Kolrud, Hordaland, Anders Østensen, Sogn og Fjordane, M. Landstad, Møre, Johan Nygaardsvold, Sør-Trøndelag, Ole Øisang, Nidaros, Ida Nordahl, Nord-Trøndelag, Sverre Stople, Nordland, Andreas Moan, Nordland, Gitta Jønsson, Troms, og Peder Holt, Finnmark.

Varamenn: Olaf Solumsmoen, Drammen, Albert Vang, Østfold, Johan Magnussen, Telemark, Andreas Otting, Nordland, Wilh. Flotvik, Nord-Trøndelag, Harald Skutvik, Ålesund, Bertrand Bakke, Rogaland, og Marius Engebretsen, Hedmark.

Det besluttedes først å opta valg av

medlemmer av centralstyret.

Adolf Indrebø (valgkomiteens formann): Innstillingen er enstemmig. Det vil ikke si at alle komiteens medlemmer er fornøyd med den. Som man vet, har det vært nødvendig å redusere antallet av de centralstyremedlemmer som skal velges her, fra 13 til 10. Derfor har vi måttet slå av litt allesammen. Men vi har dog samarbeidet om det resultat som foreligger og kommet frem til enstemmighet.

Det har vært litt meningsforskjell, som jeg må komme litt nærmere inn på. Vi har gått ut fra at landsorganisasjonens formann skal ha en plass, og likeså stortingsgruppen ved sin formann. De første 6 plasser på listen blev besatt uten videre diskusjon, og det er full enstemmighet om samtlige.

Det neste navn er Gerhardsen. Vi mente det var gagnlig bl. a. å ha en forbindelse mellom centralstyret og Oslo arbeiderparti. Vi innstiller derfor på sekretær Gerhardsen også fordi vi anser ham for å være en særdeles dyktig mann å ha med. Videre foreslår vi forretningsfører A. E. Gundersen, idet vi har ønsket en fagforeningsmann og samtidig en som kan representere de kommunale interesser i Oslo. Det neste navn på listen er Valdemar Nielsen. Han har vært en av de mest benyttede og aktive medlemmer av centralstyret; og det er naturlig å velge ham igjen.

Som nevnt har det vært en del meningsforskjell. Det foreligger

en henvendelse fra representanter fra Akershus fylke om å beholde Harald Halvorsen som medlem av centralstyret. Valgkomiten har til denne siste plass, som det vil sees, innstillet Eugen Johannessen fra kommuneforbundet. Det er vel-skikkede menn begge to, derom er ikke tvil. Personlig mener jeg at plassene bør fordeles litt. Halvorsen er stortingsmann og samtidig en fremtredende kommunemann i Aker, og jeg mener at det er ikke riktig å kjøre med de samme partifeller på alle fronter. Ved vøteringen blev det et mindretall for Halvorsen, men efter vøteringen tok mindretallet ikke dissens på spørsmålet. Også for den siste plass er derfor innstillingen enstemmig.

Den første innvending som vil bli reist, er at det bare er kommet med én fra arbeidsplassen. Det er klart det er en svakhet, og jeg er enig i den innvending som her kan gjøres. Men når man har måttet gå til en innskrenkning iår på 3 mann, og forholdet dessuten er det at det er så mange av de opførte som vi er nødt til å ha med, har vi ikke kunnet samle oss på annen måte. —

Videre refererte formannen navnene i varamannsrekken og anbefalte Teigen som 1. varamann, ikke minst for å vedlikeholde en god og intim forbindelse med den kooperative bevegelse.

Eugen Pettersen: Innstillingen går ut på valget av 9 funksjonærer og 1 arbeider. Jeg vil si fra med en gang, som Indrebø har gjort, at de første 6 er det utelukket å gjøre noen forandring ved. Men jeg vil også straks ha sagt at man ikke burde ha skjøvet vekk de arbeidere som tidligere har sittet der.

Man skal bl. a. ikke glemme de innvendinger som er gjort mot ekstra-kontingenten fra folkene på arbeidsplassen. Jeg mener, som det hele ligger an, at innstillingen fra valgkomiteen ikke kan gå til vøtering, og at de menige arbeiderrepresentantene fra fagforeningene må gi tydelig til kjenne gjennom debatten at de krever at også de som skal gjøre «negerarbeid» i partiet blir med og får bestemme over hvordan negerarbeidet skal utføres. Jeg går ut fra at saken deretter må gå tilbake til valgkomiteen.

Trygve Lie: Den foreliggende innstilling gir for de fleste plassers vedkommende uttrykk for de ønsker partiledelsen har hatt med hensyn til sammensetningen av partiets centralstyre og landsstyre. Jeg er ikke i alle punkter enig i forslagene; særlig når det gjelder landsstyret, er det foretatt en så sterk utskiftning av de eldre medlemmer at det ser ut som det ligger en *tendens* i det, en tendens som jeg vil reservere mig mot. Imidlertid har jeg så stor tillit til de som sitter i ledelsen at jeg mener at de også får ta *ansvaret* for sammensetningen av centralstyret og landsstyret efter det foreliggende forslag. Jeg akter derfor ikke å opta noen dissens, efter den ringe tilslutning det har fått.

Arthur Arnesen foreslo Eugen Pettersen, Jern og metall, i stedet for Valdemar Nielsen.

Bertrand Olsen anbefalte valgt flest mulig kroppsarbeidere; det skapte større trygghetsfølelse. Hvis han fikk noen støtte, vilde han foreslå tallet utvidet fra 10 til 13.

Ordstyreren: Et slikt forslag kan vanskelig behandles efter at

det tidligere er besluttet å gå til en reduksjon av antallet.

A. E. Gundersen: Jeg ønsker ikke valg til centralstyret, og jeg minner om at jeg frabad mig valget også for tre år siden.

Per Lie foreslo *Johs. Johannesen*, Transportarbeiderforbundet, i stedet for *Gundersen*.

Frithjof Andersen foreslo *Josef Larsson* i stedet for *Halvard Olsen*.

Anton Ruud foreslo *Severin Arnesen* i *Gundersens* sted, efter at denne hadde frabedt sig. —

Strek blev besluttet satt.

Ommundsen, *Stavanger*, uttalte sig for en gjennomgripende forandring av innstillingen.

Høilund foreslo *Eugen Pettersen* i stedet for *Bull* med den begrunnelse at man ikke behøvet teoretikere i den praktiske organisasjonsledelse.

Arnfinn Vik anbefalte *Valdemar Niensens* valg. Overfor *Høilund* bemerket han at det også krevdes folk i ledelsen med politisk innsikt.

Myrén støttet forslagene på *Josef Larsson* og *Severin Arnesen*.

Stern talte for *Eugen Pettersens* valg.

Ole Guldal vilde som representant utenbys fra anbefale landsmøtet å følge den enstemmige innstilling valgkomiteen var kommet til.

Alfr. Melgaard talte for valget av *Eugen Pettersen* og likeså *A. E. Gundersen*.

Leonard Nilsen anbefalte også forslaget på *Eugen Pettersen*.

Eugen Johansen (*Akershus*) talte for *V. Niensens* valg, særlig efter at *H. Halvorsen* navn var gått ut.

Johs. Johnsen, *Stavanger*, gikk ut fra at når innstillingen var enstemmig, var de saklige hensyn veiet på beste måte, og at den innstilling som forelå, dermed skulde være fullt betryggende. Han anbefalte komiteens forslag uten forandring.

Eugen Johannessen, *Oslo*, henstillet at man ikke strøk *Valdemar Nielsen*.

Den almindelige debatt om valget av centralstyre var dermed slutt, og man gikk til valg.

Formann.

Som formann gjenvalgtes *Oscar Torp* med akklamasjon.

Næstformann.

Edv. Bull gjenvalgtes mot noen få stemmer som næstformann, *Magnus Nilssen* enstemmig.

Redaktør.

Martin Tranmæl gjenvalgtes med akklamasjon som redaktør av «Arbeiderbladet».

For de øvrige 6 blev det foretatt skriftlig avstemning ved sedler.

Møtet blev hevet kl. 14.30.

Eftermiddagsmøtet søndag.

Ordstyrer: *Rastad*.

Møtet blev satt efter middags-pausen klokken 15.45. Protokollen godkjentes.

Valgene (forts.)

Ordstyreren refererte resultatet av valget på de 6 medlemmer av

centralstyret.

Valgt var: *Eugen Johannessen* med 227 st., *Einar Gerhardsen* med 226, *Alfred Madsen* 225, *Valdemar Nielsen* 178, *Halvard Olsen* 175 og *A. E. Gundersen* med 129 stemmer.

Derefter hadde *Eugen Pettersen* 115 st., *Josef Larsson* 43, *Severin Arnesen* 33, *Johs. Johannessen* 26, *H. Halvorsen* 15, *O. Oksvik* 5 og enkelte andre hver 1 stemme.

Det besluttetdes å ta varamannsvalget senere for først å gå over til valget av

medlemmer av landsstyret.

Innstillingen er referert foran.

Indrebø, komiteens formann: Vi er i den heldige stilling at vi ikke behøver å diskutere *distrikts*-spørsmål denne gang i så høi grad som tidligere. Man vil nemlig se at hvert fylke har fått sitt medlem, og den 19de har vi latt gå til Nordland — som det fylke vi anså mest berettiget til å få 2. De øvrige fordeler sig med én hver på Bergen, Nidaros og Stavanger. Det foreligger en skrivelse fra Nord-Trøndelag om at representanten fra dette fylke bør være fra Namdal arbeiderparti, men vi har ikke kunnet slutte oss til det. Innstillingen er også her enstemmig.

H. Thornes: Namdalen har representanten fra fylket nu og bør

fortsatt ha det. Geografiske hensyn tilsier dette. Namdalen er jo et avgrenset distrikt med sin egen partiavis. Og det er maktpåliggende for oss å ha direkte forbindelse med hovedpartiet. På innstillingen er *Wilh. Flotvik*, *Kolvareid*, opført som 5. varamann; jeg foreslår ham som medlem av landsstyret i stedet for den innstilte, *Ida Nordahl*, og at denne i stedet flyttes ned på suppleantplassen.

Trygve Kristiansen: Tidligere hadde Østfold to fra landdistrikterne; nu er begge strøket, og man har satt op en fra byene i stedet. Det er ganske visst en bra mann, men *Magnus Johansen* fra Tune har vært medlem av landsstyret siden 1921, og han bør ikke utskiftes. Jeg foreslår ham i stedet for den innstilte *Johan Pettersen*.

Strandjord hadde ordet til en del almindelige betraktninger som delvis lå utenfor valgene, og blev avbrutt av ordstyreren.

Kr. Rothaug: Innstillingen for Nord-Trøndelag er begrunnet deri at de to kvinner som skal være i landsstyret, jo må plaseres et sted, og da har man innstilt fru *Nordahl*. Hvis *Thornes* skulde ha kunnet opå noen forandring, måtte han helst ha foreslått innstillingen tilbakesendt valgkomiteen, men det er det nu ikke tid til. Jeg anbefaler innstillingen som den foreligger.

Guldal mente at Sør-Trøndelag hadde mer krav på varamannsplassen (nr. 5) enn nordfylket.

Thornes: Det resonnement *Rothaug* har prestert, ligger under det kriminelle lavmål, forekommer det mig. Det finnes vel kvinner også

andre steder i landet enn i Innherred! (Munterhet.)

Man gikk derpå til valg.

Efter forslag av *ordstyreren* blev de innstilte som det ikke var dissens om «klappet inn» og valgt enstemmig.

Fra Østfold blev Johan Pettersen valgt med stort flertall.

Fra Nord-Trøndelag valgtes Wilh. Flotvik, likeledes med stort flertall.

Ordstyreren gikk ut fra at valgkomiteen efter dette vilde foreslå Ida Nordahl som suppleant efter Flotvik.

Dette blev bekreftet fra komiteen, og den *endrede innstilling* på varamennene blev vedtatt enstemmig.

• Programkomite.

Som medlemmer av komiteen til revisjon av det prinsipielle program innstilte valgkomiteen: Oscar Torp, Edv. Bull, Magnus Nilssen, Halvard Olsen, Alfred Madsen, Martin Tranmæl og Kristian Hansen, Rjukan.

Arnfinn Vik foreslo Finn Moe innvalgt.

Ordstyreren: Torp opplyser at det er forutsetningen at ungdomsfylkingen og partiets kvinneorganisasjon skal velge hver sin representant til å tiltre programkomiteen.

Ved *voteringen* blev de innstilte 7 valgt enstemmig.

Varamenn til centralstyret.

Indrebø: Innstillingen er her enstemmig undtagen for nr. 4. Rich. Hansen som var innstillet til denne plass, har bedt om å bli fritatt, og et flertall på 6 medlemmer foreslår i stedet valgt Eugen Pettersen. De øvrige 5 fastholder den tidligere innstilling.

Eugen Pettersen vilde anbefale at den oprindelige innstilling blev fulgt.

Stern anbefalte Eugen Pettersen som 1. varamann.

Rich. Hansen uttalte at han efter centralstyreutvalget som gav Eugen Pettersen et så høit stemmetall, var villig til å stille sin plass til disposisjon for ham.

Ved *voteringen* blev som 1. varamann valgt *Eugen Pettersen*, 2. varamann *Jens Teigen*, 3. varamann *Johs. Johannesen*, 4. varamann *Helga Karlsen* (idet et mindretall stemte på Rich. Hansen) og som 5., 6. og 7. varamann henholdsvis *Erling Antonsen*, *Josef Jensen* og *Jens Jensen*, Kjelsås.

Revisorer.

Som revisorer gjenvälgtes *Dahlstrøm* og *Alfr. M. Nielsen* med *Alf Agnor* og *Alfr. Løkkeberg* som varamenn, samtlig enstemmig efter innstillingen.

Partiets stilling til sprog- og andre kulturspørsmål.

(Dagsordenens post 15.)

I møte 9. sept. 1929 besluttet centralstyret å nedsette en komite til å utrede spørsmålet om partiets stilling til sprog- og andre kulturspørsmål. Til medlemmer av komi-

teen blev valgt Halvdan Koht, formann, Edv. Bull, Magnus Nilssen, Johan Nygaardsvold og Olav Steinnes.

Fra komiteen forelå følgende

uttalelse som grunnlag for videre behandling av saken:

Grunnlinjer til kultur- og målprogram.

Kulturlive har i alle tider teke form etter samfundsskipnad og livsvillkår; den klasse som har hatt makta i samfunde, har alltid sett sin stempel på kultur-arbeide og på den ålmenne tenkemåten, på bokavl og opplysnings-arbeid, på samfunds-moral og på tiltak for kunst og vitskap. Etter adelsvelde hadde fått ende, har borgarstende hatt den åndelege likso vel som den økonomiske og politiske førarskapen i verda. Men etter kvart som arbeidarklassa vinn fram i samfunde, må ho få makt over kulturlive òg, og til dess at eit sosialistisk samfund skaper heilt nye kulturformer. Arbeidarpartie har den naturlege gjerninga å førebu denne kulturvoksteren.

I all sin politikk må det difor streve etter å reise ein sann folkekultur i staden for den gamle klassekulturen. Det vil fremme ei vid folke-opplysning, som gir dei ålmenne folke så stor ein part som råd er i vitskap og kunst, og som dermed gir det åndsmakt til å føre striden for det nye samfunde. Partie vil av all si evne styrke solidaritets-kjensla hos det arbeidande folke, og det vil såleis reise den sanne nasjonaltanken i motsetning til den som nyttar nasjonale talemåter i tenesta for klasseformål.

I det nasjonale kultur-arbeid vil partie bygge på dei ekte folkelege tradisjonane, dei som har levd hos bønder og arbeidarar gjennom tidene. Difor vil det i målspørsmåle alltid stri for ekte folkemål. I presse og i skole vil det hjelpe

fram alt levande folkemål, så det får større og større rom innafor bae dei to offisielle skriftmåla i lande, og til slutt kann føre dei i hop i einskap. Partie vil at tene-stemmenner i stat og kommune, kvar innafor sitt embets-område, skal nytte folkemåle så langt som folke sjøl krev det.

Landsstyret innstillet:

Uten at partiet på det nuvæ-dende tidspunkt tar stilling til sprogspørsmålet, bemyndiger lands-møtet komiteen og centralstyret til å arbeide videre med spørsmålet i henhold til det som er fremlagt av komiteen.

Fra Åsen arbeiderparti var inn-sendt følgende forslag til landsmøtet: Det norske arbeiderparti står fremdeles nøytral i sprogstriden. —

Spørsmålet blev innledet i et foredrag av komiteens formann,

Halvdan Koht:

Skal arbeiderpartie ta standpunkt i målspørsmåle? Dei fleste parti-medlemene som har fått med offentlege saker å gjere, har vore nøydde til å ta standpunkt i ei rekke med målspørsmål. Men partie har late dei stå fritt, så dei kunde røste etter sitt eige skjønn. Og for veljarane har ikkje partie sett annan regel enn at dei skal halde seg til parti-programe fyrst og fremst, — målspørsmåle må kome i andre rekka. Arbeidarpartie som parti har såleis rekna målspørsmåle som noko for seg ivedkomande, ei sak som ikkje skilde partie. Somme partifolk har jamvel sagt at det kvitta eitt for partie anten det var «landsmål» eller «riksmål» som vann her i lande.

Det er likevel eit stort spørsmål om partie i lengda kann bli stående likesælt i denne striden. Både prinsipielle og praktiske omsyn spelar inn her, og tvinger til å ta spørsmåle opp til drøfting.

Reint praktisk ligg det så at det meir og meir blir vanskeleg å sleppe utanom målstriden. Han er brennande rundt omkring i lande, og vi har altfor mange vitnemål om koss han eggjar op folk, så dei står imot einannan med eit hat og ein harm som vi snautt nok møter i andre tilfelle. Slikt kan bli farleg for partie, for samhalde i partie, di større partie blir og di meir makt det får i kommune- og statsstyring. Og det tar seg ikkje bra ut at partie vårt skal stå kløyvt i saker som grip så djupt ned i tankeliv og kjensleliv. Det er ikkje bra at partie ikkje kann gje medlemene sine rettleiing i slike spørsmål.

Det er vert å minne om at arbeidarpartie i si tid tok standpunkt i unionsstriden. Det kunde nok vere dei som meinte at denne striden ikkje vedkom vårt parti eller våre saker. Men vilde partie vere med i norsk politikk, så kunde det ikkje gå utanom unionsspørsmåle. Og sanninga er at arbeidarpartie fyrst av alle parti i lande reiste det programme som skulde bli løysinga, — å sprengje unionen mellom Noreg og Sverige. Det kunde vere tenkeleg, og det vilde vere lukeleg, um arbeidarpartie fann løysinga i målstriden og tok førarskapen her som i all annan samfundsstrid.

Det spørs da om arbeidarpartie har noko prinsipp som det kann bruke på målspørsmåle, og som fører til ei lysing i samsvar med heile den sosiale tenkemåten vår. Men enda meir spørs det om partie har

prinsipp som beint fram driv det til å samle seg om ei løysing.

Arbeidarpartie er ikkje eit politisk parti av same slage som dei andre partia. Det er eit revolusjonært parti, det vil skape eit nytt samfund. Og striden for dette nye samfunde bygger ikkje på politisk partiskipping, men på klassereising og classesamling. Men det høyrer med til den historiske tenkinga som samfundsstriden vår har fostra, og som med det same har vorte eit grunnlag for striden, — at slik ei samfunds-omskipping på nytt klassegrunnlag samstundes fører ein ny kultur med seg.

Det kommunistiske manifeste frå 1848 har skildra for oss i sterke fargar den kultur-omveltinga som kom i fylgje med det kapitalistiske samfunde, med det revolusjonære bursjoasie, — ei omvelting som den gongen enda var ny, så ho lyste tydeleg imot førrtida og kjentes pinefullt hardt i alt samfundslive. Det unge bursjoasie reiv sund alle gamle band som feste mann til mann, så nær som den nakne baten, pengevinninga; kvart eit kall i samfunde gjorde det om til eit arbeid for løn; det jaga alle menneskja inn i ei nådelaus tevling; det ropte på fridom utan grenser, og det trælka alle som det tok i tene-sta si; det nytta ut nasjonalitet og alle heilage kjensler i streve for vinning.

Vi torer ikkje spå altfor mykje i det einskilte om den kultur-omveltinga som sigeren for arbeidar-klassa og sosialismen skal dra etter seg. Men så mykje torer vi visseleg seie — for det ser vi alt no er i vokster i lag med den nye klassereisinga — at ein viktig led i den nye kulturen blir ei sterk solidaritetskjenle mellom alle som arbeider. Solidariteten i arbeidarklassa

har alt no skapt nye moralkrav, — krav som set den personlege vinningen til sides for klassebaten. Men i dette friviljuge samhalde vinn mannen ein større og sannare fridom enn han kann nå i det som kallar seg «fri» tevling; han blir tenar for ein samfundstanke, ikkje for ei penge-maskine. I det nye samfunde skal ingen lenger kunne reise den klaga: Arbeidaren har ingen heim, arbeidaren har ikkje fedreland. Der skal han finne fotfeste både i heim og i fedreland. Men korkje heim eller fedreland skal lenger få bli reidskapar for økonomisk utnytting og strid.

Det er greit, at ser vi fram imot ein ny kultur som skal fylgje med den økonomiske og sosiale nyskipinga vi strir for, da blir det ein skyldnad for oss å reise eit *kulturprogram* som kann hjelpe til å føre kulturtankane våre fram i lag med samfundstankane. Og dette kulturprogramme må fyrst og fremst bygge på samfundssolidariteten, samkjensla mellom alle dei som gjer nyttigt arbeid i samfunde.

Det er rimeleg nok at dei viktigaste kulturkrava våre for det fyrste må vende seg til skolen, og der har da partie vårt alt eit program som bygger på grunntanken vår: bort ifrå klassesdaning, fram til folkedaning! Vi må freiste skape ein folkeskole som meir og meir gjer seg fri ifrå alt det åndelege overklasse-velde og i staden blir fylt av ekte samfunds-ånd. Det som her kjem i fyrste rekka, det er at lærdom og oppseding i denne skolen blir så rik og så verksam som råd er, og at opplæringa går ut på å gjere barna dugføre for det nye samfunde.

I denne samanhengen er det uråd å la vere å nemne historieopplæringa som enda er så altfor

mykje merkt av samfundssyne hos bursjoasie. Her trengs både lærebøker og lærarar som skjønner det nye.

Men folkeskolen står ikkje lausriven for seg sjøl i kulturarbeide vårt. På den eine kanten må han føre fram til høgere skolar av alle slag, åpne for barn av arbeidsklassene. Og på den andre kanten tar han sjøl form etter den lærdomen som blir arbeid fram i dei høgere og kanskje serleg i dei høgste skolanene, heilt opp til universitete. Det vil da seie at jamvel det høgste vitenskapsarbeide får eit rom i kulturprogramme for arbeidarpartie. Men det som vi der har ei reint serskilt interesse av, det er alt det vitenskapsarbeide som gjeld sjølve samfunde, — teknikken som gjev næringslive nye metodar, økonomikk og historie som fører oss inn i samfundslovene, ikkje å tale om dei vitenskapane som all slik granskning bygger på.

Det naturlege kulturprogramme for arbeidarpartie femner såleis om alt daningsarbeid, frå den høgste vitenskap til den mest elementære opplæringa. Og det bør ikkje vere unemnt at her gjeld det ikkje berre kunnskap og tenkning, men dessuten all den kulturen som nærer og styrker sansen for godleik i liv og trengen til venleik i alt ein har kringom seg. Ikkje minst viktig er det difor å gjere alt som heiter kunst til ein levande part i det ålmene åndslike, — frå diktning og tonekunst til biletkunst og byggverk; levande kunstsans er eit mektig våpen imot all råskap og vørløyse, han hører med i god folkeoppseding.

Alt slikt stiler imot å reise eit høgt og rikt kulturliv med grunnlag i brei *folkekultur*. All klassekultur må før eller sia gå under;

berre ein ålmenn folkekultur kann ha von om å leve og bere ein ustanseleg framgang.

Det er i denne samanhengen ein må sjå målspeørsmåle: det som det gjeld om for arbeidarklassa, er å finne ei løysing slik at ho fremmer krave vårt på folkekultur.

Vil ein da sjå etter koss målstriden har kome opp, så skal ein finne at alle dei som reiste rope om eit anna bokmål enn det som før var vanleg, dei heldt sterkt fram at det spurtes om å få nytte eit mål som var til hjelp og lette for folkeopplysinga. Det var klaga imot det gamle bokmåle at det ikkje gjekk beint inn til forståinga hos ålmugesmannen, og dermed fikk han dobbelt strev med å eigne til seg den kunskapen han skulde ha. Bokmåle, den nautsynte reidskapen for kulturvinning, vart på den måten eit hefte for det folkelege kulturarbeide. Det hjelpte til å halde oppe ein klassekultur, for di det sjølv var eit overklasse mål.

Det er snart hundre år sia desse klagen fyrst vart reist, og det er lett nok å sjå at dei har ikkje same makta no lenger som den gongen eller som berre sytti eller femti år tilbake. Den tid, ja heilt fram imot slutten av 19. hundreåre, streva folk med å skrive så reint dansk bokmål som dei berre kunde; det var den gamle danske bokstilen som var mønstre, aller mest visseleg i skolen og i vitskapen.

Det bokmåle vi no møter, har i mange måtar gått igjenom eit hamskifte, og vi kaller det no gjerne for «norsk-dansk» eller «dansk-norsk», d. v. s. at det danske måle her i lande har vorte gjenomsprengt med allslags norske mål-emne, i stil, i ordval, i rettskrivingsformer. Men alt slikt kann ikkje dekke over den sanninga at dette bokmå-

le i opphav og grunnlag er eit overklasse mål, og ein kann dagstøtt legge merke til koss det framleis heng fast i det gamle danske bokmønstre.

Den «fornorskinga» som har gått for seg i det, er i røynda ingen ting anna enn at meir og meir av mål-emne frå underklassa har trengt seg inn i det og teke seg rom. Det er maktflutninga i samfunde som set merke i måle. Målstriden har alt teke til å bere frukter.

Dermed er det sagt at målstriden, i minste i stor mon, samstundes er ein strid om makta i samfunde, — ein klassestrid. Det er greitt nok at det nasjonale momente — norsk mot dansk — har vore ei viktig drivkraft i striden. Men det er likeså tydeleg at det norske målkrave aldri hadde kunna vinne såleis fram, om det ikkje hadde hatt ei aukande klassereising å stø seg til. Dei gamle overklassene vilde aldri av seg sjøl ha skift ut det gamle bokmåle, om så somme einskildmänner i dei kunde drøyme om å kome tilbake på den norske målgrunnen.

Det er heilt naturleg at det måtte så vere. Målgranskarane kann ettervise så mykje dei vil av naturlege overgangar frå dansk til norsk; det var likevel ikkje slike ting som avgjorde sigeren for dansk i Noreg. Den endeeframme historiske sanninga er at riksmål og bokmål vart dansk i Noreg fordi ei dansk overklasse vart herre i lande, la folke under seg økonomisk og politisk og dermed tok representasjonen for det i åndslive likeså vel, — den overklassa som rår, formar alltid måle etter omsyn til seg sjølv, ikkje etter letten for folke.

Det var dansk adel som fyrst vann makt i Noreg. Men da makta

sia gikk over ifrå adel til borgarstand, da hadde dette nye borgarstande lempa seg etter det danske bokmønstre. Det hadde gått så mykje lettare av di at ein stor part av byborgarane, serleg i dei øvre laga, var innflutt ifrå Danmark og Tyskland. Og sia borgarstanda sat mykje meir bufast i lande enn adelen hadde gjort, så vart detta maktskifte berre ei grunnfesting for det innførte overklasse-måle. Gamal og ny overklasse heldt seg til same mål-tradisjonen, og i staden for berre dansk riksmål og bokmål laga det seg no eit talemål som tok dette bokmål til mønster.

Såleis måtte det kome mest av seg sjøl, at etter kvart som underklassene i lande reiste seg til makt i samfund og stat, så vart det strid mellom overklasse-mål og underklasse-mål. Di djupare maktsriden i samfunde går, — di meir han blir av strid som reiser heile lag i samfunde imot einannan, — di meir blir han samstundes ein kulturstrid. Og målstriden vart ein naturleg led i klassestriden her i lande.

Det kann ha gått like eins i ymse andre land òg. Jamt har det vore så at nasjonal underkuing har vore einstydig med framandt overklasse-velde. Og underklasse-reising har da bore fram det nasjonale måle, folkemåle. Her kann det berre vere verdt å peike på den målreisinga som fylgde med revolusjonen i Russland. Når her før berre det eine stor-russiske måle fikk lov å gjelde, såleis at alle dei andre nærepå to hundre måla i rike vart faldne nede med makt, så er det no skapt ei heil mengd med nasjonale styrings-område med sine serlege folkemål til riksmål, — mange folkemål som ein før mest ikkje hadde hørt namne på. Og

der det bur ymse nasjoner om einannan, har same republikken eller styrings-område fått meir enn eitt riksmål. Den sosiale omveltinga som gikk ut på å skipe ei styring berre etter omsyn til dei gamle underklassene, arbeidarane og bøndene, har ført med seg ei ny-reising for folkemål så vidfemnt som verda aldri har set maken til. Og enda må det bli lagt attåt, at sjølvve det stor-russiske bokmål har mått forme seg mykje om etter talemåle hos dei gamle underklassene. Heile tilgangen i Russland er sers lærerik for samanhengen mellom klassereising og målreising.

I vårt land òg ligg samanhengen klart i dagen, straks ein gir seg til å sjå nærare etter koss målstriden kom opp og koss han har gått fram frå tid til tid. Det er uturvande her å ettervise dette med årstal og fakta; det er gjort før i eit skrift som arbeidarpartie har gitt ut*). Det fell lett i augo at kvar einaste ny framstøyt i klassestriden har fått i fylgje nye målkrav og ny målstrid. Folkemål har kome med folkemakt.

Målreisinga i Noreg har hatt to former som har gått i breidd. På den eine sida har ho gått ut på å drive inn meir og meir av ord og former og stil frå folkemåle i sjølvve det gamle bokmål, overklasse-måle. Den fyrste offisielle sigeren for dette streve kom i 1887, da det vart fastsett at barna i skolen skulde bli opplært til å lese bokmål med norsk uttale. I 1907 fekk vi godkjent rettskrivingsreglar etter denne norske uttalen. I 1917 enda fleir av same slage, og samstundes vart det gjeve rom i bokmål for ein heil slump med ser-norske

*) Halvdan Koht: Arbeidarreising og målspørsmål. 1921.

bøygjingsformer, helst da ho-kjønnsformer i samsvar med norsk folketale.

På den andre sida har det gått eit strev med å bygge opp eit nytt norsk bokmål med grunlag i sjølvne folkemåle, serskilt da folkemåle kringom i landsbygdene, — eit bokmål som gjerne vart kalla «landsmåle». Dette andre mål-streve vann den fyrste offisielle sigeren sin i 1885, da stortinge gjorde vedtak om at landsmåle og det gamle bokmål skulde ha jamgod rett til offisielt bruk og i skolen. I folkeskolelova for lande vart det i 1892 sett inn forskrift om at skolestyre i bygdene sjøl kunde avgjere om landsmåle eller det gamle bokmål skulde vere grunlag for norsk-opplæringa i skolen. Lovvedtak frå 1896 og 1907 førte opplæring i landsmål inn i den høgre skolen òg. Regjerings-forskrifter frå 1892 og 1907 åpna kyrkjene for landsmåle i salmesong og altar-teneste. Og frå 1922 kom det eine vedtake etter det andre som gav fast rom for landsmåle i heile det borgarlege styringsverke.

Slik er stillinga i dag. På alle kanter og i ulike former har folkemåle brote seg fram til makt. Det har vore hard strid om kvart einaste lite steg som er gjort. Og klassemotsetinga i denne striden har vore klar nok. Dei same partia som har ført motstande imot all annan maktvinning for underklassene, dei har stått imot framgangen for folkemåle òg, og det har hagla ned over folkemåle med ord som «vulgærmål», «pøbelmål» og slikt, — det er ord som støtt og stendig har kome att i hundre år.

Slike skjellsord har det serleg vore grovt med i striden om folkemåls-former i det gamle danske

bokmåle. Og det er naturleg nok. For her spurtes det om sjølvne det måle som overklassene tyktes ha eigeomsretten til ifrå gamal tid: skulde det få bli utskjemt med allslags styggedom ifrå «udana» tale?

Det er lett å forlikes om at eit blandingsmål ikkje alltid er så vakkert, i det minste ikkje i fyrste overgangstida. Denne estétiske retten kann ein gjerne gi stridsmennene for det gamle bokmåle, dei som har streva med å verje det imot det som Bjørnson kalla «den norske pukksteinen».

Men det er ikkje estetikk som avgjer lagnaden for eit mål. Måle hører med i samfundsskipnaden, og det er samfundsmakter som stakar opp stemneleia for målframgangen. Om ein så enda mange stader møter eit bokmål her i lande som held seg nokolunde trutt til det danske bokmønstre, i minste i alle ting som ikkje er rein rettskrivningsform, så kann da ingen vere i tvil om at det gamle bokmål er dømt i Noreg. Det er sundsprenget innatil, og det står i ei tevling utatil som det minder og minder har makt til å greie seg imot. Det døyrr stubb for stubb, og fortare og fortare etter kvart som dei overklassene som bar det oppe, misser makt i samfunde.

Det ligg klart i dagen at den klassereisinga som har hovudæra for at folkemåle har vunne såleis fram i siste hundreåre, det er bondereisinga. For hundre år sia hadde dei norske bøndene kome seg så langt opp økonomisk, så dei for ålvor kunde ta opp strid for sosial og politisk makt. Dei vilde ikkje lengere vere underklasse. Men dei steig ikkje berre opp og tok arv etter dei gamle overklassene. Dei vart heile tida ståande i strid med borgerklassa. Og dette

sette stempel på dei ikkje berre økonomisk og sosialt, men kultur-elt likeså vel. Det var det som gjorde at bondemåle fylgde med i reisinga deira, og at landsmåle fikk slik makt.

Arbeidarreisinga kom fyrst lenge etterpå, og vi skal ikkje legge dølssmål på at samfundsstriden i mange spørsmål har sett bønder og arbeidarar imot einannen. Men likevel er det sant at den kapitalistiske framvoksteren i dei siste par mannsaldrene har drive ein større og større part av bøndene inn i livsvilkår som må tvinge dei til strid imot den borgarlege privatkapitalismen. Og det er eit faktum at arbeidarklassa har mått vende striden sin imot nett den same borgerklassa som gjennom hundre år og meir var den store fienden for bøndene. Her er såleis en strids-arv som bind tydeleg samanheng frå den eine klassereisinga til den andre. Og dette kjem serskilt kulturstriden til godes. Det kan vi fylgje i skolepolitikk, og det kann vi fylgje i målstrid. I målsopørsmål kjem det atfåt at størsteparten av arbeidar-klassa beint fram ættas ifrå bondesamfunde og har teke arv ifrå bondemåle.

Men den som har fått syn for det sosiale innhalde i målstriden, skjønner lett at arbeidarreisinga har mått gjere eit skifte i syne på målsopørsmål.

Noko av det som aller mest tydeleg vitnar om dette skifte, er alt det nye arbeide vi finn i den vitenskaplege målgranskinga. Før hadde målgranskarane berre dyrka bokmål og arbeidd med å finne lovene i det. Men den gongen bøndene tok til å stige fram i samfundslive, slo granskarane seg på det levande talemåle, og her i lan-

de gav dei seg til å studere alle bygdemåla. Etter så arbeidarane hadde skapt det som folk lærte seg til å kalle det «sosiale spørsmål», fikk målgranskarane syn for at måle er ein sosial reidskap som rettar seg etter sosiale lover. Og her i lande vart bymål emne for gransking i 20de hundreåre. Det vanvørte «vikamåle» som før berre var til spott og gjøn, har no vorte skildra i eit stort lærdomsverk. Andre norske bymål like eins. Det har sanna seg, det som han sa for halvhundre år sia, ein av dei fyrste norske sosialistane, O. J. Fjórtoft, — at gateslusken òg har eit mål som ein lyt rekne med. Det har alt kome til ære i vitskapen, og det sprenger seg fram i samfundslive. Det er underklassemåle i byane, såleis aller mest arbeidar-måle, som har brøyt seg inn i det gamle bokmål og sett såpass norsk farge på det som det har i dag.

Vil vi spørje etter ka som er arbeidar-mål i Noreg, så finn vi snart at det har mange ulike former. Det lyer annarleis på Mødom enn i Høyang, og det er skilnad på trøndarmål og stavanger-mål. Men allstad har det skyldskap med bondemåle rundt ikring arbeidarheimane, og det hører med inn i det som vi brukar kalle norsk folkemål.

Vi kann berre høre etter koss arbeidarane talar i Oslo by, så blir vi ikkje i tvil om samanhengen. Her seier dei slikt som «sjuk» og «tru» og «mjelk», «leike», «å nøye», «øy», «rau», — ekte norske grunnformer. Og med bøygjingsformene er det sameins, dei er kavnorske. Ekte Oslo-mål ordlegg seg i slike setningar: «han hoppa ta brua ner i elva»; «han kasta klokka i gata»; «gutta

tok sæ en røyk»; han skreik som bikkja hadde biti 'n, men hu hadde bare rivi sund bukka hans».

Det er ikkje turvande å kome med fleire døme. Desse orda og setningane syner greitt nok ka slags målgrunnlag arbeidarane i Oslo står på. Talen deira bygger ikkje på det gamle danske bokmåle; han står i hop med bondemål og med andre bymål i det ålmenne norske målsystème.

Og di sterkare arbeidarreisinga veks seg, di meir kjem ho til å bere fram av arbeidarmåle. Sjølvørnaden i arbeidarklassa fører det med seg av seg sjøl.

Talemåle må her kome fyrst. Alt i 1878 var det samrøstes slegge fast i Odelstinge, at i folkeskoler på landsbygda skulde bygdemåle rå i den munnlege opplæringa. Skolelova for byane sette fast i 1917 at i byskolen òg skulde læraren rettleie barna i å nytte det heimlege talemåle, og læraren sjøl skulde lempe måle sitt etter dette samme talemåle. Den retten som bymåle på den måten fikk, har nok enda ikkje vorte fullt utnytta. Men det er greitt at arbeidarane har den største interessa av å vakte på at ikkje barna deira blir opplært til å skjemmes av fars- og morsmåle sitt. Det hører med til oppfostringa i den klasse-samkjensla som skal bygge framtid-samfunde, at barna i arbeidarklassa lærer seg til å halde fast på heimemåle sitt og jamvel vere byrge av det. Det er ein led i klasse-reisinga.

Når det så blir spørsmål om å føre dette talemåle over i skrift, opp til bokmål og riksmål, så er det greitt nok at ein ikkje kann gi seg til å skrive kvart einaste bymål eller bygdemål på sin særskilte måte. Ein er nøydd til å

freiste lempe det eine etter det andre, så det kan bli noko samla ut av det. Og ein må ta omsyn til det faktum som ligg føre, at vi alt har to bokmål ferdige til bruk her i lande. Inga målreising som arbeidarane skal vere med på, kann gå ut på å skape nye vanskar for framgangen vår. Det som det gjeld om er å lette og fremme mål-voksteren, så han snarast råd er kann forme seg etter dei naturlege vilkåra og krava i arbeidarklassa og arbeidarreisinga.

No er det så med dei to bokmåla vi har, at inkje av dei er «ferdigt» i den meininga at dei står faste og urikkelege i formverke sitt. Tvert imot — dei er både to i stendig omlaging, nær-sagt frå dag til dag. Det fins snautt nok to bokmenner som skriv allting likt i same bokmåle. Dei to målformene, den norsk-danske og den nynorske, gir berre dei ytre råmene som mål-arbeide lyt halde seg innafor.

Og det er ikkje berre det gamle danske bokmåle som har laga seg om under påverknaden ifrå talemåle i arbeidarklassa. Det har gått same vegen med skriftforma for bondemåle, landsmåle. I stil og setningsbygging kann ein nok altfor titt råka på eit landsmål liksom ufolkeleg, liksom bokleg bunde som noko bokmål, serleg hos slike bok- og bladskrivarar som strevar mest med å halde oppe eit strengt, gamaldags formverk. Men sjølve formverke i landsmåle har folka storvegjes på seg sia den fyrste tida det vart oppsett, og den same rettskrivings-resolusjonen frå 1917 som fylte det gamle bokmåle med så mange valfrie norske former, gav dessuta rom for ei mangd med valfrie former frå ålmenn folketale innafor det skrivne landsmåle.

Det er på ei vis merkeleg nok, at enda sjølv landsmåls-rørsla har så mykje av opphåve sitt i sosial strid og reising, så finn vi likevel her òg, likså vel som innafør det gamle bokmåle, ei motsetning og ein strid mellom bokleg tradisjon og levande tale, mellom eit estétisk og eit sosialt syn på målsprøsmåle. Enda dei alle sannkjenner og jamvel agiterer med at all folketale her i lande naturleg samlar seg i landsmåle, så synes dei enda at just mange av dei vanlegaste folkemålsformene «skjemmer» landsmåle. Det er mest utruleg, at etter ei norsk bøyggjingsform som «kua» og «boka» har vunne seg fram i sjølv det gamle danske bokmåle, så fins det framleis landsmålsfolk, stridsmenn for folkemåle, som trur det skal vere mogleg å halde på med ei sjeldsynt bygdemålsform som «kui» og «boki». Ikkje å tale om ei papirform som «gjentør», som mest ikkje fins i levande bruk nokon stad i lande. Slikt er å gjere seg blind for dei sterkaste maktenne i målvoksteren og blind for den nye makta som arbeidarreisinga har sett inn i han.

Før arbeiderklassa og arbeidarpartie kann det ingen tvil vere om kvar dei skal ta stilling i alle slike spørsmål. Anten det gjeld det norsk-danske eller det nynorske bokmåle, så må ein arbeidar med klassekjensle og samfundssyn ta standpunkt for *folkemåle*. Innafør dei råmene — det er ei glede å seie: dei vide råmene — som dei to skriftmåla i lande byr oss, må vi og kann vi stri for å få fram alt som har grunnlag i ålmenn folketale hos arbeidarar likså vel som hos bønder.

Vi har høve til å gjere praktisk arbeid for dette kråve i *skolen*.

Allstad som vi har makt til det, bør vi sørgje for at opplæringa i skolen gir fullt rom for alle dei valfrie formene frå folkemåle som høver på staden. Serskilt er det viktig at den fyrste opplæringa i lesekunsta bygger på ei lærebok (abc-bok) med desse valfrie formene, anten det så er «riksmål» eller «landsmål» dei bruker i skolen. Dette er eit naturleg pedagogisk krav òg. Og så kann *arbeidarpressa* gjere mykje til å hjelpe folkemåle fram i live. Djervt og uvørent bør ho ta i bruk alle dei folkemålsformene — i landsmål eller i bokmål — som det er lovleg å nytte, — ja, det gjer ingen skade om ho nyttar somme former som enda ikkje er lovlege. Dermed gjer ho gagsverk for arbeidarreisinga i kulturlive; ho førebur dei nye kulturformene som arbeidar-klassa etter kvart skal skape.

Når vi såleis tar opp eit formålsklart arbeid med å drive folkemål inn i båe dei to skriftmåla som no er i bruk, er det med den tanken at vi ein gong skal nå fram til å ha berre *eitt* bok- og riksmål her i lande, eit mål som i sanning kann heite norsk folkemål, og som svarar til maktvilkåra i samfunde når arbeiderklassa har vunne. Det er dette som er den prinsipielle arbeidarpolitikken i målsprøsmåle. Og den kann ikkje vinne, utan det blir arbeidd samstundes på båe kantane.

Det er verdt å streke under dette, at striden for folkemåle må bli ført innafør *båe* dei offisielle skriftformene vi har. Arbeidarpartie kann ikkje binde seg korke til landsmåle eller til det norsk-danske bokmåle, slik som dei er i dag. Det fyrste og siste formåle for vår målpolitikk må vere folkemål.

Vi kann likevel ikkje kome ifrå at mange gonger i det praktiske live blir ein nøydd til å velje mellom dei to skriftformene som står i strid imot inannan. Men vale for arbeidarklassa må da i kvart tilfelle rette seg etter grunnkrave vårt: folkemål. Det vil seie at vi på alle kantar vil åpne veg for folkemåle, så det vinn all den retten det kann nå på kvart einaste område av statsliv og rettsliv, i riksstyring, fylkesstyring og kommunestyring.

Alt embetsverk er ein reidskap for den klassa som har makta i lande, og arbeidarklassa må sette det kravet til embetsverke, at det tener den samfundspolitikken ho vil fremme. Da lyt embetsmennene bøyge seg for dei målkrava arbeidarklassa set til dei allstad som ho får makt. Dei må bli føre til å nytte folkemåle, og dei må ta det i bruk når folkeviljen krev det innafor embets-områda deira. At folkevald myndigheit rettar seg etter folkeviljen i så måte, det seier seg sjøl.

I denne samanhengen er det verdt å nemme eit praktisk tilhøve der arbeidarklassa med politisk makt kann føre folkemåle fram til varig ære og rett. Det er med *stadnamnbruke* i kvar einskilt kommune. Ei regjerings-forskrift frå 1917 har fastsett reglar for norsk skrivemåte på alle norske stadnamn. Men det vantar enda mykje på at alle myndigheiter har gjennomført desse reglane, — særskilt ikkje dei kommunale myndigheitene. Og somme namn er det som kvar kommune rår for heilt for seg sjøl, — det er serleg namn på vegar og gater. At alle slike namn blir skrivne i samsvar med folkemålsuttalen på kvar stad, det er det einaste naturlege. Det kann

vere rimeleg å lempe stavemåten noko etter sams regler for heile lande; men han må i minsto bygge fast på den heimlege taleforma. I dei aller fleste norske byane seier både arbeidsfolk og mange andre i dagleg tale «gata», ikkje «gaten», og arbeidarstyrte byar bør gå over til å skrive dette orde i gatenamn etter uttalen, — det er ekte norske folkemål. Andre former av same slage fylgjer straks med.

Dermed kjem vi bort-i eit spørsmål som har vekt mykje strid i dei siste åra, og som har ein viss samanheng med målspørsmåle, enda det på ymse måtar står for seg sjøl, — det er spørsmåle om *namnbyte* på fylke og byar og andre styrings-område i lande. Hovudsaka i dette namnbyte har vore: anten å få rett norsk form på eit namn som vankunne eller fordansking hadde rengt om på unorsk gjerd, eller å sette inn eit gamalt norsk namn i staden for eit framandsleg som dansk styring hadde trengt inn. Grunntanken i slike skifte svarar med den ålmenne tenkemåten som Arbeidarpartie må bygge sin kulturpolitikk på.

I stadnamne, liksom vel som i målbruke elles, har vi her i lande to serskilte tradisjons-liner, — ein folkeleg tradisjon og ein overklasse-tradisjon. Det er den folkelege tradisjonen som arbeidarklassa må halde fast på og verje om, og det er den som er norsk, d. v. s. i samsvar både med heimleg opphav og med folkeleg uttale.

Serleg sia 1917 har styringsmaktene arbeid med å føre stadnamna tilbake til denne norske folkegrunnen. Ein kann ikkje nekte for at det har vore gjort somme misgrep i dette arbeide; når soleis «Verdalen» eller «Odalen» har vor-

te omskrivne til «Verdal» og «Odal», så er det omsyn til gamalnorsk som har vunne, og det er i strid med folkemålskrave. Eller ein kan nemne at «Urskog» vert omgjort til «Aurskog» i staden for til den norske folkemålsform «Ørskau», eller «Kullebunden» til «Kolbotn» i staden for til «Kolabonn» eller «Kølabonn». Men i det store og heile har oppnorskinga vore rett og god, og sjølve grunnlage for ho låg greitt til rettes.

Vandare har det vore når det vart spørsmål om heilt namnbyte. Det gikk for det meste rett naturleg den gongen amta vart omgjort til fylke; det svarte både med gamal tradisjon og med den demokratiske omskipinga i styringsmåten, at gamle landskapsnamn no fikk avløyse dei namna som var tekne etter amtmannsgardane. Men det gikk ikkje så glatt med bynamna. Arbeidarpartie samla seg til slutt om Oslo i staden for Christiania; her galdt det om å ta oppatt det gamle bynamne i staden for eit kongeleg namn som uta grunn var tvinga inn på byen. Men partie kløyvde seg i spørsmåle Nidaros—Trondhjem (Trondheim). Og her lyt ein vedgå at tradisjons-spørsmåle var mykje ugreiare, så saka hadde stått seg på å vente.

Det som for vårt parti må vere avgjerande i alle slike spørsmål, det er nett tradisjons-samanhengen. For namn og namnformer må vi spørje etter det folkelege grunnlage, liksom vi i alt bokmål spør etter folkemåle og rettar oss etter det.

Foredraget blev hilst med bifall av landsmøtet.

Koht refererte derefter de optrukne *grunnlinjer*, idet han uttal-

te at nevnden ønsket at landsmøtet sluttet sig til dem, hvorpå den forutsatte at de blev sendt om til alle foreninger for at de kunde bli drøftet av hele partiet.

Ordstyreren takket for den klare og greie utredning. Han uttalte, idet han refererte landsstyrets innstilling (se foran): Jeg forstår denne innstilling slik at landsstyret i prinsippet har tiltrådt de betraktninger komiteen har gjort gjeldende, og at den foreslår at komiteen og centralstyret får bemyndigelse til å arbeide videre med spørsmålet.

Ole Øisang: Tranmæl sa i landsstyret, da vi ganske raskt behandlet dette, at i og med det som her er forelagt reiste partiet noe av en *ny sak*. Og jeg tror vi alle føler at vi her trenger inn på et nytt område. Det er en begynnelse, som kan få den største betydning for partiet. Det vil komme til å vise sig, tror jeg, at hvis noe parti kan løse målspørsmålet eller bringe det videre frem, blir det arbeiderpartiet — både av klassepolitiske grunner og fordi vi så likelig gir uttrykk både for land og by. Det er jo meningen at denne sak skal sendes ut, og det kunde da kanskje være unødvendig å reise noen debatt her på landsmålet. Allikevel vil jeg peke på en enkelt ting. Det var en stor glede å påhøre Kohts foredrag, og jeg forutsetter at partiet sørger for at det blir utgitt i særavtrykk, for det *bør* vi ha til studium og som grunnlag for drøftelsen. Jeg er også glad for de retningslinjer som den foreslåtte uttalelse peker på, særlig de to første punkter; de gir et så greit marxistisk uttrykk som det er mulig. Men det var nærmest til det siste avsnitt jeg ønsket å gjøre en bemerkning. Særlig dette med *dia-*

lektene nærer jeg, opriktig talt, en del engstelse for. Vi bør ikke gå for langt med dem, mener jeg; jeg er ellers bange for at det kan sinke utviklingen frem til et felles riksmål, hvis vi skal legge for meget vekt på dialektene. Vi må ialfall se til at det ikke må komme til å sinke oss. Derfor hadde jeg ønsket å få inn noen ord for sterkere å understreke at vi ønsker å komme frem til et *felles* nasjonalt sprog.

Torstein Bringa: Vinje sa at sprogspørsmålet var et historisk spørsmål. Og Det norske arbeiderparti, som på alle områder vil tjene utviklingen, kan heller ikke gå den vei som betegner de forlatte standpunkters vei, men må gå frem og ta ledelsen. Vi må se dette spørsmål under den sosialistiske synsvinkel — det vil jo være naturlig for oss. Og Kohts foredrag dekker her helt min opfatning. Jeg er også inne på det som Øisang fremholdt angående dyrkelsen av dialektene. Jeg tror at den dag landet står samlet om ett mål, vil det fremstå en ny folketype i landet.

Bull: Som medlem av komiteen er jeg jo enig i det som den har uttalt, og det kunde forsåvidt være unødvendig for mig å ta ordet. Så jeg er *parat!* Men slik som denne sak ligger an, er det jo nødvendig at den blir sendt ut og diskutert grundig av de flest mulige, fordi vi vet at den aldri innenfor par-

tiets organisasjoner har vært inngående og solid drøftet. Det er derfor ingen synderlig grunn til her å gå inn på det som Øisang har uttalt eller på de mange andre spørsmål som vil dukke op; det som er av viktighet, er at alle er enig i selve hovedgrunntanken: at vi er hverken «riksmåls»- eller «landsmåls»menn, men vil arbeide for et ekte folkemål av begge de to skriftformene — at vi vil arbeide innenfor *begge* mål, uten å ta parti, for folkemålet. Og her har vi fått et brukbart prinsipielt grunnlag å bygge på, og et *slagord* å bruke.

Tranmæl: I anledning av dirigentens uttalelse vil jeg ha sagt at vi ved å vedta den innstilling som er fremlagt av landsstyret *ikke* har tatt prinsipielt standpunkt til sprogspørsmålet — det har neppe vært hverken landsstyrets eller centralstyrets forutsetning. Jeg tror også saken er best tjent med at man ikke tar et avgjørende standpunkt her. Den ligger ikke slik til idag at vi kan innlate oss på realiteten. Men vi har fått et utmerket *grunnlag*. Og ved at vi har fått dette fremlagt som diskusjonsgrunnlag, kan man trygt si at det er et historisk skritt vi står over for. Imidlertid bør man ikke legge mer i selve *beslutningen* enn det som er sagt i innstillingen, og som er enstemmig fra landsstyret.

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling vedtatt enstemmig.

Stortingsvalget.

(Dagsordenens post 12.)

I centralstyrets møte 21 desember 1929 blev det opnevnt en komite til å utarbeide forslag til grunnlag for *stortingsvalgprogram*. Som medlemmer av komiteen blev valgt: Alfred Madsen, formann, Edv. Bull, Magnus Nilsen, Aldor Ingebrigtsen og Johan Nygaardsvold.

Til komiteen blev oversendt to innkomne forslag: Fra *Bø arbeiderparti*, Nordland, om opprettelse av eksportmonopoler for salg av stokkfisk, klippfisk, sild og tran, og fra *Hønefoss kvinneforening* om bekjempelse av rusdrikktrafikken etter en lovlinje som ledet frem til statsforbud.

Fra komiteen forelå for landsmøtet følgende forslag til

grunnlag for valgprogram 1930:

Det norske arbeiderpartis mål er å gjennomføre en sosialistisk samfundshusholdning i Norge. Partiets dagsoppgaver er i samarbeid med fagorganisasjonen å kjempe for det arbeidende folks interesser, og å forberede det sosialistiske samfund.

Under henvisning hertil og til partiets prinsipielle program, oppstilles følgende retningslinjer for stortingsvalget 1930, idet man særlig fremhever gjelds- og avveiningssspørsmålet:

I.

Effektiv nedskjæring av gjelds- og rentebyrden for vanskelig stilte kommuner, og til lettelse for småbønder, fiskere og arbeidere. Samfundsmessig organisasjon av bank- og kredittvirksomhet. Kontroll med valutaen.

II.

Energisk arbeid for å gjennomføre full avveinng. De innsparte beløp anvendes til å styrke den finansielle stilling og til fremme av produktiv virksomhet.

III.

Arbeid for planmessig utvikling av kommunikasjonene, utvikling og samfundsmessig organisasjon av produksjon, omsetning og eksport av landbruks-, fiskeri- og industriprodukter.:

IV.

Partiet vil i overensstemmelse med sin hittidige politikk hevde arbeiderklassens ideer og interesser i de politiske og økonomiske stridsspørsmål, som jord-, fiskeri-, toll- og skattespørsmål, faglige, sosiale og kulturelle spørsmål. Skarp håndhevelse av edruehetslovgivningen. Energisk arbeid for å sikre ungdommen eksistens og arbeidsmuligheter og avhjelpe arbeidsløsheten. Ophevelse av tukthusloven.

Fra *landsstyret* forelå følgende innstilling i saken:

a. *Retningslinjer.*

1. Landsmøtet godkjenner det av komiteen utarbeidede forslag som grunnlag for utformning av stortingsvalgprogram.

2. Komiteen bemyndiges til å foreta den endelige utformning av valgprogrammet som derefter forelles central og landsstyret til vedtagelse.

b. *Taktikk ved stortingsvalget.*

Da det er av den største betydning ved stortingsvalget å bringe

på det rene partiets styrke blandt velgerbefolkningen og dessuten å opnå den størst mulige representasjon på stortinget, oppstiller partiet kandidater i alle valgkretser.

Valgallianse med andre partier må ikke finne sted.

Ved nominasjonen av partiets stortingskandidater må partiforeningene i hvert valgdistrikt gis anledning til å bringe kandidater i forslag. Nominasjonen foretas av et representantskaps- eller nominasjonsmøte for hvert valgdistrikt. De offentlige nominasjonsregler kan benyttes.

En avvikende fremgangsmåte kan ikke anvendes uten centralstyrets samtykke.

By- og distriktspartiernes styrer må påse at nominasjonene foregår på betryggende måte.

Nominasjonene skal innbringes for centralstyret til godkjenning.

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling under a og b vedtatt enstemmig uten debatt.

Ordstyreren refererte følgende beslutning som var oversendt fra landskvinnekonferansen i spørsmålet om *barnetrygd*:

1. Barnetrygd optas av stortingsgruppen i inneværende periode med krav om utredning av spørsmålet.

2. Spørsmålet om barnetrygd oversendes til partiets landsmøte med krav om at det opsettes på partiets stortingsprogram. —

Saken besluttet enstemmig oversendt centralstyret.

Kommunevalget.

(Dagsordenens post 13.)

Landskommuneutvalget hadde efter anmodning av centralstyret fremlagt følgende forslag som grunnlag for utarbeidelsen av

retningslinjer for kommunevalget 1931:

Det norske arbeiderpartis kommunepolitikk er et ledd i arbeiderklassens kamp for økonomisk og sosial frigjørelse. I overensstemmelse hermed er partiets nærmeste oppgaver i kommunepolitikken:

1. å hevde det kommunale selvstyre.

2. gjeldsoppgjør og avvikling av kommunegjelden.

3. å lette skattetrykket for småkårsfolket, skattelovene må nyttes ut slik at man opnår en mest mulig rettfærdig fordeling av skatten, lig-

ningsvesenet må gjøres effektivt ved sakkyndig hjelp og kontroll.

4. å bidra til å fremme gjeldsoppgjør for småkårsfolk.

5. å motarbeide arbeidsløsheten ved at det settes i gang kommunalt arbeid til tariff-festet lønn, ved å fremme en best mulig fordeling og utnyttelse av bygdens jord og skog,

ved utdanningskursene og praktiske fagkurser særlig for arbeidsløse ungdom.

6. å organisere et tidsmessig forsorgsvesen med gjennomført plan og kontroll.

7. å fremme samfundsnyttig boligbygging.

8. å utvikle folkeskolen som den felles skole for alle barn, og opprette frie skoler for videregående un-

dervingning i den utstrekning man makter det.

9. skarp håndhevelse av edrue- lighetslovgivningen. Lokalt veto. Rettighetenes antall fastsettes og deres beliggenhet reguleres under hensyntagen til edrue- lighetens fremme.

Landsstyret innstillet:

a) Landsmøtet godkjenner det av landskommuneutvalget utarbeidede forslag som grunnlag for utarbeidelsen av retningslinjer for kommunevalget 1931.

b) Partiet stiller egne lister i alle kommuner hvor det er partiavdelinger. Valgallianse med andre partier må ikke finne sted. —

I forbindelse med denne post forelå følgende innsendte forslag fra *Hønefoss kvinneforening*: Ingen bevilgning til salg eller skjenkning gis i kommunene.

Olav Fossum foreslo som tillegg til de utarbeidede retningslinjer: «En forbedring av alderdoms- trygden og senkning av aldersgrensen.»

Kjellerup: Dannelsen av landskommuneutvalget vakte almindelig begeistring utover landet. Men det er rimelig at der ikke har kunnet foreligge synderlig positive resultater hittil efter den korte tid organisasjonen har virket. Jeg skulde for øvrig ha ønsket at den trykte protokoll av forhandlingene på landskonferansen hadde vært omdelt til representantene.

I de retningslinjer som er forelått av utvalget, og som vi i og for sig vel alle kan være enig om, savner jeg en samlet linje for hvordan avviklingen av *gjeldsbyrden* er tenkt å skulle foregå; likeså er posten om bekjempelsen av *arbeidsledigheten* nokså svak, hvor det

gjelder å anwise veier og midler. Jeg vil derfor fremsette følgende forslag:

«Det pålegges landskommuneutvalget i god tid før kommunevalget 1931 å omsende til herredspartiene en nærmere utredning og utforming av innstillingens punkter 2, 4 og 5.»

Jeg henstiller at dette spørsmål blir tatt nøie op, og at det blir gitt retningslinjer for det *hele land*.

Ordstyreren refererte følgende to oversendte forslag fra landskvinnekonferansen:

«Landskvinnekonferansen må på det innstendigste henstille til landsmøtet å skjerpe edrue- lighetsposten på programmet.

I den tid vi lever med arbeidsløshet, bolignød og annen sosial elendighet har ikke arbeiderne råd til å spille tid og krefter på alkoholen — den gift som svekker og hefter arbeiderklassen på veien frem mot målet.

Konferansen vil enn videre henstille til landsmøtet at det pålegger partiets representanter i skolestyrene å arbeide for å skaffe edrue- lighetslæren en bredere plass i undervisningen.»

«Landskvinnekonferansen henstiller til landsmøtet at det pålegger sine representanter i by- og herredsstyrer å arbeide for ophevelse av dobbeltstillinger i kommunens tjeneste, og likeledes at representantene har et våkent øie med overtidsarbeidet som også skjer til fortregnsel for dem som går arbeidsløse.»

Indrebø: Det går ikke an efter min mening å sette inn slike detaljer som aldersgrensen for de kommunale pensjoner; der må kommunene ha adgang til å optre litt for-

skjellig. Mange av dem sitter slik i det at de i det hele tatt ikke har eller kan innføre alderspensjon. — Med hensyn til punktene 2 og 4 som omhandler gjeldsspørsmålets ordning kommunalt, slutter retningslinjene seg nettop til de som centralstyret har sendt rundt til de forskjellige kommunegrupper. Så dere har fått det før. Det er disse retningslinjer som må tas op til drøftelse, og så får de enkelte herreds- og bypartier finne ut hvad de kan ta med på valgprogrammet, hensett til de stedlige forhold. Punkt 5 gjelder motarbeidelsen av arbeidsløsheten. Hvordan skal det skje? spør Kjellerup. Det står jo i de fleste punkter tydelig angitt. En annen sak er å skaffe midler til det og det arbeid. Men det hjelper jo ikke å beslutte utført det eller det arbeid hvis man ikke kan utbetale *pengene*. Slik er det også med alderspensjonene. Vi har vært nødt til å ta disse retningslinjer så summarisk som det er gjort; vi har pekt på de forskjellige ting for å vise hvad man bør ta med; så får man sammenligne det med de direktiver centralstyret sender ut og avgjøre hvad som egner sig til å tas op lokalt. Men å detaljere det mere her på landsmøtet tror jeg ikke fører til noe resultat.

Kjellerup: Jeg er klar over at

det er en vanskelig oppgave å be kommuneutvalget om en nærmere utredning. Men man skal huske at ved å sette op dette mønsterprogram *binder* man arbeiderpartiene i de små arbeiderstyrte kommuner til gjennomførelsen av de forskjellige poster. Og hvis man ikke har midlene til det, hvad da? Man kan henvise til skatteskruen. Men hvordan kan man forsvare å sette skatteskruen høiere op enn disse kommuner kan bære? Bare staten kan greie op med den situasjon man er kommet i.

Indrebø: Vi har jo nettop vedtatt grunnlaget for programmet til stortingsvalget. Det kreves her i punkt 1 «effektiv nedskjæring av gjelds- og rentebyrden for vanskeligstilte kommuner og til lettelse for småbønder, fiskere og arbeidere.» Det er også en post om avhjelp av arbeidsledigheten. Vi må se litt i *sammenheng* de beslutninger vi vedtar!

Ved *voteringen* blev landsstyrets forslag til retningslinjer og taktikk — punktene a og b — vedtatt enstemmig.

Ordstyreren foreslo at Fossums og Kjellerups forslag og de to resolusjoner fra kvinnekonferansen blev oversendt centralstyret. Forslaget blev enstemmig vedtatt.

Partiets stilling til Arbeidernes Idrettsforbund.

(Dagsordenens post 14.)

På samlingskongressen i 1927 blev følgende uttalelse vedtatt i *idrettsspørsmålet*:

«Samlingskongressen uttaler sin glede over den sterke fremgang i Arbeidernes idrettsforbund. I full forståelse av den store betydning det har for den

samlede arbeiderklasse å ha et mektig og landsomfattende arbeideridrettsforbund, vil samlingskongressen anmode alle partifeller om å yde arbeideridrettsbevegelsen sin uforbeholdne støtte gjennom sine organisasjoner, sin presse og sin virksomhet for øvrig.

En forutsetning for at det forenede parti skal støtte arbeideridrettsbevegelsen er imidlertid at det settes en stopper for kommunistpartiets cellevirksomhet. Disse må ikke lenger få adgang til å utnytte arbeideridrettsbevegelsen til fremme av sitt partis særformål.»

Spørsmålet om de fagorganiserte og arbeideridretten blev behandlet på fagkongressen i desember 1927, og næsten enstemmig (mot 4 stemmer) blev følgende uttalelse vedtatt:

«Fagkongressen uttaler sin glede over den sterke fremgang i Arbeidernes idrettsforbund. I full forståelse av den store betydning det har for den samlede arbeiderbevegelse å ha et mektig og landsomfattende arbeideridrettsforbund vil fagkongressen anmode alle fagorganiserte om å yde arbeideridrettsbevegelsen sin uforbeholdne støtte.

Kongressen opfordrer de fagorganiserte medlemmer som er tilsluttet borgerlige idrettsorganisasjoner å melde sig ut av disse og tilslutte sig Arbeidernes idrettsforbund. Til gjengjeld må arbeideridrettsbevegelsen virke for å få organisasjonsmulige medlemmer av idrettsforeningene organisert i tilslutning til fagorganisasjonen. Kongressen vil også innskjerpe nødvendigheten av at arbeideridrettsbevegelsen i sin virksomhet knyttes sterkere til arbeiderbevegelsen og at den setter sig til opgave å gjøre alle sine medlemmer til gode klassekjempere og pliktopfylende organisasjonsmedlemmer.»

På A. I. F.s landsmøte i november 1929 blev det med $\frac{2}{3}$ flertall vedtatt følgende prinsipputtalelse:

«Da Arbeidernes idrettsopposisjon og senere Arbeidernes idrettsforbund blev stiftet, møtte den åpen motstand fra det borgerlige «Landsforbund for idrett» og de borgerlige partier. Også innen arbeidernes egne rekker var det adskillig

vaklen i opfatningen. Det var dem som bekjempet forbundet og det var adskillige flere som forholdt sig passiv.

I.

Landsmøtet konstaterer med tilfredshet at den klassesamling som fant sted i 1927, også for arbeideridrettens vedkommende har satt ny fart i organisasjonsarbeidet. Den store opmarsj i og omkring Arbeidernes idrettsforbund som har funnet sted i de siste år er det beste bevis på klassesamlingens betydning for arbeideridrettsmennenes sak. Arbeidernes idrettsforbund bør derfor tre i samarbeide med Det norske arbeiderparti og Arbeidernes faglige landsorganisasjon.

Landsmøtet foreslår for arbeiderpartiet og landsorganisasjonen at det nedsettes en felleskomite til formidling av samarbeidet mellom de nevnte organisasjoner. Det kommende forbundsstyres bemyndigelse til å treffe de nødvendige beslutninger for at komiteen kommer i virksomhet.

II.

De siste tiders begivenheter innenfor den borgerlige idrettsleir har slått fast at Landsforbundet for idrett ikke er nogen politisk nøytral organisasjon. Den borgerlige idrettsbevegelse er et ledd i det bestående samfunds organisasjonsapparat for bevarelse av de bestående kapitalistiske maktforhold. De arbeidere som ennå står tilsluttet borgerlige idrettsorganisasjoner må snarest se å finne sin plass i arbeideridrettsmennenes rekke og forstå sin betydning i klassekampen.

III.

Landsmøtet henstiller til Det norske arbeiderparti og Arbeidernes faglige landsorganisasjon å treffe beslutninger som bevirker at de to organisasjoners medlemmer har til plikt å bryte med den borgerlige idrettsbevegelse og slutte sig til Arbeidernes idrettsforbund.

IV.

Landsmøtet henstiller til arbeidernes representanter i storting og kommunestyre å opta og fortsette med sitt arbeide for å støtte arbeidernes idrettsorganisasjoner når det gjelder spørsmål som er av betydning for arbeideridretten.»

Landsstyret uttalte i sitt forelegg, efter således å ha redegjort for saken:

Samlingskongressens forutsetning blev ved disse beslutninger opfylt. Arbeideridrettsmennene valgte å stille sig solidarisk med Det norske arbeiderparti og fagorganisasjonen. Betingelsene for et godt samarbeide mellem Arbeidernes idrettsforbund og arbeidernes hovedorganisasjoner skulde således være til stede.

Den av arbeideridrettsmennene ønskede samarbeidskomite er konstituert og består av: Oscar Torp og Einar Gerhardsen fra partiet, Jens Teigen og A. Bratvold fra Landsorganisasjonen og av Thorvald Olsen og Trygve Lie fra A. I. F.

For partiet blir det nu spørsmål om hvad man i praktisk arbeide kan gjøre for å støtte de aktive arbeideridrettsmenn og Arbeidernes idrettsforbund.

Det må for det første slås fast at arbeideridretten på mange steder ligger helt nede. Dette skyldes ikke minst at partimedlemmene og de lokale partiorganisasjoner ikke har optatt arbeide for dannelsen av arbeideridrettslag eller erobringen av borgerlige idrettslag.

Fremdeles er det dessverre mange som ennå står som medlemmer av de borgerlige idrettsorganisasjoner. Disse partimedlemmer blir tatt til inntekt for den borgerlige idrett og blir brukt som bevis for

den borgerlige idrettsbevegelses politiske og faglige nøitralitet.

Arbeideridretten har mange og store vanskeligheter å kjempe mot. Den må ha hjelp og støtte av den samlede arbeiderklasse, så vel økonomisk som moralsk.

Landsmøtet trekker derfor op følgende praktiske

arbeidslinjer:

1. Det er ethvert partimedlems plikt aktivt å støtte arbeideridretten.
2. Fylkes-, by- og herredspartiene nedsetter i samråd med arbeideridrettsmennene utvalg som innenfor sine bestemte distrikter oppretter de fremgangslinjer som skal følges.

Hver krets og bygd må undersøkes og sees på for sig. Består det borgerlige idrettslag må det nøie overveies om dette kan vinnes for arbeideridretten. Fører den «indre linje» ikke frem, må arbeideridrettslag dannes. Utvalgene bestemmer i hvert enkelt tilfelle hvad det skal foretas.

I kretser eller bygder hvor det ikke finnes idrettslag optas i forståelse med de lokale partiavdelinger et energisk arbeid for dannelsen av arbeideridrettslag.

Den øverste myndighet og ansvaret for at det blir arbeidet aktivt av partiorganisasjonene og partimedlemmene har herreds-, by- og fylkespartiene.

3. Partiets representanter i storting-, fylkes- og kommunestyre må fortsette arbeidet for å støtte arbeidernes idrettsorganisasjoner i alle spørsmål av betydning for arbeideridretten.

4. Landsmøtet gav centralstyret i oppdrag sammen med den felleskomite som er nedsatt av arbeiderpartiet, landsorganisasjonen og

Arbeidernes idrettsforbund å oppta et landsomfattende opplysnings- og organisasjonsarbeid for å støtte arbeidernes idrettsbevegelse.

Saken blev innledet av

Trygve Lie:

Da arbeidernes idrettsopposisjon blev dannet i 1921, skjedde det efter foranledning av partiet. De første konferanser som blev holdt, blev også ledet av partiets daværende formann, Kyrre Grepp. Når det skritt som den gang blev tatt, fremstilte sig som nødvendig, skyldtes det forskjellige begivenheter som man kunde konstatere, og da først og fremst den ting at den borgerlige idrettsorganisasjon blev benyttet av ledelsen i «landsforbundet» *mot arbeiderne*, idet idrettslagene blev trukket inn i faglige konflikter. Det var især det som hendte i forbindelse med sporveisstreiken her i byen som bragte begeret til å flyte over. I 1924 gikk så opposisjonen over til å danne sitt eget *forbund*. Det var tvil hos flere om det heldige og berettigede i det den gang, og jeg var selv en av dem. Men det har vist sig at de som var i tvil om tidspunktet var inne for dannelsen av en arbeidernes idrettsorganisasjon, *ikke* har fått rett. Utviklingen har vært så sterk og kraftig at den posisjon forbundet inntar idag, fullt ut bekrefter at det skritt som blev tatt, var riktig.

Imidlertid må vi se på den kjensgjerning, at til tross for samlingskongressens og senere også fagkongressens beslutninger i idretts-spørsmålet er det fremdeles mange partifeller — og kanskje enda flere fagorganiserte — som enten står utenfor eller passivt bekjem-

per arbeideridretten, eller også *aktivt støtter den borgerlige idrett*. Det er dette forhold landsmøtet er nødt til å ta stilling til. Selve partiets stilling til Arbeidernes idrettsforbund er klarlagt, og arbeideridrettsmennene har på sin side ved siste landsmøtes beslutning valgt å stille sig solidarisk med partiet og fagorganisasjonen. Det som spørsmålet da gjelder, er hvad vi i *praktisk arbeid* kan gjøre for å støtte de aktive arbeideridrettsmenn og Arbeidernes idrettsforbund.

Samarbeidskomiteen som teller representanter for de tre organisasjoner, summerer op situasjonen idag på følgende måte som bakgrunn for det forslag den fremsetter til landsmøtet:

Det må for det første slås fast, at *arbeideridretten på mange steder ligger helt nede*. Dette skyldes ikke minst at partimedlemmene og de lokale partiorganisasjoner ikke har optatt arbeid for dannelsen av arbeideridrettslag eller erobringen av borgerlige idrettslag.

Fremdeles er det dessværre mange som ennå står som *medlemmer av de borgerlige idrettsorganisasjoner*. Disse partimedlemmer blir tatt til inntekt for den borgerlige idrett og blir brukt som bevis for den borgerlige idrettsbevegelses politiske og faglige nøytralitet.

Arbeideridretten har mange og store vanskeligheter å kjempe mot. Den må ha *hjelp og støtte* av den samlede arbeiderklasse, så vel økonomisk som moralsk. Og med det for øie har man trukket op de *praktiske arbeidslinjer* som vi innbyr dette landsmøte til å vedta.

Jeg tror ikke veien er den utelukkende å treffe beslutninger som truer med eksklusjon eller suspen-

sjon. Den riktige vei til å begynne med er å spre opplysning om Arbeidernes idrettsforbund og dets formål og å overbevise våre egne medlemmer om den betydning det har at forbundet får både den personlige og den kollektive støtte som kan ydes — moralsk som økonomisk. Opplysningsarbeidet er her det *viktigste middel*. Når det fra borgerlig hold sies at den borgerlige idrettsorganisasjon er politisk nøytral, så er det kjensgjerninger nok som beviser det motsatte. Vi har bl. a. sett opfordringer til støtte av «Fedrelandslaget». Og vi har sett den borgerlige idrettspresses forskjellige angrep på fagorganisasjonen. Dette er ting vi må holde frem i agitasjonsarbeidet overfor våre klassefeller som er aktive idrettsmenn.

Arbeidernes idrettsforbund har hatt mange vanskeligheter å kjempe med, ikke bare på den ytre front, men også på den *indre*, hvor vi har sett nykommunistene intrigere for å søke å spille arbeideridrettsmennene ut mot deres eget parti. Vi kan fastslå at idrettsmennene selv, ved det landsmøte de holdt i november, har valgt det standpunkt å marsjere i takt med den øvrige arbeiderbevegelse, og det er etablert et organisasjonsmessig samarbeid som vi har grunn til å tro vil virke tilfredsstillende og ansporende til alle sider. Som mottrekk har kommunistene dannet sine såkalte «revolusjonære» idrettsorganisasjoner. Jeg tror vi kan ta det med ro — også om Den røde sportsinternasjonale truer med eksklusjon av forbundet — etter den styrke hvormed idrettslandsmøtet slo fast den vei det fremtidig vil følge.

Men i og med at A. I. F. ønsker samarbeid med de store klasseor-

ganisasjoner, melder sig spørsmålet: hvordan kan vi på beste måte støtte op under denne viktige del av vår bevegelse? Den foreliggende innstilling vil kanskje ikke tilfredsstille alle. Men det er enighet i komiteen om det som foreslåes.

Hvorfor har arbeideridretten idag sin store oppgave og misjon? Jo, fordi den er et *nødvendig ledd i hele vår kamp*. Oppgavene faller her *nøye* sammen. De andre har sin fysiske styrke bak sig i sine organisasjoner. Skal vi rekruttere de forsvarsorganisasjoner *arbeiderne* trenger, må vi først og fremst regne på den ungdom som kommer til oss fra arbeideridrettsmennenes rekke. Ser vi på spørsmålet ut fra den synsvinkel, skulde det ikke falle vanskelig å få fagorganisasjonen og partiet til å arbeide aktivt for å understøtte og styrke stillingen på denne front. Og det er *det* arbeideridrettsmennene idag venter vi skal gjøre, ved at dette landsmøte vedtar beslutninger som kan gagne arbeideridretten. Vi vil selv, som klasse, ha den største fordel av det. (Bifall.)

C. Söderström, Oslo: Arbeidernes idrettsforbund blev i de første årene likefrem bekjempet av ikke få av partiets medlemmer. Og derfor vant kommunistene sin innflytelse over idrettsbevegelsen. Nu holder dette heldigvis på å endre sig. Hvad det foreliggende forslag angår, finner jeg dog det er for svakt. Samlingskongressen og fagkongressen har sagt tydelig ifra at det er våre folks plikt å gå ut av de borgerlige idrettslag. De må derfor stilles overfor valget mellem hvem de vil tilhøre. Jeg vil i henhold hertil foreslå at der hvor det tales om den «indre linje» i forslaget, skal det innsettes følgende:

«Intet medlem av Det norske arbeiderparti kan på disse steder (altså hvor arbeideridrettslag dannes) være medlemmer av de borgerlige idrettslag.»

På grunn av den korte tid blev det satt strek og en tidsbegrensning av 2 minutter.

Karsten Hansen, Akershus, oplyste at det fra fylkesmännnen var kommet forespørsel om hvorvidt arbeideridrettslaget i Skedsmo var «politisk». Han fant spørsmålet ganske eiendommelig. Hvis man på andre steder skulde bli interpellert på lignende måte, burde man kort og godt svare at man stod tilsluttet Arbeidernes idrettsforbund.

Flood-Engebreetsen, Nordland: At partimedlemmer skal stilles overfor *valget* som det her er sagt, uansett de lokale forhold som er til stede, vil ikke kunne la sig gjennomføre. I det fylke jeg representerer, er arbeideridretten ennu lite utbredt. Det er klart at vi ved å drive propaganda kan vinne ikke lite. Men ved et maktbud får vi dem ikke med. For arbeideridrettens skyld bør man derfor ikke vedta det foreslåtte tillegg, selv om jeg prinsipielt kan være enig i det.

H. Birkedal fikk på anmodning forlenget taletid for å redegjøre for sin stilling til det borgerlige idrettsforbund. Han vilde ta enhver reservasjon overfor hvad der var uttalt av innlederen om foranledningen til idrettsopposisjonens og A. I. F.s dannelse. Det som lå til grunn for hans eget standpunkt — og det var et standpunkt som deltes av mange — var at han ikke anså idretten av den betydning at man skulde ta den i klassekampens tjeneste. Han anså den følgelig ikke for å ha noe med partispørs-

mål å gjøre. Han forstod den situasjon som hadde drevet mange av arbeideridrettsmennene ut og fått dem til å slå inn på den linje som nu blev fulgt. Men gad vite om det ikke vilde ha vært bedre om de partifeller som hadde fått dette i stand, hadde fulgt den samme linje her som de hevdet f. eks. i *militærspørsmålet*? Det vilde vært naturlig å resonnerer på samme måte når det gjaldt idretten: at de sosialistiske elementer skulde bli stående i den felles organisasjon og derved gjøre stillingen mer usikker for de andre i klassekampen — en linje som han personlig var enig i. Men de kommunistiske elementer som hadde behersket A. I. F. vilde ikke stille sig forståelsesfull overfor den samlingstanke som i sin tid sterkt var oppe. Tal. var ikke i tvil om at hvis arbeiderbevegelsen i vårt land hadde noen interesse av å skaffe sig et flertall i de borgerlige idrettsorganisasjoner, for derved å fremme sine idéer, vilde den kunnet skaffe sig det flertall når som helst. Slik som det nu gikk, trodde han partiet var slått inn på en gal linje; hvorvidt han skulde få rett i dette, fikk livet selv avgjøre.

B. Olsen-Hagen, Stavanger, fant det nødvendig overfor Birkedals uttalelser å peke på at den borgerlige idrett stod i et avgjort kampforhold til Arbeidernes idrettsforbund. Og det var det som igjen gjorde det nødvendig å kreve at våre medlemmer skilte sig av med medlemsskapet der og fant sin plass i bevegelsens egne rekker. Det nyttet for øvrig lite nu å fortsette å diskutere om det som var gjort. Som fremholdt av Lie hadde synet innen medlemsrekkene vesentlig endret sig; arbeideridretten stod idag i en rik vekst — den

hadde hatt sitt store gjennombrudd. Tal. anbefalte samarbeidskomiteens forslag vedtatt.

Oscar Torp uttalte at saken prinsipielt var fastslått og avgjort, og at spørsmålet nu gjaldt den praktiske gjennomførelse på grunnlag av de linjer man stod samlet om. Han vilde anse det riktigst at Söderstrøms forslag blev oversendt den nedsatte samarbeidskomite til nærmere behandling. Man måtte her nødvendigvis se på de enkelte tilfelle og innrette sig slik at man opnådde det best mulige resultat. Tal. nevnte i forbindelse hermed forholdet på Rjukan. Han kjente til at partiet der oppe hadde arbeidet med saken, og det vilde sikkert også komme til å dra omsorg for at samlingskongressens beslutninger blev gjennomført.

Ambrosius Olsen, Rjukan, uttalte sig helt enig med Lie, hvis syn utvilsomt deltes av flertallet her, og av de organiserte arbeidere utover landet. Han redegjorde for øvrig for forholdene på Rjukan. Hydro eide hele området der, og det hadde ikke vært en fot grunn å få til en idrettsplas. Det er disse vanskeligheter som gjorde at man ikke var kommet lenger, men som oplyst av Torp arbeidet partiet fremdeles med saken.

Thv. Olsen (Arbeidernes idrettsforbund) imøtegikk Birkedal. Han pekte bl. a. på at de borgerlige idrettsorganisasjoner stod i maskepi med «Samfundsvernet». Det var nedslående å være vidne til at arbeiderrepresentanter i flere herredsstyres utover landet stod helt uforstående overfor arbeideridretten, ikke minst når man så hvordan de borgerlige idrettsfolk stilte sig mot vårt parti og bekjempet arbeidernes sak. De borgerlige

idrettsorganisasjoner telte streikebrytere og klassesvikere, og det kunde under disse omstendigheter umulig gå an for partimedlemmer å være med der. — Med hensyn til forholdet til Den røde sporstinternasjonale vilde det bli nødvendig å drøfte dette spørsmål grundig. Hvis f. eks. internasjonale tolererte streikebrytere, f. eks. i konflikten i Bergen, måtte man selv sagt se på den sak og ta affære. — Tal. sluttet med en sterk appell til partiets medlemmer om å sette alt inn på å bryte den motstand som var, og vise det borgerlige fascistiske idrettsforbund hvor landet lå.

Oscar Syvertsen, Oslo, uttalte at han tidligere hadde kunnet forstå at adskillige stod vaklende i dette spørsmål. Men nu, efter at Arbeidernes idrettsforbund hadde virket i flere år og faktisk slått igjennem, forekom det ham uforståelig. Partiets interesserte og aktive medlemmer hadde en oplagt plikt til å støtte til her, og hvis det ennå var noen som ikke var klar over dette, var det nødvendig å vedta en beslutning som falt i linje med Söderstrøms forslag.

Arnfinn Vik bemerket overfor Flood-Engebreetsen at det var uttalt i arbeidslinjene at man skulde kunne ta hensyn til de stedlige forhold. Men de pålegg som samtidig var gitt, bl. a. til herredspartiene, om å ta saken op, måtte av partiledelsen bestemt påsees overholdt. Tal. pekte på hvordan klasseskillet tvang sig frem så å si i alle forhold. For Birkedal måtte også stillingen nu være gitt, efter som det her i byen iallfall var greie linjer.

Lie: Det er klart at det er en rent prinsipiell forskjell i vårt syn og i opfatningen hos en mann som Birkedal. Idrett for idrettens egen

skyld er bra, men idrett for *klases* skyld er noe annet og mere. Jeg har gjort den erfaring at spørsmålet om de borgerlige idrettslag kontra arbeideridrettslagene er nokså vanskelig for mange. Men man stilles her overfor en prøve på om man har *tilegnet* sig forståelsen av arbeiderbevegelsens kamp — det er en prøve på ens *klassebevissthet*, om man bryter med den borgerlige idrett. Ennu står mange lunkne og hevder slagordet «idrett for idrettens skyld», istedenfor at de skulde velge den taktikk som her er den eneste rik-

tige. De bør forstå den ting, at den dag vi erobrer — med Birkedal og de andre! — de tusener som ennu ikke har orientert sig, den dag får vi *vår kraftigste og beste organisasjon ved siden av partiet og den faglige landsorganisasjon nettop i idrettsfylkingen.* —

Forslagene blev derpå optatt til votering. Samarbeidskomiteens forslag blev vedtatt enstemmig. Likeså vedtokes med stort flertall oversendelse til komiteen av Søderstrøms forslag.

Oplysningsvirksomheten.

(Dagsordenens post 16.)

Fra *landsstyret* forelå følgende innstilling:

Landsmøtet godkjenner oprettelsen av Felleskomiteen for arbeidernes opplysningsvirksomhet og vedtar følgende

Retningslinjer for opplysningsvirksomheten.

I.

Felleskomiteen for arbeidernes opplysningsvirksomhet består av representanter fra følgende organisasjoner: 1. Arbeidernes faglige landsorganisasjon. 2. Det norske arbeiderparti. 3. Arbeidernes ungdomsfylking.

Komiteens oppgave er i nært samarbeid med ovennevnte organisasjoner på fritt sosialistisk grunnlag å arbeide for arbeiderklassens økonomiske og politiske skolering.

Komiteens spesielle arbeidsoppgaver er:

1. Å lede den 3-månedlige sosialistiske dagskole.

2. Å organisere, utgi planer for og understøtte arbeidernes kveldsskoler.

3. Å arrangere ferie- og forelesningskurser.

4. Å utarbeide studieveiledninger og understøtte studiecirklene og organisasjonskurser.

5. Å utgi lærebøker og andre hjelpemidler til bruk i skole- og opplysningsvirksomheten.

6. Å organisere en biblioteksvirksomhet i organisasjonene. (Om mulig i forbindelse med statens vandreboksamlinger.)

7. Å arbeide for å få tatt lysbilleder og filmer i opplysningsvirksomhetens tjeneste.

II.

Det lokale opplysningsarbeid bør ledes av komiteer sammensatt på samme måte som hovedorganisasjonenes felleskomiteer med representanter fra partiet, fagorganisasjonen, ungdomsfylkingen og eventuelt kooperasjonen.

III.

De nødvendige pengemidler til opplysningsvirksomheten utredes av de organisasjoner som velger representanter til opplysningskomi-

teene og ved bidrag fra andre interesserte arbeiderorganisasjoner.

Innstillingen blev enstemmig vedtatt.

Forskjellige forslag. — Avslutning.

Ordstyreren refererte — utenfor dagsordenen — følgende forslag fra *Ingvald Jaklin, Martin Aune, Gitta Jønsson og Anton Meedby*:

«Arbeiderpartiets landsmøte vil på det alvorligste henstille til stortinget å gå med på de forslag som er fremsatt av arbeiderpartiets representanter i sosialkomiteen om høiere bevilgninger til bekjempelse av arbeidsløsheten og til hjelp for arbeidsløse ungdom. Regjeringens forslag er helt utilstrekkelig og har vakt den sterkeste forbitrelse ute i folket.»

Ordstyreren foreslo at forslaget blev oversendt *centralstyret*, med bemyndigelse for dette til å rette en henvendelse til stortinget til støtte for en større bevilgning. Dette forslag blev vedtatt enstemmig.

Fra *Per Lie, Olaf Bergh, Arne Werner og Birger Olsen* blev fremlagt følgende forslag i forbindelse med chaufførstreiken i Oslo:

«Undertegnede representanter for Oslo transportarbeiderforening henstiller til arbeiderpartiets landsmøte å opta følgende forslag, som enstemmig er vedtatt av vår forenings generalforsamling 2. mars d. å., til behandling:

Sverre Sivertsen skal fratas sine tillitshverv og ikke kunne velges som tillitsmann i de første tre år fra d. d.»

Ordstyreren: Tiden er så langt fremskredet at landsmøtet ikke kan gå til realitetsbehandling av en sak som denne; den kan overhodet *ikke* behandles uten at det foreligger innstilling fra centralstyret, eventuelt landsstyret. Jeg foreslår derfor: *Saken oversendes centralstyret*.

Per Lie beklaget om landsmøtet ikke kunde finne plass til å behandle en så alvorlig sak. Han redegjorde nærmere for sammenhengen og hvordan striden var oppstått.

Oscar Torp: Det er selvfølgelig riktig at foreningene øver justis i et slikt tilfelle. Men som saken engang ligger an, mener jeg at dirigentens forslag er det som landsmøtet bør vedta. Det vil også være riktig at Oslo arbeiderparti får anledning til å uttale sig før saken optas av centralstyret.

Olaf Bergh sluttet sig til Lie.

Ordstyreren fastholdt sin oppfatning. Han gjorde oppmerksom på at anklagede heller ikke var til stede. Centralstyret hadde full anledning til å treffe organisasjonsmessig forføining her i og med en oversendelse.

Olsen-Hagen støttet ordstyreren.

Rastad foreslå at man straks avsluttet debatten med vedtagelse av ordstyrerens forslag og gikk videre i dagsordenen.

Larsson anbefalte at saken i tilfelle blev oversendt *Oslo arbeiderparti* til endelig behandling og avgjørelse. Han optok forslag om det.

Einar Gerhardsen redegjorde for *Oslo arbeiderpartis* behandling av og undersøkelser i saken. Etter inngående drøftelse fattet styret enstemmig beslutning om å straffe vedkommende for den forseelse som var begått. På dette svarte transportarbeiderforeningen med krav om skjerpelse av straffen. Det hadde ikke siden vært anledning til å få holde noe nytt møte, og saken forelå til behandling for førstkommende styremøte. Taleren anbefalte ordstyrerens forslag, idet han forutsatte at centralstyret da vilde avvente *Oslo arbeiderpartis* uttalelse innen det foretok sig noe. Dersom transportarbeiderforeningen ønsket det og forlangte det, vilde saken også kunne optas i representantskapet.

Ved *voteringen* blev ordstyrerens forslag vedtatt mot noen få stemmer.

Torp: Det er nok en sak vi får avgjøre før vi slutter. Den er behandlet av landsstyret forut for landsmøtet og gjelder en beslutning som blev fattet i 1925 på vårt landsmøte. Sammenhengen er denne:

I beslutningen på landsmøtet 1925 vedrørende medlemmene av *Mot Dag* og *Arbeideropposisjonen* blev det som punkt 2 i nevnte beslutning vedtatt: «*Erling Falk*, *Trond Hegna* og *Rolf Hofmo* som har ledet den partifiendtlige agitasjon som er drevet gjennom bladet «*Mot Dag*» og på annen måte, kan ikke optas som medlemmer av noen avdeling av *Det norske arbeider-*

parti uten beslutning av landsmøtet.»

Rolf Hofmo har senere søkt centralstyret om å bli optatt som medlem av partiet.

Landsstyret foreslår at landsmøtet vedtar følgende beslutning:

Den tidligere beslutning i 1925 om eksklusjon av *Rolf Hofmo* endres derhen at spørsmålet om hans fremtidige medlemskap i partiet avgjøres av centralstyret etter at *Oslo arbeiderpartis* uttalelse er innhentet. —

Jeg anmoder om at landsmøtet vedtar dette forslag uten debatt.

Ved *voteringen* blev landsstyrets innstilling i saken vedtatt enstemmig.

Tid og sted for neste landsmøte.

Ordstyreren foreslo at landsstyret blev bemyndiget til å bestemme tid og sted for neste landsmøte.

Forslaget blev enstemmig vedtatt.

Landsmøtets avslutning.

Kamerat *Marion*: Jeg er meget glad over å få anledning til å si noen få ord til avskjed med takk til de norske sosialister for den overstrømmende vennlighet som er vist mig og for den store oplevelse som mitt korte opphold her har vært for mig personlig. Jeg har besøkt adskillige avdelinger av arbeiderbevegelsens organisasjoner, men jeg har aldri noe sted blitt møtt med så stor vennlighet og kameratslighet. Jeg har et levende inntrykk av hvordan de norske kamerater — menn og kvinner — arbeider med alvor, med mot og beslutsomhet for virkeliggjørelsen av det mål og de prinsipper som er

felles for oss alle. Jeg beklager at oppholdet har vært så kort, men hvad jeg har sett av landet og byen gjør det til et kjært ønske for mig å få se det igjen, når en senere anledning byr sig. Jeg håper også at det norske sosialistiske parti vil finne anledning til å ha en representant til stede ved en konferanse av det uavhengige britiske arbeiderparti, og jeg vil ta med mig hjem til oss de kameratslige hilser fra det norske parti. (Bifall.)

Ordstyreren: Jeg vil på landsmøtets vegne takke Maxton for den elskverdighet han har vist ved å besøke oss. Selv om han ikke møter her offisielt, er han dog en så fremtredende representant for den engelske arbeiderklasse og for den sosialistiske bevegelse der, at vi alle føler det som en begivenhet at vi — etter i flere år å ha savnet en internasjonal gjest på våre møter — har hatt ham iblandt oss.

Thv. Olsen: På Arbeidernes idrettsforbunds vegne takker jeg for innbydelsen til å overvære dette landsmøte. Det har vært en glede å se hvordan dagsordenen er behandlet og diskutert på bredt grunnlag. Jeg håper at de beslutninger som her er vedtatt, vil bringe partiet lenger frem mot målet, likesom det er mitt håp at samarbeidet mellom partiet og vårt idrettsforbund i den kommende periode vil fortsette til gjensidig gagn og dermed til gagn for hele bevegelsen. (Bifall.)

Jens Teigen: Jeg takker for innbydelsen fra sekretariatet og også fra den samarbeidskomite vi har hatt i de siste år, og hvis representant her har vært Ødegaard; han bad mig også overbringe en hilsen fra ham. Det har vært et godt samarbeid, og komiteen har vært til nytte både for partiet og

fagorganisasjonen. Det er også å ønske at samarbeidet må kunne utvides til den kooperative bevegelse, og det blir da nu partifellenes sak å bringe det spørsmål i havn.

Efter en slik stor dagsorden som dere her har behandlet, er det naturlig at endel har litt nederlag ved voteringene. Dog vil jeg si at stort sett tror jeg beslutningene har vært til hell og gagn, og at de vil vise sig å bli tjenlige og gagnlige for arbeiderklassen.

Vi har innen fagorganisasjonen en flokk kommunister i vår leir. De er ikke mange; til gjengjeld skriker de forferdelig. De har til oppgave — som de ikke skjuler — å ødelegge både Det norske arbeiderparti og den faglige landsorganisasjon. Det er synd på dem — det er så; den oppgaven greier de ikke. Men det er litt bedrøvelig å se at en del partifeller ikke forstår *hensikten* med skriket og likefrem allierer sig med disse folk. Jeg vil be dere, når dere nu kommer ut på arbeidsmarken: glem ikke det at de har som hensikt å *ødelegge deres egne organisasjoner*. Hvis man ikke glemmer det, da er det ingen fare. Jeg vil også be dere, hver i sin krets, å gjøre alt for å fremme vår bevegelse, slik at partiet om ikke så lenge kan få *makten* i vårt land. Ingen har større interesse av det enn fagorganisasjonen. For det er den som får de verste anslag, og som lider mest under vanstyret. La oss gå ut, av hensyn til partiet og fagorganisasjonen, og føre et intenst arbeid, et *vårarbeid* for hele bevegelsen! La oss vise at vi kan gå fra dette møte med nytt mot og øket tillit og tro! Aldri så vi noen seier hvis vi motløse går til kamp. La oss derfor gå ut til et storstilet opplysningsarbeid — for arbeiderklassen i vårt

land den venter på *høstens tid* nu. (Bifall.)

Arnfinn Vik: Jeg har hatt den glede ikke bare å være Ungdomstylingens gjest, men også representant. Og den representasjon ungdommen har her på landsmøtet sentant. Og den representasjon ungdommen har her på landsmøtet, forteller oss at Det norske arbeiderparti er ungdommens parti, som alltid er friskt og lydhørt overfor de nye ideer. Og det tjener partiet til ære. Det vi krever, er bare å få være med og kjempe og å fremholde vår mening. Vi har også på dette landsmøte fått se et bilde av den bevisste innsats ungdommen kan gi. For ungdommen vil den nye periode vi nu går inn i, bety en innsats av bevisst revolusjonær vilje til å drive partiet frem og øke tilslutningen til rekkene fra den nye slekt. For Det norske arbeiderparti står for dem som *ungdommens parti*. (Bifall.)

Nils M. Aune: Den 19 og 20 juli holdes det store landsarbeiderstevne i Nidaros. Jeg vil be dere alle om å ta op i avdelingene spørsmålet om å delta og sørge for at det blir et stevne som viser at Det norske arbeiderparti er den organisasjon som dette landsmøte har gitt uttrykk for. Vi skal samtidig vise borgerskapet, som har *sine* festligheter, at arbeiderklassen også er en makt i vår tid som evner å gjøre sig gjeldende. På partiavdelingens vegne ønsker jeg alle velkommen til partiets landsstevne til sommeren. (Bifall.)

Ordstyreren, *Johs. Johnsen:* Vi har på dette landsmøte behandlet flere viktige saker; mange problemer har vært oss forelagt, og deltagerne har med interesse og iver gått til sin opgave.

Jeg tror at mange med mig imøteså med en viss spenning dette landsmøte, det første landsmøte i Det norske arbeiderparti etter samlingskongressen. Vi kjente jo forholdene på våre hjemsteder og i distriktene, men oversikten over det hele kunde vi vanskelig ha. Derfor var man spent på å se hvordan klassesamlingen hadde virket utover landet, det hele sett i sammenheng. Den behandling sakene har fått her, har vist oss at samlingen kom i det *rette øieblikk*, og den har også vist at samlingsarbeidet uavbrutt har vært fortsatt i de tre år som er gått.

Vi har hatt noen store og viktige spørsmål under debatt i disse dager; det har ikke alltid vært enighet, og det kan det aldri bli. Men de *resultater* landsmøtet er kommet til, enten enstemmig eller mot et mindretall, viser dog at partiet idag er større, sterkere og bedre sammenarbeidet enn det var for tre år siden.

Vi går nu tilbake til våre respektive avdelinger for å bære partiarbeidet videre, for å styrke vår organisasjon og for å gjøre den sosialistiske ånd levende blandt våre medlemmer. Vi går også til et *stortingsvalg* til høsten. Vi har lagt grunnlaget til rette og går herfra med den beste vilje til å nå et godt valgresultat og til å samle det arbeidende norske folk under partiets merke! (Bifall.)

Idet jeg takker for fremmøtet til dette landsmøte, og før vi avslutter med avsyngelsen av «Internasjonalen», skal jeg meddele at det nyvalgte landsstyre skal bli igjen her i salen efter møtets slutt.

Man sang derpå første og siste vers av «Op alle jordens bundne treller».

Landsmøtet blev så erklært hevet av partiets formann, *Oscar Torp*, idet han uttalte til avskjed:

Vi er nådd frem til avslutningen. Jeg retter en takk til dirigen- tene og sekretærene og til alle som har deltatt i landsmøtets debatter. Hele møtet har til fulle gitt beskjed om på hvilket høit nivå Det norske arbeiderparti befinner sig; det har vist at våre partimedlemmer kan mestre de store saker, og hvilken kultur det er over våre forsamlinger. La mig også si en takk til de styremedlemmer — av central- og landsstyret — som nu ikke lenger er med i det nye, en takk for det interesserte arbeid de har nedlagt og fremfor alt for den sosialistiske følelse de har gitt til kjenne og den solidaritet de alltid har lagt for dagen, når det gjaldt å opnå resultater til beste for arbeiderklassen.

Også på egne vegne vil jeg si takk fordi partiets landsmøte har valgt mig til formann på ny. Jeg vil si en takk for den tillit som der- ved er vist. Men jeg vil gjerne legge til, at det å sitte som formann eller være medlem av centralstyret vilde være en vanskelig oppgave, hvis man ikke visste at det ute blandt arbeiderne, i foreningene og lagene, fantes så mange trofaste partifeller som var villig til å ta sin tårn når styret gjorde henvendelse til dem.

Den periode som er gått, fortel- ler nettop om at vårt parti — selv om det ofte mangler det som heter de koutante midler — er det *rike-*

ste parti som kan tenkes, fordi den *levende aktivitet* som hvert enkelt medlem representerer, er en større kapital enn noen annen organisa- sjon kan opvise. Fordi vi *besidder* den kapital, er vi også så sikre på at det mål vi har stillet oss, skal det lykkes oss å nå frem til.

Kamerat Maxton talte i sitt fo- redrag her i byen for en stor arbei- derforsamling igår om *sosialismen i vår tid*. Jeg tror at nettop dette slagord er brennende hos den nor- ske arbeiderklasse. Og det vil gjø- re, at når vi kommer hjem vil vi forsterke våre anstrengelser for å omsette dette løsen i praktisk handling — ja, i handling slik at vi ikke kan gjøre det vi allerede *har* gjort: å overvinne oss selv gjennom den forening av kreftene som klasesamlingen representerer, men at det også må lykkes oss å overvinne vår *motstander*, kapital- istklassen, og ta fatt på opbyggin- gen av det sosialistiske samfund. (Bifall.)

Med disse ord ber jeg dere ut- bringe med mig et leve Det norske arbeiderparti, et leve for den so- sialistiske tanke, idet vi deri ut- trykker håpet om og viljen til å gjennomføre: *sosialismen i vår tid!* Det norske arbeiderparti leve!

Partiformannens tale blev mot- tatt med langvarig bifall, og hur- raene lød kraftig og taktfast gjen- nem salen.

Formannen erklærte derpå landsmøtet hevet klokken 20.

